

Konservatiivin liberaalit kasvot

Tutkielma Kansallinen Kokoomus rp:n vuoden 1993 periaateohjelmasta yhteiskuntateoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna

Joensuun yliopisto
Yhteiskuntapolitiikan laitos
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Matti Muukkonen (149357)
toukokuu 2005

Tiivistelmä

JOENSUUN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden tiedekunta		Laitos Yhteiskuntapolitiikan laitos	
Tekijä Muukkonen, Matti Antero			
Työn nimi Konservatiivin liberaalit kasvot – Tutkielma Kansallinen Kokoomus rp:n vuoden 1993 periaateohjelmasta yhteiskuntateoreettisesta näkökulmasta tarkasteltuna			
Pääaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu -tutkielma	Aika toukokuu 2005	Sivuja 134 s. + liite 15 s.
Tiivistelmä <p>Konservatiivin liberaalit kasvot –tutkielma käsittelee Kansallinen Kokoomus r.p.:n vuoden 1993 periaateohjelman sisältöä. Kokoomus on perustamisensa (1918) jälkeen kokenut merkittävän ideologisen siirtymän konservatismista liberalismiin. Nykypäivän kokoomuksen aatteessa tämä näkyy selkeästi vuoden 1993 periaateohjelmasta, josta on tunnistettavissa laajasti eri yhteiskuntafilosofisten ajattelijoiden perintöä. Tarkemmin sanottuna kokoomus on samaistunut sosiaaliliberalismiin.</p> <p>Tutkielman keskeisenä tavoitteena on selvittää, kuinka yhteiskuntateoriat ilmenevät periaateohjelmassa. Tutkimusongelman selvittämiseksi tutkielmassa esitellään yhteiskuntafilosofisten ajattelijoiden keskeisimmät teoriat (konservatismi, liberalismi ja sosialismi) sekä näiden ideologioiden taustat. Lisäksi perehdytään tutkimuskohteen historiaan ideologisen kehityksen osalta. Tutkimusongelman lähestyminen tapahtuu juuri ideologisesta näkökulmasta. Tutkimusaineistona on vuoden 1993 periaateohjelman lisäksi puolueen aikaisemmat periaateohjelmiksi luettavat asiakirjat sekä puolueesta tehty kirjallisuus.</p> <p>Tutkimusongelman selvittäminen tapahtuu sisällönanalyysinä. Analyysissä keskeisimpänä tavoitteena on tunnistaa periaateohjelmatekstistä yhteiskuntafilosofioiden ajatuksia. Näitä esiintyy tekstissä aika paljon, joten voidaan sanoa periaateohjelmalla olevan laaja yhteiskuntafilosofinen perusta. Lisäksi tutkin miten periaateohjelmassa perustellaan esitetyt kannat. Keskeisimpänä johtopäätöksenä on todettava Kansallisen Kokoomuksen ideologisen siirtymän olevan huomattava. Tämä ilmenee parhaiten suhtautumisessa kansainvälistymiseen, jonka lisäksi puolue on omaksunut keskeisimmät klassiselle liberalismille tyypilliset arvot.</p>			
Avainsanat ideologiat, Kansallinen Kokoomus, konservatismi, liberalismi, puolueet			

Abstract

UNIVERSITY OF JOENSUU

Faculty Faculty of Social Sciences		Department Department of Public Policy	
Author Muukkonen, Matti Antero			
Title Liberal Faces of Conservative – An Inquiry into the Platform of the National Coalition party from 1993 from the View of Social Theories. (FI)			
Main subject Public Policy	Level M. A. Thesis	Date May 2005	Number of pages 134 p. + 15 p. of appendix
Abstract <p>Liberal Faces of Conservative –thesis focuses on the platform of the Finnish National Coalition party (EPP) from 1993. Since its founding in 1918, the National Coalition party has gone through a significant ideological transition from conservatism to liberalism. This change in the present day ideology of National Coalition party can be seen in the platform of 1993 in which the heritage of social philosophical theorist can be recognised widely. In a nutshell, the National Coalition party has been identified with social liberalism.</p> <p>The main goal of this study is to find out how these social philosophical theories appear in this platform. In order to solve the research problem, the central social philosophical theories (conservatism, liberalism and socialism) and their backgrounds are introduced. Additionally, the study presents the history of National Coalition party from ideological perspective. Research material consists, along the platform of 1993, all platforms of National Coalition since its foundation. As well as what is written on the party.</p> <p>Solving of this research problem has been done by content analysis. Central goal in the analysis is to identify ideas of social philosophers in the text of the platform. Since a wide range of those - ideas can be recognised, it can be said that there is a wide philosophical basis for the program. I also concentrate on argumentation of stances. As central conclusive outcome it is stated that the shift in the ideology of the National Coalition party is significant. This is best seen in party's attitude towards globalisation and how the party has adopted central values of classic liberalism.</p>			
Keywords conservatism, ideologies, liberalism, National Coalition party, parties			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 MIKÄ ON PUOLUEOHJELMA?.....	2
1.2 TUTKIMUSASETELMA	3
1.2.1 Kysymyksenasettelu	4
1.2.2 Analyysivälineet	5
1.3 AINEISTO JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS	10
1.4 TUTKIJAPOSITIO	11
2 ISMIEN MAAILMA	13
2.1 YHTEISKUNTATEORIOISTA	13
2.2 LIBERALISMI VAPAUDEN IDEOLOGIANA.....	15
2.2.1 Liberalismi poliittisen taloustieteen näkökulmasta ja koulukunnat	19
2.2.2 Nykypäivän uusiutuneet aatteet	24
2.2.2.1 Väliittämistä: sosiaaliliberalismi, eettinen individualismi ja kommittarismi	25
2.2.2.2 Puhtaan yksilöllisyyden oppi: libertarismi	33
2.2.2.3 Neosuuntauokset, uuden ajan liberalismia?.....	35
2.3 VASTAVOIMA: KONSERVATISMI	36
2.3.1 Klassinen konservatismi	37
2.3.2 Konservatismiin uudet vaatteet.....	40
2.4 MARXIN MONET KASVOT.....	42
2.4.1 Sosialismi – työväenluokan vapauttaja?	44
2.4.1.1 Valtiososialistinen totalitarismi	47
2.4.1.2 Anarkistinen sosialismi ilman johtajuutta.....	48
2.4.2 Jatkuvan liikkeen oppi - sosialidemokratia	49
2.5 SOSIAALIREFORMISMI KANTA-AATTEIDEN YHDISTÄJÄNÄ.....	51
2.6 PÄÄTELMÄ IDEOLOGISESTA KESKUSTELUSTA.....	53
3 KOKOOMUS SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA	55
3.1 SUOMALAISEN PUOLUEEN RAUNIOILLE.....	55
3.2 KONSERVATISMI JOHTAVAKSI AATTEEKSI	58
3.3 NUORTEN IDEOLOGINEN ISKU.....	61
3.4 REMONTTIMIEHET JA YKSILÖLLISYYDEN LÄHTÖLAUKAUS.....	64
3.5 KYLMÄSTÄ SODASTA LAMAVUOSIIN	68
3.6 PÄÄTELMÄ KOKOOMUKSEN HISTORIASTA ENNEN VUOTTA 1993.....	71
3.7 UUTEEN AIKAAN UUDELLA OHJELMALLA	72
3.8 MUUTOKSEN PAINEESSA	74
4 OHJELMA JA IDEOLOGIA.....	80
4.1 PERIAATEOHJELMAN KESKEINEN SISÄLTÖ	80
4.2 KOKOOMUKSEN IDEOLOGINEN JAKO	89
4.3 KOKOOMUSLAINEN YKSILÖ- JA YHTEISKUNTAKÄSITYS	92
4.4 NÄKEMYKSIÄ DEMOKRATIESTA JA OIKEUDENMUKAISUUDESTA	98
4.5 EKOSOSIAALINEN MARKKINATALOUS TALOUSLIBERALISMIN KRITIIKKINÄ?	106
5 PÄÄTELMÄ JA AJATUKSIA	112
5.1 TARINA JA ARGUMENTAATION VOIMA	112
5.2 HISTORIAALLINEN KEHITYS.....	114
5.3 TEORIOIDEN MUUTOS	116
5.4 KERTAUTUVAT TAPAHTUMAT	119
5.5 AJATUKSIA TUTKIELMASTA.....	121
LÄHTEET.....	124
LIITE.....	135
KANSALLINEN KOKOOMUS R.P.:N PERIAATEOHJELMA 1993.....	135

1 Johdanto

”Ja meidän tehtävänä on luoda sellainen vaihtoehto ja sellainen suomalainen yhteiskunta, jossa katkeruuden edellytykset on poistettu ja jossa jokainen suomalainen tuntee, että hän haluaa elää sellaisessa suomalaisessa elämänmuodossa, jossa vallitsee yksilönvapaus, itsenäisyys ja oikeus lausua mielipiteitä.”

– Kokoomuksen puheenjohtaja Juha Rihtniemi Turun puoluekokouksen edellä vuonna 1969 (Korjus 1972a, 34).

Edellä oleva lainaus kuvastaa hyvin poliittisten puolueiden yleistä tahtotilaa. Puolueorganisaatioiden tehtävänä on yhdistellä näkökulmia siten, että puolueen toimijat kokevat tavoitteet omikseen. Kun tuo tehtävä on saavutettu, on mahdollista kertoa omista näkökulmista laajemmalle yleisölle. Mikäli suuri yleisö hyväksyy näkemykset, saa puolue vaihtoehtojensa tai ohjelmiansa toteuttamiseksi tuen.

Puolueilla on kahdentyypisiä tehtäviä: ensinnäkin tehtävänä on luoda vaihtoehtokokonaisuuksia ja toiseksi toteuttaa yhteiskunnallisia tavoitteita näiden vaihtoehtojen mukaisesti. Vaihtoehtojaan puolueet voivat esittää erilaisten puolueohjelmien muodossa, jotka hyvin usein perustuvat yhdistelmiin erilaisista yhteiskunnallisista ajatuksista. Puolueiden tehtävänä on löytää sen hetkiseen maailmantilanteeseen sopivia yhteiskunnallisia ratkaisuja. Puolueet toimivat siis suunnannäyttäjinä yhteiskunnallisessa kehityksessä ja kanssakäymisessä.

Tutkimuksessani pohdin puolueohjelmien muotoutumista yhteiskunnalliseksi vaihtoehdoksi. Taustalla vaikuttavat sekä yhteiskuntateoriat että kunkin organisaation oma historiallinen konteksti¹. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö edellinen voisi alistaa jälkimmäistä niin vahvasti, että uudet teoreettiset näkökulmat tulevat hallitseviksi, kun toimintatilanne niin vaatii. Varsinkin jos puolueella ei ole todellista kiinnekohtaa tai asiakirjaa, johon poliittisen ideologiansa perustaa, voi puolue kokea ideologisen siirtymän jopa puoluekentän laidalta toiselle. Kysymys viime kädessä kuitenkin on siitä, millaisia asioita kulloinkin puolueen päätöksentekokelemissä vaikuttavat

¹ Max Weberin (1864–1920) ideaalityypittelyn mukaan arvot vaikuttavat toimintamallien taustalla. Ideaalityyppien perusta voi olla esimerkiksi traditionaalisissa arvoissa tai tunnesuhteissa. Sen sijaan yhteisöajattelu perustuu rationaalisuuteen. Jos toiminta on päämäärarationaalista tavoittelevat toimijat konkreettista hyötyä käytettävissä olevin keinoin. Arvorationaalisuudessa toiminta perustuu erilaisiin arvostuksiin, joiden avulla perustellaan toiminta. (Ahponen 2001, 127–130.)

henkilöt haluavat edistää. Jo tässä huomataan selkeä ero ideologiaaltaan kollektivististen ja individualististen puolueiden välillä. Sellaisissa ryhmittymissä, joissa keskustelu on avointa, siirtymän todennäköisyys kasvaa. Ideologiat ovat tärkeä osa puolueiden toimintaa. Niissä tiivistyvät puolueen tavoitteet ja päämäärät. Nykyään on kuitenkin huomattavissa, etteivät yhteiskuntateoreettiset ideologiat enää tavoittele puhdasta tieteellistä tietoa, vaan ennen kaikkea pyrkivät esittämään uskomuksiaan (Ahponen 2001, 152–153).

1.1 Mikä on puolueohjelma?

Puolueohjelmat vaihtelevat puolueittain hyvin laajasti. Yhteistä kaikille ohjelmille on niiden tavoite kertoa oman puolueen tarjoamasta vaihtoehdosta. Esitetyt vaihtoehdot voivat olla joko päivänpolitiikkaan liittyviä tai perusteellisimpia ideologisia keskusteluita. Puolueiden ohjelmahierarkian keskeisin asiakirja on yleensä periaateohjelma (Borg 1964, 17–18), jonka tehtäväksi Olavi Borg (emt., 6) määrittelee puolueen itsensä määrittelyn sekä yhteisen ideologisen vaihtoehdon tarjoamisen puolueiden ulkopuolisille toimijoille. Pekonen (1995, 27) pitää puolueohjelmia puolueiden symboleina. Hänen mukaansa puolueohjelma esittää ne arvot, uskomukset ja tavoitteet, joita puolueella on. Puolueohjelmiin kuuluvat lisäksi myös tavoite- ja kampanjaohjelmat (Borg emt., 17–18).

Periaateohjelmien synty tapahtuu hyvin monilla eri tavoilla. Borg (1995, 6–9) esittää kuusi tilannetta, joissa puolue tarvitsee uutta periaateohjelmaa: 1) uutena puolueena poliittiseen keskusteluun tuleva puolue tarvitsee luonnollisesti ohjelman, 2) uudistamistarve voi johtua myös ohjelman vanhenemisestä, 3) myös puolueiden sisäiset, selkeät tavoitteiden muutokset edellyttävät ohjelman päivittämistä ja 4) joskus periaateohjelman uudistaminen voi jopa ratkaista puolueen sisäisen kriisin. Tällöin on järkevää aloittaa ideologinen keskustelu puhtaalta pöydältä. Periaateohjelmauudistukset ovat usein seurausta 5) puoluejohdon uudistumisesta tai 6) kannatuksen laskusta.

Borg (1964, 113) esittää ohjelmilla olevan moniulotteinen kysymyksellinen luonne, johon niistä tehtävällä tutkimuksella pyritään puuttumaan. Nykypäivän periaateohjelmien ongelmana on niiden laaja tulkittavuus, joka heijastuu puolueiden periaateohjelmien yleisyytenä sekä siitä, ettei niissä puututa sopimusyhteiskunnallisiin ongelmakohtiin. Aarnion ja Palosen (1995, 8) mukaan tämä mahdollistaa puolueen toimijoille vapauden toimia itsenäisesti.

1.2 Tutkimusasetelma

Kansallisesta Kokoomuksesta ja sen ideologiasta on tehty vain muutamia tutkimuksia. Puolueen oma historiankirjoitus ei myöskään ole kovin laajaa, sillä puolueen historiikki on julkaistu vain vuoteen 1929 asti. Tämän lisäksi tosin on laajasti materiaalia sekä puolueen nuorisjärjestöistä² että puolueen aktiivisista toimijoista. Näiden pohjalta puolueen historia ja sen aikana tapahtuneet muutokset hahmottuvat. Kokoomus on päässyt mukaan muutamiiin aatepoliittisiin tutkimuksiin, joissa pääsääntöisesti käsitellään konservatiivisia puolueita tai kokoomusta itseään. Tutkimukset toimivat apuvälineenä analysoitaessa kokoomuksen ideologista kehitystä sekä nykypäivän aatetta. (ks. Lehtinen 1996, Suvanto 1994.)

Ideologiatutkimusta on Suomessa tehty hyvin vähän. Yleensä tällainen tutkimus on valtiopillista analyysiä siitä, mitä puolueohjelmat sekä kannanmääritykset pitävät sisällään ja millaisia elementtejä ne sisältävät. Vertailututkimuksen puuttuminen ei kuitenkaan muodostu ongelmaksi, koska tutkimukseni ei ole perinteistä valtiopillista tutkimusta, vaan ennemminkin yhteiskuntapoliittisfilosofista pohdintaa aatesuuntien kehityksestä sekä Kansallisen Kokoomuksen suhteesta politiikan teoreettiseen viitekehykseen.

Kiinnostukseni Kansallinen Kokoomus ry:n ideologiasta kehitystä kohtaan liittyy puolueen käynnissä olevaan periaateohjelmatyöhön. Tutkimukseni valmistumishetkellä puolueessa pohditaan juuri tutkimuksessani esillä olevia aatteellisia peruskysymyksiä. Puoluehallituksen on tarkoitus kesällä 2006 esitellä Joensuun puoluekokouksessa ehdotus puolueen uudeksi periaateohjelmaksi. Olen myös kiinnostunut jäsentämään nykypäivän keskustelussa olevien ideologisten termien taustaa ja luomaan harmonisen esityksen jaotteluni pohjalta. Tässä suhteessa Kansallisen Kokoomuksen tutkiminen on antoisaa, sillä puolue käy oman periaateohjelmansakin mukaisesti historiallista taistelua aatteen sisällöstä: *”Kokoomuksen aate on ollut sosiaalireformismin, konservatismen ja liberalismien välistä kilpailua. Kokoomus on elävän aatteen poliittinen puolue, joka sitoutuu kannattamiensa arvojen ja periaatteiden toteuttamiseen, muttei lyhytnäköisen etupolitiikan osapuoleksi* (Kokoomus 1993a).”

² Puolueen nuorisjärjestöiksi luetaan Kokoomuksen Nuorten Liitto ja Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunta. Tämän lisäksi joissain yhteyksissä Porvarillista varhaisnuorisjärjestöä sekä sen seuraajaa Minijellonia voidaan pitää saman mandaatin omaavina. Minijellonat ei kuitenkaan kuulu jäsenjärjestönä Kokoomukseen.

1.2.1 Kysymyksenasettelu

Tutkimuksessani selvitän teoreettisen ja historiallisen viitekehyksen avulla millaisissa olosuhteissa sekä yhteiskuntafilosofiset teoriat että Kansallinen Kokoomus puolueena ovat kehittyneet. Tämän lisäksi vertailen ohjelmatekstin suhdetta teoreettisiin ja historiallisiin lähtökohtiin saadakseni vastauksen tutkimukseni keskusongelmaan: *Miten yhteiskuntafilosofiset teoriat ovat tunnistettavissa Kansallisen Kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelmasta ja miten näitä näkökulmia perustellaan?* Tutkimusongelmani asettelua perustelen tarpeella selventää viimeisimmän voimassa olevan ohjelman asettumista yhteiskuntafilosofiseen yhteiskuntakeskustelukontekstiin. Kontekstin rakentamisen avulla on mahdollista vertailla puolueen käsitystä yhteiskunnasta ja antaa lukijalle mahdollisuus jäsentää omaa tietoisuuttaan ja suhdettaan käsiteltävänä oleviin yhteiskuntafilosofisiin kysymyksiin. Ennen kaikkea käyn pohdintaa tutkimuksestani sekä tulevaisuuden suuntaviivoista tutkielmani viimeisissä luvuissa.

Tutkimusongelman selvittäminen vaatii puolueen taustalla olevan teoreettisen kontekstin hahmottamista. Oletan, että kokoomuksen taustalla vaikuttaa sekä konservatiivinen että liberaalinen yhteiskuntaihanne. Lisäksi oletan, että kokoomus on ideologisesti siirtynyt vuosien saatossa konservatismista liberalismiin. Ensimmäiseksi alaongelmaksi määritän kysymyksen siitä, miten nykyaikaiset yhteiskuntateoriat ovat muodostuneet? Kysymys on keskeinen, koska hyvin usein puolueiden muodostamat aatteelliset asiakirjat sisältävät suuren määrän yhteiskuntafilosofeilta lainattuja ideoita. Vaikutus on joko tietoista tai tiedostamatonta. Jotta yhteiskuntateorioiden sisältö on määriteltävissä, on hahmotettava teoreettinen kokonaisuus ja jaoteltava se eri ideologiaperheiden välille. Kontekstin rakentaminen teorioiden osalta on järkevintä toteuttaa tutustumalla eri yhteiskuntafilosofisten ajatusten sisältöön. Tällöin painopiste on juuri liberalismissa. Historiallisista syistä johtuen käsittelen myös konservatismia ja vertailukohtana sosialismia.

Ensimmäisen alaongelman kanssa rinnasteinen kysymys liittyy kokoomuksen historiallisen viitekehyksen käsittelyyn. Ongelman kannalta on keskeistä selvittää puolueen historiallinen konteksti eri lähteiden avulla. Historiallisen kontekstin ymmärtäminen auttaa sijoittamaan tapaustutkimuksen kohteen eli puolueen laajempaan yhteiskuntafilosofiseen ympäristöön. Kokoomuksen historiallisen taipaleen selvitän suppeasti ideologian näkökulmasta luvussa kolme. Lisäksi hahmotelen periaateohjelman kannalta tärkeän kevään 1993 tapahtumia ja niiden vaikutuksia siihen tilanteeseen, jossa periaateohjelma valmisteltiin. Kontekstin selvittämisen jälkeen analysoin

vuoden 1993 periaateohjelman sisältöä ja siinä ilmeneviä piirteitä. Tämän teen kvalitatiivisin analyysimetodein.

1.2.2 Analyysivälineet

Koska tutkimuskohteenani on yksittäinen poliittinen puolue ja sen ideologia, on syytä puhua tapauksesta ja tapaustutkimuksesta. Vaikka puolueella on kansainvälisiä veljesjärjestöjä, jotka ovat kokeneet vastaavia ideologisia vaiheita, on jokaisen puolueen konteksti yksilöllinen. Tämä johtuu osaltaan siitä syystä, että poliittiset järjestelmät sekä puoluekenttä vaihtelevat suuresti valtioittain ja ovat sidoksissa kulttuuriinsa. Näin ollen tutkimusta ei myöskään ole mahdollista yleistää koskemaan muita puolueita tai järjestelmiä.

Tapaustutkimus on hyvin väljä käsite. Se voidaan käsittää enemmän tutkimusotteena kuin itsenäisenä tutkimusmetodina. Toisaalta rakennettaessa metodologiaa ratkaisujen saamiseksi tutkimusongelmiin, on tärkeää ymmärtää myös tutkimuksen tapauksellinen rooli. Tämän roolin sisältäminen auttaa liittämään yksittäisen tutkimuskohteen käytännön toiminnan yhteiskunnalliseen ympäristöön tarkastelemalla yksittäisen tutkimuskohteen yksilöllisiä vaihteita.

Toisena tutkimukseni kannalta keskeisenä metodologisena teemana on aineiston sisällönanalyysi. Koska tutkimuksessani on vahva teoreettinen painotus, jäsenän yhteiskunnallisen kontekstin eri käsitteiden ja yhteiskuntateorialuokkien avulla. Tämän avulla tutkimukseni rakentuu tasapainoiseksi kokonaisuudeksi yhteiskunnan vuorovaikutuksen seurauksena. Jokaiseen yksittäiseen yhteiskuntateoreettiseen suuntaukseen liittyy yleensä useiden ajattelijoiden teorioiden yhdistymistä. Näin ollen myös teoriatausta on lähtökohtaisesti hyvin laaja.

Sisällönanalyysi on kvalitatiivisten tutkimusmetodien keskeinen analyysimenetelmä. Sen avulla voidaan analysoida monenlaista tutkimusta. Tuomen ja Sarajärven (2002, 93) mukaan kaikki laadullisen aineiston analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Niinpä sisällönanalyysiä voidaan pitää klassikkona kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien joukossa. Toisaalta metodin käyttö ei myöskään rajoitu vain laadulliseen tutkimukseen, vaan sitä voidaan käyttää hyväksi myös muuntotyypisessä tutkimuksessa.

Sisällönanalyysissä on keskeistä tunnistaa ohjelman sisäinen juoni. Juonta voidaan kuvata tarinaksi, joka etenee kontekstissaan. Korhonen ja Oksanen (1997, 55) muistuttavat, että vaikka

teksti ei olisikaan suoranaisesti tunnistettavissa tarinaksi se voi silti sisältää tarinallisia piirteitä. Viimeistään tekstin taustalla vaikuttaa vahva tarina, jonka vuoksi teksti on kirjoitettu. Tekstin kautta tarina saa muotonsa ja siirtyy elämään omaa elämäänsä itsenäisenä kokonaisuutena. A. J. Greimasin (1980, 201–206) mukaan teksti sisältää kokonaisuuden, jossa tarinan sanomaan vaikuttavat myös muut vasta-argumentit. Voidaan siis todeta, että keskustelu, joka päättyy poliittiseksi asiakirjaksi sisältää itsessään jo yhteiskunnallisen seulan läpi käyneen konsensuksen.

Tarinalla tarkoitetaan myös sitä ketjua, joka luo pohjan tekstin taustalla vaikuttavalle keskustelulle. Tekstin syntyminen näin ollen asettuu historialliseen jatkumoon, jossa taustalla vaikuttavat ensinnäkin historialliset tekijät ja toiseksi ajankohtainen tilanne. Perinteisessä sadussa tai tarinassa kysymys on asioiden toteuttamisesta, jotta päästään uuteen tilanteeseen. (Korhonen ja Oksanen 1997, 59.) Mielestäni samaa kaavaa voidaan sovittaa myös puolueohjelmatutkimukseen. Historiallinen konteksti vaikuttaa taustalla ja tekstissä esitetyt parannusehdotukset heijastavat tarinallista kehitystä kohti uusia seikkailuja.

Usein tarina myös viettelee lukijaansa. Tällöin Törrösen (1997, 221) mukaan kysymys on intohimoisen tekstin tunteisiin vetoavista piirteistä. Suostutteleva diskurssi, jota käytetään puolueohjelmissa, pyrkii tietoisesti vaikuttamaan kuulijan todellisuuden hahmottumiseen tietyllä tavalla. Tarina saa retorista lisävoimaa, kun sillä on selkeä motivaatio, keinot ja suunta. Tällöin myös tarinan luovan organisaation toimintaan osallistuvilla luodaan kestävä identiteetti.

Kommunikaatio on aina sosiaalisen toiminnan muoto. Ilmentyessään tekstinä sillä pyritään luomaan sosiaalista todellisuutta ja taivuttamaan auditorio esitettyjen argumenttien taakse. (Törrönen 1997, 222.) Sosiaalisessa kommunikaatiossa ja varsinkin puolueiden toiminnassa kysymys on viime kädessä aina uskottavasta *argumentoinnista*. Argumentaation tavoitteena voittaa auditorio puolelleen (Leiwo ja Pietikäinen 1998, 95). Näin kuuntelijat omaksuvat kannat myös omikseen. Sulkusen (1992) mukaan tekstin tuottaneen argumentoijan tuotos on oman todellisuuden ulkoistamista. Voidaan kuitenkin pohtia onko puolueohjelmissa kysymys sen hetkisestä sosiaalisesta todellisuudesta vai utopiasta? Poliittinen ohjelma nimittäin aina vaatii reaktion johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tällöin ohjelma ilmentää todellisuutta kirjoittajan ihanteen näkökulmasta. Törrösen (emt., 227) mukaan poliittisessa ulkoistamisessa kysymys on nykyhetken irrottamisesta siitä utopistisesta tilasta, jota tekstillä haetaan. Keskustelu pyrkii aina pysäyttämään todellisuuden. Näin ollen julkaistavassa tekstissä kysymys on tulevaisuuden kuvan luomisesta ja tavoitteiden konkretisoimisesta. Kysymys on intohimon nostattamisesta tekstiä ja

samalla koko tarinaa kohtaan. Innostuneisuuden herättäminen on siis keskeinen tarinan kerronnan tavoite.

Kenneth Burken (1969, 26) mukaan argumentoinnissa kysymys on argumentaation taustalla piilevän sanoman paljastamisesta. Vaikka argumentointi olisi teknisesti taitavaa, lopputulokseen vaikuttavat myös toistuvuus ja tehokkuus. Chaïm Perelmanin (1971) mukaan yhteisymmärrys keskustelussa syntyy taas pätevän argumentoinnin tuloksena. Näin ollen jonkin arvoasetelman järjellisyttä voidaan tutkia vain tehokkaan argumentaation pohjalta.

Hilkka Summan (1998, 63–64) mukaan retoriikan tuominen tutkimuksen kohteeksi on edellytys selvittää todelliset taustat. Myös Hannah Arendt (1958, 175–188) pitää tärkeänä vuorovaikutteisuutta sosiaalisen argumentaation rakentumisessa. Kysymys on siis argumentaation yhdistämisestä kontekstiinsa. Tällöin ulkoinen ja sisäinen näkökulma syleilevät toisiaan. Argumentaatio kohdistetaan jollekin yleisölle. Argumentaation esittämiseen sisältyy tietoisuus auditorion olemassa olosta. (Summa 1998, 65–68.)

Argumentointiin sisältyy aina taustaoletuksia, joiden pohjalta tarinan kerronta lähtee liikkeelle. Nämä taustaoletukset ovat argumentojien hyväksymiä periaatteita, joihin argumentaatiossa on mahdollista palata (Summa 1998, 69). Voidaan sanoa, että periaatteet toimivat eräänlaisina sohvakaluston selkänöjina, joita vasten argumentoija voi aina luottaa nojaavansa. Tällöin tosin periaatteiden pitää olla niin vahvoja, etteivät ne lipeä alta. Summan (emt., 70) mukaan argumentointi voi saada faktan roolin, mikäli universaali auditorio sen hyväksyy. Sen sijaan jo hyväksytyt faktat on mahdollista ottaa uudelleen arvostelun kohteeksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yhteiskunta voi hyväksyä yleiseksi mielipiteeksi minkä tahansa tehokkaasti perustellun argumentin, jos se vain kestää yhteisön arvostelun. Perelmanin (1982, 27) mukaan auditorio hyväksyy argumentit hyvin yleisinä, jolloin niiden tarkentuminen on jokaisen henkilön oma asia. Näin myös julkaisija pyrkii tuottamaan mahdollisimman monelle hyväksyttäviä argumentteja. Kun argumentaatiota tutkitaan, on huomattava miten argumentoija sitoo asiat ja kontekstin yhteen (Leiwo ja Pietikäinen 1998, 97).

Laadullista aineistoa analysoitaessa on tarkasti pidettävä mielessä tutkimusongelma. Mikäli tutkimusongelmia ei ole rajattu tarkoin, on oletettavaa, että tutkimus karkaa sivuraiteille. Sivujuonteet voivat olla tutkimusongelman selvittämisen kannalta oleellisia, mutta tutkijan ja tässä tapauksessa analyysin tekijän on osattava erottaa oleelliset sivujuonteet epäoleellisista. Hyvin usein

laadullisen aineiston analyysin yhteydessä eteen ilmaantuu *vieteriukon* tavoin uusia ennakkoon ajattelemattomia oleellisia juonteita. Tässä suhteessa laadullinen analyysi on tilastollista an-toisampi menetelmä. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 94–95.)

Sosiaalisen todellisuuden hahmottaminen vaatii näkökulmaa. Näkökulma syntyy yleensä dis-kurssien eli puhetapojen analyysina. (Sulkunen 1997, 14.) Kun sosiaalista todellisuutta hahmote-taan tietystä tekstistä voidaan se hahmottaa joko jatkuvana keskusteluna tai valmiina lopputulok-sena. Argumentaatioanalyysi vaatii tulkintaa tekstissä esiintyvistä vuorovaikutuksesta. Kysymys on myös itse terminologian hahmottamisesta ja käsitteiden määrittelystä itse tekstikokonaisuuden välineenä. (emt., 16.)

Sulkunen (1997, 26) toteaa sosiaalisen todellisuuden ilmentyvän kollektiivisena toimintana. Hy-vin harvoin voidaan konkretisoida todellisuus jäsenneyksi yksilöllisestä näkökulmasta. Yhteis-kuntateoreettinen konteksti luo pohjan vertailulle, jonka tutkimuksessani toteutan historiallisen, yhteiskunnallisen ja nykypäivän näkökulmien valossa. Suhteutan käsiteltäväni olevan periaate-ohjelman siihen toimintaympäristöön, jonka tuloksena se on todellisuudessa syntynyt. Yhteis-kuntateoreettisen analyysin ja periaateohjelman tarkastelun tuloksena etsin yhteyttä teorioiden ja tapauksen välillä.

Oman tutkimukseni osalta olen huomannut vieteriukko-ongelman. Varsinkin, kun yhteiskunta-teoreettisen kontekstin osalta kyseessä on hyvin laaja kokonaisuus, johon sisältyy useita ajatus-kokonaisuuksia ja teoreetikkoja, on sivujuonteiden mahdollisuus todella suuri. Kun vielä huomi-oidaan yksittäisten ajattelijoiden laaja tuotanto, on käytännössä lähes mahdotonta huomioida kaikki sivujuonteiden tasolla vaikuttavat näkemykset. Rajauksen tarpeen ymmärtäen olen rajan-nut aineiston koskemaan vain keskeisiä näkökulmia ja ennen kaikkea aatehistoriaa ja ideologioi-den jäsentämistä. Tyypittely tai luokittelu on tutkimuksessani tapahtunut asiayhteyden tai ideo-logisen luokittelun perusteella.

Analyysissa on aina kysymys tietystä päättelykuviosta. Tuomen ja Sarajärven (2002, 95, 97–98) mukaan yleisesti tieteessä omaksuttu jaottelu induktiiviseen ja deduktiiviseen päättelyyn on on-gelmallinen. Edellisellä tarkoitetaan yksittäisestä tapauksesta yleisen teorian johtamista ja jäl-kimmäisellä päinvastaista. Deduktiivisessä päättelyssä siis oletetaan, että kun joku yleinen käyt-täytymiskuvio on tosi, niin kaikki individuaalit tarkasteluyksiköt toimivat sen mukaisesti. Jaotte-lua on kritisoitu sen vuoksi, että se 1) jättää huomioimatta sen tosiseikan, ettei induktiota voisi

tapahtua ilman havaintoja ja 2) on olemassa myös abduktiivinen päättely, joka mukaan teoria voidaan luoda ainoastaan silloin kun tutkijalla on olemassa joku tarkka johtojatus.

Laadullisen aineiston analyysi olisi järkevämpää jaotella aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Ensimmäisessä pyritään luomaan aineistosta teoreettinen kokonaisuus, jossa aineisto itsessään vaikuttaa luokittelun laatimiseen ja niiden vaikutusta voidaan pitää jopa eräällä tavalla metodologisina. Tämä ajatus johtuu siitä, että aineisto itsessään johdattelee tutkimuksen polulla metodologian tavoin. Kyseisessä analyysissä ei ole merkitystä aikaisemmalta tiedolla tai havainnoilla, jonka lisäksi teoria vain johdattelee analyysin toteuttamisen tielle. Aineistolähtöinen toteuttamistapa on hyvin vaikea tulkintakeino, sillä tutkimuksessa tehdyt havainnot sisältävät itsessään jo huomattavasti aikaisempaa teoriaa. Vaikka laadullinen tutkimus tunnustaa tämän ongelman, on analyysissä myös toinen ongelma. Koska aineisto tapahtuu hyvin usein vuorovaikutuksen seurauksena, ei tutkija voi selkeästi itse vaikuttaa saamaansa tietoon. Kyseessä on tarjoajan eli tässä tapauksessa tutkimuskohteen markkinat. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 97–98.)

Toinen analyysimuoto on teoriasidonnainen analyysi. Tuomen ja Sarajärven (2002, 98) mukaan teoria säilyy koko tutkimuksen ajan analyysin rinnalla, mutta sen vaikutus on pienempi. Tutkimus ei myöskään pohjautu suoraan teoriaan. Lisäksi suhtautuminen aikaisempaan tietoon on paljon vapaampaa kuin aineistolähtöisessä. Voidaan sanoa, että teoriasidonnainen analyysi vastaa haastattelumenetelmissä puolistrukturoitua haastattelua. Kysymys teoriasidonnaisessa analyysissä ei kuitenkaan ole todistaa teoriaa todeksi, vaan sen avulla luoda jotain uutta. Näin ollen tutkijan tehtävänä on yhdistellä havaintojaan sekä valmiita malleja. Mallintamisen kannalta teoriasidonnainen analyysi lienee tieteellisesti kehittävin vaihtoehto.

Kolmantena analyysimuotona on teorialähtöinen analyysi. Tämä muoto on hyvin laajasti käytössä esimerkiksi luonnontieteissä, joissa malleja pyritään todistamaan empiirisellä tutkimuksella. Tämä tarkoittaa, että tutkittava aineisto valitaan jo olemassa olevan tiedon mukaiseksi. Usein teorialähtöisessä analyysissä testataan uuden tiedon avulla johdettuja malleja. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98–100.)

Oma tutkimukseni pohjautuu tässä jaossa löyhästi keskimmäiseen. Tällä löyhällä kytkennällä tarkoitan sitä, että pyrin tutkimuksessani sitomaan monia eri tekijöitä yhteen. Tarkoitukseni ei ole luoda malleja tai tarkastella jotain tiettyä tapahtumaa pelkästään aineiston kannalta. Tiukka

aineiston tarkastelu olisi huomattavasti enemmän valtio-opillista puolueohjelmatutkimusta muistuttava tutkimus, jossa keskittyisin ainoastaan tutkimuskohteen diskurssiin.

Avaan periaateohjelman sanomaa, jotta tapauksen sisällön tulkitseminen on mahdollista. Taustalla on halu kurkistaa sanojen todellisuuden taakse pohtimalla, mitä erilaiset ratkaisuesitykset yhteiskunnallisiin ongelmiin päivän politiikassa tarkoittavat. Toisaalta juuri tämä analyysi mahdollistaa periaateohjelman sovittamisen yhteiskunnalliseen yhteyteen.

1.3 Aineisto ja tutkimuskirjallisuus

Puolue ja puolueohjelmatutkimuksessa keskeisintä on luoda selkeä konteksti, johon tutkimusongelmansa asettaa. Kontekstin rakentaminen tapahtuu kahdella eri tavalla: ensinnäkin historiallisen ja toiseksi yhteiskuntateoreettisen näkökulman avulla. Puolueohjelmatutkimus perustuu olemassa olevaan ilmiöön, joka on tutkielmassani yksittäinen puolue. Puolueen ympärillä on kuitenkin laaja vyöhyke, jonka kokonaisuutena puolueen identiteetti rakentuu. Puolueen ohjelmasiakirjat ovat keskeisin väline selvitettäessä puolueen todellista olemusta ja politiikan linjaa. Vuoden 1993 periaateohjelman lisäksi tutustuin myös aikaisempiin periaateohjelmiin.

Kokoomusta tutkittaessa suuri ongelma on täydellisen historiikin puute. Pirkko Leino-Kaukiainen ja Ari Uino ovat selvittäneet kokoomuksen historiaa Suomalaisen puolueen ajoista aina vuoteen 1929 teoksessa *Suomalaiskansallinen Kokoomus* (1994). Teos on kattava kuvaus puolueen toiminnasta noilta vuosilta. Ongelmallisempaa sen sijaan on puolueen historia tuon ajanjakson jälkeen. Tätä selvittääkseni olen käyttänyt useita erilaisia historiateoksia, joista keskeisimpinä voidaan pitää Vesa Vareksen kirjoittamia puolueen nuorisojärjestöjen historiikkeja *Kaksi askelta edellä* (1999) ja *Puolueen sparraaja* (2000). Vuoden 1993 periaateohjelmaa edeltävien vuosien ajalta tutustuin puolueen pää-äänenkannattajan *Nykypäivän* (1992, 1993) numeroihin. Nykypäivän ohella käytin kokoomuksen puoluehallituksen kokousten asiakirjoja keväältä 1993 sekä puoluekokousasiakirjoja.

Puolueohjelmaorientoituneen tutkimuksen kannalta keskeisiä teoksia ovat olleet Lasse Juhani Lehtisen *Kokoomus vai konservatismi?* (1996) sekä Ismo Suksen toimittama *Kansakunnasta yksilöön: kokoomusaatteen ja ohjelmien kehityksestä* (1989). Molemmat ovat kattavia kuvauksia kokoomuksen ideologisesta liikehdinnästä. Varsinkin Lehtisen konservatismiin näkökulmasta kirjoitettu teos tarjosi mielenkiintoisen kritiikin omiin näkökulmiini.

Yhteiskuntateoreettisessa tarkastelussa esiintyy huomattava määrä teoksia. Konservatismiin osalta keskeisimmäksi teokseksi nousi Pekka Suvannon *Konservatismi Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle* (1994). Sosialismin osalta suuren avun tarjosivat Karl Marxin *Kansantaloustieteen arvostelua* (1970, alkuperäinen 1859) ja tämän yhdessä Friedrich Engelsin kanssa kirjoittama *Kommunistisen puolueen manifesti* (1976, alkuperäinen 1848). Näiden lisäksi on mainittava Sydney ja Beatrice Webbin *Englannin ammattiyhdistysliikkeen historia* (1907).

Liberalismin osalta keskeisiä teoksia on useita. John Locken teos *Kaksi tutkielmaa hallitusvaltalasta* (1995, alkuperäinen 1690), Thomas Hobbesin *Leviathan* (1999, alkuperäinen 1651), Adam Smithin *Kansojen varallisuus* (1933, alkuperäinen 1776) ja Immanuel Kantin *Siveysopilliset pääteokset* (1990, alkuperäiset 1785 ja 1788)³ loivat hyvän kuvan klassisen liberalismin arvo maailmasta. Uudemmissa on ehdottomasti nostettava esiin John Rawlsin *Oikeudenmukaisuusteoria* (1988, alkuperäinen 1971) ja Amitai Etzionin kommunitarismia käsittelevät tutkimukset. Kokonaisuuden kannalta suuren avun tarjosi myös Risto Harisalon ja Ensio Miettisen *Klassinen liberalismi* (1997), Antero Leitzingerin *Liberalismin juuret* (1993) ja Kari Saastamoisen *Eurooppalainen liberalismi* (1998).

1.4 Tutkijapositio

Tutkimukseni kannalta on oleellista selvittää oma taustani tutkimuksen tekijänä. Olen toiminut Kokoomuksen Nuorten Liitossa tai sen jäsenjärjestöissä luottamushenkilönä vuosina 2000–2004. Toimin vuonna 2004 nuorisojärjestön varapuheenjohtajana vastaten liiton aatteellisesta työstä. Lisäksi toimin puoluehallituksen varajäsenenä. Oman luottamushenkilökauteni aikana Kokoomuksen Nuorten Liitto uudisti poliittisen ohjelmansa⁴ vuonna 2001. Tuolloin en kuitenkaan osallistunut aktiivisesti ohjelman valmisteluun.

Oman poliittisen toimintani osalta voidaan sanoa, että olen nuorisoliiton, samalla puolueen sisäisessä jaossa kuulunut ensin konservatiiviseen siipeen, joskin vuosien kuluessa siirryin liberaalimpaan suuntaan. Siinä yhteydessä, jossa aloitin tutkielmani teon tein itselleni selväksi vaatimuksen tieteellisen kirjoittamisen objektiivisuudesta. Weberin (1987, 22) mukaan tosiasia kui-

³ *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten* 1785 ja *Kritik der praktischen Vernunft* 1788.

⁴ Kokoomuksen Nuorten Liiton poliittinen ohjelma vastaa Kansallisen Kokoomuksen ohjelmahierarkiassa periaate-ohjelmaa.

tenkin on, ettei tutkija voi oivaltaa mitään tieteellisesti merkittävää ellei hänellä ole ”intohimoa” tutkittavaan kohteeseen. Mikään minkä ihminen tekee, ei ole ihmiselle itselleen minkään arvoista, jos hänellä ei ole intohimoa aiheeseen. Tutkimuksen toteuttamisen kannalta mahdollisimman laaja objektiivisuus on erittäin tärkeää. Pohjimmiltaan pro gradu -tutkielman tarkoituksena on olla oppimisprosessi ja sen tarkoituksena on saavuttaa mahdollisimman paljon uutta ja merkittävää tietoa.

2 Ismien maailma

2.1 Yhteiskuntateorioista

Yhteiskuntateoriat⁵ eivät suinkaan ole yksioikoisia. Vuosien saatossa on syntynyt useita uusia ”ismejä” sekä niitä tukevia teorioita. Osa näistä teorioista on myös kuollut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteiskuntakritiikki olisi heikkenemässä. Varsinkin uudella vuosituhannella (2000-luku) tapahtunut ”lähentyminen”⁶ on johtanut kasvavaan kritiikin aaltoon. Tämä näkyy selvimmän *uusliberalismin* kohdistetussa kritiikissä. Nykyään, kilpailun aikakaudella, ovat sosiaalisia ulottuvuuksia sisältävät teoriat nousseet arvostuksen kohteiksi. Näistä ehkä nousevimpana *komunitarismi*, jonka voidaan sanoa syntyneen nykymuodossaan vasta 1900-luvun lopulla.

Yhteiskuntafilosoifeilla⁷ on taipumus järjestää yhteiskuntaa erilaisten oppien avulla. Tämä ei suinkaan ole yksinkertaista, sillä hyvin usein myös termien taustat sekoittuvat. Sekoittuminen ei johdu vain kielimuurista, vaan sitä tehdään myös tarkoituksella. Hyvänä esimerkkinä on *oikeisto-vasemmisto*-jako, jonka taustalla on Ranskan vallankumouksen jälkeinen tilanne monarkiaa puolustaviin *konservatiiveihin* ja *reformisteihin*⁸ (Suvanto 1994, 13). Tämän jälkeen kuitenkin reformia puolustaneet *liberaalit* on mielletty milloin oikeistoon milloin vasemmistoon. On myös huomioitava, että oikeisto-vasemmisto-jaon syntyessä ei vielä esimerkiksi *sosialismi* ollut vielä syntynyt sellaisena ideologiana kuin me sen tunnemme. Juuri viimeksi mainitun aatteen syntyminen muuttikin poliittisen kentän määrittelyä oikeisto-vasemmisto-akselilla.

Pyrin tässä esityksessä välttämään oikeisto ja vasemmisto- termien käyttämistä. Syy on yksinkertainen: ne eivät luo tieteellistä lisäarvoa poliittisia ideologioita määriteltäessä. Koska termi on kuitenkin vakiintunut kielenkäyttöön useissa lähteissäni, joudun tekemään muutamia poikkeuksia. Lisäksi on huomioitava, että mikäli poliittista ”karttaa” halutaan määritellä, voidaan se tehdä

⁵ Käytän termiä yhteiskuntateoria käsittämään kaikki yksittäiset yhteiskunnalliset ajatukset. Joissain yhteyksissä (Harisalo ja Miettinen 1997, 33–34) yhteiskuntateorioilla tarkoitetaan ideologian sisällä vallinneita koulukuntia. Itse kuitenkin käsitän nämä enneminkin suuntauksiksi kuin erillisiksi teorioiksi.

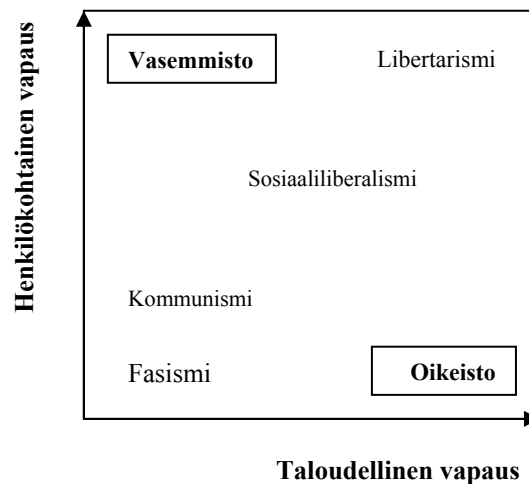
⁶ Globalisaatio

⁷ Käytän termiä yhteiskuntafilosofi käsittämään kaikki yhteiskunnallisista järjestelmistä kiinnostuneet tieteilijät tieteenalasta riippumatta.

⁸ Ranskan vallankumouksen jälkeen käydyissä neuvotteluissa kumoukselliset asetettiin istumaan salin vasemmalle reunalle ja monarkiaa puolustavat oikealle (Harisalo ja Miettinen 1997, 48). Tällä haluttiin nähtävästi korostaa monarkistien ”jumalallisuutta”. Teologisessa hierarkiassahan kunnia-arvoisimmat ovat istuneet Jumalansa oikealla puolella.

esimerkiksi oheisen Nolanin⁹ kartan (Kuva 1) avulla. Siinä suuntaukset jaotellaan vapauden tukemisen avulla. Kyseistä jaottelua suosivat muun muassa *libertaarit* (LIB 2005). Joissain yhteisissä poliittiset suuntaukset on jopa määritelty suhteessa toisiinsa, kuten Borg (1965, 3) esittää. Hänen määrittelynsä lähtee samaistavuudesta kommunismiin. Näin ollen liberaalit ja konservatiivit suutaukset katsotaan kommunismista kauemmiksi suuntauksiksi.

Kuva 1. Nolanin kartta.



Alkuperäinen kartta (LIB 2005).

Itse yhteiskuntateorioista menestyneimmiksi voidaan lukea liberalismi, sosialismi sekä konservatismi. Borg (1979, 1) on määritellyt edellä mainitut kantaideologioiksi. Aionkin esityksessäni keskittyä näiden ideologiajärjestelmien esittelemiseen. On kuitenkin huomioitava, että edellä mainittujen suuntauksien sisällä on huomattava määrä erilaisia variaatioita. Näistä pyrin esittämään keskeisimmät.

Yhtenä ongelmana yhteiskuntateorioiden luokittelussa on niiden lomittainen esiintyminen. Esimerkiksi konservatismia kannattavien henkilöiden joukossa on myös liberaalia talouspolitiikkaa kannattavia henkilöitä. Jo edellä esitetystä Nolanin kartasta voidaan päätellä, että yhteiskuntateorioille keskeistä on tietyn asteisen vapauden ihannointi. Isaiah Berlin (1909–1997) mukaan vapaus voidaan jakaa *positiiviseen* ja *negatiiviseen vapauteen*. Negatiivinen vapaus on vapautta jostain, kun taas positiivinen vapaus on vapautta johonkin (Berlin 1969, 121–122). Näitä vapau-

⁹ David F. Nolan perusti Yhdysvaltojen Libertaaripuolueen vuonna 1971, joka nykyisin on maan kolmanneksi suurin puolue Republikaanien ja Demokraattien jälkeen.

den käsitteitä ovat yhteiskuntafilosofit käyttäneet teorioidensa pohjana. Johdan tästä käsityksestä oma ajatukseni kaikkien yhteiskuntateorioiden jonkin asteisen vapauden tavoittelussa.

Perinteisesti liberalismi on koettu vapauden ideologiaksi. *Klassisen liberalismiin* pohjalla onkin juuri negatiivisen vapauden ajatus. Yksilö on vapaa kun muut yksilöt tai yhteisöt eivät rajoita yksilön toimintaa. Toisaalta myös kaksi muuta keskeiseksi yhteiskuntateorioiksi luonnehtimaani ideologiaa sosialismi ja konservatismi sisältävät ajatuksia vapaudesta. Sosialismissa perusteena on pyrkimys vapautua porvareiden ja aateliston vallasta (Marx ja Engels 1976, 40). Konservatismissa taas vapaus esiintyy myönteisenä suhtautumisena vapaaseen markkinatalouteen (Harisalo ja Miettinen 1997, 57). Voidaankin ajatella, että ideologiat voitaisiin yhdistää yhteisen käsitteen eli vapauden alaisuuteen. Toinen suuntauksia yhdistävä tekijä on hyvinvoinnin maksimaalinen tavoittelu (Smith 1933, 18–20, Eskola 1979, 48–49, Marx ja Engels emt., 47–48). Rakenteeltaan yhteiskuntateoriat sisältävät pääosin moraalisia, poliittisia ja taloudellisia näkökulmia yhteiskunnasta. Seuraavaksi pyrin avaamaan teorioiden taustaa.

Yhteenveto. Yhteiskuntaa pyritään jäsentämään eri mallien avulla. Tyypillisin malli koostuu oikeisto-vasemmisto-akselista, johon poliittiset suuntaukset asetetaan. Tämä malli ei kuitenkaan ole kovin tieteellinen, vaan perustuu historiallisiin tapahtumiin. Tästä seikasta sekä ideologioiden muuttumisesta johtuen nykypäivänä luokittelu voidaan tehdä esimerkiksi Nolanin kartan, jossa mitataan suuntauksien suhdetta taloudelliseen ja henkilökohtaiseen vapauteen, avulla.

Ideologiat eivät ole yksiselitteisiä vaan hyvin usein lomittuvat toistensa kanssa ristiin. Keskeistä kuitenkin kaikille johtaville aatteille on niiden pyrkimys jonkinlaiseen vapauteen. Vapaus voi olla positiivista tai negatiivista eli vapautta johonkin tai jostakin. Rakenteeltaan nämä yhteiskuntateoriat ovat moraalispoliittistaloudellisia teorioita, jotka pyrkivät antamaan vastauksia yhteiskunnan ja yksilön ongelmiin.

2.2 Liberalismi vapauden ideologiana

Liberalismi (*lat. liber*) tarkoittaa vapautta ja sen filosofiaa. Ideologian voidaan katsoa syntyneen 1700-luvulla, jolloin valistuksen myötä aatesuunta ryhtyi vastustamaan vallalla ollutta *merkantilistista* ja *kaaderimaista* yhteiskuntarakennetta. (Harisalo ja Miettinen 1997, 16.) Liberalismin

isänä voitaneen pitää John Locke¹⁰ (1632–1704). Hän piti vapautta luonnollisena tilana. Locken (1995, 46) mukaan luonnossa vallitsee tasavertaisuuden tila, jossa oikeudenkäyttö on vastavuoroista ja jossa kaikki ovat tasa-arvoisia keskenään. Voidaan sanoa liberalismiin tavoittelevan Berlinin jaottelussa sekä positiivista että negatiivista vapautta, riippuen asiayhteydestä.

Locken ajatuksiin sisältyykin hyvin paljon klassisen liberalismiin keskeisiä ajatuksia. Jos liberalismia käsitellään juuri yhteiskunnallisia rakenteita muokkaavana ilmiönä, nostaa Locke tärkeimmäksi luonnonoikeudellisen hallintatavan. Koska liberalismille vapaus on tärkein arvo, on sitä hallittava myös yksilöiden toimesta. Locke näkee, että yhteiskunta on muodostettava kansalaisten vapaalla sopimisella vapaiden yksilöiden vapaan tahdon tuloksena¹¹. (Locke 1995, 150–151.) Hänen mukaansa myös yksilöiden pitäisi päästä vaikuttamaan yhteiskunnan hallintoon. Locke ei kuitenkaan ajanut suoraan demokratiaa ainoana mahdollisuutena, sillä hän uskoi erilaisten yhteisöjen kompetenssiin säätää omasta hallinnostaan. Lisäksi hän kannatti vapaasti järjestäytyneitä *kansalaisyhteiskuntia* (Pietarinen 1992, 111). Tosin Locke kyllä kuvaa demokratiaa ”täydelliseksi”. (Locke emt., 156–157.)

Valtiosääntöteorioihin Lockella on ollut enemmänkin vaikutusta. Hänen esittämänsä vallanjako-oppia syvensi *mannermaisen liberalismiin eli ranskalaisen valistuksen*¹² keskeinen hahmo Charles de Secondat, Baron de Montesquieu (1689–1755), jonka käsialaa tunnettu valtiosääntöoikeudellinen *vallan kolmijako-oppi* on. Montesquieun (1977, 199–214) mukaan yhteiskunta on demokraattinen ja korruptoimaton jos keskeiset valtiovallan elementit on hajautettu. Oppi, jossa lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta on eri toimielimillä, on saanut lähes kiistattoman roolin alallaan¹³.

¹⁰ Luodon (1983, 28) ja Pietarisen (1992, 103–104) mukaan Locke, ensimmäisenä valistusfilosofina, on ollut merkittävin hahmo liberalismiin historiassa. Hänen näkemyksensä muun muassa länsimaiden nykyisissä valtiosäännöissä on merkittävä, sillä juuri Locke tulisi pitää Ranskan vallankumouksen ja valtiollisen vallan jaon isänä (Luoto emt., 37).

¹¹ Samanlaisia näkemyksiä on myöhemmin esittänyt myös Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), joka on keskeisesti ollut vaikuttamassa edustuksellisen demokratian syntymiseen. Rousseau (1998) mukaan on äärimmäisen tärkeää perustaa yhteiskunta sopimukselle (emt., 50–54) ja säilyttää ylin valta kansalla (emt., 119). Samalla hän määritteli demokratian hallitusmuotona.

¹² Lockelaisen liberalismiin voidaan katsoa jakautuneen kahteen leiriin: klassiseen liberalismiin sekä mannermaiseen liberalismiin. Näiden suuntauksien erot ovat kuitenkin hyvin pienet ja keskittyvät lähinnä vapauden ja tasa-arvon välisen arvostuksen määrittelyyn. (Harisalo ja Miettinen 1997, 28–32.) Erona on myös järjen ylivertauuden käsite, jossa mannermaiset ovat ortodoksisempia kuin brittiläiset. Ominaista ranskalaiselle valistukselle on myös pakottamattomuuden kannattaminen, joka oli myös Locken kasvatustietojen yksi keskeisistä opeista (Locke 1989, 136–137).

¹³ Montesquieuta on myös kritisoitu lockelaisen valtio-opin väärin ymmärryksestä ennen kaikkea toimeenpano- ja lainsäädäntövallan erottamisen osalta. Myöhempi kehitys on osoittanut, kuten Lockekin ajatteli, että toimeenpano- ja lainsäädäntövallan on oltava riippuvaisia toisistaan yhteiskunnan toiminnan turvaamiseksi. (Bracher 1980, 49.)

Vaikka Locken asema liberalismissa ja Montesquieun valtiosääntöoikeudessa on keskeinen, on kuitenkin huomioitava, että jo ennen heitä on esitetty yhteiskuntafilosofian ja vallan määräytymisen kannalta keskeisiä ajatuksia. Mielestäni ensimmäisenä yhteiskunnan rakenteita pohtineena filosofina ja samalla valtiotieteilijänä voidaan pitää Platonia (427 e. Kr – 347 eKr.). Tässä on huomautettava, ettei Platonin totalitääristä yhteiskuntaihannetta *Valtiota* voida kuitenkaan pitää liberaalin demokratian esikuvana. Hän ei perustanut oppiaan universaalille järjenkäytölle, vaan valtiota johtaneet filosofit kertoivat tietoisesti työläisille valheita, jotta nämä pysyivät tyytyväisinä. (Platon 1981.)

Liberalismin kannalta merkittävämpi yhteiskuntafilosofi oli Niccolò Machiavelli (1469–1527), jonka mukaan kuitenkin yhteiskunta ei voinut perustua yhteiselle sopimukselle. Hänen mielestään valtion tuli saada alkunsa yhden yksilön toimesta, joka luo valtion toiminnalle periaatteet ja johon tämän jälkeen voivat muut liittyä (Machiavelli 1998, 41). Machiavellin (emt., 113) ajatteluun johtajuuden vaateesta on selvästi kuitenkin vaikuttanut myös Platon. Hän oli hahmotellut yhteiskuntajärjestelmäänsä juuri johtajuuden kautta, koska uskoi ihmisten tarvitsevan aina johtajaa¹⁴ (Platon 1981, 23–25). Myös Machiavelli, kuten jo mainittua, kannatti vahvaa johtajaa. Hänen hahmottelemansa johtaja oli hyvin platonmainen: johtaja ei saanut välittää alaistensa suosiosta, vaan *ruhtinaan* tuli vain hallita (Machiavelli 1990). Nurmi (1992, 53) on kuvannut tällaisen hallintotavan tavoitteeksi ennen kaikkea yhteiskunnan stabiloimisen – sisällöltään oli kuitenkin aivan sama millainen oli hallintokulttuuri ja oikeutus. Vaikka Machiavelli ei tavoitellutkaan liberaalille tyypillistä oikean oikeuden tavoittelua, voidaan häntä pitää liberaalina vapauden tavoittelunsa vuoksi. Machiavellilaisen yhteiskunnan vapauden tavoittelu oli vapautta ulkoisista valloittajista sekä tyranniasta. (Nurmi emt., 55.)

Yhteiskuntafilosofi Thomas Hobbes (1588–1679) on myös keskeinen liberalististen oppien kehittäjä. Hänen ajatuksiinsa vahvasti vaikutti Pierre Gassendi (1592–1655), jota Spink (1960, 85–86) on pitänyt nykyaikaisen yksilönvapauden puolustajana. Leitzingerin (1993, 18) mukaan Gassendin opit nautintojen vaikutuksesta ovat myös Hobbesin ajattelun taustalla. Vaikka Hobbes oli yksinvaltiuden puolustaja, oli hänen uskomuksensa yhteiskunnallisesta vapaudesta liberaalia. Hän uskoi turvallisuuden olevan yksilöille tärkein arvo. (Leitzinger emt., 18–19, Wiberg 1992, 89–90.) Hobbes (1999, 121–125) kuvasi yhteiskuntaa luonnon tilassa olevaksi taisteluksi. Hänen mukaansa tarvittiin absoluutti eli hallintoalamaisista riippumaton hallitsija hallitsemaan ja vaali-

¹⁴ Platonin (1981, 24) yhteiskunnassa vallitsi aina vahvemman valta, joka samalla oli myös yhteiskunnan etu. Näin ollen kyseessä oli siis myös oikeudenmukaisuus.

maan yksilöiden suvereeneja oikeuksia, jotta nämä eivät kilpailuvietissään tuhoaisi toisiaan (Hobbes emt., 162–170, Suvanto 1994, 27, Wiberg emt., 92–94). Hobbes (emt., 190) myös määritteli yksilönvapauden, jota myöhemmin on pidetty yhtenä liberalismiin vapauskäsitteen ytimeenä: ”Vapaa ihminen on se, jota ei estetä tekemästä mitä hän tahtoo tehdä niissä asioissa, joita hän voimansa ja taitonsa mukaan pystyy tekemään”. Hobbesin ajatuksena on siis kokonaisuudessaan ollut yksilönvapauksien kautta saadun hyödyn maksimoiminen. Näin ollen Leitzinger (emt., 18–19) perustellusti ajatteleekin Hobbesin olevan *utilitaristisen*¹⁵ opin kehittäjä.

Liberalismin syntyäikojen, valistuksen ajan¹⁶, viimeinen merkittävä filosofi oli saksalainen Immanuel Kant (1724–1804), jota voidaan pitää liberaalien moraalikäsitteiden uranuurtajana. Tällaisena moraalilakina voidaan pitää Kantin oppia *kategorisesta imperatiivista*, jonka pohjana hän piti käsitystä tekojen moraalista oikeutuksesta, mikäli ne edistävät yksilönvapauden toteutumista (Walker 2000, 17–18). Toisaalta tekojen piti kuitenkin perustua puhtaaseen järkeen¹⁷ (Kotkavirta 1992, 141). Kantin (1990, 134) mukaan tahdon autonomia oli tärkein ominaisuus, joka vaikutti yksilön käyttäytymiseen. Näin ollen myös puhtaan järjen autonomiset ratkaisut heijastivat vapautta (Kant emt., 140–148). Kantin filosofia on vaikuttanut merkittävästi myös liberalismiin käsitykseen rauhan tavoittelusta. Kuten jo todettua Locke (1989, 138) kannatti pehmeää lähestymistapaa kasvatustieteissään: hänen mukaansa tarvittiin malttia, ei väkivaltaa. Samoin Kant (1989, 12) koki pehmeän ja rauhanomaisen kanssakäymisen kaiken lähtökohdaksi. Valtio-opillisesti Kant kannatti valtioiden suvereniteettia (emt., 17) ja rauhanomaista yhteistyötä (emt., 25–26).

Kant kunnostautui muutenkin valtio-opin alalla. Hänen käsityksiinsä oikeudenmukaisesta valtiomuotoisesta yhteiskunnasta oli kuitenkin hyvin moraalifilosofinen, vaikka hän erottikin moraalisen ja poliittisen vapauden toisistaan (Saastamoinen 1998, 120). Kantin unelmayhteiskuntaan kuului tasavaltainen järjestelmä, jossa yhteisö kunnioitti jäsentensä vapautta, perustuslaillista riippuvuutta yhdestä ainoasta laista ja keskinäistä tasa-arvoa (Kant 1989, 21–22). Saastamoinen (emt., 121–122) mukaan tasa-arvon vaatimus mahdollisti paremmassa asemassa olevien kan-

¹⁵ Utilitarismilla tarkoitetaan tekojen ja tuloksien positiivisen hyödyn maksimointia. Oppi näkyi vahvasti myöhemmin poliittisessa taloustieteessä. Tästä on tosin monia eri mielipiteitä: viittaa sovitetaan usein myös Jeremy Benthamin (1748–1832) harteille. Bentham esitteli näkemyksiään vasta Hobbesin jälkeen. Myös David Hume (1711–1776) ja Francis Hutcheson (1694–1746) ovat myöhemmin esittäneet utilitaristisia näkemyksiä.

¹⁶ Valistuksen ajan keskeisiksi liberaaleiksi hahmoiksi voidaan Locken, Rousseauin ja Kantin lisäksi nostaa myös François-Marie Arouet (1694–1788) eli Voltaire, joka oli aktiivinen yhteiskuntakriitikko. Lisäksi on mainittava myös Adam Smith, jonka oppeja käsittelee myöhemmin.

¹⁷ Kant tosin kritisoi myös järkeä eikä kokenut sen olevan täydellinen, sillä vapaaseen tahtoon liittyi myös mahdollisesti negatiivisia vaikutuksia (Harisalo ja Miettinen 1997, 29, Walker 2000, 57).

salaisten velvoittamisen huolenpitoon heikommista. Mielenkiintoista Kantin filosofiassa oli tasa-arvon vaatimuksen osalta kuitenkin se seikka, jonka Saastamoinen (emt., 122) on nostanut esiin: äänioikeus. Kant ei kaikesta huolimatta suositellut yleistä äänioikeutta, kuten eivät monet muutkaan liberaalit, koska erilaiset riippuvuussuhteet voisivat vaikuttaa päätöksentekoon¹⁸.

Yhteenveto. Liberalistisen eli vapautta ihannoivan ideologian isänä voidaan pitää Lockeä. Hänen mukaansa maailmassa vallitsee luonnontila, jossa kaikki yksilöt ovat tasa-arvoisia ja vapaita. Yhteiskunta tulee perustua vapaiden yksilöiden vapaan tahdon mukaiseen sopimukseen. Locken oppia vallanjaosta on syventänyt Montesquieu, jonka käsialaa on vallan kolmijako-oppi.

Hobbesin mukaan yksilöille tärkeintä on turvallisuus, jonka valtio voi taata stabiloimalla raakaa kilpailumielistä luonnontilaa. Toiminnan hyödyn tulee aina olla suurempaa kuin siihen sijoitettujen panostuksien. Kantin mukaan vapaiden ihmisten tulee olla riippumattomia muista ja toimia puhtaan järkensä ohjaamalla tavalla. Tällöin myöskään yksilöiden tekoja ei voida arvostella, kun ne perustuvat autonomiseen tahtoon.

2.2.1 Liberalismi poliittisen taloustieteen näkökulmasta ja koulukunnat

Liberalismista on nykypäivänä kasvanut yhä enemmän taloudellinen ilmiö. Sen noustua johtavaksi valtioaatteeksi on liberalismiin jo saavuttamista moraalista ja yksilön oikeuksiin liittyvistä tullut vähemmän merkityksellisiä¹⁹. Samalla kun liberalismi on vakiinnuttanut asemansa, on myös taloudellisesta liberalismista kasvanut maailman laajuinen talousjärjestelmän prototyyppi. Maailmanpoliittisten muutosten myötä 1990-luvun alussa maailmassa on jäljellä vain muutamia valtioita, jotka eivät ole siirtyneet suunnitelmataloudesta joko markkinatalouteen tai siitä johdettuun sekatalouteen.

¹⁸ Kant (1789, 23–25) kutsui järjestelmänsä demokraattiseksi tasavallaksi, silti hän oli valmis keskittämään toimeenpanovallan mahdollisimman pienelle joukko. Tällöin oman eduntavoittelijoiden joukko olisi tarpeeksi pieni (Saastamoinen 1998, 123). Vastaavia ”demokratioita” on ollut esimerkiksi Ateenassa, jossa vain osa kaupungin asukkaista oli kansalaisia (Suomalainen emt., 69–70). Samanlaisia riippuvuusteorioita esitti myös Benjamin Constant (1767–1830). Tosin Constant (1988) oli vieläkin kriittisempi asiassa (ks. Fink 1972, 310 ja Saastamoinen emt., 80–83).

¹⁹ On kuitenkin huomioitava, että 2000-luvulla kasvanut kritiikki taloudellista liberalismia kohtaan on lisännyt uudelleen keskustelua liberalistisen ajatusmaailman taustalla vaikuttavista moraalista ja yksilön oikeuksiin liittyvistä arvoista.

Taloudellisen liberalismien perustajaksi usein tarjotaan Adam Smithiä²⁰ (1723–1790). Smithin teorioiden ehkä kuuluisin lause kuuluu seuraavasti: ”...*he intends only his own security; and by directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain; and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention.*” Smithin näkymättömän käden oppi on noussut keskeiseksi poliittisen taloustieteen termiksi ja sitä on siteerattu useaan otteeseen eri yhteyksissä. Sisällöltään näkymättömän käden oppi kertoo markkinoiden itseohjautuvasta vaikutuksesta, sillä lähtökohtaisesti ihmiset ovat taipuvaisia oman edun tavoitteluun²¹. (Smith 1976, 291.) Smithin keskeisin ajatus oli, että työnjaolla voidaan edistää tuottavuutta. Vaikka hän käsitti yksilöiden kehityksestä, työnjaon tuomasta ajansäästöstä ja koneiden lisäedusta saatavat hyödyt (Smith 1933, 5, 10), ei hän kuitenkaan pystynyt ennustamaan teollistumisen aiheuttamaa moninkertaista tuottavuuden kasvua (Saastamoinen 1998, 43–45).

Keskeisimpänä Smithin ajatuksena oli purkaa merkantilistisen²² talousopin luomat epäedulliset kilpailutilanteet. Koska ihmisillä oli taipumus kaupankäyntiin, tuli heille antaa mahdollisuudet siihen (Smith 1933, 18–20). Mikäli markkinat olivat liian pienet, olisi ongelmana se, etteivät ihmiset pystyisi tarpeeksi erikoistumaan yhteen alaan ja silloin kokonaistuottavuus kärsisi (emt., 23). Tämän vuoksi markkinat tulisi vapauttaa, jotta myös ihmiset pysyisivät tyytyväisinä kun hinnat kilpailun myötä laskisivat (emt., 80). Smith koki ennen kaikkea tullit kilpailua vääristäviksi. Tätä Smithin ideaa on tulkittu myöhemmin hyvin laajasti. Leitzinger (1993, 35–42) on tulkinnut, että kaikki kilpailua vääristävät esteet tulisi poistaa ja vapauttaa maailmanmarkkinat. Usein unohdetaan myös Smithin tausta moraalifilosofina, joka uskoi yhteiskunnan toimivan moraalisaantöjen avulla.

Kuten Saastamoinen (1998, 44) toteaa on nykyisissä tulkinnoissa kuitenkin jätetty mainitsematta kaksi keskeistä Smithin ajattelun lähtöoletusta. Smith nimittäin ajoi ulkomaankaupan vapauttamista, koska hän ei uskonut sen heikentävän kotimaista tuotantoa. Tämän hän perusteli välimatkojen ja kuljetusaikojen kestolla. (Smith 1933, 553.) Lisäksi hän uskoi, että pääomasijoittajat sijoittivat pääoman aina uudelleen kotimaahan, sillä sijoittaminen ulkomaille olisi jo riski sinän-

²⁰ Smithin teorioihin ovat vaikuttaneet *Laissez faire* -ajattelumallin kehittäjä Vincent de Gournay (1712–1759), Pierre de Boisguillebart (1646–1714), de Gournayn oppilas Anne Robert Jacques Turgot (1727–1781) sekä fysiokraattisen koulukunnan perustaja François Quesnay (1694–1774). (ks. Leitzinger 1993, 32–33.)

²¹ Tosin Smith myös uskoi, että ihmisillä on luontainen tarve tuntea myötätuntoa muita kohtaan, jolloin he eivät mene omaneduntavoittelussa liian pitkälle. (Harisalo ja Miettinen 1997, 91.)

²² Merkantilistinen oppi rakentui voitolliseen ulkomaankauppaseeseen. Ennen merkantilismia monin paikoin voimassa oli feodaalinen järjestelmä, jossa käytännössä yksittäinen ruhtinas vastasi oman feodaalinsa talouden organisoinnista. (Luoto 1983, 54–55)

sä. Kotimarkkinat myös tuottaisivat nopeammin, joten näin ollen pääoma ei karkaisi ulkomaille²³. (Smith emt., 454, 458, 546–547.) Kolmanneksi nostaisin vielä Smithin oletettaman pääomien voittojen palkkoja kasvattavasta vaikutuksesta. Hän ei uskonut, että pääomia kerättäisiin sääntöön, vaan niiden tehtävänä oli lisätä hyvinvointia. Lisäksi Smith (emt., 63, 113–128) uskoi, että vähitellen pääomasijoittajien ansiosta yrittäjät keräävät itselleen tarvittavan pääoman. Ottaen huomioon edellä esitetyt seikat on mielestäni oikeutettua osin kyseenalaistaa Smithin oppien nykyaikaiset tulkinnat.

Smithin teorioista ja nykypäivän tulkinnan eroavaisuudesta on huomattavissa eräs toinen seikka. Nykyään Smithiä tulkitaan monesti puhtaan ja vapaan markkinatalouden edistäjänä. Kuitenkin hän käsitteli kansantaloutta osana valtion takaamaan suojajärjestelmää (Smith 1933, 517) ja salli joitain poikkeuksia, yhteiskunnan edun nimissä, säädeltävän (emt., 558–564). On siis perusteltua esittää tärkeä kysymys: oliko Smithin oppi juuri sellainen kuin se nykymaailmassa esitetään?

Keskusteltaessa poliittisen taloustieteen ja liberaalin talouspolitiikan historiasta on tehdä eräs huomio. Jo ennen Smithiä samanlaisia näkemyksiä esitti Andreas Chydenius²⁴ (1729–1803), joka päätyi tuloksiinsa yli kymmenen vuotta ennen Smithiä. Ruotsiksi kirjoitettu teos *Den Nationale Winsten* (1765) ei kuitenkaan ehtinyt suuren yleisön tietoon vielä vuosiin. Chydeniuksen ajatuksista on silti luettavissa sekä kysynnän ja tarjonnan laki (Chydenius 1994, 71–72) että elinkeinon vapaudesta ja kilpailun merkityksestä esitetyt ajatukset (emt., 63–64). Smithin ja Chydeniuksen eroksi on nostettava jälkimmäisen lähes *anarkokapitalistinen* suhtautuminen yhteiskuntaan. Hänen mielestään muun muassa kaiken lainsäädännön voisi lakkauttaa tarpeettomana. (Chydenius 1929, 323.)

Smithin oppien pohjalle syntyi *poliittinen taloustiede*, joka käytännössä jätti huomioimatta hänen moraalifilosofiset opit²⁵ (Saastamoinen 1998, 56–57). Poliittisella taloustieteellä on ollut huo-

²³ Leitzinger (1983, 37) on tehnyt täysin päinvastaisen tulkinnan Smithin (1933, 468) uskomuksesta ulkomaankaupan kehityksestä. Hänen mukaansa Smithin luettelossa viimeisenä oleva pääomien sijoituspriorisointi tarkoittaa, että hän uskoi ulkomaankaupan laajenevan.

²⁴ Chydeniusta voidaan pitää maailmanlaajuisesti merkittävimpana suomalaisen yhteiskuntafilosofina. Johtuen kuitenkin kielimuurista Chydenius ei koskaan noussut markkinatalouden isäksi.

²⁵ Saastamoisenkin poliittisen taustatieteen tärkeimmäksi teoreetikoksi luonnehtima David Ricardo (1772–1823) piti utilitaristista hyötyä Smithin oppien tärkeimpänä antina. Ennen kaikkea Ricardo kuitenkin nosti esille taloudelliset hyötynäkökohdat yksilöiden varallisuuden kasvun tekijänä (Ricardo 1999, c (chapter) 1.2–c 1.4). Lisäksi Ricardo (1999, c 17.3–c 17.4) kritisoi verotusta, koska tämä lisää aina hyödykkeiden hintaa.

mattava vaikutus moniin yhteiskunnallisiin teorioihin²⁶. Saastamoinen (emt., 59) esittää, että esimerkiksi Charles Darwinin (1809–1882) luonnonvalintateoria on empiirisen havainnoinnin lisäksi saanut vaikutteita poliittisen taloustieteen opeista.

Markkinatalouden isäksi ristityn Smithin opeissa on selviä eroavaisuuksia poliittisen taloustieteen näkökulmiin. Smithin utilitarismi perustui siihen, että kansantalouden on oltava tuottavaa hyödyttääkseen kaikkia yhteiskunnan jäseniä. Poliittisessa taloustieteessä Smithin opit unohdettiin viimeistään 1800-luvun lopulla, jolloin taloudellista liberalismia alettiin todenteolla kehittää kohti nykymuotoista markkinataloutta. Samalla taloustiede hajosi koulukuntiin (Harisalo ja Miettinen 1997, 33–34). Alfred Marshall (1842–1924) kokosi siihen mennessä julkaistut teoriat yhteen ja nousi taloustieteen johtotähdeksi. Yksi keskeisimpiä teorioita oli Marshallin (2005, 14) käsitys palveluiden tuotteenomaisuudesta.

Taloustiede ja siinä samalla talousliberalismi muuttui jälleen 1900-luvun alussa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeinen tilanne muutti kaiken. Vanhat opit, joissa uskottiin kysynnän ja tarjonnan toimivan Smithin näkymättömän käden ohjaamana eivät enää toimineet. Oli kehitettävä uusi doktriini, jonka avulla esimerkiksi tappion kärsineet valtiot pystyisivät sotateollisuuden poistumisesta huolimatta maksamaan velkansa voittajavalloille. Suuren laman myötä esiin nousi John Maynard Keynes²⁷ (1883–1946), joka kattavasti esitteli teoriakseen ajatuksen lamavuosiin varautumisesta valtiollisella kysynnän tasapainottamisesta. Keynes ei kannattanut vanhanmallista *uusklassisen taloustieteen koulukuntaa*²⁸, vaan esitti valtiolle suurempaa vastuuta taloudenhoidosta. Valtion tehtävänä oli turvata mahdollisimman suuri kokonaiskansantaloudellinen tulos. Keynesin järjestelmä estäisi suuren laman kaltaiset väliaikaiset romahdukset. (Keynes 1951.)

Keynesiläinen talouspolitiikka jatkoi voittokulkuaan sotien ja uudelleen rakennuksen aikakaudella. Käytännössä Keynesin oppeja kysynnän kasvattamisesta sovellettiin jopa Saksassa, vaikka maan totalitääriäinen hallinto ei liene ollutkaan Keynesin ajatuksissa hänen muotoillessaan ajatuksia *sekataloudesta*. Lopulta Saksa muuttui keskusjohtoiseksi *suunnitelmataloudeksi*.

²⁶ Thomas Malthus (1766–1834) kehitteli teoriaansa väestön kasvusta. Hänen mukaansa köyhäinhoito ei ollut kannattavaa, koska köyhälistön lisääntyminen kuormittaa liikaa luontoa (Malthus 2003, 4), eivätkä nämä pysty huolehtimaan jälkeläisistään (Malthus 2003, 20). (Ks. Saastamoinen 1998, 58–59.)

²⁷ Keynesiä voidaan pitää myöhemmin esiteltävän sosiaaliliberalismin talouspoliittisena johtotähtenä.

²⁸ Uusklassiseksi taloustieteenä voidaan kutsua Keynesin kritisoimaa Marshallin oppien pohjalta perustunutta utiliteetin maksimointiin pyrkivää taloustiedettä.

Uusklassiseksi taloustieteeksi kutsutun koulukunnan jälkeen liberalistisen taloustieteen työtä jatkoi *itävaltalainen koulukunta*. Sen merkittävimpinä hahmoina voidaan pitää Ludwig von Misesiä (1881–1973) ja Friedrich A. Hayekia (1899–1992), jotka käytännössä ajoivat taloustiedettä yhä liberaalimpaan ja yksilökeskeisempään suuntaan. Itävaltalaiselle koulukunnalle valtio oli vihollinen²⁹. Varsinkin Hayek (1995, 55–58) hyökkäsi myöhemmin keynesiläisyyttä vastaan, pitäen sekataloutta epäonnistuneena oppina. (Harisalo ja Miettinen 1997, 96–98.) Sen sijaan taas von Misesin (1980, 11, 151–153) toimesta taas suunnitelmatalous ja ay-liike joutuivat kovan arvostelun kohteeksi.

Keskeistä itävaltalaisen koulukunnan teorioissa oli individualismin arvostus. Se pohjautuu ajatukselle, jossa rationaalisesti toimivat yksilöt toimivat markkinoilla omien preferenssiensä mukaisesti. Ehkä hieman kantilaisen ajatuksenjuoksun mukaisesti, näitä preferenssejä ei saanut muiden toimesta arvostella. (Harisalo ja Miettinen 1997, 105). Juuri tähän seikkaan Hayek (1995, 163) puuttui. Hänen mielestään suunnitelmataloudellinen järjestelmä voi toimia, vain jos yksilöt alistetaan järjestelmän poliittisille tavoitteille. Hayekin pääteoksen nimi *Tie orjuuteen* kuvaa hyvin hänen ja itävaltalaisen koulukunnan näkemyksiä *sosialismista*.³⁰

Kolmas keskeinen teoreetikoryhmä oli *Chicagon koulukunta*. Koulukunnan merkittävin edustaja on Milton Friedman (1912–). Friedmanin merkittävin oppi on *monetaristinen talousoppi*, jonka mukaan keynesiläinen kysynnän keinotekoinen nostaminen ei ollut lääke inflaatioon, vaan sääntely tuli toteuttaa rahaliikennettä säätelemällä. Muutoin monetaristit suhtautuivat sääntelyyn negatiivisesti ja ihailivat vapaata markkinataloutta, koska se ei sallinut epätasa-arvoa tuottajien välillä. Sen sijaan julkiseen valtaan chicagolaiset suhtautuivat paljon sallivammin kuin itävaltalaiset³¹. Edellytyksenä kuitenkin oli julkisen vallan toiminta vapauden näkökulmasta. (Harisalo ja Miettinen 1997, 134–142.) Keskeinen chicagolainen ajatus kehkeytyikin vapauden ja tasa-arvon määrittelylle. Varsinkin jälkimmäinen määriteltiin kolmitasoiseksi ja tulosten tasa-arvoa vieroksuttiin: tasa-arvon tuli olla mahdollisuuksien tasa-arvoa (Friedman ja Friedman 1982, 129, 132, 145).

²⁹ Myös Herbert Spencer (1820–1903) kritisoi valtion puuttumista yksilöiden toimintaan. Samanlaisia näkemyksiä esitti myös Wilhelm von Humboldt (1767–1835), joka kritisoi valtion holhoavaa luonnetta. Hänen näkemyksensä mukaan valtio esti ihmistä kehittymästä taideteokseksi. (Saastamoinen 1998, 59, 127–132, 137.)

³⁰ Lisäksi Hayek omisti teoksen ”kaikkien puolueiden sosialisteille”.

³¹ Esimerkiksi kansalaispalkkamalli, jossa kaikille kansalaisille maksetaan tiettyä palkkaa, olisi paljon järkevämpää kuin nykyaikainen sosiaalitulojärjestelmien viidakko, on chicagolaisen koulukunnan, tarkemmin Friedmanin tuotos.

Neljäntenä taloudellisen liberalismiin näkökulmana voidaan pitää *julkisen valinnan koulukuntaa*, jonka merkittävin hahmo on James M. Buchanan (1919–). Hänen merkittävin oppinsa on julkisen valinnan teoria, jonka keskeinen sisältö on ennen kaikkea tutkia yhteiskuntaa taloustieteellisin metodein (Harisalo ja Miettinen 1997, 34). Koulukunnan mielestä tärkeintä olisi rakentaa sellainen poliittinen järjestys, joka muistuttaa smithiläistä käsitystä yhteisen hyvän puolesta taistelemisesta. Julkisen valinnan tulee olla ihmisiä yhteen sitovaa. (emt., 156.) Viidentenä koulukuntana voidaan pitää *anarkokapitalistista koulukuntaa*, jonka käsittelen libertarismien yhteydessä seuraavassa alaluvussa.

Yhteenveto. Taloudellisen liberalismiin isänä voidaan pitää Smithiä. Chydenius tosin esitteli samoja näkymättömän käden ajatuksia jo yksitoista vuotta aiemmin. Taloudellisen liberalismiin perustana on käsitys markkinoiden itseohjautuvuudesta. Myöhemmin tätä käsitystä on kuitenkin kritisoitu Keynesin toimesta, joka vaati kysynnän lisäämistä taloudellisten taantumien ehkäisemiseksi. Smithiä on tulkittu usein eri tavoin kuin hän itse oppinsa tarkoitti. Smith ei suinkaan kieltänyt poikkeuksia sääntelemättömyyteen. Lisäksi on huomattava, että hänen perustavaa laatua olevat lähtöoletukset eivät enää nykypäivänä ole voimassa.

Klassiseksi liberalismiksi käsitettävä, Smithiä seuraava, taloustieteilijäkunta voidaan jakaa viiteen koulukuntaan. Näiden suhtautuminen talouteen ja liberalismiin on hieman poikkeavia toisistaan, mutta kaikkien päteemana on tasa-arvon vaatiminen. Osa koulukunnista suhtautuu myös valtioon negatiivisesti. Sotien jälkeisen ajan johtavana doktriinina toiminut *keynesiläisyys* piti valtiota liittolaisena, ei vihollisena.

2.2.2 Nykypäivän uusiutuneet aatteet

Osin liberalismiin omasta, sisäisestä kritiikistä johtuen ovat ideologiat liberalismiin sisällä muotautuneet. Varsinkin sosiaalisia painotuksia on aika-ajoin vaadittu lisää. Toisaalta liberalismiin muuttuminen näihin suuntiin on eriyttänyt uusia liberaaleja suuntauksia. Eriytyminen lähti liikkeelle jo oikeastaan Alexis de Tocquevillen (1805–1859) individualismin³² arvostelusta. Teoksessaan *Democracy in America* (1835) de Tocqueville piti ongelmallisena individualismia, jossa ihmiset eristäytyvät omaan piiriinsä. De Tocquevillen mukaan individualismi johtaa aina vallan keskittymiseen ja näin ollen se muodostuu liberalismiin ihanteelle, vapaudelle vaaraksi. (Saastamoinen 1998, 91–94.)

³² Termiä individualismi käytetään yleisesti ilmaisemaan yksilökeskeisiä yhteiskuntafilosofioita.

Sosiaalisten painotuksien ohella toinen keskeinen sisäisen keskustelun kohde on suhde valtioon. Osa liberaaleista olisi täysin valmis luopumaan koko valtiosta, kun taas osa näkee valtion yhteiskuntaa kehittävänä apuvälineenä. Kaikille liberalistisille suuntauksille kuitenkin yhteistä lienee näkemys siitä, ettei valtio ole itsetarkoitus. Sen sijaan erilaisia painotuksia huomataan kun keskustelu käännetään pois luonnollisista oikeuksista. Oikeudet yhteisön jäsenenä ovat huomattavasti erilaisia kuin luonnonoikeudet.

Liberalismin noustua johtavaksi valtioaatteeksi ei yksilöllisyyttä korostavaa ideologiaa tarvitse enää ylläpitää suhteessa konservatismiin tai sosialismiin, joten keskustelu on voitu siirtää oman ideologian tutkimiseen. Nykyajan liberalismin murros on kuitenkin luonut uusia ”ali-ideologioita” nopeassa tahdissa, mutta tutkimusongelman kannalta näiden kaikkien uussuuntauksien esitleminen ei ole tarpeellista.

2.2.2.1 Välittämistä: sosiaaliliberalismi, eettinen individualismi ja kommunitarismi

John Stuart Milliä³³ (1806–1873) pidetään keskeisenä hahmona *eettisen liberalismin* tai *individualismin* kehityksessä. Millin ansioksi voidaan lukea, että hän aloitti keskustelun liberalismin oikeudenmukaisuudesta (Mill 2000, 64–72). Samalla Mill pyrki luomaan liberalismille moraaliset säännöt. Hänen ajatuksenaan oli, että yhteiskunnan tulisi tukea yksilöitä kehittymään kohti von Humboldtin hahmottelemaa ”taideteosta”. Mill näki, että yhteiskunnan tehtävänä on tarjota koulutusta³⁴ (Saastamoinen 1998, 144–145). Toisaalta hän antoi yhteiskunnalle mahdollisuuden osallistua myös yksilön elämään. Osallistumisen rajat hän kuitenkin määritteli tiukasti (Mill 1982, 80). Toinen keskeinen millismi oli yhteiskunnan jäsenten toisiaan auttava ajatus. Mill nähtävästi jakoi de Tocquevillen näkemyksen individualismin negatiivisuudesta ja yksilönvapauksien rajoittamattomuudesta³⁵. Lisäksi hän de Tocquevillen tapaan uskoi vapaiden yhteisöjen olevan positiivisia yhteistoiminnan muotoja. Saastamoisen (emt., 146) mukaan Mill ei kuitenkaan laskenut taloudellista toimintaa osaksi yksilönvapauksia. Hän asetti tiettyjä erivapauksia eri ryhmille, jotka hän kuitenkin pyrki aina perustelevaan. (Mill emt., 98–100.) Luodon (1983, 80–81)

³³ Myös Millin isä James Mill (1773–1836) on keskeinen liberalismin hahmo. Hän oli Benthamin ohella utilitarismin perustaja. (Luoto 1983, 71–73). Tässä tutkielmassa Millillä tarkoitetaan John Stuart Milliä ellei muuta ole mainittu.

³⁴ Tosin Mill myös toivoi muiden tarjoavan vastaavaa koulutusta, jotta ihmisistä ei tulisi toistensa kopioita (Saastamoinen 1998, 145.)

³⁵ Mill otti tosin huomioon, etteivät yksilöt voi riistää toisilta vapauksia, eikä myöskään vapaus voi aiheuttaa epävapautta (Mill 1982, 81–82, 105).

mukaan juuri tämä oli Millin heikkous, koska hänen logiikkansa vapausajattelussa petti useamman kuin yhden kerran.

Mill oli kuitenkin yksi nykyaikaisen poliittisen järjestelmän kehittäjistä. Hänen mukaansa äänioikeus³⁶ piti laajentaa koskemaan kaikkia. Tosin koulutetun väestön tuli saada jonkinasteinen etuoikeus, jotta koulutuksen painoarvo näkyisi myös päätöksenteossa. Yksi mielenkiintoisimmista ideoista oli poliittisen ajattelun kehittäminen julkisten äänestysten avulla. Tällöin jokainen joutuisi perustelemaan poliittisen kantansa ja ajattelu kehittyisi. (Saastamoinen 1998, 151–153.) Talouspoliittisesti Mill oli eri linjoilla kuin perinteiset utilitaristit.³⁷ Hänen mielestään taloudellinen kasvu ei välttämättä ollutkaan niin merkittävää kuin oli ajateltu. (emt., 155.)

Millin kehittelemät ajatukset nousivat 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa pinnalle uuden liberaalismin muodossa. Työväen heikot olot saivat Britanniassa liberaaliajattelijat pohtimaan, miten yhteiskunnan jäsenet voisivat huomioida toisensa paremmin. Leonard Trelawny Hobhousen (1864–1929) johdolla ryhdyttiin kehittelemään politiikkaa, jossa painotettiin yksilöiden riippuvuutta toisistaan. Hobhousen *uusi liberalismi* tai *sosiaaliliberalismi*³⁸ pyrki rajoittamaan kasvavaa sääätelyä, mutta turvaamaan yhteiskunnan jäsenille mahdollisuudet selviytyä. Ajatuksena oli, että yhteiskunnalla ei ollut oikeutta moralisoida yhteisön jäseniä, vaan ainoastaan tukea heitä. (Saastamoinen 1998, 160–161.) Yhteiskunta nähtiin myös Berlinin vapausajattelussa mahdollistavana eli vapaus koettiin positiiviseksi. Tämä piirre on koko sosiaaliliberalismin kenttää peilaa-va näkemys.

Freedenin (1978, 110, 118–119) mielestä suurin syy uuden liberalismin syntyyn oli liberalismin luonteen oivaltamisessa, joka mahdollisti liberalismin muutoksen ja siten heikommassa asemassa olevien auttamisen. Hänen mukaansa liberalismia on itsessään tulkittu väärin jo sen syntyajoista lähtien, sillä vain harva liberalismin kannattaja oli liberalismin piirteeksi asetetun *laissez faire* -ajattelun kannattaja (emt., 32–33). Freedenin kritiikki kohdistui ennen kaikkea utilitarismia kohtaan, joka ahneudessaan oli pyrkinyt lisäämään onnellisuutta vapauden kustannuksella (emt., 52–53). Vapauden edistämisen tuli edelleen olla liberalismin ensisijainen pyrkimys.

³⁶ Mill pyrki muutoinkin edistämään vähemmistöjen, ennen kaikkea naisten asemaa yhteiskunnassa. (Mill 1981.)

³⁷ Millin utilitarismi oli enemmän laadullista kuin määrällistä. Sen sijaan Millin isä ja Bentham suosivat määrällistä utilitarismia.

³⁸ Uutta liberalismia tai sosiaaliliberalismia on myös joissain yhteyksissä kutsuttu sosiaalireformismiksi. (ks. Saastamoinen 1998, 177.)

Hobhouse piti itseään *kollektivistina*. Tämä ajattelutapa johtikin päätelmään ihmisen oikeuksista vain yhteisön jäsenenä. Näin ollen yksilön irtautuminen yhteisöstä ei enää turvaisikaan yksilön itsensä oikeuksia, koska luonnollisia oikeuksia ei ole. Keskeistä oli myös ajatus yksilöiden toimien moraalista oikeutuksesta, mikäli ne hyödyttävät yhteisöä. (Saastamoinen 1998, 167–168.)

Hobhousen ajattelun mielenkiintoisin ajatus liittyy verotukseen. Hän jakaa verotettavat ansiot kahteen kastiin. Kevyemmin verotetaan niitä tuloja, jotka yksilö on työllään ansainnut, raskaammin taas ei-oikeutettuja tuloja. (Saastamoinen 1998, 176.) Näillä tarkoitetaan lähinnä ”keinottelun” kautta saatuja tuloja. Osittain samanlaisia ajatuksia on esittänyt myöhemmin James Tobin (1918–2002), joka esitti valuuttaveroa³⁹ estämään päivittäisen keinottelun valuuttamarkkinoilla. Hobhouse käsitteli samassa yhteydessä myös perintöveroa ja pohti sen oikeutusta yksilönvapauden kannalta. Vaikka hän esittikin perintöveron lukemista ei-oikeutetuksi tuloksi, näki hän siinä myös tiettyjä hyödyllisiä vaikutuksia. (Saastamoinen emt., 176–177.) Vastaavaa pohdintaa voidaan nähdä myös Henry Georgen (1839–1897) ajatuksissa. Hän esitti veromallikseen *yhden veron mallia*. Tässä teoriassa kaikki ”oikeutettu” tulo olisi verovapaata ja tulot valtiolle kerättäisiin maanvuokrilla. Tämä johtuu siitä, ettei kenelläkään voi olla oikeutta maahan itseensä. (CGO 2005, Freedon 1978, 43.)

Myös Karl Popperia⁴⁰ (1902–1994) voitaneen pitää sosiaaliliberaalina. Popper kritisoi rajusti *historismia*⁴¹, joka hänen mukaansa näkee yksilön shakkinappulana ja lopulta johtaa totalitarismiin (Popper 1974, 31–32). Raphaelin (2000, 25) mukaan Popper ei myöskään kainostellut kertoa, mitä suuntauksia hän kritiikillään tarkoitti: Platonia, Hegeliä ja Marxia (Popper 1957, 1974). Popperille tärkeintä oli todistaa, että ihmiset olivat yksilöitä. Hän ei suostunut pitämään yksilöitä keskivertoihmisinä tai kollektiivin osina. (Popper 1974, 55–56.) Toisaalta Popper myös kritisoi platonilaisen valtion jakoa luokkiin. Se ettei joitain luokkia edes informoitu todellisuudesta, ei voinut olla oikein. Oman osansa kritiikistä sai Platonin ideaoppi, joka ei tunnustanut yksilöä (Popper 1974, 57–58). Vaikka Popper oli individualismin kannattaja, hän uskoi siihen, että vapautta voidaan edistää myös pakottamalla yksilöt oppimaan sitä.

³⁹ Tobinin vero herätettiin 1900-luvun lopulla Tobin-Spahn-mallina. Tällöin globalisaatiokriittinen kansalaisjärjestö Attac esitti kaksiportaisen verojärjestelmän luomista (Attac 2004). Tobin itse kuitenkin irtisanoutui tästä mallista ja piti sitä toimimattomana.

⁴⁰ Popper piti itseään aluksi kommunistina, mutta nähtyään kommunistien väkivallan tekoja ymmärsi hän, ettei hänen ajatuksillaan ollut tekemistä kommunismin kanssa. (Manninen 1974, 16.) Kommunistiksi itsensä mieltäminen johtui myötätunnosta työväenluokan heikkoa tilannetta kohtaan. (Raphael 2000, 26.)

⁴¹ Popper on määritellyt historismin yhteiskuntatieteelliseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on ennustaa historiaa eli etsiä tulevaisuuden tapahtumia historiallisten laina-alaisten pohjalta ja toimia tuon ohjenuoran orjana. (Popper 1957, 3.) Hänen mielestään ajatus siitä, että suunnitelmat toteutuvat täydellisinä on väärä oletamus (emt., 47).

Popperin keskeisin oletus yhteiskunnan muutoksesta oli sen siirtyminen suljetusta yhteiskunnasta avoimeen⁴². Käytännössä tämä tarkoitti, että oli luotava uusi yhteiskunta. Popperin mukaan yhteiskunnan tuli olla läpinäkyvä järjestelmä, jossa minkäänlaista salailua ei tarvittu. Hän uskoi, että olisi järkevää ajatella politiikkaa yhä enemmän tieteenä jossa erehdyksen ja oppimisen avulla päästään kohti toimivaa yhteiskuntaa. Historismin kritisoimiseen liittyy myös Popperin ajatus *kriittisestä rationalismista*. Se vaatii luopumista tabuista ja siirtymistä yksilölliseen järkeen perustuvaan ajatteluun. (Popper 1974, Kolakowski 1980, 61–63.)

Popperin individualismiin liittyi tiiviisti friedmanilainen mahdollisuuksien tasa-arvo. Hän uskoi, että yhteiskunnan tehtävänä on tarjota mahdollisimman paljon erilaisia elementtejä, joita individuaalit voivat rationaalisilla valinnoillaan toteuttaa. (Kolakowski 1980, 69–70.) Popper (1974, 678) oli kriittinen jopa omia teorioitaan kohtaan. Hän oli valmis tunnustamaan, että hänen teoriansa olivat puutteellisia. Hän halusi tuotannollaan todistaa, että ajattelun tärkeys ”vallankumouksen” välineenä on merkittävämpi kuin sotakoneisto. (Popper 1974, 679.) Tästä voidaankin johtaa päätelmä, että Popper halusi muistuttaa liberalismien rauhanomaisuudesta. Popperin seuraaja Ralf Dahrendorf (1929–) jakoi oppi-isänsä näkemyksen avoimesta, jälkikapitalistisesta yhteiskunnasta. Hänen keskeisin viestinsä oli, että kautta maailmanhistorian on yhteiskunta perustunut luokkien ristiriidoille ja kaikki konfliktit ovat seurausta tästä luokkajaosta. (Dahrendorf 1969.) Luokkaristiriitoja tulisikin säädellä (Dahrendorf 1975).⁴³

Yhteiskunnallisen individualismin ja toisaalta taas tasa-arvon pohjalta nykyaikaisen sosiaaliliberalismin keskeisimmäksi hahmoksi voidaan nostaa John Rawls (1921–2002). Hänen yrityksensä rakentaa oikeudenmukaista yhteiskuntaa on ehkä onnistunein liberaali moraalifilosofinen perustelu hyvinvointivaltiolle. Hänen mukaansa liberalistinen valtio ei ole oikeutettu sitoutumaan mihinkään yksittäiseen arvomaailmaan. Rawls kannatti sosiaaliliberalismin ajatuksia valtiosta väliin ja yksilön oikeuksista yhteiskunnan jäsenenä (Saastamoinen 1998, 221–222).

⁴² Suljetun yhteiskunnan toiminta oli ominaista heimoyhteiskunnalle, jossa järjenkäyttö ja kritiikki olivat kiellettyjä. Tällaisessa yhteiskunnassa vahvimilla olisi ns. annetut totuudet. (Kolakowski 1980, 62.)

⁴³ Suomessa popperilais-dahrendorfilaisen tradition puolestapuhujana on toiminut Kari Palonen (1947–). Hän on onnistunut selventämään avoimen yhteiskunnan ja kriittisen rationalismin suhtautumisen jopa Popperia itseään paremmin. Palosen usko tieteen rooliin tulevassa yksilöllisen yhteiskunnan rakentamisessa on jopa voimakkaampi kuin Popperin. (Palonen 1974a, 53, 74.) Tuntuu siltä, että Palonen on omaksunut kriittisen rationalismin Popperia ja Dahrendorfia tehokkaammin kritisoiden myös heitä (ks. Palonen 1974b, 31, Vares 2000, 35).

Rawlsilaisen yhteiskunnan rakentaminen alkaa alkutilanteessa, jossa määritellään yhteiskunnan toiminta. Hänen mukaansa tämä on kaikkeinärkevintä toteuttaa *tietämättömyyden verhon*⁴⁴ valitessa, jolloin kukaan ei pyri muokkaamaan yhteiskuntaa omien utilitaristien näkökohtiensa pohjalta (Rawls 1988, 23–24). Tämän lähtökohdan pohjalta Rawls rakentaa oikeudenmukaisen järjestelmän, jonka keskeinen idea sisältyy seuraavaan:

”Reiluksi peliksi käsitetty oikeudenmukaisuus saa nähtävästi voimansa kahdesta seikasta: toisaalta siitä, että vaaditaan kaikkien eriarvoisuuksien olevan oikeutettavissa huono-osaisille, ja toisaalta vapauden ensisijaisuudesta.” (Rawls 1988, 147.)

Lisäksi Rawls määrittää keskeiset periaatteet, jotka heijastavat koko hänen käsitystään oikeudenmukaisuudesta:

”Ensimmäinen periaate

Jokaisella ihmisellä on oleva yhtäläinen oikeus laajimpaan mahdolliseen yhtäläisten perusvapauksien kokonaisjärjestelmään, joka on sovitettavissa yhteen kaikilla olevan samanlaisen vapauden järjestelmän kanssa. (Rawls 1988, 147, 175.)

Toinen periaate

Sosiaaliset ja taloudelliset eriarvoisuudet on järjestettävä niin, että ne sekä:

- a) tuottavat huonoimmassa asemassa oleville suurimman mahdollisen hyödyn, joka voidaan yhdistää oikeudenmukaiseen säästämisperiaatteeseen että*
- b) liittyvät virkoihin ja asemiin, jotka ovat kaikille avoimia mahdollisuuksien reilun yhtäläisyyden ehdoilla.”* (Rawls 1988, 175–176.)

Rawls ei kuitenkaan jätä vapautta aivan yksilölliselle tasolle, vaan käytännössä määrittää sen ensisijaisuussäännöillään. Hänen mukaansa vapautta voidaan kaventaa vain vapauden itsensä vuoksi. Tällaisissa poikkeustapauksissa on ehtona rajoittamisen hyödyttäminen koko vapauksien järjestelmää, jonka lisäksi rajoittamisen on saatava niiden yksilöiden hyväksyntä, joiden vapauksia rajoitetaan. Eli toisin sanoen Rawls hyväksyi yksilönvapauden rajoittamisen, mikäli se hyödyttää ylemmällä tasolla (tai suuremmassa kontekstissa) tapahtuvan yksilönvapauden toteuttamista. (Rawls 1988, 147.) Toisaalta Rawls määrittelee myös toisen rajoituksen, joka koskee tehokkuuden ja hyvinvoinnin ensisijaisuutta. Hänen mukaansa mahdollisuuksia voidaan tietyissä

⁴⁴ Rawls halusi tietämättömyyden verholla sulkea pois kaikki ne tekijät, jotka saattaisivat vaikuttaa yksilöllisen käyttäytymiseen alkuasetelmassa. Hänen mukaansa olisi yhteiskunnan oikeudenmukaisuudelle turmiollista, mikäli yksilöt tietäisivät (esimerkiksi taloudellisen) asemansa suhteessa muihin yksilöihin. (Rawls 1988, 23, 87–89.) Rawlsin tietämättömyyden verho ei kuitenkaan täytä sitä järjenkäytön ihannetta, jota esimerkiksi Kant ja Popper ovat korostaneet. (ks. myös Hellsten 1997a.) Tämän vuoksi onkin pohdittava kuinka kestävä tietämättömyyden verhon ajatus on. Rawls (emt., 147–148) on itsekin sortunut hieman ongelmalliseen yhtälöön, sillä samalla kun hän korostaa tietämättömyyden verhoa, vetoaa hän järjenkäyttöön.

tilanteissa tehokkuuden nimissä rajata, mutta silloinkin mahdollisuuksien eriarvoisuuden on parannettava ”eriarvostettujen” asemaa. Lisäksi liian korkean säästämisasteen on myös parannettava siitä kärsivien tilannetta. (Rawls 1988, 176.)

Kuten jo todettu Rawlsin filosofia perustuu siihen, että kaikki yksittäiset oikeudet (ja/tai vapaudet) on jaettava tasan yksilöiden välillä. Esimerkiksi Hellsten (1996a, 157) muistuttaakin rawlsilaisen *moraalisen individualismin* tavoitteista saavuttaa heikompien yksilöiden asemaan parannuksia. Poikkeuksia⁴⁵ voidaan perustella vain yhteiskunnan kokonaisuhyödyn perusteella. Tällä perusteella Rawls ansaitsee paikkansa liberaalina ajattelijana. Vastikkeeksi yhteiskunnan tarjoamasta, ehkä joissain määrin hobbeslaisesta, turvasta ja vapaudesta, on yksilön täytettävä reilun pelin velvoitteet yhteiskuntaa kohtaan. Näitä Rawlsin mielestä ovat esimerkiksi epäoikeudenmukaisten lakien totteleminen sekä kansalaistottelemattomuuden välttäminen, jos se ei ole oikeutettua⁴⁶. (Rawls 1988, 202, 208–209.)

Rawls on selkeästi noussut 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla johtavaksi liberaaliksi ajattelijaksi. Osaltaan tähän on vaikuttanut liberalismiin uusi hajaannus, jossa aitoa klassista liberalismia kannattaneet libertaristit ovat eriytyneet omaan piiriinsä. Näin ollen nykypäivänä liberalismi tunnetaan yleisesti rawlsilaisena hyvinvointiliberalismina. Hänen oppinsa ovat kuitenkin niin lähellä kollektivistisia oppeja, että usein on epäselvyyttä onko Rawls enemmän individualisti vai kollektivist⁴⁷. Vaikka Rawlsin asema on vahva, kritisoidaan häntä myös vahvasti. Ennen kaikkea kritiikki kohdistuu Rawlsin näkemykseen yhteisten arvojen löytymisestä sekä niiden siirtämisestä pois jokapäiväisien ”ongelmien” joukosta (Saastamoinen 1998, 225).

Laajin kritiikki Rawlsia kohtaan on esitetty *kommunitaristien*⁴⁸ joukosta (ks. MacIntyre 1992, 51–64, Gutmann 1993, 120–136, Lohmann 1996, 1–9). He ovat pyrkineet osoittamaan, ettei

⁴⁵ Poikkeukset voivat tosin olla hyvin yleisiä.

⁴⁶ Oikeutetuksi kansalaistottelemattomuudeksi Rawls näkee tilanteet, joissa perustellut ja moraalisesti kestävät esitykset eivät ole tulleet laillisia teitä hyväksytyiksi. Tämän lisäksi on selvästi osoitettavissa, että epäoikeudenmukaisuus tiettyjä vähemmistöjä kohtaan on jatkunut jo pitkään. Rawlsin ajatuksissa kansalaistottelemattomuutta voidaan hyväksyä vain äärimmäisen tärkeissä asioissa sekä vasta viime tipassa. (Rawls 1988, 213–125.)

⁴⁷ Rawls on itse pyrkinyt selvittämään omaa filosofiaansa päätyen liberalismiin (1993). Varsinkin libertaarien suunnalta tullutta kritiikkiä hän on arvostellut ankarasti korostaen yhteiskuntasopimuksen merkitystä yksilöiden tulevan kanssakäymisen edellytyksenä (1993, 22–28, 262–264). Rawlsin ja kommunitaristien vuoropuhelua on kuvattu Mulhallin ja Swiftin (1992) toimesta.

⁴⁸ Kommunitarismi on toistaiseksi hyvin nuori yhteiskuntafilosofia. Se on muodostunut 1970- ja 1980-luvulla ja vasta 1990-luvulla ovat tutkijat kiinnostuneet yhteisökeskeisestä yksilönvapausajattelusta (Leino 1999, 16). Sinänsä mielenkiintoista, että varsinkin ”oikeistodemarit” eli sosialidemokraattisten johtohahmot, kuten Tony Blair, Paavo Lipponen ja Gerhard Schröder ovat puheissaan omaksuneet kommunitaristisen ajattelun ”kolmannen tien” -politiikaksi (Hellsten 1999b, 335). Juuriltaan kommunitarismi on kuitenkin liberaali-oppi ja sosialidemokraattien taustalla on sosialismi.

Rawlsin alkutilanteen määrittämisessä ole mahdollisuutta määrittää kaikille yhteisiä arvoja, vaan arvot muokkautuvat aina yhteisössä⁴⁹. Näitä tulkintoja on kuitenkin pyritty kyseenalaistamaan Hellstenin (1997a, 1997b, 180) ja Haatasen (2000, 41–56) kirjoituksissa. Lisäksi Hellsten (1996b) on pyrkinyt aktiivisesti osoittamaan, että todellisuudessa kysymys on liberalismien jakautumisesta. Toisaalta kritiikki on ymmärrettävää, sillä Rawlsin käsitys perustuu aika epärealistiseen ihmiskäsitykseen, jossa itsenäisesti ajattelevien individuaalien tulisi jakaa toistensa periaatteet (Saastamoinen 1998, 228–229).

Kommunitaristien johtohahmoksi on noussut Amitai Etzioni (1929–), jonka mukaan yhteiskunta tarvitsee selviytyäkseen korkeaa moraalialueita (Etzioni 1996, 12). Hän on huolissaan nykypäivän tilanteesta, jossa ihmiset on alistettu kilpailevan valtakoneiston alaisuuteen. Etzionin (1995, 24–25) mielestä tähän tulisi vastata luonnollisilla yhteisöillä. Kommunitaristinen politiikka on hyvin rawlsilaista. Keskeisimmäksi eroksi voidaan lukea juuri yhteisöjen arvostus. Hellsten (1999a) toteaa kommunitarismien olevan uusi suuntaus, joka on sovitettavissa monien erilaisten puolueiden politiikkaan. Itse kommunitaristisen liikkeen johtohahmot, kuten Etzioni, eivät kuitenkaan ole itse kiinnostuneita aktiivipoliittisesta toiminnasta. Mieluummin he pyrkivät tarjoamaan vaihtoehdon vallassa oleville ajattelijoille.

Käytännössä kuitenkin Rawlsin ja kommunitaristien ero on hyvin pieni. Oikeastaan kommunitaristit hyväksyvät Rawlsin opit pienoiskoossa. Kuten sanottua rawlsilaisen filosofian taustalla on pyrkimys yhteisen hyvinvoinnin korottamiseen. Hellstenin (1999a) mukaan myös kommunitarismi pyrkii tähän. Se kuitenkin hakee aatteena kauempaa filosofian historiasta. Esimerkiksi Alasdair MacIntyre (1929–) on esittänyt palaamista Aristoteleen *hyve*-oppiin (MacIntyre, 1987, 244–255). Hänenkin mielestään yhteiskuntaan tulee palauttaa moraalialue ja yhteisöllisyyden tunne.

Etzioni (1999, 5) määrittelee kommunitaristisen ajattelun yhteiskunta- tai eettiseksi filosofiaksi, joka pyrkii etsimään tasapainoa yhteisen hyvän ja yksilönoikeuksien väliltä. Hänen mukaansa yhteiskunnan jäsenet tarvitsevat turvaa ja suojaa yhteiskunnalta (Etzioni 1999, 2, 124, 199). Myös Avineri ja de-Shalit (1992, 7) jakavat tämän näkemyksen. Heidän mukaansa yksilöt tarvitsevat yhteiskuntaa perustarpeena. Yhteiskunta antaa yksilöille tiettyjä palveluita. Etzioni (1999, 213) vaatii sosiaaliturvan parantamista, mutta vastaavasti vastustaa byrokratian ja valtion hallinnon lisäämistä toteuttamaan sitä. Tässä näkyy Etzionin halu nostaa kolmannen sektorin osuut-

⁴⁹ Kun kulttuuriset lähtökohdat huomioidaan, on ilmeistä, että kommunitarismi lähtee eri yhteisöissä eri lähtökohdistaja ja liikkeen suuntauksien välillä saattaa olla huomattaviakin eroja. (Hellsten 1999a.)

ta palveluiden organisoijana⁵⁰. Lisäksi Etzioni (1993, 135–140) haluaa kansalaiset selkeämmin osallistumaan yhteiskunnan päätöksentekoon.

Koska kommunitaristit korostavat moniarvoista yhteiskuntaa (Leino 1999, 7)⁵¹, on selvää, että näiden yhteisöjen kirjo on suuri. Keskeistä kuitenkin on perinteisten liberaalien arvojen, kuten tasa-arvon, autonomian ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Tämän vuoksi onkin sallittua puuttua sellaisten yhteisöjen toimintaan, jotka eivät näitä arvoja kunnioita. (Hellsten 1999a.)

Yhteenvedo. Sosiaaliliberalismi on kehittynyt liberalismiin johtavaksi muodoksi. Eettiset näkökulmat huomioivan liberalismiin kehitti John Stuart Mill, joka ei oman aikansa utilitaristien oppien vastaisesti pitänyt taloudellista kasvua itse arvona. Millin mukaan yhteiskunnan tuli tukea yksilöä tämän kehittyessä. Hobhousen mielestä yksilöllä ei edes ollut oikeuksia muutoin kuin yhteisön jäsenenä. Hänen veropolitiikkansa oli myös mielenkiintoista, sillä Hobhouse jakoi tulot oikeutettuihin ja ei-oikeutettuihin, joista edellistä tulee verottaa kevyemmin ja jälkimmäistä tiukemmin.

Popper ei sen sijaan halunnut nähdä yksilöitä shakkinappuloina, vaan yhteiskunnan piti ymmärtää yksilöiden erilaisuus ja antaa näille mahdollisuus kehittyä yksilöinä. Hän myös uskoi, että kriittinen suhtautuminen olemassa oleviin ”totuuksiin” kehittää yhteiskuntaa. Samalla se tarkoittaa luopumista heimoyhteisöjen maagisuudesta ja siirtymistä avoimeen yhteiskuntaan.

Sosiaaliliberalismin keskeisimmäksi teoreetikoksi on noussut Rawls, jonka ideaalivaltiossa yksilöt sopisivat pelisäännöt ja vastineeksi saisivat turvaa yksilönvapauksilleen. Rawlsilaisessa yhteiskunnassa mahdollisuuksien tasa-arvon avulla kaikilla olisi mahdollisuus osallistua kaikkiin yhteiskunnan toimiin. Epäarvostaminen olisi mahdollista vain jos se hyödyttäisi yhteiskuntaa ja yksilöitä. Kommunitaristit ovat kritisoineet Rawlsia. He eivät usko universaalien moraalikoodien olevan realistisia. MacIntyre on esittänyt yhteiskunnan palaamista hyveoppiin, jotta yhteiskunnan moraalit kasvaisi. Etzionin mukaan yhteiskunta tarvitsee sosiaalisia uudistuksia ja sosiaaliturvan kehittämistä, jotta mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu. Sen sijaan byrokratiaa voidaan keventää kolmannen sektorin toiminnan avulla, joka kehittää myös yksilöiden yhteisöllisyyttä.

⁵⁰ Etzioni on myös kolmannen sektorin toiminta-ajattelun takana (Etzioni, 1973). Vapaamuotoinen yhdistystoiminta lisää yksilöiden yhteenkuuluvuutta ja parantaa moraalit. Tässä Etzioni on Tocquevillen kanssa samoilla jäljillä. Kritiikkiä liberaaleja säätiöitä kohtaan on esittänyt myös Daniel A. Bell (1993), jonka teos *Communitarism and its Critics* on hyvin mielenkiintoinen vuoropuhelu kommunitarismista. Teos todellakin on vuoropuhelu, sillä se on kirjoitettu näytelmän muotoon.

⁵¹ Ks. Kymlicka (1989, 1996)

2.2.2.2 Puhtaan yksilöllisyyden oppi: libertarismi⁵²

Sosiaaliliberalismin saatua valtaa liberaalissa ajattelussa syntyi liberalismiin sisällä ajatus paluusta klassisen liberalismiin piiriin. Kuten de Witin (1996, 7–8) ja Leitzinger (1993, 108–109) uskovat, on libertaristeilla tai *markkinaliberaaleilla* ollut tarve palauttaa ideologiansa utilitaristiseen ja yksilökeskeisempään suuntaan. Libertaristeja on ajanut eteenpäin turhautuminen valtion hoivaan luonteeseen. Ihmiset haluttiin vapauttaa valtion kahleista ja toteuttaa negatiivinen vapaus. Libertaristit haluavat tehdä selkeän pesäeron liberalismiin eli sosiaaliliberalismiin, sillä sosiaaliliberalismin katsotaan edustavan kollektivismia siinä missä konservatismi, sosiaalidemokratia kuin kommunismikin. Tosin libertarismi tunnustaa sosiaaliliberalismin näistä ”oikeistolaisimmaksi”. (de Wit 1996, 9.)

Oleellista libertarismissa on lockelainen luonnonoikeusajattelu. Lisäksi Smithiä pidetään aatteen esi-isänä⁵³. Toinen syy libertarismin syntyyn oli utilitarismin häviäminen valtavirran ajattelusta. Libertaristit eivät myöskään voineet hyväksyä sosiaaliliberalismiin pesiytynyttä ajattelua valtion liittolaisuudesta. Ennen kaikkea sosiaaliliberalismin talousopit Keynesin muodossa saivat kritiikkiä libertaristien taholta. Libertaristien mielestä mitään sääntelyä ei tarvita, sillä vapaa markkinatalous hoitaa Smithin näkymättömän käden mukaisesti koko järjestelmää. (Leitzinger 1993, 109, 112–116.)

Jo Itävaltalaisen koulukunnan esittelyn yhteydessä esittelin Misesin ja Hayekin kritiikin. Liberaalinen ajattelu kuitenkin sai johtotähtensä, kun Robert Nozick (1938–2002) esitti vastineensa työtoverinsa Rawlsin yhteiskuntateoriaan. Nozickin kritiikki kohdistui Rawlsin alkutilamäärittelyyn, jossa Nozickin mielestä pitäisi olla mahdollista valita luonnollinen järjestys Rawlsin tasa-jaon sijaan (Nozick 1974, 215, 228–229).

Nozickin hahmottelema yhteiskunta olikin hyvin minimaalinen. Käytännössä hän oli valmis sisällyttämään valtioon vain väkivaltakoneiston⁵⁴. Libertarismin sisäisessä jaossa nozicklaisesta

⁵² Libertarismista käytetään myös termiä libertarianismi (Leitzinger 1993, 112).

⁵³ Joskin alaluvussa 2.2.1 esittämieni näkökulmien valossa voidaan pohtia Smithin sanomaa ja libertaristien siitä esittämää tulkintaa.

⁵⁴ Väkivaltakoneistolla tarkoitetaan poliisin, armeijan, oikeuslaitoksen ja vastaavien valtiokoneistojen olemassa oloa. Näiden olemassa ololla turvataan yksityinen omistus (Nozick 1974, 26).

ideologiasta käytetään nimitystä *minarkismi* tai *minarkokapitalismi*. Väkivaltakoneiston hyväksyminen erottaa minarkismin *anarkokapitalismista* tai *anarkolibertalismista*⁵⁵.

Anarkokapitalismi on viides klassisen liberalismien koulukunta. Samalla suuntaus uskoo *anarkismiin*⁵⁶ eli ”johdottomaan” yhteiskuntaan. Anarkismi suhtautuu hyvin negatiivisesti valtion olemassaoloon ja pitää sitä lähinnä yksilönvapautta rajoittavana tekijänä. Yksi keskeinen kritiikin kohde on lainsäädäntö, jonka anarkismi näkee rikollisuutta lisäävänä kiellettyinä hedelmänä. Ehkä suurin ongelma valtion olemassaololla on sen yksilöitä rajoittava ja yleisen mielipiteen kahlitseva voima. Anarkokapitalistit eivät ole valmiita edes antamaan valtiolle valtaa puuttua viime kädessä yksilönoikeuksiin, kun taas minarkistit sen sallivat. (Harisalo ja Miettinen 1997, 179–183, Korpinen 1989, 51–53.)

Anarkokapitalistien yhteiskuntaihanne rakentuu sopimiselle. Heidän tavoitteenaan on muodostaa vapaaehtoisia oikeuspiirejä, joiden hoitamisesta vastaavat virkamiehet tai juristit, jotka saavat palkkansa oikeuspiiriltä. Näiden toimijoiden tehtävänä on toimia objektiivisina tuomareina tulkitessa sopimusoikeudellisia ristiriitoja. Anarkokapitalistit ja minarkistit pitävät rikoksina tai rikkomuksina ainoastaan sellaisia tapauksia, joissa on uhri ja tekijä. Näin ollen yhteiskunnalla ei ole oikeutta moralisoida tai kieltää jotain toimintaa, jonka vapaat yksilöt vapaasta tahdostaan toteuttavat. Näin ollen kysymykset huumeista yms. ovat yksilöiden omia asioita. Minarkistit eroavat anarkokapitalisteista siinä, että he sallivat oikeuslaitoksen. (Harisalo ja Miettinen 1997, 202–203.)

Yhteenveto. Libertarismi on liberalistinen ideologia, jonka mukaan valtion ei tulisi vaikuttaa mitenkään yksilön elämään. Anarkokapitalistit eivät hyväksy minkäänlaista valtiota. Tämän suunnan johtava teoreetikko on David Friedman. Sen sijaan Nozickin johtama minarkistisiipi hyväksyy minimaalisen valtion väkivaltakoneistona. Libertaarien ajatuksena on markkinatalouden ylivertauus yhteiskunnallisen toiminnan ratkaisijana. Lisäksi he arvostavat sopimusvapautta kaikissa yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

⁵⁵ Anarkokapitalismin johtava yhteiskuntafilosofi on David Friedman (1943–), jonka isä on Milton Friedman. Joissain yhteyksissä anarkokapitalisteista käytetään myös nimitystä *ultra-anarkistit*. (Harisalo ja Miettinen 1997, 188–193.)

⁵⁶ Anarkismi ei ole vain libertaari ilmiö, vaan sitä esiintyy myös kommunismissa. Kommunismin radikaalein siipi kannattaa myös anarkismia ja puhtain Marxin oppien tulkinta johtaakin tilanteeseen, jossa valtiota ei enää tarvita. (Lenin 1972, 106.)

2.2.2.3 Neosuuntaukset, uuden ajan liberalismia?

Tämän alaluvun kohdalla mietin pitkään otanko neosuuntaukset mukaan tämän kappaleen alaisuuteen. Lopputuloksena päätin kuitenkin käsitellä niitä lyhyesti, sillä ne ovat kuitenkin liberaalidemokraattisen nyky-yhteiskunnan lieveilmiöitä. Neosuuntaukset pyrkivät hyvin usein palauttamaan joitain jo olemassa olleita, mutta yhteiskunnan valtavirrasta hävinneitä doktriineja yhteiskunnan tietoisuuteen. Hyvin usein ne ovat pienimuotoisia, mutta saavat kokoonsa nähden huomattavan paljon julkisuutta esimerkiksi kritiikin muodossa.

Neoliberalismi tai *uusliberalismi* on Hayekin teorioiden pohjalta kehitetty, Margaret Thatcherin⁵⁷ (1925–) Iso-Britannian pääministerinä toimeenpanema yhteiskuntaideologia (Penttilä, Tapaninen ja Jutila 1994, 40). Sitä ei pidä sotkea uuteen liberalismiin eli 1800-luvun lopun sosiaaliliberalismiin. Neoliberalismin käsite itsessään on hyvin epätieteellinen, sillä yleisen käsityksen mukaan se on lähinnä haukkumanimi Thatcherin politiikalle. Muutenkin termi sisältää vahvan negatiivisen arvolatauksen. Uusliberalismin käyttö terminä viittaa hyvin moniin asioihin. Esimerkiksi Suomessa sillä tarkoitetaan liberalismia yleensä (Penttilä, Tapaninen ja Jutila 1994, 38), kun taas joissain yhteyksissä sillä kuvataan globalisaatiomyönteisiä instituutioita, kuten maailmanpankkia.

Uusliberalismilla tarkoitetaan myös Yhdysvaltojen republikaanipuolueen konservatiivisten ”haukkojen” politiikkaa. Uusliberalismi onkin käsitteenä mielenkiintoinen, sillä yleensä uusliberalismiksi ymmärrettyä politiikkaa harjoittavat juuri konservatiivipuolueet. Näiden puolueiden politiikassa pyritään yhdistämään konservatiivinen arvomaailma sekä vapaa markkinatalous. Perustellumpi termi olisi *neokonservatismi* tai *uuskonservatismi*⁵⁸. Liikkeen ideologiaan kuuluu omistusoikeuden turvaaminen sekä sosiaaliturvan karsiminen.

Viime vuosituhaten lopulla on noussut myös *uusnationalistisia*⁵⁹ liikkeitä, jotka korostavat isänmaan arvoa ja harjoittavat rotusortoa. Näitä liikkeitä kutsutaan usein äärioikeistolaisiksi liikkeiksi. Tämän termin historia juontanee juurensa Natsi-Saksan ajalta. Tosin natsitkaan eivät olleet ”oikeistolainen” liike, kuten myöhemmin esitän. Näin ollen uusia liikkeitä ei tulisi kutsua

⁵⁷ Ronald Reaganin republikaanihallinto käytti samoja oppeja 1980-luvulla Yhdysvalloissa. Thatcher on perustellut nykypäivän strategioitaan teoksessa *Statecraft* (2002).

⁵⁸ Termien historiallista eroa pyrin avaamaan alaluvussa 2.3.2. Neokonservatiivi -termi on yleisempi Yhdysvalloissa, kuin vanhalla mantereella. Lisäksi siitä on eronnut uusia suuntauksia, kuten ”*myötätuntoinen konservatismi*” (ks. Magnet 1999).

⁵⁹ Ks. Ahonen (1995), d’Appolonia (1995) ja Lintula (1995).

äärioikeistolaisiksi, vaan ennemminkin nationalistisiksi. Yleensä näiden liikkeiden toiminta on lähinnä verbaalista (Ahonen 1995, 180–183), mutta joskus toiminta yltyy rasismiksi.

Yhteenveto. Uusliberalismi-termiä käytetään usein kriittisenä käsitteenä markkinataloutta kannattavia tahoja kohtaan. Sitä toteuttavat usein konservatiivipuolueet. Ideologiaan kuuluu vapaa markkinatalous ja konservatiivisten arvojen palauttaminen. Poliitiikkaa voidaan kutsua myös uuskonservatismiksi.

2.3 Vastavoima: konservatismi

Palonen (1975, 14) toteaa: ”*Konservatismia ei ole olemassa*”. Tällä hän tarkoittaa, että konservatismia yhteiskuntateoreettisena tai teoreettisena aatesuuntana ei ole olemassa, sillä kyseinen ideologia perustuu aina voimassa olevien rakenteiden säilyttämiseen. Voimakkain sanoin Palonen (emt., 15) kuvaa konservatismia reformien kätkemiseksi arvostelulta. Uusiin ideologioihin itseään konservatiiveiksi kutsuvat suhtautuvat nuivasti, sillä vanhoissa perusrakenteissa on pysyvyyttä ja turvaa.

En ole aivan samoilla linjoilla Palosen kanssa. Toki on huomattava, että konservatismi (lat. *conservare*, uuslat. *conservatismus*) ilmenee uusien ideologioiden syntyessä. Joskus on jopa sanottu, että konservatiivi puolustaa eilispäivän liberaalin saavutuksia. Suvanto (1994, 13), joka on tehnyt yhden harvoista konservatismiin kokonaisesityksistä kuvaa konservatismia seuraavasti:

”Se on henkinen ja sosiaalinen kokonaisnäkemys, jolle on ominaista pyrkimys vanhan säilyttämiseen ja haluttomuus nopeisiin muutoksiin. Toisaalta se on poliittinen oikeisto-aatte, jonka katsotaan korostavan perinnäisiä arvoja, vastustavan kumouksellisia pyrkimyksiä ja kannattavan uudistuksissa maltillisuutta.”

Mielestäni juuri määrittelyn toinen lause todistaa, että kyse on jonkinasteisesta ideologiasta tai opista. Konservatismi ei siis ole ainoastaan uudistushaluttomien vallanpitäjien viimeinen tekosyy reformien välttämiseen, joskin myös tällaista ajattelua on ilmennyt. Konservatiivisessa maailmankatsomuksessa yhdistyvät myös osin negatiivinen ja positiivinen vapaus, mutta Berlinin jaossa se voidaan ennemmin määritellä negatiiviseksi omistusoikeushanteen vuoksi.

Ei voida kiistää, etteikö teoreettisen konservatismiin syntyyn olisi vaikuttanut valistuksen aika ja liberaalin valtioaatteen kehitys. Kuten jo todettua, on konservatismi terminä syntynyt oikeistovasemmisto -termien yhteydessä. Tuolloin haluttiin korostaa, että monarkiaa kannattaneet neu-

vottelijat olivat oikeassa. (Suvanto 1994, 13.) Yksi suurimmista tällaisen esittelyn tekemisen ongelmista onkin, ettei konservatismi juuri tunnu kiinnostavan tutkijoita. Tämä voidaan helposti huomata tarkasteltaessa esimerkiksi yliopistokirjastojen yhteistietokantaa: hakusanalla sosialismi löytyy 1907 viitettä, liberalismi antaa 745 osumaa ja konservatismi tuottaa vain 294 merkintää. Vastaavaan suhteeseen voidaan törmätä myös muiden tietokantahakujen yhteydessä.

Usein konservatistien isäksi nostetaan Edmund Burke (1729–1797), jonka puheista voidaan Eskolan (1979, 44) mukaan löytää kaikki konservatismille tyypilliset periaatteet⁶⁰. On myös esitetty, että konservatismi on peräisin Antiikin Kreikasta, jolloin harvainvallan ja Platonin muodostaman valtioteorian arvoa pidettiin korkealla. Platonia paremmin konservatistien antiikkiseksi edeltäjäksi voidaan nimetä Aristoteles (384 eKr.–322 eKr.), jonka mukaan hallitsijan piti toimia kansalaistensa edun mukaisesti. (Suvanto 1994, 21–23.)

Yhteenveto. Konservatismi on vaikeasti määriteltävissä oleva yhteiskunta-aate. Sitä on myös tutkittu hyvin vähän. Tästä johtuen laajan esittelyn tekeminen on hankalaa. Konservatismi on syntynyt pääosin vastustamaan hallitsematonta kehitystä, joten konservatismi esiintyy eri tavoin eri yhteyksissä.

Poliittisena ideologiana konservatismi on nostettavissa perinteisiä arvoja kunnioittavaksi suuntaukseksi. Se vastustaa nopeasti tapahtuvaa uudistumista, mutta käytännön politiikka on osoittanut ideologiaan sisältyvän myös hyvin paljon reformistista ajattelua.

2.3.1 Klassinen konservatismi

Merkittävintä traditiota konservatistissa edustaa kuitenkin burkelainen klassinen konservatismi. Jo ennen Burkea on esiintynyt useita, yleensä kuitenkin liberaaleiksi ajattelijoina luokiteltuja yhteiskuntafilosofejia, joita joissain yhteyksissä pidetään myös konservatiivivaikuttajina⁶¹. Yleensä näiltä ajattelijoilta on omaksuttu valtion rooliin ja hallitsijan asemaan liittyvät teesit (Harisalo ja Miettinen 1997, 61). Myös Hobbesin väkivaltainen luonnon kuvaus ja suvereenin hallitseminen sopivat konservatistien ideologiaan. Juuri hallitsijan ylivertaisuus ja kuuliaisuuden

⁶⁰ Burken vuonna 1790 julkaistu teos *Reflections on the Revolution in France* (Mietteitä Ranskan vallankumouksesta) on edelleen merkittävä konservatiivinen esitys. (Eskola 1979, 45, Harisalo ja Miettinen 1997, 61.)

⁶¹ Suvanto (1994, 26) nostaa esiin Machiavellin ja Eskola (1979, 44) Humen. Suvanto (emt., 35) käy keskustelua myös Humen roolista huomioiden ennen kaikkea hänen skeptisyytensä.

vaade olivat keskeiset syyt, miksi valistuksen ajan sopusointuiset ideologiat erosivat toisistaan. (Suvanto 1994, 28.)

Valtiovallan ja monarkin puolustamisen lisäksi konservatismille on ollut tärkeää suojata luonnollisessa tilassa saavutettua yksityisomaisuutta. Luonnonoikeus oli kuitenkin Burkelle hieman ongelmallinen asia, sillä toisaalta hän puolusti yksityisomaisuuden luonnonoikeudellista olemusta, mutta toisaalta hän näki Hobbesin lailla luonnon tilan anarkiana, jossa yksilöiden on mahdotonta tehdä rationaalisia yhteiskuntasopimuksia. Sen vuoksi hän hylkäsikin luonnonoikeuden yhteiskuntateorian, mutta konservatismeissa omistusoikeus jäi elämään. Burke kannatti myös Popperin myöhemmin historismiksi ymmärtämää suuntaa. Oli selvää, että valtiot ja hallinto olivat saaneet oikeutuksensa historiasta. Burke loi ajattelullaan edellytykset myös common law -oikeuskulttuurin kehittymiseen Britanniassa. (Suvanto 1994, 37–39.)

Palonen siis huomauttaa, että konservatismiin liittyy myös reformistinen luonne. Tämä onkin ollut yksi keskeinen konservatistien ongelma käytännön politiikassa (Suvanto 1994, 48). Eskolan (1979, 46) mukaan uudistumisen on tapahduttava arvokkaita perinteitä vahingoittamatta. Hän kuitenkin tyrmää väitteet, joiden mukaan konservatismi olisi vain ja ainoastaan ollut vallanpitäjien valjastama. Tosin tässäkin on valtiokohtaisia eroja, sillä Eskolan (emt., 46–47) mukaan konservatismi perustuu aina menneisyyteen, jolloin myös valtioiden oma historiallinen kulttuuri-perintö näkyy niiden aatteellisessa perustassa.

Suvanto (1994, 326) pitää konservatistien määrittelyn suurimpana ongelmana sitä, ettei se ole yksittäinen järjestelmä tai oppirakenne. Myös Eskola (1979, 46) jakaa tämän näkemyksen. Nähtävästi taustalla lienee halu jättää koko termin sisältö määrittelemättä, sillä pohjimmiltaan periaatteiden taustat ovat hyvin yksilökohtaisia ja nousevat esiin kun näitä periaatteita ulkoisesti uhaataan. Suvannon (emt., 326–327) mukaan tavoitteena onkin lähinnä ollut täydellisen muutoksen estäminen tilanteissa, joissa konservatismia on tarvittu. Lisäksi on huomattava koko konservatiivisen kentän hajanaisuus (ks. Tännjö 1990, 8).

Tiettyjä pääpiirteitä konservatistista voidaan kuitenkin löytää. Kuten jo sanottu, perinteiden ja vahvan valtion säilyttäminen on ensisijaista. Jo nämä tiukat vaateet ovat yksistään ajaneet konservatistien kahden reformistisen aatteen väliin varsinkin 1900-luvulla. Usein häviäjänä tässä ideologisessa kamppailussa on ollut konservatismi. Tosin sosialistisen järjestelmän romahdettua konservatiivit uskovat saavuttaneensa voiton edistyksestä (Suvanto 1994, 327–328). Eräs kes-

keinen konservatismiin vaikuttanut tekijä on Georg Wilhelm Friedrich Hegelin (1770–1831) esiin nostama patrioottinen kansallidentiteetti⁶² (Hegel 1994, 213). Konservatismiin kahden rintaman taistelu näkyy myös siinä, että samalla kun se vastustaa sosialistista yhteiskuntaa, vastustaa se myös liberaalia yksilöllisyyttä. Omana mallinaan konservatismi nostaa esiin yhteisöjen merkityksen (Eskola 1979, 48), mikä on noussut nykypäivänä myös liberalismiin johdannaisen, kommunitarismiin, keskeiseksi ajatukseksi. Näitä konservatismille tärkeitä yhteisöjä ovat luonnostaan perhe, suku, kirkko⁶³, paikallisyhteisö ja muut vastaavat (Harisalo ja Miettinen 1997, 65). Lisäksi konservatiivisia yhteisöjä ovat liberaaliksikin mielletyn de Tocquevillen (1988) puoltamat yhdistykset eli vapaaehtoiset yhteisöt.

Keskeiseen rooliin konservatiivisessa yhteiskuntafilosofiassa nousevat myös common law -oikeuskulttuurille tyypilliset *prejudikaatit*. Tulevaisuuden on oltava ennakoitavissa, koska yhteiskunnalle löytyy selitys historiasta. Auktoriteettiajattelun myötä yhteiskunnan jäsenillä on oltava ennakkokäsitys voimassa olevasta oikeudesta. (Harisalo ja Miettinen 1997, 64–65.) Tämä on erikoinen näkemys, sillä esimerkiksi nykypäivän skandinaavisissa oikeuskulttuureissa ennakoitavuus muodostuu voimassa olevan, lainsäätäjän toimesta säädetyn lain pohjalta.

Yhteenveto. Klassisen eli teoreettisen konservatismiin isänä voidaan pitää Burkea, jonka mukaan luonnontila ei ole sellainen rationaalinen tila, jossa yksilöt voisivat sopia yhteiskuntajärjestyksen sisällöstä. Toisaalta konservatismi puolustaa omistusoikeutta luonnollisena oikeutena. Rationaalisuuden puutteen vuoksi vahvan valtion on hallittava yhteiskuntaa.

Konservatismiin aatesisältöön kuuluu vapaaehtoisten yhteisöjen kunnioittaminen. Ne lisäävät yksilöiden yhteistoimintaa eivätkä eristä yksilöitä toisistaan. Auktoriteetin kunnioittaminen on toinen keskeinen ajatus. Konservatismi on kuitenkin hyvin moninainen aatevyöhyke ja näin ollen sitä on vaikea jäsentää. Varsinkin 1800-luvulla konservatismiin on vaikuttanut myös hyvin vahva nationalismi ja patrioottisuus.

⁶² Pursiainen (1997, 235) määrittelee isänmaallisuuden kaksiosaisesti: ”Isänmaallisuudella on aineellinen perustansa keskinäisesti tyydytyksessä pyyteissä ja henkinen sisältönsä yhteisessä kulttuurissa, yhteisissä leikeissä. Ilman aineellista perustaa henkinen sisältö ei voisi kukoistaa, eikä aineellisen perustan luoma rationaalinen rakkaus riittäisi todellisen isänmaallisuuden sisällöksi.” Hegelin näkemyksiä on suomalaisen konservatismiin omaksunut Johan Vilhelm Snellman (1806–1881), jonka näkemyksissä esiintyy hegeliläisyyden monimuotoisuus (Häyry 2000, 128).

⁶³ Uskonnollinen konservatismi on yksi ideologian osista (Harisalo ja Miettinen 1997, 70). Nykyään se on vahva etenkin Yhdysvaltain republikaanipuolueessa. Sen sijaan esimerkiksi Suomessa uskonnollisuuden merkitys on pienentyneenä jatkuvasti.

2.3.2 Konservatismiin uudet vaatteet

Konservatiivien alettua noudattaa liberaalia talouspolitiikkaa 1800-luvun lopulla muuttui ideologia merkittävästi. Enää ei tarrauduttu tiukasti teollistumisen vastustamiseen, vaan omaksuttiin liberaalin talouspolitiikan sisältö. Muutos aiheutti oudon tilanteen, sillä 1900-luvulla konservatiiveista tulikin jopa osittain valtion vastustajia. Konservatiiviset ajattelijat kritisivat valtion yhä kasvavaa vastuuta erilaisista yhteiskunnallisista tehtävistä. Pääosin takana lienee ollut nousevan sosialismin arvostelua. (Eskola 1979, 49, Harisalo ja Miettinen 1997, 62)

Todellinen siirtymä tapahtui vasta kylmän sodan aikana. Öljykriisi toi mukanaan tilanteen, jossa monin paikoin valtaan päässeet konservatiivit eivät voineet hyväksyä liberaalien ja sosiaalidemokraattien ajamaa keynesiläistä politiikkaa. Näin ollen osat vaihtuivat: sosiaaliliberaalit säilyttivät Keynesin, kun taas libertaarit ja konservatiivit omaksuivat hayeklaisen vapaan markkinatalouden käsitteen. Hieman aikaisemmin oli pinnalle noussut esimerkiksi Daniel Bellin⁶⁴ (1919–) kritiikki yleisesti yhteiskunnallisia ideologioita kohtaan. Bell (1988) kritisoi vanhanaikaista ideologista keskustelua. Hänen mielestään olisi siirryttävä puhtaaseen laskelmointiin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, sillä läntisessä Euroopassa ei enää ollut, eikä tulisi olemaan mitään ideologisia kiistoja. Suvanto (1994, 240) on kuvannut Bellin ajatuksia insinööritieteeseen pyrkiviksi. Bellin kritiikin ohessa esiin nousi myös uusi uskonservatiivinen aalto, jossa pyrittiin harmonisoimaan yhteiskunta ratkaisemalla mahdollisia konflikteja sovittelemalla. Tämä sopeutui hyvin jo aiemmin vallalle nousseeseen konsensuspolitiikkaan.

Itse asiassa Bellin kritiikki oli väärä, sillä vain vähän myöhemmin alkoi todellinen taloudellista liberalismia kannattaneiden rynnistys. Hayek ja Milton Friedman toivat useissa yhteyksissä esille, miten heidän mielestään asioiden tulisi olla. Suvanto (1994, 241) on kuvannut aikakauden muutosta konservatiivien neoliberaalien valtaannousulla. Keskeisiä 1980-luvun poliittisia konservatiivijohtajia olivat Ronald Reagan (1911–2004), Thatcher, Helmut Kohl (1930–) ja Jacques Chirac (1932–), jotka suosivat juuri Hayekin ja Friedmanin oppeja vapaasta kilpailusta ja rajoittamattomista markkinoista. Varsinkin Yhdysvalloissa nähtiin ensimmäinen konservatiivien esiinmarssi (Suvanto 1994, 243). Tämä lienee ollut seurausta radikaalin opiskelijaliikkeen noususta 1960-luvulla (Suvanto 1994, 246).

⁶⁴ Tätä Daniel Belliä ei pidä sekoittaa Daniel A. Belliin, joka on kommunitaristi.

Suurin vaade uuden konservatismiin syntyyn oli moraalisuuden vaatimus. Parhaimmillaan kriitikot vaativat jopa sääntelyn lisäämistä ja palaamista burkelaiseen yhteiskuntaihanteeseen, mikäli markkinataloudelle ei löydetty eettistä perustelua. Lopulta kuitenkin konservatiivien neoliberaalien ja neokonservatiivien kannat menivät ristiin. Jopa ideologioiden fuusiosta puhuttiin. (Suvanto 1994, 247–248, 252–253). Kehitystä ennakoiden Hayek oli tehnyt eron konservatiiveihin jo 1960-luvulla (Hayek 1960).

Neokonservatismiin tai neoliberalismin merkittävin tuote oli kuitenkin varhaisliberaalin *laissez faire* -ajattelun palauttaminen. Neosuuntaukset henkilöityvät Thatcheriin, mutta hänen politiikkansa sisällöllisestä arvioinnista ei kuitenkaan ole täyttä yksimielisyyttä. Hänen toimiaan tulkittiin jopa Burken oppien täydelliseksi vastakohtaksi. (Suvanto 1994, 262.) Thatcherin politiikka oli siksikin ristiriitaista, että nähtävästi valtopoliittisista syistä konservatiivit ensin pyrkivät pitämään vallan mahdollisimman valtiokeskeisenä, mutta samalla siirsivät neoliberalistisen ajattelun tuotteena sen yksityiselle sektorille. Kariikoiden voidaan siis pohtia oliko Thatcherilla minkäänlaista perinteistä yhteiskuntateoriaa takanaan vai loiko hän itse kokonaan uuden ismi-vyyhdin, jolla ei ole mitään tekemistä vanhojen konservatiivisten, liberaalien tai sosialististen teorioiden kanssa. Oliko Thatcher uuden ajan radikaali, jonka politiikalle osuvampi termi olisi *thatcherismi*?

Osaltaan Thatcherin radikaali ”aatteeton” politiikka johtikin tilanteeseen, jossa konservatiivit itse ryhtyivät kritisoimaan Thatcherin toimia. Yhä enemmän kannettiin huolta politiikan luomasta kahtiajaosta sekä *sosiaalidarvinistisen*⁶⁵ ajattelun kansakuntaa hajottavasta vaikutuksesta. (Suvanto 1994, 266.) Omilla toimillaan Thatcher pystyi muuttamaan konservatiivipuolueiden ideologian lähes täysin.

Yhteenveto. Talousliberalismin rantauduttua konservatiivipuolueisiin tapahtui laaja muutos. Käytännössä neoliberalistisen ajattelun vaikutus on ollut niin vaikuttava, että perinteisten suurten konservatiivipuolueiden johtajat ovat ryhtyneet noudattamaan sitä. Thatcherin uuden ajan radikalismi oli yhdistelmä vanhoja perusarvoja ja Hayekin talouspoliittisia oppeja. Näin muovautui uuden ajan liberaali- tai neokonservatiivipolitiikka.

⁶⁵ Sosiaalidarvinismin keskeinen sisältö on hyvin kilpailuhenkinen. Siinä heikommat sortuvat parempien edetessä yhteiskunnassa. (Freeden 1978, 79–80.)

2.4 Marxin monet kasvot

”Aave kummittelee Euroopassa – kommunismin aave. Kaikki vanhan Euroopan mahdit ovat liittoutuneet pyhään ajojahtiin tätä aavetta vastaan: paavi ja tsaari, Matternich ja Guizot, Ranskan radikaalit ja Saksan poliisit.” (Marx ja Engels 1976, 17.)

Näillä sanoilla alkaa sosialismin lähes pyhä kirja *Kommunistisen puolueen manifesti*. Marxin oppien pohjalle rakentunut sosialismi on ollut kolmas keskeinen valtioaate. Sen merkitys päivänpolitiikassa on Neuvostoliiton hajoamisen ja Saksojen yhdistymisen jälkeen ollut huomattavasti pienempi, mutta sen vaikutukset nykyiseen yhteiskuntajärjestelmään ovat yllättävän suuret. Varsinkin sosialismista erkaantunut sosialidemokratia on noussut vahvaan asemaan monissa maissa. Tämän lisäksi vahvan ammattiyhdistysliikkeen synty on sosialismin peruja, vaikka myös liberaalijattelijat ovat nostaneet työväen aseman esiin. Sosialismin käsittely osana tätä esitystä liittyy juuri tähän näkökulmaan. Sosialismi vaikuttaa yhä liberaalidemokraattiseen järjestelmämme tavalla tai toisella. Berlinin vapausajattelussa sosialismi edustaa utopiansa osalta positiivista vapautta⁶⁶. Toisaalta on myös muistettava sosialismin halu vapauttaa kansalaiset esimerkiksi köyhyydestä. Näin ollen sosialismin voidaan katsoa Berlinin jaottelussa kuuluvan myös negatiivisen vapauden puolelle.

Sosialismi (lat. *socius* ‘toveri’) on käsitekokonaisuutena poikkeava verrattuna liberalismiin tai konservatismiin. Liberalismin käsitys muodostuu monen ajattelijan yhteisvaikutuksesta ja konservatismi moninaisista säilyttämisteorioista. Sosialismi siinä muodossa, jossa valtavirta ideologian tuntee, on käytännössä yhden miehen eli Karl Marxin⁶⁷ (1818–1883) tuotosta⁶⁸. Marxin luomasta perusideologiasta eli utopiasta on tosin irronnut huomattava määrä eri suuntauksia, joista tässä pyrin esittelemään vain pääsuuntauksat. Lisäksi on muistettava, että taloustieteellisesti marxilaisuus on saanut vaikutteita esimerkiksi Smithiltä. Näin ollen kapitalismiteoriaa ei voida täysin henkilöidä Marxiin.

⁶⁶ Positiivinen vapaus näkyy tosin vain osassa sosialistisista aatekokonaisuuksista, sillä esimerkiksi anarkistit voidaan lukea puhtaasti negatiivisen vapauden kannattajiin.

⁶⁷ Marxin elämää ja ajatuksia on esitelty kattavasti Berlin (1978).

⁶⁸ Eriäviäkin mielipiteitä on esitetty, sillä ainakin Thomas Moren (1478–1535), Robert Owenin (1771–1858) ja Claude Henri de Rouvroy, Comte de Saint-Simonin (1760–1825) ajatuksista löytyy Marxin ajattelua muistuttavaa ratkaisutoimintaa. (Ahola, Kuhlman ja Luotio 1997, sosialismi.) Borg (1979, 1) jakaa näkemykseni sosialismin palauttamisesta Marxiin.

Marxilaisen opin keskeisenä ajatuksena on saavuttaa proletariaatille⁶⁹ vallankumouksen avulla valta. Marxin aikaan valta oli porvaristolla⁷⁰, jotka omistivat tuotantovälineet. (Marx ja Engels 1976, 28–35.) Hänen käsityksensä perustuvat luokkien ristiriitoihin ja platonilaiseen uskomukseen vallasta aina enemmistön valtana. Marxin kumouksellisten ajatuksen taustalla lienevät olleet hänen omat negatiiviset kokemukset esivallasta, valtiosta ja porvaristosta. Hän ei hyväksynyt valtion ja sen tukijoiden erivapauksia, jonka hän kohtasi sensuurin muodossa toimiessaan lehtimiehenä (Lapin 1977, 60–61). Porvariston toimintaan hän törmäsi siviilielämässään, kun hänen välinsä tulevaan appeensa Paroni von Westphaleniin eivät olleen kovin hyvät, johtuen Marxin taustasta (emt., 18–19). Lisäksi Marx oli kokenut vaikeuksia ammatinvalinnassa, viettäessään hulvatonta opiskeluaikaa ennen oikeustieteellisiä opintojaan (emt., 18). Näiden kaikkien asioiden yhteisvaikutus näkyy Marxin ajatuksissa hänen perustellessaan oman oppinsa hyvyttä (emt., 71).

Omaksuttuaan vallankumoukselliset ajatukset Hegeliltä⁷¹ (Lapin 1977, 21–22) Marxille oli selvää, että hän halusi opeillaan vaikuttaa maailman järjestykseen. Juuri henkilökohtaiset syyt olivat keskeinen tekijä, jonka avulla Marx perusteli vallankumouksen oikeutusta. Hänen mielestään vallankumous poistaisi ongelman erityisestä ammatista, henkilökohtaisten suunnitelmien kariutumuksesta ja epämukavista ulkoisista seikoista. Viimeisellä hän viittaa lähipiiriään kohdanneisiin kuolemantapauksiin ja puutteeseen, jossa hän eli. Henkilökohtaisen reviiirin poistaminen olisi Marxin mielestä hyväksi, sillä kenenkään ei tarvitsisi säilyttää tuskaa sisällään. Kaikesta tulisi yhteiskunnallista. (Lapin emt., 71–77.)

Marx omaksui historiallisen materialismin ajatuksen⁷², jonka mukaan tulevaisuutta ei voi ymmärtää ilman tietoa historiasta (Lapin 1977, 35–36). Marxin ajattelua leimasi koko hänen elämänsä ajan historismi, jonka avulla hän yritti todistaa yksityisomistuksen työstä vierottavan ominaisuuden. Toinen keskeinen Marxin ajatuksen näkökulma oli materialismi, joka näkyy vahvana historismin rinnalla. (Koivisto, Mehtonen ja Uusitupa 1992, 183.)

⁶⁹ Friedrich Engels (1820–1895) selvensi proletaarin ja proletariaatin käsitettä Kommunistisen manifestin englanninkielisessä painoksessa: *”Proletariaatti on nykyaikaisten palkkatyöläisten luokka, jotka ollen vailla omia tuotantovälineitä ovat pakotettuja elääkseen myymään omaa työvoimaansa.”* (Marx ja Engels 1976, 19.)

⁷⁰ Viime kädessä Marx loi ristiriidan porvariston ja proletariaatin välille, vaikka vallassa porvariston ohella olivat myös aateliset.

⁷¹ Lapinin (1977, 25–26) mukaan Marxin yhteiskuntafilosofisena oppi-isänä voidaan pitää Hegeliä. Tämän dialekti-
nen teesi-antiteesi-synteesi-metodi oli keskeinen Marxin oman filosofian perustana.

⁷² Popper kutsui tätä Marxin filosofiaa myöhemmin historismiksi.

Historiallisen käsityksen suosiminen toi Marxin filosofiaan muodon, jonka tuloksena hän etsi aina ratkaisua menneisyydestä. Kommunistinen manifestikin on lähes historiallisen kertomuksen tapainen kertomus siitä, kuinka porvaristo omilla toimillaan aiheuttaa työväestön valtaannousun. Tämä näkyy ennustuksessa vallankumouksen lopputuloksesta: *”Porvariston jalkojen alta riistetään suurteollisuuden kehittyessä se perusta, jolla se tuottaa ja omistaa tuotteet. Se tuottaa ennen kaikkea omat haudankaivajansa. Porvariston häviö ja proletariaatin voitto ovat molemmat yhtä väistämättömiä.”* (Marx ja Engels 1976, 36.)

Marxin kumouksellisen ajattelun takana piilee myös keskeinen yhteiskuntateorioita yhdistävä seikka: vapaus. Kuten jo edellä olen perustellut, on tietynasteinen vapaus ollut sekä liberalismiin että konservatismiin taustalla. Näin on myös sosialismissa. Marx itse määrittelee vapauden määrittävän ihmisen olemuksen mukaiseksi, eikä kukaan halua taistella olemustaan vastaan. Korkeintaan taistelua voidaan käydä toisten vapautta kohtaan. (Marx ja Engels 1978, 51.) Taistelu toisten vapautta kohtaan voitaneen ymmärtää Marxin tarkoittamaksi porvariston riistotoiminnaksi.

Yhteenveto. Kommunistisen puolueen manifestiin on kiteytetty koko nykyaikaisen sosialismin ajatus. Marxilainen filosofia perustuu ajatukselle historiallisten luokkataisteluiden olemassaolosta. Koska porvaristo on sortanut työväestöä, tulee työväenluokan eli proletariaatin yhtyä ja toteuttaa vallankumouksen kautta valtaannousu.

Ajatuksen vallankumouksesta Marx on omaksunut Hegeliltä, jonka mukaan yhteiskunta etenee vain ristiriitojen kautta. Marxin mukaan siirtyminen kommunistiseen yhteiskuntaan ratkaisisi suuren määrän ongelmia, joihin hän itsekin törmäsi elämänsä aikana.

2.4.1 Sosialismi – työväenluokan vapauttaja?

Vorländer (1965, 106) on määritellyt Kommunistisen manifestin pohjalta sosialismin lähtökoh- taiseksi olettamaksi yhteiskunnan luokkataisteluiden historiallisuuden merkittävyyden. Aikai- semmat luokat ovat yksinkertaistuneet vastakkainasetteluksi, jossa marxilaisen sosialismin syn- tyessä enää ei jäljellä ollut kuin porvaristo ja proletaarit ja he kävivät luokkataistoa keskenään. Tässä taistelussa ei ollut mitenkään osallisena valtiovalta, sillä sen tehtäväksi oli alistettu ainoas- taan porvariston liiketaloudellisten etujen vaaliminen. Ristiriitaisuuksien käsitykset ovat sosia- lismin pohja. Pohjimmiltaan Marx (1970) pitää omistusoikeutta ristiriidan keskeisimpänä käsit-

teenä. Lopulta kaikki muut ristiriidat on johdettavissa omistusoikeuden luomasta ristiriitaisuudesta.

Porvaristo on pyyhkinyt feodaaliyhteiskunnan rippeet pois ja alistanut arvostetut ammattiluokat palkkatyöläisikseen. Toisaalta porvaristo on myös vallannut maailmanmarkkinat ja edistänyt kulutukseen ja tuotantoon pyrkivän kansainvälisen yhteiskunnan syntyä. Vallassa olonsa aikana porvaristo on luonut tuotantoa tehostavia keksintöjä enemmän kuin edelliset sukupolvet yhteensä. Näin ollen porvaristo on alistanut kaiken kilpailulle. (Vorländer 1965, 106.)

Sosialismin keskeinen sanoma on, että porvariston toteuttaessa kehitystä on syntynyt myös proletariaatti ryhmittymäksi, joka kasvaa kuin automaattisesti suureksi joukoksi ja kääntyy porvaristoa vastaan. Tämä ennuste on seurausta historiasta, sillä aina alistetut ovat nousseet kapinaan hallitsijaa vastaan. Proletariaatti ei kunnioita porvariston luomaa harhaluuloista moraalialia, sillä se näkee moraalioipit vain valtapoliittisena välineenä. Moraalisilla harhaluuloilla porvaristo pyrkii edistämään omaa etuaan. Kommunistit haluavat puuttua tähän epäkohtaan liittämällä kaikki maailman proletarit yhteen kukistaakseen porvariston herruuden. Samalla kommunistit haluavat ottaa valtion omaan valtaansa ja johtaa sitä oikeudenmukaisesti. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä, sillä kommunistit haluavat lakkauttaa palkkatyön ja yksityisomistuksen. (Vorländer 1965, 107.)

Edellä on esitetty Vorländerin tulkitsemana sosialismin sisältö sen oikeutuksen kannalta. Hänen tulkintansa mukaan kommunistien päämääränä on vanhan yhteiskunnan korvaaminen uudella yhteisöllä. Tuon uuden yhteisön tehtävänä on taata vapaa kehitys. (Vorländer 1965, 107.) Tätä sosialismin ajatusta voidaan täydentää vallankumouksellisella ajatuksella proletariaatin yhdistymisestä kommunistiseen vallankumoukseen, jossa proletarit menettävät vain kahleensa voittaessaan koko maailman. Tätä varten kaikkien maiden proletarien tulee liittyä yhteen. (Marx ja Engels 1976, 66.)

Koska keskustelu sosialismin ideologisesta sisällöstä on hyvin yksinkertaista *Kommunistisen manifestin pohjalta*⁷³, on järkevämpää perustaa keskustelu yhteiskunnalliseen muutokseen. Tämän avulla voidaan avata myös hieman sosialismiin liittyvää kirjavaa terminologiaa. Koska yhteiskunta on historiassaan kehittynyt asteittain, on huomattavissa tiettyjä kehitysaikakausia.

⁷³ Lisäksi on huomioitava, että Marx (1974a, 1974b, 1976) esitti talouspoliittisia näkemyksiään *Pääomassa* (1–3). Ne sisältävät sosialistisen aatepoliittisen näkemyksen, mutta keskittyvät pääosin kansantaloustieteelliseen keskusteluun. On tosin muistettava, että koko Marxin sosialistinen oppi perustuu taloudellisen epätasa-arvon arvostelulle.

Aluksi ihmiset ovat toimineet kommuuneissa, joissa on ollut käytännössä kysymys selviytymisestä. Tämän jälkeen syntyi yhteiskunta, jossa harjoitettiin kehittämätöntä tuotantoa yleensä siten, että sortajat alistivat orjat työhön. Kun yhteiskunta kehittyi, siirryttiin moniportaiseen sääty-yhteiskuntaan, jossa työnjako oli jo selkeämpää. Tämä aikakausi kesti aina feodaaliyhteiskunnan tuhoutumiseen asti, jolloin porvaristo perusti kapitalistisen yhteiskunnan, jossa aloitettiin teollinen tuotanto markkinoiden ohjauksessa. Sosialismia pidetään asteena, jossa teollinen tuotanto kehittyy uudelle tasolle proletariinien vallankumouksen myötä. Tämä on kuitenkin vain esiasteen kunnunismia, jossa yhteiskunta turvaa kaikille kaikki tarpeet. (Marx ja Engels 1976, 20–21.)

Kun vallankumous on syntynyt voidaan edistyneimmissä maissa toteuttaa uudistuksia. Tällaisia uudistuksia ovat:

- ”1) *Maaomaisuuden pakkoluovutus ja maankoron käyttäminen valtion menoisiin.*
- 2) *Voimakkaasti asteittain ylenevä verotus.*
- 3) *Perintöoikeuden lakkauttaminen.*
- 4) *Kaikkien ulkomaille siirtyneiden ja kapinallisten omaisuuden takavarikoiminen.*
- 5) *Luoton keskittäminen valtion käsiin kansallispankin kautta, jolla on valtion pääoma ja ehdoton yksinoikeus.*
- 6) *Koko liikenteen keskittäminen valtion käsiin.*
- 7) *Valtion tehtaiden ja tuotantokaluston lisääminen, maan raivaaminen viljelykseen ja maiden parantaminen yhteisen suunnitelman mukaisesti.*
- 8) *Samanlainen työvelvollisuus kaikille, teollisuusarmeijan järjestäminen varsinkin maanviljelystä varten.*
- 9) *Maanviljelyksen ja teollisuuden harjoittamisen yhdistäminen; vaikuttaminen siihen suuntaan, että kaupungin ja maaseudun välinen vastakohtaisuus tulee vähitellen poistetuksi.*
- 10) *Kaikkien lasten yhteiskunnallinen maksuton kasvatus. Lasten tehdastyön poistaminen nykyisessä muodossaan. Kasvatuksen yhdistäminen aineelliseen tuotantoon jne.” (Marx ja Engels 1976, 47–48)*

Näiden toimien avulla Marx ja Engels uskoivat luokkaristiriitojen siirtyvän historiaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että kaikki Marxin oppeja myöhemmin tulkinneet hyväksyisivät kokonaisuudessaan opin. Marxin julistuksien ja Neuvostoliiton hajoamisen väliin on mahtunut useita erilaisia sosialistisia suuntauksia, jotka poikkeavat toisistaan hyvin paljon. Ideologisten eroavaisuuksiensa vuoksi sosialismi voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: *valtiososialismiin ja anarkistiseen sosialismiin.*

Yhteenveto. Sosialistisen maailmankatsomuksen ajatus ristiriidoista konkretisoitui kapitalistisen yhteiskunnan porvariston ja proletariaatin ristiriitaan. Viime kädessä ristiriita konkretisoituu omistusoikeuteen. Porvariston epäoikeudenmukaisen toiminnan seurauksena syntynyt proletariaatti nousee kapinaan ja poistaa epäoikeudenmukaisuuden.

Vallankumouksien päämääränä on saavuttaa kommunistinen yhteiskunta, jossa yhteiskunta pysyy turvaamaan kaikille jäsenilleen kaiken tarpeellisen. Vallankumouksen jälkeen käytännössä kaikki kansallistetaan ja porvariston etuoikeuksista luovutaan. Tämän seurauksena luokkaristiriidat siirtyvät historiaan.

2.4.1.1 Valtiososialistinen totalitarismi

Sosialismin sisäisessä jaottelussa valtiososialismi on noussut pääsuuntauksista vahvemmaksi. Käytännössä valtiososialismin idean voi tiivistää siihen, että sosialistisen vallankumouksen myötä valta siirtyy valtiolle, jota johtaa puolue. Tätä ajatusta on tukenut myös Vladimir Iljitš Leninin (1870–1924) puolue teoria, joista yhdessä on kehittynyt *marxismi-leninismi*⁷⁴. Ideologian mukaan yhteiskunnan tavoitteena on vallankumouksien kautta saavuttaa kommunismi, jossa yhteiskunta pystyy tarjoamaan kaikille kaiken tarpeellisen. Sosialismi ei ole kuitenkaan missään edennyt kommunismiin asti, joten Marxin hahmottelema utopia on edelleen saavuttamatta.

Sisäisesti valtiososialismi jakautuu kahteen pääluokkaan: pääsuuntaan eli marxismi-leninismiin sekä *kansallissosialismiin*. Näiden yhtäläisyyksistä on tosin kiistely, mutta molemmat toteuttivat sosialistista suunnitelmataloutta ja käytännössä korvasivat yksilöt yhteisöllä. Kansallissosialismi ei kuitenkaan ole johdannainen Marxin opeista. Valtiososialismi on kollektiivinen ideologia, jossa käytännössä kaikesta suunnittelusta vastaa valtiojohto. Marxismi-leninismissä kaikki yksityisomistus lakkautetaan. Sen sijaan kansallissosialismissa johto antaa velvoittavia määräyksiä omistajille. Valtion vahva asema onkin johtanut sen kritiikkiin anarkistien taholta (Rocker 1996). Sinänsä kritiikki lienee aiheellista, sillä pitihän nuori Marx valtiota työväestön oikeudenmukaisen kohtelun suurimpana vihollisena.⁷⁵

⁷⁴ Marxismi-leninismien pääpiirteitä on esitelty teoksessa *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* (NTA 1972). Käytännössä marxismia pidettiin ainoana näkökulmana marxilaisuuteen ennen kuin Stalin ryhtyi käyttämään sitä. Termin sisällöstä on käyty laajaa keskustelua.

⁷⁵ Valtiososialismista, ennen kaikkea marxilais-leniniläisyydestä on vuosien saatossa irronnut monia erilaisia suuntauksia. Näitä ovat Mihail Bakuninin (1814–1876) *vasemmistoanarkistit*, jotka irtosivat marxilaisuudesta ensimmäi-

Yhteenveto. Sosialismin näkyvämpi muoto on valtiotalismi, jota on toteutettu sekä marxismileninismillä että kansallissosialismin muodossa. Kansallissosialismi ei ole johdannainen Marxin teorioista, mutta toteutukseltaan muistuttaa läheisesti marxilais-leniniläisyyttä. Näin ollen kansallissosialismi täyttää valtiotalismin määritelmän. Keskeisenä ajatuksena on valtiojohdon tasolta tapahtuva suunnittelu, jonka tuloksena yhteiskunta toimii tehokkaana.

2.4.1.2 Anarkistinen sosialismi ilman johtajuutta

Anarkismi on ideologia, joka ei hyväksy minkäänlaista kollektiivista johtoa. Sekä sosialistista että liberalistisista näkökulmista löytyy anarkistisia piirteitä. Liberalismin, tai tarkemmin libertarismien jyrkin suuntaus anarkokapitalismi, on liberalismien vastine sosialistiselle anarkismille eli *anarkosotalismille*. Puhtaimmillaan sosialistista traditiota noudattavat ja samalla valtiota vastustavat anarkistit eivät hyväksy valtion taholta minkäänlaista puuttumista heidän toimintaansa. Ainoana eroavaisuutena suhteessa anarkokapitalisteihin lienee ajatus luonnollisen tasajaon toteutumisesta, kun taas anarkokapitalistit uskovat sosiaalidarvinistiseen näkemykseen.

Marxin ajatuksena oli kuitenkin proletaarien nousu valtaan. Tätä suuntausta korostavat *anarkosyndikalistit* eivät hyväksy valtiota, vaan uskovat yhteiskunnallisten päätösten hoituvan parhaiten ammattiyhdistyspohjalta. (Rocker 1996.) Tosin anarkosyndikaaleissa on myös erilaisia ajatuksia esimerkiksi päätöksentekotapojen osalta.

Yhteenveto. Anarkismilla tarkoitetaan johdotonta yhteiskuntaa. Sosialistiset anarkistit kritisoiivat valtion toimimista suunnittelevana elimenä, sillä käytännön ero porvareiden johtamaan yhteiskuntaan on minimaalinen. Sen sijaan anarkosyndikalistit hyväksyvät yhteiskunnan johtoon ammattiyhdistykset, jotka hallitsevat kollektiiveina kaikkea.

sen internationaalien (1864) aikana (Palonen 1992). Toisen internationaalien (1889–1914) aikana sekä *sosiaalidemokraatit* että Karl Kautskyn (1854–1938) *reformistit* (Kautsky 1971, Hingley 1975, 262–263, Lenin 1975). Ennen kolmannen eli kommunistisen internationaalien (1919–1943) syntymistä leniniläiset bolševikit (enemmistöläiset), jotka voittivat sosialismin sisäisessä taistelussa sosiaalidemokraatit. Lokakuun vallankumouksessa bolševikit nousivat valtaan Venäjällä ja perustivat kommunistisen internationaalien eli *kominternin*. (Lenin 1975) Tässä yhteydessä nähtävästi myös muita pienempiä ryhmittymiä irtautui. Leninin kuoltua Joseph Stalinin (Josif Vissarionovits Dzhu-gasvili, 1879–1953) ja Lev Trotskin (1879–1940) valtataistelu päättyi edellisen voittoon, jonka jälkeen *trotskilaiset* irtaantuivat valtavirrasta (Trotski 1970). He perustivat myöhemmin neljännen internationaalien. Stalinin kuoltua Neuvostoliiton uusi johtaja Nikita Hruštšev (1894–1971) kritisoi tämän toimia. Kritiikin jäätyä lähes tuloksettomaksi *maolaiset* Mao Tsedongin (1893–1976) johdolla erosivat omaksi ideologiakseen. (MIM 1999.) Myös muita pienempiä suuntauksia on eronnut vuosien varrella (Vorländer 1965, 117–129). Neuvostoliiton vaihteita on kuvannut Hirvelä (1989). Nykypäivänä sosialismia edustaa ns. demokraattinen sosialismi, johon mm. eurooppalaiset vasemmistopuolueet kuuluvat.

2.4.2 Jatkuvan liikkeen oppi - sosialidemokratia

Sosialidemokratia on sosialismista johdettu aatesuunta, joka pyrkii löytämään tasapainon markkinoiden ja valtion välillä. Vaikka pohjimmiltaan sosialidemokratia on yhteisöllinen ideologia, siinä pyritään löytämään tasapaino myös yksilöllisyyteen nähden. Kysymys on siis kompromisseista, joita sosialidemokraattisessa opissa etsitään. Tärkeää on rakentaa yhteiskunnasta sosiaalisesti oikeudenmukainen kokonaisuus, jossa kaikki yhteiskunnan jäsenet ovat tasa-arvoisessa asemassa. (Haywood 1997, 55.)

Haywoodin (1997, 55) mukaan Eduard Bernstein (1850–1932), joka nousi 1800-luvun lopulla merkittäväksi revisionistisen politiikan teoreetikoksi, voidaan pitää sosialidemokratian isänä. Voionmaan (1906a, 3–8, 99) mukaan sosialidemokratian juuret voidaan johtaa Platonin ihannevaltioon, jonka lisäksi Rousseau (1998, 51–54) kansan yleistahoajattelua voidaan pitää sosialidemokratian taustalla vaikuttaneena oppina. Nykyaikainen sosialidemokratia on kuitenkin perua juuri Saksan ja Itävallan toisen internationaalien aikana syntyneistä näkemyksistä.

Sosialidemokratian juuret ovat Saksa ja Itävallan lisäksi Ranskassa ja Englannissa. Webbin ja Webbin (1907, 1–3) mukaan ammattiyhdistysliike on saanut alkunsa palkkatyöläisten tarpeesta pysyttää tai parantaa työehtojaan. Ammattiyhdistysliikkeen juuret ovat todella syvällä yhteiskunnassamme: ensimmäiset yhteenliittymät syntyivät Englannissa jo keskiajalla. Liakan (1906, 446–456) mukaan lakien muodossa ammattiyhdistystoiminta alkoi virallisesti 1500-luvulla, kun sitä ennen järjestäytyminen oli kielletty vuonna 1417. Tämä kieltö ei tosin ollut työväenliikkeen historian viimeinen, vaan liike on joutunut taistelemaan olemassaolostaan useaan otteeseen (Liakka emt., 446–482, Voionmaa 1906b, 352–358, Webb ja Webb emt.). Saksassa sosialidemokratia joutui vastatuuleen, kun maassa säädettiin sosialistilait joilla rajoitettiin sosialistien toimintaa. Vasta 1800-luvun lopulla parlamentti kumosi lait, jolloin sosialidemokraatit pystyivät aloittamaan täysipainoisen toiminnan yhteiskunnan parantamiseksi⁷⁶ (Voionmaa 1909, 252).

Nousiaisen (1989, 83) mukaan sosialidemokratian perustavoitteita ovat yhteistyön, rauhan ja vapauden maailman edistäminen, sopusoinnussa luonnon kanssa. Sosialidemokraatit pyrkivät pääoman vallasta työn valtaan, jossa kansalaiset voivat osallistua tasa-arvoisen sivistisyhteis-

⁷⁶ Sosialidemokraatit esittivät yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta kaikille yli 20-vuotiaille, lainsäädäntöoikeuden siirtämistä kansalle, kansalaisarmeijaa, yhdistymisvapautta rajoittavien lakien mitätöimistä, naisten aseman parantamista, uskonnon privatisointia, opetuksen erottamista uskonnosta, ilmaista oikeusapua, ilmaista terveydenhuoltoa, tulo- ja omaisuusverotuksen progressiota, tehokasta työväensuojalainsäädäntöä ja niiden valvontaa. (Voionmaa 1909, 252.)

kunnan päätöksentekoon. Nykypäivänä sosialidemokratia on luopunut marxilaisesta vallankumouksellisesta politiikasta. Liikkeen keskeisin sanoma on pyrkimys sosiaalisten reformien kautta asteittain uuteen yhteiskuntaan. Tätä voidaan kutsua demokraattiseksi sosialismiksi, jota nykypäivänä edustavat myös vasemmistoliittolaiset. Nousiainen (1989, 84) korostaa, että sosialidemokraatit hyväksyvät tuotantovälineiden yksityisomistuksen, mutta pyrkivät säätelemään omistusta vallan välineenä. Valtiollisen omistuksen sosialidemokraatit näkevät tärkeäksi osaksi talousjärjestelmää.

Saksalaisten sosialidemokraattisten ajamat uudistukset ovat nousseet keskeisiksi sosialidemokraattisen yhteisön edistämiksi teemoiksi. Työväenliikkeenä sosialidemokraateista on tullut sekä etujärjestö että toisaalta monissa maissa hallitusvastuussa oleva yleispuolue. Liikkeen tavoitteena on kuitenkin edelleen työväestön keskuudessa ilmenneiden ongelmien ratkaiseminen. Nousiainen (1989, 85) mukaan sosialidemokraatit ovat kokeneet muutoksen ideologiassaan, sillä puolue on luopunut jyrkästä luokkataistelujattelusta ja eristyvästä politiikasta. Tiukan marxilainen näkemys on siirretty taka-alalle ja liike on revisionistisen politiikkansa avulla pyrkinyt nousemaan sovitteluksi ja kompromissihakuisiksi ryhmittymäksi. Hellstenin (1999b) ja Koikkalaisen (1999) mukaan sosialidemokraattisessa liikkeessä on laajasti hyväksytty myös kommunitaristinen ”kolmannen tien” -politiikka.

Socialidemokratia ei hyväksy vallankumouksellista uudistusta, vaan sitoutuu poliittiseen demokratiaan. Liikkeen tavoitteena on kehittää demokratian sisältöä edustuksellisuuden, parlamentarismin ja monipuoluejärjestelmän avulla. Käytännössä tämä tarkoittaa lainsäädännöstä epäkansanvaltaisten piirteiden poistamista ja suoran vaikuttamisen lisäämistä. (Nousiainen 1989, 84.) Haywoodin (1997, 55) mukaan sosialidemokratian on tuonut mukanaan uudenlaista sosiaalista näkökulmaa, jossa pyritään huomioimaan heikoimmassa asemassa olevat. Hänen mukaansa sosialidemokratia on Berlinin tarkoittamaa positiivista vapautta, jolloin kaikille pyritään tarjoamaan tasavertaiset mahdollisuudet. Haywood (emt., 56) tarjoaa Rawlsia yhdeksi keskeiseksi nykypäivän sosialidemokratian muokkaajaksi. Voidaan kuitenkin sanoa, että jos rawlsilainen sosiaaliliberalismi edustaa mahdollisuuksien tasa-arvoa, on sosialidemokratian ajatuksena tasoittaa lähtötilannetta heikompien eduksi. Kysymys on siis eräänlaisesta kykyjen tasapainottamisesta saavutuksien tasa-arvon toteuttamiseksi.

Liikkeen näkemykset esimerkiksi talouspolitiikassa ovat hyvin lähellä sosiaaliliberalismia. Haywoodin (1997, 55, 95) mukaan sosialidemokraattinen talouspolitiikka nojaa keynesiläisyy-

teen. Sosialidemokraatit näkevät valtion puuttumisen talouteen olevan ehdottoman tärkeää, jotta sosiaalinen oikeudenmukaisuus voi toteutua ja vapaan markkinatalouden epäoikeudenmukaisuudet voitaisiin ehkäistä. Sosiaalidemokraatit pitävät valtiota parhaimpana organisaationa edistämään sosiaalisen hyvinvoinnin syntymistä ja jakautumista tasaisesti koko yhteiskuntaan.

Yhteenveto. Sosialidemokratian juuret ovat Keski-Euroopassa, jossa toisen internationaalien aikana revisionistit irrottautuivat marxilaisuuden valtavirrasta. Liike on pyrkinyt viimeisen vuosisadan karistamaan sosialistisen perinteensä ja siirtymään kohti kommunitarismia. Tärkeintä liikelle on ollut toimia parlamentaarisessa hengessä demokratian keinoin. Näin ollen sosialidemokratia ei hyväksy vallankumouksia yhteiskunnallisten uudistuksien toteuttamistapana.

Talouspoliittisesti sosialidemokratia nojautuu keynesiläiseen sekatalousoppiin. Liike hyväksyy markkinatalouden ja yksityisen omistuksen, mutta ei ole valmis antamaan yhteiskuntaa näiden voimien ohjattavaksi. Yhteiskunta ei myöskään saa pysähtyä, vaan uudistuksien tulee olla jatkuvia ja heikoimmassa asemassa olevien tilannetta parantavia. Sosialidemokratia on hyvin lähellä sosiaaliliberalismia, mutta on luonteeltaan edelleen yhteisökeskeinen.

2.5 Sosiaalireformismi kanta-aatteiden yhdistäjänä

Yhteiskunnallisen toiminnan tavoitteena on lähes aina vaikuttaa vallitseviin olosuhteisiin pyrkien parantamaan sen hetkistä tilannetta. On tosin huomattava, että konservatismi pyrkii pääsääntöisesti säilyttämään vallitsevan tilanteen. Myös konservatismiin liittyy uudistavia piirteitä, joilla pyritään saavuttamaan kansalaisten tuki konservatiiviselle yhteiskunnalle. Tämä näkyy selvästi Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisen (1830–1903) näkemyksistä. Yrjö-Koskisen (2001, 56–69) mukaan sosiaaliset uudistukset ovat konservatistien ainoa mahdollisuus luoda pohjaa konservatiiviselle yhteiskunnalle. Tällä tavoin yhteiskunta pystyy varautumaan sosialismin mihinnousuun ja estämään marxilaisuuden negatiivisten muotojen rantautumisen. Sosiaalisilla uudistuksilla varmistetaan myös nousevan kansakunnan kansalaisten tyytyväisyys sekä turvataan tuki omalle kansallisaatteelle. Kansakunnan tulee pitää huolta omistaan.

Sosialismissa ja liberalismissa tämä uudistuksien kaipuu näkyy vielä selvemmin kuin konservatistisissa. Sosialismi ja liberalismi ovat perinteisesti olleet sosiaalisten uudistuksien liikkeitä ja toteuttajia. Liberalismi on pyrkinyt uudistamaan yhteiskunnan poliittisia oikeuksia lisäämällä

yhteiskunnalliseen keskusteluun tasa-arvon vaateen. Lisäksi monet itsestään selviksi käsittä-
mämme ihmisoikeudet ovat liberalismiin saavuttamia uudistuksia. Yhteiskunnan toiminnan kan-
nalta keskeistä on ollut tuoda päätöksenteko mahdollisimman lähelle ihmistä itseään demokrati-
an avulla. Kaukana ei ole myöskään esitykset vallanjaon tärkeydestä.

Thiodolf Rein (1838–1919) on pitänyt sosialismin ja liberalismiin eroa suurena. Hän ei tosin juu-
rikaan erottele liberalismiin sisällä vaikuttavia suuntauksia. Rein (2001b, 105) muistuttaa, ettei
Millin esittämä yksilöiden oikeutta toimia oman päänsä mukaan ole mahdollista toteuttaa yhteis-
kunnassa. Hänen mukaansa todellista yksilöllistä tekoa ei ole, sillä kaikki heijastuu johonkin
toiseen. Myös kansantaloustieteen osalta Rein (2001a) kritisoi liberaalia kilpailuhenkeä ja pitää
sosialidemokraattista verotuspolitiikkaa oikeudenmukaisena. Reinin ajattelusta heijastuu yhteis-
kunnallisten uudistuksien tarve. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ei toteudu ilman yhteiskunnan
osallistumista ja huolenpitoa.

Sekä liberalismi että sosialismi pyrkivät vahvasti tuomaan esiin sosiaalireformismiksi kutsuttuja
teemoja. Myös konservatismissa näitä esiintyy, mutta huomattavasti vähemmän kuin liberalis-
missa ja sosialismissa. Sosiaalireformismia ei voida tätä pitää omana aatekokonaisuutenaan,
vaan se on yhdistävä tekijä näiden kaikkien kanta-aatteiden välillä. Sosiaalireformismi on kuin
poliittinen ohjelma, jonka kaikki suuntauksia ovat omista lähtökohdistaan hyväksyneet. Libera-
lismiin tavoitteena on ollut luoda ihmislähtöisempi yhteiskunta. Sosialismi on pyrkinyt paranta-
maan työväenluokan asemaa ja konservatismi on etsinyt tukea omalle yhteiskuntamallilleen.

Sosiaalireformismin agenda on kuitenkin määriteltävissä. Kaiken lähtökohta on luoda lisää hy-
vinvointia. Samalla sosiaalireformismilla on pyritty saavuttamaan yksilönoikeuksia. Keskeisim-
pänä näistä ovat ihmisoikeudet, joista voidaan mainita itsemääräämisoikeus ja oikeus koskemat-
tomuuteen. Poliittisiksi oikeuksiksi voidaan katsoa elämäntarkastukseen liittyvä uskonnonvapa-
us, kokoontumisvapaus ja äänioikeus. Varsinkin viimeksi mainitun yhteydessä keskustelu on
siirtynyt myös naisten oikeuksiin, joista tärkeimpiä ovat naisten itsemääräämisoikeuteen liittyvät
näkökulmat.

Yhteenveto. Sosiaalireformismia ei voida pitää yksittäisenä ideologiana, vaan se sisältää poliitti-
sia tavoitteita, joilla pyritään parantamaan kansalaisten asemaa. Sosiaalireformistisia piirteitä
löytyy kaikista kanta-aatteista ja ne on toteutettu hyvin myös samalla tavoin. Lähtökohdat suun-
tauksilla ovat kuitenkin erilaiset, sillä sosialismi on pyrkinyt parantamaan työväen asemaa, libe-

ralismi yksilönoikeuksia ja konservatismi on halunnut turvata kansalaisten tuen yhteiskuntaihanteelleen.

2.6 Päätelmiä ideologisesta keskustelusta

Nykyajan ideologiat voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan: liberalismiin, konservatismiin ja sosialismiin. Tämä jako ei kuitenkaan ole aivan niin yksinkertainen kuin uskoisi, sillä ideologiat loittuvat ristiin toistensa kanssa. Tämä on yksi keskeisimmistä ideologiatutkimuksen suurista ongelmista. Tulevaisuudessa olisi pohdittava onko näin tiukka jako järkevä vai tulisiko sitä muokata todenmukaisemmaksi. Tässä esityksessä jako on kuitenkin perustelu, sillä tutkimuksen kohteena ei ole itse ideologiset näyttämöt, vaan niiden tehtävänä on lähinnä rakentaa kontekstia tutkimukselle.

Esitän kuitenkin ajatuksen, jota voitaisiin soveltaa myös ideologiatutkimuksessa. Vastaavaa mallia on esittänyt oikeustieteellisen tutkimuksen taholta Husa (2001) oikeusjärjestelmien jaotteluniseksi. Ajatuksena on luokitella ideologiat vahvistuviin ja heikkeneviin ideologiaperheisiin tai kanta-aatekokoelmiin. Näin ollen olisi mahdollista yhdistää erilaisten suuntauksien olemuksia esimerkiksi siten, että sosialidemokratian osalta vahvistumassa on kommunitarismi ja konservatismi sekä heikkenemässä sosialismi. Toisaalta taas kaksisuuntaisena voitaisiin todeta, että sosialismin sisällä vahvistumassa on edelleen sosialidemokratia ja heikkenemässä marxismileninismi. Saman jaon mukaisesti liberalismissa vahvistuvat libertarismi ja kommunitarismi, jonka sisällä taas kollektivismi vahvistuu suhteessa individualismiin. Tuloksena tästä pohdinnasta on laaja käsitekartta, jossa käytännössä kaikista ideologioista on löydettävissä useita erilaisia tulevaisuuden traditioita.

Syy siihen miksi nostan esiin tämän jaotteluongelman, on yksinkertainen: ideologioiden tai yhteiskuntateorioiden jaottelu on äärimmäisen hankalaa. Edellä olen esittänyt yhden mahdollisen jaottelun, jonka olen laatinut tutkimusongelmani näkökulmasta. Näin ollen on selvää, että sosialismin painotus on huomattavasti kevyempi kuin tutkimuksessa, jonka kohteena olisi esimerkiksi sosialidemokraattisen puolueen periaateohjelma. Olen kuitenkin päättänyt ottaa sosialismin mukaan tähän tutkielmaan, jotta voin rajata kokoomuksen toiminta-alueen ideologiseen kenttään.

Jo edellä esitetystä käy kuitenkin hyvin selvästi ilmi se, että ideologiat ovat jatkuvassa kanssakäymisessä ja muutoksessa. Tämä johtaa siihen, että todennäköisesti lähitulevaisuudessa jo edellä esitetty näkemys on vanhentunut. Uusien ideologioiden syntymisen myötä ideologinen keskustelu on siirtymässä uudelle tasolle. Nykypäivänä keskustelu käydään liberalismiin sisäisenä, varsinkin kun huomioidaan sosialidemokratiassa käynnissä oleva muutos.

Kuten historia on osoittanut: ideologiat muuttuvat ja aina ”täydelliset” ideologiat on todettu jostain näkökulmasta riittämättömiksi. Tämän tuloksena on syntynyt uusia ajatuksia. Hyvä esimerkki on kommunitarismi, jonka väitän syntyneen kritiikistä Rawlsin teorioita kohtaan. Ideologinen keskustelu muistuttaa paljon Hegelin ja Marxin ajatusta ristiriitojen tuloksena syntyvästä kehityksestä. Tosin todellisuudessa kehitys tapahtuu paljon sopuisammin kuin Marxin vallankumousajatuksina. Hegelin teesi-antiteesi-synteesi -ajattelu toimii rauhanomaisesti sopeutuen.

Ideologiatutkimuksen kannalta laaja käsiteviidakko on ongelmallinen. Vaikka suurimmassa osassa teorioita käytetään samoja käsitteitä, on eroavaisuuksia kuitenkin paljon. ”Kansan kielessä” käytetyt merkitykset esimerkiksi liberalismille ovat kirjavia. Tämän esityksen tarkoitus on ollut selkeyttää terminologiaa ja luoda ymmärrettävä kokonaisuus vastaamaan esittämäni kysymykseen olemassa olevasta yhteiskuntafilosofisesta kontekstista ja yhteiskuntateorioiden sisällöstä. Tarkennus on syytä tehdä, koska usein epätieteelliset termit otetaan myös tieteelliseen käyttöön.

3 Kokoomus suomalaisessa yhteiskunnassa

3.1 Suomalaisen puolueen raunioille

Kansallinen Kokoomus r.p. perustettiin Helsingissä joulukuun 9. päivänä vuonna 1918. Vanhalla Ylioppilastalolla pidettyä perustamiskokousta edelsivät vaiheet, joiden tavoitteena oli ollut yhdistää suomalainen porvaristo takaisin samaan puolueeseen. Porvarikenttä oli vuosisadan vaihteessa jakautunut nuor- ja vanhasuomalaisiin. Porvarileirin kokoaminen ei kuitenkaan yksinkertaisesti käynyt ja hajaannus jäikin voimaan uusista puolueista huolimatta.

Kokoomuksen edeltäjä Suomalainen puolue oli saanut alkunsa jo 1800-luvun puolivälissä, kun Snellmanin ajama suomen kieltä ajanut fennomaaninen liike syntyi. Venäjän vallan alaisuudessa olleessa Suomessa pyrittiin vahvistamaan kansallisidentiteettiä ja näin nationalismi sai sijaa. 1880-luvulla kansallisliike aloitti aktiivisen toimintansa valtiopäivillä, kun kielikysymys nousi pinnalle. Pian kuitenkin suomalainen liike repeytyi kahtia, sillä osa suomenmielisistä oli omaksumunut liberaaleja ajatuksia ja sosiaalisia reformiasenteita. Liikkeen ”vanhemmat” jäsenet keskittyivät kielikysymykseen ja pyrkivät toimimaan sovitteluvan politiikan kannalla suhteessa Venäjään.

”Nuorille” tämä ei kuitenkaan riittänyt, vaan he pyrkivät yhdessä svekomaanien⁷⁷ kanssa puolustamaan Suomen perustuslaillista asemaa. Nuoret ja svekomaanit eivät suhtautuneetkaan suopeasti vanhasuomalaisten myönnetysolempiikkaan. Riita kärjistyi, kun helmikuun manifestin seurauksena Venäjä aloitti sortotoimenpiteet.⁷⁸ Samalla myös löyhä suomenmielinen valtiopäiväpuolue jakautui kahtia. (Leino-Kaukiainen 1994, 12–15.)

Suomalaisen yhteiskunnan poliittisen kentän uusjako alkoi Venäjällä tapahtuneesta maaliskuun vallankumouksesta, jonka tuloksena toisen sortokauden erityislainsäädäntö lakkautettiin ja Suomen perustuslailliset oikeudet palautettiin. Samalla päättyi kahdeksantoista vuotta jatkunut venäläistämisen aika. Puoluekenttään perinteisten kielipuolueiden rinnalle oli muodostunut sosiaalidemokraattinen liike. Se oli useiden vuosien ajan pitänyt itseään oppositiossa, koska ei luokkataistelunsa henkensä mukaisesti voinut osallistua kapitalistiseen hallitukseen. Venäjän kriisiyty-

⁷⁷ Svekomaaneilla tarkoitetaan tässä ruotsinkielisiä valtiopäiville osallistuneita senaattoreita.

⁷⁸ Venäläistämistoimenpiteet kestivät vuodesta 1899 aina maaliskuun manifestiin vuoteen 1917 asti.

misen myötä sosialidemokraatit kuitenkin suostuivat vuoden 1917 hallitukseen⁷⁹. (Leino-Kaukiainen 1994, 177–180.)

Saman vuoden tapahtumat johtivat tilanteeseen, jossa nähtiin tarpeelliseksi yhdistää maan porvarilliset puolueet alati vahvistuvan sosialidemokratian vastavoimaksi. Pian vaadittiinkin voimallisesti nuor- ja vanhasuomalaisten yhtymistä. Myös Maalaisliitto oli jo noussut mukaan Suomen politiikan keskiöön. Ensimmäinen askel yhdistymiseen oli vaaliliitto porvarillisten ryhmien välillä. Samalla pohdittiin Kansanpuolueen perustamista. Tähän uuteen puolueeseen olisi porvarillisten voimien tullut tulevaisuudessa liittyä. Vaaliliittosuunnittelun aikana yhdistymishanke Maalaisliiton kanssa kuitenkin kariutui. Lopulta vaaliliiton muodostivat nuor- ja vanhasuomalaiset, sekä niiden rinnalle perustettu kansanpuolue. (Leino-Kaukiainen 1994, 188–193.)

Voitokkaiden vaalien jälkeen siirryttiin käsittelemään uudelleen aiemmin keväällä perinpohjin käsiteltyä valtalakia. Venäjän tilanteen epäselvyys johti lopulta tilanteeseen, jossa Suomen eduskunta päätti julistaa maan itsenäiseksi vanhasuomalaisten vastustelusta huolimatta. Itsenäistymisestä aiheutunut kiista repikin jälleen porvarikenttää ja siirsi Suomalaisen puolueen syrjään politiikan keskiöstä. (Leino-Kaukiainen 1994, 202–205.)

Suomen itsenäistyttyä syttyi pian sisällissota, joka sekoitti suomalaisen puoluekentän uudelleen (Routavaara 1949, 13). Valkoisten voitettua saavutti Suomalainen puolue tavoitteensa: suomen kielen asemaa vahvistettiin ja Suomalainen puolue nousi hallitukseen (Leino-Kaukiainen 1994, 213). Nuoren valtion seuraava ratkaistava ongelma oli kiista valtiomuodosta, jossa Suomalainen puolue asettui enemmistön tavoin monarkian kannalla (Routavaara emt., 14). Maailman poliittisen kehityksen vuoksi jo valittu kuningas, saksalainen Hessenin prinssi, Friedrich Karl ei kuitenkaan koskaan noussut Suomen valtaistuimelle⁸⁰ (Leino-Kaukiainen emt., 222–224).

Valtiomuotokeskustelu oli vuoden 1918 kuumien poliittinen keskustelun aihe. Porvarillisen rintaman yhdentyminen sisällissodan ja sosialismin vastustamisen myötä olivat aiheuttaneen tilanteen, jossa sosialidemokraatit olivat heikossa asemassa suhteessa porvarillisiin ryhmittymiin.

⁷⁹ Sosialidemokraatit eivät suostuneet bolševikkien esittämään vallankumoukseen, mutta julistivat marraskuussa 1917 yleislakon. Tämän jälkeen puolue pyrki ajamaan omaa edustajaansa pääministeriksi. (Leino-Kaukiainen 1994, 177–180.)

⁸⁰ Hessenin prinssi Friedrich Karlista muodostui Suomelle ongelma, kun oli käymässä selväksi, että Saksa häviää ensimmäisen maailmansodan. Koska hänet oli jo valittu kuninkaaksi, jäi aloitteenteko luopumisesta hänelle. Lopulta hän ratkaisi ongelman ja ilmoitti, ettei Suomen kansalla ole häntä kohtaan mitään velvoitteita ja hän luopuu vapaaehtoisesti kruunusta. (Leino-Kaukiainen 1994, 224.)

Keskustelun lomassa nousi uudelleen esiin suurin nuor- ja vanhasuomalaisia rasittanut jännite. Liberaaliin suuntaan pyrkineet nuorsuomalaiset olivat tasavallan kannalla, kun taas konservatiivinen Suomalainen puolue kannatti monarkiaa.

Kun Suomalaisen puolueen puolueorganisaatio oli käytännössä lakannut toimimasta sisällissodan seurauksena, otettiin esiin jälleen ajatus Kansallisen Kokoomuspuolueen perustamisesta. Tämän puolueen tarkoituksena oli tukea tulevaa kuningasta ja liittää nuorsuomalaiset yhteiseen rintamaan. Kaikki eivät kuitenkaan olleet tyytyväisiä ajatukseen, vaan tasavaltalaismieliset nuorsuomalaiset ryhtyivät ajamaan uuden tasavaltalaisen edistyspuolueen perustamista. Tilanne kärjistyi jälleen kerran ja lopulta monarkistit päättivät kutsua yhteiskuntaa koossa pitävien voimien kokouksen koolle 9. joulukuuta 1918⁸¹. Päivämäärä johtui siitä, että tasavaltalaiset olivat päättäneet omaksi kokouspäiväkseen edellisen päivän 8. joulukuuta 1918⁸². Kokouksien jälkeen nuor- ja vanhasuomalaiset olivat ryhmittyneet uudelleen: monarkistit kokoomukseen ja tasavaltalaiset edistyspuolueeseen. Näin vanhat kielipuolueet olivat poistuneet politiikan näyttämöltä. Samalla myös Kansanpuolue sulautui nuorsuomalaisiin. (Leino-Kaukiainen 1994, 226–232.)

Kansallisen Kokoomuksen perustamisen myötä puolue aloitti yhteiskunnan rakentamisen. Sen poliittiset tavoitteet olivat hyvin uudistusmielisiä ja kohdentuivat ennen kaikkea sosiaalisen hyvinvoinnin lisäämiseen (Routavaara 1949, 19–23). Mielenkiintoista oli varsinkin verotuksen uudistaminen progressiiviseksi, minkä avulla pyrittiin entistä enemmän parantamaan vähävaraisten asemaa (Routavaara emt., 22). Puolueen alkuvuosia leimasikin pragmatismi, eikä selkeää ideologiaa ohjelmista voinut löytää. Leino-Kaukiainen (1994, 240) kuitenkin kuvaa puolueen ensimmäistä ohjelmaa sosiaalireformistiseksi. Samaa määritelmää ovat pohtineet myös Salokorpi (1989, 25) ja Lehtinen (1996, 44) – joista jälkimmäinen tosin kysyvässä muodossa.

Yhteenveto. Kansallinen Kokoomuspuolue perustettiin joulukuun 9. päivänä vuonna 1918 Vanhalla Ylioppilastalolla Helsingissä. Vain päivää aikaisemmin oli pidetty Kansallisen Edistyspuolueen perustava kokous. Kyseessä oli porvarillisen kentän uusjako, joka oli alkanut jo 1800-luvun lopun Suomalaisen puolueen hajaannuksesta. Kokoomukseen liittyivät monarkiaa kannattaneet nuor- ja vanhasuomalaisen puolueiden jäsenet. Sen sijaan tasavaltaa kannatti nuorsuomalaisten enemmistö, kansanpuolue ja marginaalinen osa vanhasuomalaisia.

⁸¹ Tässä vaiheessa ei vielä puhuttu uuden puolueen perustamisesta, vaikka siitä olikin keskusteltu jo aiemmin. Tavoitteena oli kuitenkin monarkian edistäminen.

⁸² Kokouspäivän valinnalla pyrittiin saamaan asema, jolla tasavaltalaisten kokous mitätöitäisiin.

Puolueen ideologiaa voidaan 1920-lukuun asti kuvata nationalistiseksi. Taustalla olleen Suomalaisen puolueen tärkein tavoite oli vahvistaa suomen kielen asema. Nationalismin lisäksi puolueessa vaikuttivat vahvasti sosiaalireformistiset ajatukset. Nämä arvot siirtyivät myös Kansalliseen Kokoomukseen, joskaan sen ohjelmissa ei vielä sitouduttu mihinkään tieteellisesti tunnettuun yhteiskunnalliseen ideologiaan, vaan linja oli ennemminkin pragmaattinen.

3.2 Konservatismi johtavaksi aatteeksi

Sosiaalireformismia ei oikeastaan voida pitää aatteellisena suuntauksena, vaan puolueen alkuvuosista lähtien sosiaalisen reformismin tarkoituksena lienee ollut luoda vahvaa kansallisvaltiota. Sosiaalireformismin tavoitteena on ollut vahvistaa puolueen konservatiivista luonnetta. Puolue on jo perustamisestaan lähtien täyttänyt suomalaisessa yhteiskunnassa konservatiiveille varatun tilan (Lehtinen 1996, 1, 45). Tämän lisäksi ensimmäiset ohjelmat sisältävät paljon klassiseen konservatismiin viittaavia näkökulmia, kuten kansallisvaltion vahvistaminen. Näin ollen puoluetta voidaan kuvata nationalistiseksi.

Itsenäisyyden alkuvuosina puolueen ideologia alkoi hahmottua. Vuonna 1920 puolue sisällytti yleiset periaatteensa ensimmäisen kerran ohjelmaansa. Tällöin varsinkin nationalistisia painotuksia lisättiin. Ohjelma sai lisää konservatiivisia äänenpainoja, joissa sisällöllisesti kannatettiin kodin, uskonnon ja isänmaan käsitteitä. Lisäksi ohjelmassa tuettiin vahvasti valtiota ja oikeusjärjestystä. (Routavaara 1949, 28–29.)

Vuosikymmenen alun muutokset veivät puoluetta konservatiivisempaan suuntaan. Samalla puolue alkoi irtautua suomettarelaisuudesta, vaikka Vares (1992, 71–72) kuvaakin puolueen vahvaa miestä Lauri Ingmania tyypilliseksi konservatiiviksi. Häntä ei kuitenkaan voida kuvailla yksiselitteisesti oikeistolaiseksi. Tämä johtunee siitä, että Ingmaninkin taustalla oli suomalainen puolue. Entistä pääministeriä arvostettiin kuitenkin hyvin paljon. Niinpä hänelle annettiin tehtäväksi laatia puolueelle tarkoitusperät julkituova ohjelma vuodeksi 1922⁸³ (Uino 1994, 380).

⁸³ Nevanlinna oli jo aikaisemmin luopunut ideologisen työn johdosta. Kuitenkin puolueen sisälle jäi käymistila, jota pyrittiin purkamaan Ingmanin voimin (Uino 1994, 380). Tarkoituksena lienee ollut, että Ingman olisi siirtänyt Nevanlinnan ajatukset historiaan jo vuoden 1922 ohjelmassa.

Ingman uudisti ohjelman rakenteen. Vuoden 1922 vaaliohjelma kuitenkin säilytti suomettarelaisen Ernst Nevanlinnan muotoilut puolueen yleisiksi periaatteiksi lähes kokonaan. Ohjelmassa luovuttiin ainoastaan maininnasta ”keinoja kaihtamatta” kohdassa, jossa puhuttiin heikommassa asemassa olevien kansalaisten elinolojen parantamisesta (Kokoomus 1920, 1922). Sinänsä ohjelma oli merkittävä askel kokoomuksen historiassa, sillä ”Magna Chartaksi” kutsuttu vaaliohjelman yleiset periaatteet säilyivätkin puolueen periaateohjelmassa muuttumattomana aina vuoteen 1957 saakka. (Waronen 1989, 9–10.)

Waronen (1989, 10) kuvaa uutta ohjelmaa siirtymiseksi sosiaalireformismista konservatismiin. Todellisesta siirtymästä ei kuitenkaan jo edellä esitettyjen seikkojen takia voida puhua. On myös muistettava, että ohjelman taustalla olivat juuri suomettarelaiset ”ideologit”. Kuten jo sanottu sosiaalireformismi pitäisi ennemminkin ymmärtää pragmaattisen politiikan toteutustavaksi, eikä erilliseksi yhteiskuntafilosofiaksi. Kun tämä ajatus hyväksytään, tullaan johtopäätökseen, ettei siirtymää tapahtunut. Waronen (emt., 10) on oikeassa siinä, että puolue vakiinnutti aatteellisen linjansa vuoden 1922 myötä. Tätä tukee myös Lehtisen (1996, 46–54) analyysi vaaliohjelmasta. Myös Vares (1993, 623–624) esittää samansuuntaisia näkemyksiä. Hän kuitenkin lisää, että puolue ajautui murrokseen, jota Ingman vastusti.

Puolueen vakiinnutettua ideologiansa syntyi 1920-luvun lopulla uusia ongelmia. Varsinkin akateemisissa piireissä nationalismi sai uusia tuulia purjeisiinsa, kun Akateeminen Karjala-Seura (AKS)⁸⁴ perustettiin. Liike toimi aktiivisesti aitosuomalaisuuden hyväksi. Vaikka sitä voidaan pitää ehdottomuuden ja nationalismin liikkeenä oli siinä Varesen (2000, 10) mukaan mukana myös sosiaaliradikalistisia painotuksia. Aitosuomalaisuudesta tuli taakka myös kokoomukselle, sillä edelleen Suomalaisen puolueen perintönä ollut kieliasian vaaliminen nousi jälleen esiin. Opetuksesta noussut kielikeskustelu alkoi jo hajottaa porvarillisesti ajattelevien kansalaisten kenttää. Ingman ei ollut valmis asettamaan kansalaisia eriarvoiseen tilanteeseen, vaan yritti sovittaa kieliongelmaa. (Uino 1994, 568–570.)

AKS, Lapuan liike ja Isänmaalinen Kansanliike (IKL) liittoutuivat vuorotellen kokoomuksen kanssa 1930-luvulla. AKS:n omaksuma Lapuan liikkeen ja IKL:n oikeistoradikalistinen suhtautuminen oli kokoomukselle liikaa. Puolueen johto varoitti AKS:aa liiasta aitosuomalaisuudesta,

⁸⁴ AKS:aa on joissain yhteyksissä (mm. Vares 2000) pohdittu Kokoomuksen opiskelijaliitto Tuhatkunnan edeltäjäksi. On kuitenkin selvää, että AKS:n ja 1960-luvun Tuhatkunnan ideologiat olivat aivan eri suunnilla. Kokoomuslaiset akateemikot arvostelivatkin rajusti AKS:n poliittista linjaa. Tämä ei tosin näkynyt järjestön kannatuksessa vielä 1920-luvulla, jolloin sen kannatus hipoi 90-prosenttia (Vares 2000, 10).

mutta olivat silti valmiita vaaliliittoihin 1930-luvun vaiheessa Lapuan liikkeen ja IKL:n kanssa⁸⁵. (Vares 1999, 15, Salokorpi 1989, 10.)

Suhde IKL:n kanssa kärjistyi niin, että kokoomus joutui selvästi irtisanoutumaan IKL:n äärioikeistolaisuudeksi nimetystä linjasta (Waronen 1989, 10). Saukkosen (1973, 79–83) mukaan AKS:n jäsenet olivat alkaneet jo vierastaa IKL:n mielipiteitä. AKS:n toiminta oli pohjimmiltaan ollut kommunismin vastustamista, kun taas IKL oli lähinnä fasistinen järjestö. Vuosien 1936 ja 1939 puolueohjelmissa myös kokoomus teki linjaeron äärioikeistoon (Waronen emt., 10–11).

Seuraavan vuosikymmen oli sodan vuosikymmen. Suomen selvittyä sodasta valvontakomissio ja Valtion poliisi aiheuttivat päänvaivaa kokoomuslaisille järjestöille. Ensimmäiseksi lakkautettiin läheisjärjestö Ylioppilasoikeisto, joka ei kuitenkaan ollut puolueen varsinainen jäsenjärjestö (Vares 2000, 14). Myös Kokoomuksen Nuorten Liitto (KNL) oli aktiivisten tutkintatoimenpiteiden kohteina⁸⁶, jonka seurauksena se otti yhteyttä valtiojohtoon Valtion poliisin toiminnan johdosta (Saukkonen 1968, 50–52, Korjus 1972b, 45–53, Vares 1999, 20–39). Varesen (emt., 20) ”vaaran vuosiksi” kutsuman ajanjakson jälkeen KNL aloitti Jussi Saukkosen johdolla vahvan rynnistyksen puolueessa (Vares emt., 40–42). Saukkonen käynnisti vahvan kritiikin puoluejohtoa kohtaan ja pyrki edistämään sotaveteraanien sosiaalisia oloja (Saukkonen 1973, 199–204). Saukkonen saikin aseveli-ideologisia ajatuksiaan puolueohjelmaan: hän kirjoitti koko sosiaalipoliittisen osuuden siihen 1940-luvun lopulla (Waronen 1989, 11). Saukkosen johtama nuorten ideologinen esiinmarssi oli kuitenkin vasta alkamassa, sillä puolue tarvitsi kaikki voimat taistelussa porvarillisista äänestäjistä Edistyspuolueen tilalle muodostunutta uutta Kansanpuoluetta ja Vapaamielisten liittoa vastaan (Waronen emt., 11).

Yhteenveto. Suomalaisen puolueen heiketessä kokoomus löysi oman ideologiansa. Alkuvuosina kannatetut sosiaaliset uudistukset toteutettiin, mutta uuteen sosiaalireformistiseen rynnistykseen ei enää uskottu. Ideologian vakiintuminen konservatismiin loi kokoomukselle vankan pohjan myös pragmaattisen politiikan harjoittamiseen. Ernst Nevanlinnan vuoden 1920 puolueohjelmaan ja 1922 päivitettyyn vaaliohjelmaan kirjoitetut Kansallisen Kokoomuspuolueen yleiset

⁸⁵ Varsinkin vaaliliitto Lapuan liikkeen kanssa oli menestyksekkäs. Puolueen kansanedustajien määrä nousi 28:sta 42:en. (Vares 1999, 15.)

⁸⁶ Kokoomuksen Nuorten Liittoon tehtiin mm. kotietsintöjä sekä liiton toiminnasta raportoitiin ahkerasti Valtion poliisissa (Vares 1999, 33–34). Kansallisarkistosta löytyykin useita mappeja pelkästään KNL:a käsittelevää Valpon aineistoa.

periaatteet nousivat ”Magna Chartan” rooliin. Nevanlinnan teksti säilyi muuttumattomana puolueen ohjelmassa aina vuoteen 1957 asti.

Kokoomuksen tehtyä tiukan linjaeron fasistisiin liikkeisiin alkoi puolueessa uusi aika. Vuonna 1928 perustettu Kokoomuksen Nuorten Liitto selvisi Valtion poliisin tehotarkkailusta ja sen piiristä alkoi nousta uusia kykyjä puolueen toimintaan. Sotien jälkeen Kokoomuksen Nuoret alkoivat voimallisesti ajaa uutta poliittista linjaa puolueeseen. Keskeisenä teemana oli sosiaalipoliittinen uudistuminen. Tavallaan aikaa voidaan pitää eräänlaisena sosiaalireformismin paluuna.

3.3 Nuorten ideologinen isku

Uusien puolueiden ja viimeistään 1951 vuoden vaalitappion jälkeen kokoomus oli valmis muutokseen. Kuten Lehtinen (1996, 55, 58) toteaa myös muut eurooppalaiset konservatiivijärjestöt olivat muuttamassa linjaansa kohti *dynaamista konservatismia*. Saukkosen (1973, 234) mukaan puolueen nuorisojärjestön tehtävänä oli kantaa vastuu puolueen kannatuksen nostamisesta. Jo Saukkosen aikana KNL:ssa oli herätetty jälleen ajatuksia porvarillisen rintaman yhdistämisestä. Tällöin varsinkin porvarinuorten yhteistyötä yritettiin elvyttää (Vares 1999, 42–43).

KNL:n aloitettua kritiikin puolueen linjaa kohtaan. Kokoomus ei ollut sen mielestä tarpeeksi sitoutunut vaalilupauksiinsa ja tästä johtui myös kannatuksen pieneneminen (Saukkonen 1973, 235–236). Vielä vuoden 1953 puoluekokouksessa nuoret eivät lähteneet ajamaan Saukkosta puheenjohtajaksi, koska tämä kieltäytyi. Hänen aikansa koitti kuitenkin kaksi vuotta myöhemmin, jolloin puolueessa käytiin eräänlainen linjavaali hänen ja konservatiivisen Tuure Junnilan välillä⁸⁷ (Rihtniemi 1968, 81, Saukkonen emt., 236–237, Vares 1999, 46). Voidaan sanoa, että tuolloin Saukkosen sosiaalisempi linja voitti vanhakonservatiivien ajaman nevanlinalaisen perinnön.

Saukkonen käynnisti puolueessa uudistustyön. Hänen tavoitteenaan oli muokata puolueen ideologinen linja sellaiseksi, että se pystyy huomioimaan myös maailman muutoksen (Saukkonen 1973, 237). Ensimmäisenä askeleena oli porvariyhteistyöideologian siirtäminen puolueeseen. Tämä tapahtui osin kun presidentti J. K. Paasikiven seuraajaehdokkaaksi asetettiin vapaamieli-

⁸⁷ Saukkosesta puuhattiin puheenjohtajaa jo kahta vuotta aikaisemmin. Kokoomuksessa ei kuitenkaan ollut tapana äänestää istuvan puheenjohtajan luottamuksesta, joten Saukkonen ei lähtenyt ehdokkaaksi. Muistelmissaan (1973) hän on kuitenkin todennut, että olisi todennäköisesti tullut valituksi, mikäli olisi Arvo Salmisen haastanut.

nen Sakari Tuomioja vuoden 1956 vaaleissa (Saukkonen emt., 248–249). Tällöin kuitenkin kansapuolue liittoutui Maalaisliiton ja kommunistien kanssa, joten valitsijamiesvaalissa pääministeri Urho Kaleva Kekkonen tuli valituksi vain kahden äänen erolla viimeisessä äänestyksessä vastaehdokkaana olleeseen sosialidemokraatti Karl-August Fagerholmiin nähden⁸⁸ (Rihtniemi 1968, 83–85). Voidaankin pohtia, miten suuri vaikutus Tuomiojan valinnalla olisi ollut kokoomuksen tulevaisuuteen, sillä varsinkin kylmän sodan aikana puolue jäi auttamatta paitsioon suomalaisessa politiikassa.

Puheenjohtaja Saukkosen ajan aatteellisesti merkittävin työ sai päätöksensä vuoden 1957 puoluekokouksessa, kun puolue hyväksyi uuden yleisohjelman. Hän itse kuvaa muistelmissaan kuinka puolueen järjestö- ja tutkimussihteeri Onni Rantala ja kokoomusnuorten pääsihteeri Juha Rihtniemi antoivat merkityksellisen panoksensa työlle (Saukkonen 1973, 268–269). Tämän lisäksi työhön osallistui myös muita, mutta pääosin ohjelma oli Rantalan tekstiä (Borg 1970, 30). Pääosin Rantalan linjaukset noudattelivat Saukkosen sosiaalipoliittisia linjauksia. Varesen (1999, 48) mukaan ohjelma oli maltillisempi ja siitä oli karistettu perinteisiä konservatiivisuuden piirteitä. Vaikka ohjelman tekstistä heijastui konservatismiin piirteitä (Kokoomus 1957), ei siinä mainittu tiettyjä konservatiivisia termejä, dynaamisesta konservatismista puhumattakaan (Vares 1999, 48). Lehtisen (1996, 62) mukaan kysymys oli siitä, että konservatismi koettiin niin vahvaksi ideologiaksi, ettei näitä termejä tarvittu.

Lehtisen (1996, 64–65) mukaan vuoden 1957 ohjelmaa ei voida pitää vielä millään asteella liberaalin kokoomuksen syntyä. Se miksi näin on joissain yhteyksissä tulkittu, johtunee sosiaalisten painotuksien kasvusta ja *sosiaalisen markkinatalouden* nostamisesta esiin. Voidaan kuitenkin sanoa, että Saukkosen kokoomus oli karistanut taantumuksen mielikuvan niskastaan – nyt puolue katsoi tulevaisuuteen (Saukkonen 1973, 270). Ennen kaikkea voidaan puhua Lehtisenkin (emt., 68) mainitsemasta äänestäjille tehdystä muutoksesta, vaikka puolueen aatepohja pysyi edelleen samana. Äänestäjiä varten puolue loi myös laajemman teoksen *Suomalainen konservatismi*, jossa periaateohjelmaa selitettiin laajemmin (Vares 1999, 48–49).

⁸⁸ Kun Tuomioja ei saanut taakseen tarpeeksi tukea, liittoutuivat kokoomuslaiset viimeiseen äänestykseen sosiaalidemokraattien kanssa (Korjus 1972b, 71). Vuoden 1956 valitsijamiesvaalin ensimmäisellä kierroksella Kekkonen (ml.) sai taakseen 88 ääntä, Fagerholm (sd.) 72, Tuomioja (vap. ja kok.) 57, Eino Kilpi (skdl) 56, Ralf Johan Törn-gren (rkp) 20, Eero Rydman (ed.) 7. Toisella kierroksella Tuomioja ei ollut enää ehdolla, vaan Kokoomuksen ehdokkaaksi nostettiin luopuva presidentti Paasikivi. Tällöin Fagerholm sai 114 ääntä, Kekkonen 102 ja Paasikivi 84. Lopullisessa äänestyksessä tulos oli Kekkonen 151 – Fagerholm 149. (STP 2005.)

Siirryttäessä 1960-luvulle korostui suomalaisessa yhteiskunnassa sukupolvijaon merkitys. Kokoomuksen nuorissa sukupolvikysymyksen nosti esiin pääsihteeri Weijo Pitkänen (Vares 1999, 58–59). Pitkänen ei ollut kritiikkinsä kanssa yksin, vaan varsinkin opiskelijaliitto Tuhatkunnan puolella syntyi vahvaa vastarintaa konservatismia kohtaan (Vares 2000, 26–30). Opiskelijaliitto oli syntynyt vain muutamia vuosia aiemmin, mutta ideologinen keskustelu oli siellä paljon pidemmällä kuin puolueen vanhoillisemmassa siivessä. Nuorten noustessa esiin varsinkin Saukkonen piti hyvänä kehitystä, jossa uusi sukupolvi valtaa puolueen ideologisen keskuksen (Vares 1999, 66–67).

Vuosikymmenen jälkimmäisellä puoliskolla kokoomuslainen ideologia muuttui selvästi. Voidaan oikeastaan sanoa, että nyt puolueessa ryhdyttiin keskustelemaan yhteiskuntafilosofiasta. Puolueen puheenjohtajaksi valittu Rihtniemi korosti, ettei kysymys ollut enää taistelusta kommunisteja, vaan kommunismia vastaan (Korjus 1972a, 22). Waronen (1989, 14) on kuvannut puolueen nuorisjärjestöissä tapahtunutta muutosta konservatiivisesta yhteiskuntakeskeisyydestä yksilökeskeisyyteen jonkinlaiseksi ”aatteelliseksi renessanssiksi”. Vaikka vuoden 1966 vaaliohjelma sisälsi jo huomattavasti vanhoille konservatiiveille tuntemattomia ajatuksia, ei se ollut nuorille vielä tarpeeksi. Nuoret olivat tulossa pisteeseen, jossa he halusivat muuttaa koko puolueen ideologian nykyaikaisemmaksi ja itselleen soveltuvammaksi⁸⁹.

Yhteenveto. Kokoomuksen Nuorten Liitto aloitti vahvan rynnistyksen puolueen linjaa kohtaan. Porvarillisen kentän muutos, johti jälleen yhteistyövaatimukseen. Samalla puolueessa koettiin, että oli uudistumisen aika. Pitkäaikaisen KNL toimijan Jussi Saukkosen johdolla nuorisoliitto valtasi aseman puolueessa. Tämä muutos aiheutti uudistumisen, jonka tuloksena kokoomus hyväksyi uuden yleisohjelman ja tämän myötä Nevanlinnan ”Magna Charta” siirtyi historiaan.

Sosiaalisten painotusten myötä kokoomus irrottautui perinteisestä konservatismista ja siirtyi dynaamiseen konservatismiin, joka huomioi paremmin sen ajan muutoksen. Saukkosen seuraajan Juha Rihtniemen johdolla kokoomus siirtyi yhä dynaamisempaan suuntaan.⁹⁰ Rihtniemi ymmärsi muutostarpeen sekä ideologiassa että toimintatavoissa huomattavasti paremmin kuin edeltäjän-

⁸⁹ Keskeisimmin taustalla vaikutti maailman poliittinen muutos, sekä kyllästyminen sotimiseen. Kun tähän liitetään muutamien aktiivisten ideologioiden filosofiharrastus ja uusien ideologioiden löytyminen oli nuoriso valmis kyseenalaistamaan puolueen ideologian.

⁹⁰ Rihtniemi ei ollut aluksi kiinnostunut puolueen puheenjohtajuudesta ja tuki Saukkosta. Tämä kuitenkin vaatimalla vaati nuorennusleikkausta ja näin ollen junnilalaisten pelossa Rihtniemi lähti ehdolle (Korjus 1975, 162–163.)

sä⁹¹. Hänen takanaan nuorisoliitoissa oli kuitenkin syntymässä uusi sukupolvi, joka vannoi vieläkin muutoshakuisemman politiikan nimiin. Rihtniemen tekemää toimintatapamuutosta on Korjus (1970, 41–58) kuvannut uutispommiksi, johon Suomessa ei oltu ennen totuttu.

3.4 Remonttimiehet ja yksilöllisyyden lähtölaukaus

Nuorisoliittojen KNL:n ja Tuhatkunnan piirissä maailmanpoliittisen ilmapiirin muutos aiheutti ideologisen uudistumistarpeen (Rihtniemi 1970, 11–12). Tuhatkunnan paikallisyhdistyksen Kansallisten Ylioppilaiden jäsenet olivat hyvin kiinnostuneita yhteiskuntafilosofiasta. He olivatkin ensimmäisiä, jotka omaksuivat Popperin kriittisen rationalismin. Konservatismille vieraan teoreettisen ajattelun omaksuminen toi nuorisojärjestöihin elementtejä, jotka vaativat kaiken kyseenalaistamista, yksilön nostamista jalustimelle sekä yhteiskunnan ristiriitojen säätelyä. Vaikka nuorten keskeisin sanoma oli yksilökeskeisyys, ei kysymyksessä ollut klassisen liberalismiin kaltaisen valtionvastaisuus (Smolander 2004, 265). Kokoomushan oli jo pitkään, huolimatta sosiaalisen markkinatalouden määritelmästä, ollut poliittisen taloustieteen ja Adam Smithin lanseeraaman ”näkyvättömän käden” kannattaja. Nyt kuitenkin ”remonttimiehet”⁹² alkoivat kannattaa dahrendorflaista säätelyä. (Vares 1999, 74–75, 2000, 30–31.)

Puolueen vanhoillisessa siivessä ei ihastuttu remonttimiehiin. Pelättiin jopa maolaisuuden ottavan valtaa puolueessa (Rihtniemi 1970, 12). Keskeisimmällä remonttimiesten ajatuksissa lienee ollut nostaa kokoomus takaisin hallituksen vakiokalustoon, jossa se oli ennen sotia ollut (Vares 2000, 31). Esiin nostettiin jälleen porvari yhteistyön mahdollisuus ja yritettiin työntää puoluetta ideologiassa poliittista keskustaa kohti. Taustalla oli ajatus ihmisten jakautumisesta poliittisilta mielipiteiltään Gaussin käyrälle.

Kansalliset Ylioppilaat olivat jo Palosen johdolla pyrkineet irrottautumaan puolueen konservatismista vuonna 1965 (Vares 1999, 74). He pyrkivät tuomaan näkyvästi uutta popperilaista ideo-

⁹¹ Rihtniemi loi Suomeen neuvottelukulttuurin, jossa hallituksen muodostamisessa tärkeintä oli päästä ensin sopuun hallitusohjelmasta ja vasta sen jälkeen hallitusohjelmasta. Tämä ei kuitenkaan koskaan noston häntä pääministeriksi, vaikka Kekkonen hänelle näennäisen mahdollisuuden antoikin vuonna 1970. (Korjus 1972a, 45, 57, 60.)

⁹² Vares (1999, 74–75, 2000, 30–31) on lukenut alkuperäisiin remonttimiehiin kuuluneiksi Heikki S. von Hertzenin, Ilkka Viippolan, Ilkka Suomisen, Weijo Pitkäsén, Juha Vikatmaan, Pekka Kivelän, Ilkka Kanervan sekä Jouni Mykkänen. Näiden lisäksi keskeisiä vaikuttajia olivat Kansallisissa ylioppilaissa toimineet Kari Palonen ja Jouni J. Särkijärvi, jotka nousivatkin Juha Vikatmaan ohella nuorisoliittojen johtaviksi ideologeiksi. Varsinkin Palonen oli Popperin ajatusten ihailija.

logiaa, joka oli ristitty porvarismiksi⁹³ ja Popper nimetty merkittävimäksi porvariksi (Vares 2000, 30–35). Tuhatkunta ajoi jopa puolueen nimen vaihtamista Porvarilliseksi Kokoomuspuolueeksi. Todellisen hyökkäyksen nuoret aloittivat kuitenkin vuoden 1969 puoluekokoukseen, jonka alla Kansalliset Ylioppilaat tekivät puoluekokoukselle aloitteen, jonka sisältö arvosteli kaikkea sitä mitä konservatismi edusti. Sen mukaan vuoden 1957 dynaamisen konservatismiin ohjelma oli toimimaton ja sopimaton puolueelle (Vares 1999, 80–81).

Kokousta ennen kokoomusnuoret hyväksyivät oman uuden poliittisen ohjelmansa (KNL 1969), jonka ideologinen osuus oli Borgin (1970, 40) selvästi poikkeava puolueen silloin voimassa olleesta linjasta eli dynaamisen konservatismiin ohjelmasta. Taustalla oli mm. Pitkänen, joka tunnustautuu myös *Kokoomuslaisen manifestin* isäksi (Pitkänen 1995, 66)⁹⁴. Kyseinen liittokokouksessa hyväksytty asiakirja toimi nuorison lyömä-aseena puoluekokouksen ideologisessa keskustelussa aloitteen johdosta (Vares 1999, 84–85). Varsinkin Palonen hyökkäsi puoluekokouksessa voimakkaasti. Tällöin edellisen ohjelman laatija Rauhala joutui puolustuskannalle. Hänen ainoa mahdollisuutensa oli yrittää teoretisoida konservatismia (Vares emt., 80).

Itse aloitteen puoluehallitus tyrmäsi täysin. Sen mielestä aloite ei tukenut sitä, mille kokoomus oli rakennettu. Tätä näkemystä eivät aloitteentekijät kieltäneetkään, vaan tunnustivat avoimesti tekevänsä uudistusta. Puolueen vanhat edustajat ovat siis vain eri linjoilla. Aloitetta ei hyväksytty, mutta sen yhteydessä hyväksyttiin ponsi, joka velvoitti puolueen irrottamaan ideologian yleisohjelmasta ja tuomaan hyväksyttäväksi uuden erillisen periaateohjelman. (Korjus 1972b, 119, Vares 1999, 79–91.)

Seuraavassa puoluekokouksessa käsittelyssä olikin jo aivan uusi periaateohjelma, jossa yhdistettiin nuorten remonttimiesten näkemykset ja silti säilytettiin kompromissina myös osa vanhaa konservatismia. Rihtniemen sanoin oli parempi antaa kaikkien voittoa, niin silloin puolue voittoa (Korjus 1975, 185). Ennen kaikkea uuden ohjelman valmistelussa kysymys oli raja-aitojen rikkomisesta. Nyt nuorten toimesta pyrittiin kyseenalaistamaan yhteiskunnan vanha oikeisto-vasemmisto-jako sekä jälleen kerran korostamaan sosiaali- ja oikeusturvan merkitystä (Vikatmaa 1970, 97).

⁹³ Palonen määritteli Popperin ja Dahrendorffin teorioita yhdistelemällä luodun uuden ideologian porvarismiksi. Myöhemmin tästä on käytetty myös eettisen individualismin käsitettä. Smolander (2000, 268–273) on kuvannut porvarismia nuorten tarjoamaksi kokoomuslaiseksi vaihtoehdoksi sosialismille ja liberalismille.

⁹⁴ Pitkänen (1995, 66–67) kertoo myöhemmin siirryttyään Keskustan puoluetöimistöön käyttäneensä kokoomuslaisesta manifestista Keskustan kaupunkiohjelman pohjana. Lisäksi hän kertoo tehneensä muitakin testejä kokoomuslaisilla ohjelmilla keskustalaisille. Päätelmänä hän toteaa, etteivät puolueiden erot näiden testien perusteella ole suuret.

Lehtisen (1996, 69) mukaan kysymys oli kuitenkin konservatismiin alkavasta alamäestä. Hänen mielestään liberaalit ja vasemmistolaiset hyökkäsivät konservatiivisia arvoja kohtaan. Nuoret olivat myös valmiita heittämään romukoppaan isänmaallisuus- ja kansallisuusaatteet. Rihtniemi oli jo sanonut vuoden 1968 puolueen 50-vuotisjuhlassa⁹⁵ seuraavaa: ”Isänmaa ei ole tänään sama kuin puoli vuosisataa sitten. Kokoomus ei ole tänään sama kuin perustamisensa aikoihin. Vielä vähemmän voidaan toivoa, että kokoomus olisi tänään sama kuin huomenna” (Korjus 1972a, 101). Rihtniemen lausunto heijasti sitä kehitystä, jonka puolue oli aloittamassa.

Myös puolueen itsemäärittely muuttui. Varsinkin kokoomusnuorten puheenjohtaja Ilkka Suominen käytti puolueesta termiä keskusta-oikeistolainen. Tämä näkyi myös KNL:ssa. Kokoomuksen Nuorten Liitto oli saanut mittavia voittoja puolueen sisäisissä ideologisissa taisteluissa. Varsinkin puolueen vuoden 1972 tavoiteohjelma sisälsi huomattavan määrän toimenpiteitä, jotka olivat alun perin remonttimiesten ajamia (Vikatmaa 1974, 88). Vikatmaa ja Palonen pyrkivätkin edelleenkin edistämään porvarismia, jonka sisällön Vikatmaa esittelee *Porvarin puheenvuorossaan* (emt., 87, 92–102). Suominen jälkeen oli kuitenkin alkamassa jälleen uusi aika, jonka aikana KNL ei ollut enää yhtä vahva kuin ennen.

Kun Rihtniemi yllättäen kuoli vuonna 1971 oli hänen seuraajastaan jo selkeä kuva. Hän itse oli ollut jo aikaa sitten varma, että viimeistään vuoden 1973 puoluekokouksessa hänen seuraajakseen nousisi Harri Holkeri (Korjus 1975, 208). Holkeri oli itse kuitenkin ollut pitkään tätä ajatusta vastaan. Kokoomusnuorissakin oli ollut vaikeuksia saada tukea Holkerille. Suominen oli luvannut tukea Holkeria, mutta liittohallituksen enemmistö oli kuitenkin Mykkäsen puolella⁹⁶. Lopulta päädyttiin Holkeriin, joka valittiin edesmenneen Rihtniemen tilalle puoluekokouksessa 1971. Vaikka hän ei edustanut samaa remonttimiesten suuntaa, oli Holkeri kokoomusnuorille hyvä vaihtoehto konservatiivisista näkemyksistään huolimatta. (Summanen 1983, 38–39.)

Kokoomuksen Nuorten Liitossa tilanne oli muuttumassa. Palonen vei omaa ryhmäänsä vielä porvaristisempaan suuntaan, kun taas Ilkka Kanervan johtama valta-akseli halusi pysytellä poliittisessa keskustassa. Samalla nousi myös Ben Zyskowiczin ja Kimmo Sasin johtama maltillinen oikeisto. Vaikka Ilkka Kanerva kannatti porvarismia, ei hänkään halunnut enää keskittyä täysin

⁹⁵ Kokoomuksen 50-vuotisjuhlat pidettiin 9.12.1968.

⁹⁶ KNL:ssa oli esiintynyt toiveita myös Vikatmaan tai Pentti Sillantauksen puheenjohtajaehdokkuudelle. Varsinkin Vikatmaa olisi edustanut porvarismia puhtaimmillaan. Erinäköisten vaiheiden jälkeen Mykkänen tuli valituksi varapuheenjohtajaksi, jolloin Vikatmaa luopui varapuheenjohtajaehdokkuudesta. (Summanen 1983, 38–49.)

ideologisiin kysymyksiin vaan pyrki pragmaattisempaan politiikkaan. Hänen tavoitteenaan oli jälleen kerran pyrkiä yhdistämään porvarilliset puolueet (Summanen 1983, 123–124). Myös Vikatmaa (1974, 103–104) tarjosi porvarillista ideologiaa muillekin. Pragmaattisemman politiikan tie vei kuitenkin Kanervan ristiriitoihin muiden ryhmittymien kanssa. Lopulta Palonen, Jukka Kanerva ja monet muut porvaristit loikkasivat pois puolueesta (Vares 1999, 150–151). Ristiriidat suhteessa Zyskowieziin ja Sasiin kasvoivat, kun Ilkka Kanervan puheenjohtajakausien viimeiseen liittokokoukseen tuotiin hyväksyttäväksi tiukat järjestönormit (Vares emt., 166–167).

Tällöin voidaankin sanoa, että nyt viimeistään oli selvää KNL:n uuden ajan alkaneen. Summanen (1983, 39) mukaan Ilkka Kanervaa ja Vikatmaata moitittiin keskustan liiasta ihannoinnista. Myös Kokoomuksen Nuorten Liiton ideologinen voima oli käytännössä hävinnyt Palosen ja kumppaneiden siirtyessä muualle. Tästäkin huolimatta Palosen ja muiden vaikutus oli merkittävä, sillä vuoden 1970 periaateohjelma muutti puolueen suunnan. Muutosta lisäsi vielä vuoden 1972 tavoitteissa lanseerattu *sosiaalisen valintatalouden*⁹⁷ käsite (Waronen 1989, 17), jossa viimeistään luovuttiin poliittisen taloustieteen opista. Lehtisen (1996, 72–73) mukaan kysymys oli vielä tässä vaiheessa kahden ideologian sovittamisesta. Tästä lähtien konservatismi joutui kilpailemaan jatkuvasti liberalismiin kanssa.

Yhteenveto. ”Remonttimiehet” alkoivat vaatia kokoomuksen uudistumista 1960-luvulla. Heidän taustallaan oli vahva yhteiskuntafilosofinen pääoma. Popperin ja Dahrendorfin opein remonttimiehet pyrkivät maksimoimaan puolueen kannatuksen ja viemään puolueen poliittisen ideologian keskustaan. Remonttimiehet hyökkäsivätkin vahvasti puoluetta vastaan ja ajoivat vastuullisen yksilökeskeisyyden, eettisen individualismin, puolueen periaatteisiin. Yhtenä tärkeimpänä saavutuksena oli myös periaatteiden eriyttäminen erilliseksi periaateohjelmaksi.

Aikaa leimasi myös poliittisen pragmatismien aika. Siinä missä porvaristiset remonttimiehet ajoivat ideologista suuntausta, pyrki puolueen johto käytännössä murtamaan hallituspaitsion. Varsinkin Juha Rihtniemi oli keskeinen uuden poliittisen toimintatavan edistäjä. Myös Kokoomuksen Nuorten Liitto siirtyi pragmatismiin, joka johti myös ideologiseen hajaannukseen liiton sisällä. Kysymykset käsittivät lähinnä suhteet itään. Lisäksi kokoomusnuorten kestotavoite porvariin yhdistämisestä oli jälleen esillä.

⁹⁷ Sosiaalisen valintatalouden kannattajien kritiikki kohdistui markkinatalouden pyhimpään eli näkymättömän käden ajatukseen. Yksilön ulkopuolinen ”voima” oli yksilönvapautta rajoittava ja näin ollen se ei ollut porvarillisen yksilöajattelun mukainen. (Smolander 2000, 285–286.)

Kokoomuksen historiaa 1960-luvulla voidaan kuitenkin luonnehtia selväksi muutokseksi. Vaikka konservatismi pysyi edelleen puolueen ideologiassa oli puolue kääntänyt suuntansa kohti yksilöllisyyttä. Vuoden 1970 periaateohjelma oli käännekohta, jonka jälkeen puolue alkoi karistaa konservatismia aatepohjastaan⁹⁸. Sinänsä mielenkiintoiseksi asetelman kuitenkin teki puolueen talousopin muuttuminen markkinataloudesta valintataloudeksi. Valintatalousopissakin siis korostettiin yksilön valinnanmahdollisuuksia.

3.5 Kylmästä sodasta lamavuosiin

Vaikka remonttimiehet olivat hyväksymishetkellä jo arvostelleet uutta periaateohjelmaa, ehkä kuitenkin tilanteen tasautumisesta johtuen ja nuorisoliittojen sisäisen hajaannuksen seurauksena uusia ideologisia uudistuksia ei, sosiaalista valintataloutta lukuun ottamatta, ryhdytty välittömästi tekemään. Kylmän sodan aika ja kokoomuksen pysyminen oppositiossa lievensivät myös ideologisen keskustelun tarvetta 1970-luvulla. Lisäksi KNL ajautui lievään oppositioon, sillä sen toimet aiheuttivat ongelmia suhteessa puolueeseen⁹⁹. Myös lähestyminen kommunisteihin kohtaan koettiin ongelmaksi. Puolueessa ei juuri innostuttu myöskään KNL:n pyrkimyksistä saattaa järjestönormit voimaan myös emopuolueessa (Vares 1999, 183–184). Kun muistetaan, että suurimmat kriitikot olivat loikanneet muihin puolueisiin tai siirtyneet omassa puolueessa korkeampiin tehtäviin ja Vikatmaa oli kuollut, on selvää ettei kritiikkiä enää juuri ilmennyt. Tärkein kysymys olikin miten oppositioasetelma murretaan. Tätä seikkaa on käsitelty tarkasti Sillantauksen (1988) teoksessaan kokoomuksen kujanjuoksusta.

Uuden vuosikymmenen lähestyessä oli uuden puheenjohtajan vuoro tarttua nuijaan. Holkeri luopui puheenjohtajuudesta 1979, jolloin hänen seuraajakseen valittiin Suominen. Samassa puoluekokouksessa hyväksyttiin kokoomuksen 1980-luvun tavoitteet (Waronen 1989, 17). Lehtinen (1996, 93) pitää juuri tätä ohjelmaa liberalismiin läpimurtona. Tavoiteohjelma perustui yksinomaan liberalismiin.

⁹⁸ Lehtisen (1996) mukaan käänös ei tapahtunut vielä tässä, vaan vasta seuraavan, vuoden 1981 ohjelman yhteydessä. Hänkin kuitenkin tunnustaa kilpailuasetelman syntyneen.

⁹⁹ Ilkka Kanervan johtamana KNL:n liittokokous antoi siunauksensa Porvarillisen Keskusliiton perustamiseksi. Tarkoituksena oli luoda puolueenomaisen keskusjärjestö KNL:lle, Tuhatkunnalle ja Porvarilliselle varhaisnuorisjärjestölle (Vares 1999, 171). Poissuljettua ei olisi ollut sekään, että PKL voisi jäsenineen irtaantua puolueesta. Ajatus PKL:sta kuvastaa Kanervan halua pyrkiä yhdistämään ei-sosialistiset puolueet.

Kokoomuksen edellisen periaate- ja tavoiteohjelmien hyväksymisen jälkeen Suomen porvarilliseen kenttään oli syntynyt jälleen uusi puolue: Perustuslaillinen Kansanpuolue, joka perustettiin vuonna 1973¹⁰⁰. Taustalla oli Kekkonen uudelleen valitsemiseksi säädetty poikkeuslaki, jota kokoomuskin kannatti. Lisäksi konservatiivit olivat pettyneitä kokoomuksen ja Ruotsalaisen Kansanpuolueen liberalisoitumiseen. (Lehtinen 1996, 93–94.) Sekä vuoden 1972 että vuoden 1979 ohjelmissa ideologinen siirtymä oli jo selkeä. Sitä ei edes pyritty mitenkään peittelemään, vaan korostettiin puolueen siirtyneen uuteen aikaan (Lehtinen emt., 94–95).

Kun vuoden 1979 puoluekokous oli päättänyt hyväksyä uudet suuntaviivat tuli ajankohtaiseksi myös puolueen periaateohjelman uudistaminen. Puolue asetti toimikunnan, jonka tavoitteena oli valmistella vuoden 1981 puoluekokoukseen uusi periaateohjelma. Toimikunnan johtoon nimettiin puheenjohtajaksi edesmenneen Vikatmaan puoliso Eeva Kuuskoski-Vikatmaa ja sihteeriksi Pitkänen. Molemmat kuitenkin siirtyivät piakkoin Keskustapuolueeseen (Pitkänen 1995, 60). Taustalla oli kritiikki ohjelman vuonna 1980 kenttäkierrokselle lähetettyä ensimmäistä versiota kohtaan (Kokoomus 1981b, 98–128). Lopulta kuitenkin ohjelma saatiin hyväksytyä ja siitä tuli lopulta kuin kopio remonttimiesten 1970-luvun ideologiasta (Vares 1999, 192–193).

Pohjimmiltaan vuoden 1981 ohjelma oli yksilönvapauteen perustuvaa ideologista pohdintaa. Siinä tunnustettiin yksilöllisten mielipiteiden kirjon positiivisuus ja nostettiin esiin etenkin KNL:lle perinteisesti hyvin tärkeät sosiaalipoliittiset asiat. Sen sijaan konservatiiviset isänmaan ja uskonnon arvot jätettiin taka-alalle. Korostettavien asioiden listalla oli myös globaali vastuu, joka näin ollen siirtyi myös KNL:n 1970-luvun lopun tavoitteista puolueelle. Sinällään ohjelman muokkautuminen lopulliseen muotoonsa ei ollut yllätys, sillä puoluetta käytännössä johtivat juuri 1970-luvun remonttimiehet, joiden näköinen ohjelma nyt oli. (Waronen 1989, 19, Lehtinen 1996, 106–107, Vares 1999, 192–193.)

Puoluekokouksen jälkeen ideologinen keskustelu rauhoittui entisestään. Varesen (1999, 243) mukaan on jopa yllättävää, ettei edes KNL reagoinut mitenkään thatcherismiin, joka oli selkeässä ristiriidassa sosiaalisen valintatalouden kanssa. Lisäksi thatcherismi oli valtaamassa veljesjärjestöjä Euroopassa. Voimat oli käytettävä hallituspaitsion murtamiseen ja oppositioaseman karistamiseen. Lopulta tuo hanke onnistuikin.

¹⁰⁰ Myöhemmin puolue muutti nimensä Perustuslailliseksi oikeistopuolueeksi. (Lehtinen 1996, 93.)

Kokoomus oli puheenjohtajansa Suomisen johdolla tehnyt ennen 1987 vuoden eduskuntavaaleja salaisen kassakaappisopimuksen Ruotsalaisen Kansanpuolueen ja keskustan kanssa. Tarkoituksena oli muodostaa vaalien jälkeen Suomeen vihdoinkin porvarillinen hallitus ja jättää vasemmisto oppositioon. Ajan poliittinen henki oli tavoitteen mukainen, mutta presidentti ei. Vaalien selvästä tuloksesta huolimatta Mauno Koivisto nimitti sinipunahallituksen, jonka pääministeriksi nimitettiin hieman yllättäen Holkeri. (Vares 1999, 271–273.) Jälleen kerran jäi siis jo 1800-luvulta tavoitteena ollut porvarikentän yhdistäminen tekemättä. Tärkeämpi tavoite kuitenkin saavutettiin ja puolue palasi hallitukseen.

Hallitukseen nousun myötä oltiin jälleen tilanteessa, että puolueen suuntaa tuli tarkistaa. Lehtisen (1996, 120) mukaan vuoden 1988 tavoiteohjelmassa harpattiin kerralla vasemmalle¹⁰¹. Nyt kysymys oli siirtymisestä konservatiivipuolueille ja konservatismille vieraalle maaperälle¹⁰². Uusi tavoiteohjelma sisälsi yhä enemmän viittauksia maailmanpoliittisen tilanteen murrokseen. Lisäksi nähtävissä oli globalisaation ymmärtämisen merkkejä. Uuden vuosikymmenen kynnyksellä myös KNL heräsi. Varsinkin ympäristöpoliittiset painotukset olivat sen käsialaa. Nuorisoliitossa olikin tapahtumassa uusi aikakausi. Tämän ilmentymänä olivat hallinnolliset uudistukset, jotka vaikuttivat myös ideologiseen siirtymään. Sääntöuudistuksen yhteydessä tavoitteista poistettiin esimerkiksi sosiaalinen valintatalous. Samassa yhteydessä ideologiaan palasi myös tiettyjä nationalistisia piirteitä isänmaahan kohdistuvaan kiintymyksen lisäämisen myötä. (Vares 1999, 300–301.)

Uuden vuosikymmen alkua leimasi vahvasti juuri perinteisten arvojen palaaminen. Ennen kaikkea tämä näkyi KNL:n toiminnassa. Vaikka liiton johto ja ennen kaikkea puoluejohdossa olleet nuoret karttoivat brittiläistä uuskonservatismia, alkoi kentällä nousta vahvana itsenäisyyden merkityksen korostaminen (Vares 1999, 302). Koska kokoomus ei missään vaiheessa lähtenyt thatcherismin tielle, oli seurauksena rinnalle syntynyt libertaari nuorsuomalainen puolue, joka nousi eduskuntaankin jopa kahden edustajan voimin. Tällöin oli selviö, että perinteiset arvot thatcherismin muodossa olivat kuitenkin olemassa yhteiskunnassa. Niitä kokoomus ei kuitenkaan ajanut. Oman yhteiskuntafilosofiansa kokoomus esitteli vuoden 1993 puoluekokouksessa.

¹⁰¹ Käytän esityksessäni harvakseltaan poliittisten suuntauksien määrittelyä oikeisto-vasemmisto-akselilla. Joissain muiden määrittelemissä yhteyksissä se kuitenkin on järkevää, kuten tässä Lehtisen (1996) määrittelyn innoittamana.

¹⁰² Sinänsä Lehtisen näkemys on suppea, koska hän on aiemmin jo teoksessaan (1996) todennut puolueen siirtyneen liberalismiin. Näin ollen on oletettavaa, että puolueen siirtymä tapahtui myös jatkossa siihen suuntaan.

Yhteenveto. Vuoden 1970 ohjelman jälkeen kokoomuksen ideologinen keskustelu puolueen sisällä laantui asteittain. Vuosikymmenen välein kuitenkin siirryttiin asteittain myös kohti 1960-luvun remonttamiesten tavoittelemaa yksilöllisyyttä. Pragmaattisuuden lisääntyminen ja valtavirran lievä taantuminen johti useisiin loikkauksiin. Yleensä puolueenvaihdossa oli kysymys yksilöllisyysajattelun riittämättömyydestä loikkareille. 1970-luvun käännekohtaohjelmien jälkeen kokoomus karisti konservatismiin ja ohjelmassaan siirtyi liberalismiin sen eri muodoissa.

Hallitukseen pääsyn jälkeen puolueessa alkoi kuitenkin hiljalleen nousta myös uusia voimia, jotka ideologisesti toivoivat paluuta konservatismiin. Yleensä heidän tavoitteenaan oli thatcherilainen uskonservatismi, jossa yhdistyvät taloudellinen liberalismi ja perinteisten arvojen nostaminen jalustalle. Näiden seikkojen valossa voidaankin todeta, että kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelman maininta puolueen sisäisestä historiallisesta ideologisesta kamppailusta pitää paikkansa (Kokoomus 1993). Käytettyjen termien todenmukaisuudesta voidaan kuitenkin keskustella.

3.6 Päätelmiä kokoomuksen historiasta ennen vuotta 1993

Kokoomus on kokenut historiansa aikana selkeän siirtymän konservatismista liberalismiin. Puolueen ideologiasta on erotettavissa kaksi selkeää päälinjaa: vahvaa valtiota ja perinteitä kunnioitava konservatismi sekä yksilöllisyyttä korostava liberalismi. Terminologisesti eri lähteet määrittelevät aatesuuntauksia hyvin eri tavoin, mutta hyvin suurpiirteisessä jaossa puolueen historia voidaan jakaa kahteen kauteen, joiden taitekohta on vuoden 1970 periaateohjelmassa.

Monissa määrittelyissä on esiintynyt tarkemmin jako sosiaalireformismiin, konservatismiin, dynaamiseen konservatismiin ja eettiseen individualismiin tai liberalismiin. Tarkastelussa kuitenkin on todettava sosiaalireformismin tai ehkä nykypäivän termein sosiaalipoliittisten painotuksien olleen aika-ajoin puolueen käytännön politiikan prioriteettina. Näin ollen voidaan kyseenalaistaa koko sosiaalireformismin pitäminen erillisenä ideologiana tai aikakausimääreenä. On totta, että varsinkin puolueen ensimmäisinä vuosina sosiaalisten uudistuksien halu oli korkea, mutta silloinkin perimmäisenä tavoitteena lienee ollut antaa kansalaisille asumisen arvoinen konservatiivinen yhteiskunta.

Dynaamisen konservatismiin ja Nevanlinnan ”Magna Chartan” aikaa pidetään erillisinä suuntauksina. Tässä kuitenkin ”Magna Chartan” pitkä voimassaoloaika on luonut tarpeen pitää aikoja

erilaisina. Tosin on muistettava, että juuri vuoden 1957 dynaamisen konservatismiin ohjelma oli seurausta Saukkosen sosiaalisten painotuksien vaatimuksesta. Lisäksi on muistettava, että mikäli puolue vielä 1950-luvun alkupuolella olisi noudattanut tiukasti konservatismia, olisi se rajusti karrikoiden vielä kannattanut monarkismia. Näin ollen jo ”Magna Chartan” aikaankin kuului tietyn asteinen uudistuminen.

Toinen aikakausi kuitenkin on selvempi, vaikka siitäkin löytyy useita painotuksia. Hallitsevana ideologiana on liberalismi. Tämä näkyy selvästi puolueen ohjelmista sekä käy ilmi historiakirjallisuudesta. Liberalismi tai Palosen porvarismiksi kutsuma aatesuuntaus jatkui puhtaana aina 1990-luvulle asti. Tässä on kuitenkin huomioitava, että valtavirran harjoittama pragmatismi osaltaan aiheutti ideologioiden eroihin johtaneen hajaannuksen. Oikeastaan vasta 1990-luvulla puolue sai uuden tilaisuuden arvioida, nouseeko sen sisällä hallitsevaksi sosiaaliliberalismi vai libertarismi. Uuskonservatiiviset suuntaukset on ymmärrettävä jälkimmäiseen, vaikka tiettyjä seka-aitteita on myös esiintynyt.

3.7 Uuteen aikaan uudella ohjelmalla

Sinipunahallituskauden 1987–1991 jälkeen kokoomus aloitti rakkaan vihollisensa keskustan kanssa uuden suomalaisen yhteiskunnan rakentamisen tilanteessa, jossa maailma muuttui. Vuosikymmenen alkua leimasivat suuret maailmanpoliittiset muutokset ja 1980-luvun kulutusjuhlan kääntyminen taloudelliseen taantumaan ja lopulta sodan jälkeisen ajan suurimpaan sisäpoliittiseen kriisiin. Lamavuodet eivät olleet helppoja, sillä kokoomuksen sisäisen kasvun prosessi ikuisesta oppositiopuolueesta vastuunkantajaksi oli auttamatta kesken.

Toinen hallituskausi kuitenkin vaati sopeutumista uuteen tilanteeseen. Jo vuoden 1988 tavoiteohjelmassa puolue oli oivaltanut tulevaisuuden haasteet ja näitä ennakkoluulottomasti kehittämään tarvittiin uutta sukupolvea. Puolueen piti tarjota vallassa pysyäkseen tuore vaihtoehto vahvassa asemassa vuosikymmenien ajan olleille sosialidemokraateille ja keskustalle. Tähän tarvittiin selkeä näkemys yhteiskunnassa vallinneesta rakennemuutoksesta.

Kokoomus oli jo vuosien ajan ollut nuorten ideologioiden käsissä. Näin ollen tavaksi oli muodostunut nostaa nuoria kykyjä puolueen kärkeen. Tapaa noudatettiin myös Sirpa Pietikäisen kohdalla ja nuorten nostamana hän nousikin puolueen varapuheenjohtajaksi puoluekokouksessa 1989. Puolueen nuori toivo Pietikäinen toimi kansanedustajana kaksi kautta ennen valintaansa ympä-

ristöministeriksi vuonna 1991. Ympäristöministeriys oli luontainen jatkuma hänen urallaan, koska hänet koettiin juuri uuden ympäristökokoomuksen pääarkkitehdiksi. Myös Pietikäisen vahva osaaminen ympäristösektorilla auttoi asiaa.

Kun kokoomus käynnisti uuden periaateohjelmatyön 1980-luvun lopulla, oli Pietikäisen valinta toimikunnan puheenjohtajaksi ollut lähes itsestään selvyys. Hän oli keskeisessä roolissa puolueen julkikuvan rakentamisessa ja nähtävästi hänen media-arvostaan haluttiin ottaa kaikki irti myös periaateohjelmatyössä. Lisäksi ympäristökokoomusajattelun omaksuminen tuki tätä. Kaikki eivät tosin Pietikäisen linjasta pitäneet. Varsinkin ympäristöministeriön talvella 1992 antama kielteinen lausunto uuden ydinreaktorin rakentamisesta synnytti keskustelua ainakin puolueen äänenkannattaja Nykypäivän mielipidepalstalla.

Avukseen periaateohjelmatyöhön Pietikäinen sai 25-henkisen valtuuskunnan ja kolme sihteeriä. Sihteereistä tosin Olli-Pekka Heinonen siirtyi myöhemmin toimikunnan jäseneksi. Kirjoitustyöstä vastasi pienempi toimikunta. Koska kysymyksessä oli suuri projekti, käytti toimikunta lähes kolme vuotta tausta-aineiston valmisteleamiseen, jonka pohjalta ohjelma toteutettaisiin. Vuonna 1991 julkaistiin useita ohjelmatyöhön liittyviä asiakirjoja, jotka julkaistiin *Aate elää* – teoksena. (Kokoomus 1993b, 49.) Seuraavana keväänä toimikunta valmisteli kaksi toisistaan selkeästi eroavaa luonnosta, jotka nimettiin *Saamek* ja *Reesh*¹⁰³ (Vares 1999, 306). Tämän jälkeen ohjelma lähetettiin lausuntokierrokselle ja saadun palautteen perusteella valmisteltiin uusi luonnos periaateohjelmaksi tammikuun 1993 puoluehallituksen kokoukseen.

Yhteenveto. Kokoomus aloitti uuden periaateohjelmatyön uuden varapuheenjohtajansa Pietikäisen johdolla. Hänen tehtävänään oli luoda ohjelma joka vastasi nykyajan haasteisiin. Jo vuoden 1988 tavoiteohjelmassa kokoomus oli hahmotellut tulevaisuutta aiempaa liberaalimmalle ideologialle, jossa varsinkin yhteisvastuullisuuden tema oli nostettu jalustalle.

Uuden puolueohjelman luomisesta kehkeytyi nelivuotinen projekti, jonka ongelmallista toteuttamista lisäsi Suomen vaikea talouspoliittinen tilanne ja lamasta kehittynyt sisäpoliittinen kriisi. Ohjelmatyö alkoi laajalla keskustelukierroksella, jonka tuloksena periaateohjelmatoimikunta esitteli kaksi painotuksiltaan erilaista ohjelmaa vuonna 1992.

¹⁰³ Saamek ja Reesh ovat vanhoja seemiläisiä kirjaimia. (Vares 1999, 306.)

3.8 Muutoksen paineessa

Valmistautumista kesän puoluekokoukseen leimasivat Nykypäivässäkin vahvasti esillä ollut sosialidemokraattien pankkiskandaali ja tuleva tasavallan presidentin vaali. Ulf Sundqvistin SDP:n sisälle aiheuttama kriisi ei ollut ainoa poliittinen kärhämä eduskunnassa, vaan myös kokoomuksessa kiehui. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Sasin ja valtiovarainministeri Iiro Viinasen keskinäinen valtataistelu johti useisiin yhteenottoihin pää-äänenkannattajan palstoilla. Välillä syytettiin tilanteesta toisia ja välillä puolue toimistoa. Lopulta tilanne ratkesi, kun puheenjohtaja Pertti Salolainen pakotti osapuolet neuvottelupöytään. Neuvottelutuloksena Sasi luopui ryhmän puheenjohtajuudesta ja tilalle nostettiin tämän läheinen tukija Zyskowicz. (Nykypäivä 1993.)

Tilanne ei ollut ihanteellinen. Puoluetta arvosteltiin myös kirjallisesti (ks. Väisänen 1993). Kun vielä huomioidaan uuden nuorsuomalaisuuden nousu ja maan taloudellinen tilanne on lähes ihme, että puoluekokoukselle yleensäkin saatiin esitys periaateohjelmaksi. Toisaalta Pietikäinen oli johdonmukaisesti pyrkinyt pysymään poissa eduskuntaryhmän sisäisistä riidoista. Kokoomustoiminnan kannalta kevät oli myös onnistunut. Puolueen esivaali presidenttiehdokaskysymyksessä oli menestys.

Itse ohjelmatyöstä oli myös monia mielipiteitä. Tuhatkunta oli ottanut äänin 5-4 kannanoton vanhan, vuoden 1981 ohjelman säilyttämiseksi, kun taas KNL kannatti uuden ohjelman hyväksymistä. (Nykypäivä 1993.) Ensimmäiset kenttäkierroksella käyneet ohjelmat saivat myös sekä kiitosta että kritiikkiä. Palutteen pohjalta valmisteltu ohjelma ei Vareksen (1999, 308) sanoin muistuttanut kumpaakaan, mutta sisällöllisesti se muistutti paljon molempia. Jo valmisteluvaiheessa oli huomattu luonnosten samanlaisuus, vaikka Reeshiin oli pyritty saamaan radikaalimpaa painotusta.

Mielenkiintoinen yksityisseikka on Pietikäisen esitys puolueen uuden talouspolitiikan termiksi. Hänen mukaansa kokoomuksen tuli harjoittaa ekososiaalista markkinataloutta. Tähän terminologiaan kiteytyivät kaksi koko periaateohjelmatyön aikaista kritiikin kohdetta. Samalla kun puolue halusi uudistaa ohjelmansa yhä selkeämmäksi, sisälsivät luonnokset suuren määrän sivistyssanoja. Juuri ekologisten painotuksien tuominen myös markkinatalousajattelua oli Pietikäisen keskeinen sanoma. (Vares 1999, 308–309.)

Keskeistä uuden ohjelman valmistelun kannalta oli puolueen sisäinen muutos. Tämä näkyi varsinkin KNL:ssa. Puolueen johdossa tai sitä lähellä olevat henkilöt olivat juuri niitä, jotka 1960- ja 1970-lukujen muutoksessa olivat edustaneet nuorten edistyksellistä reformilinjaa. Kun taas kokoomusnuoret halusivat olla edistyksellisiä, oli heidän pakko löytää edistyksellisyyden tie jostain muualta kuin KNL:n perinteiseltä linjalta. Näin ollen markkinaliberaalimmat näkemykset pääsivät vallalle. Tämä heijastui myös puolueessa. Vanha Junnilan konservatiivinen linja oli syttetty ”oikealta” laidalta syrjään ja tilalle oli noussut juuri markkinaliberalismi. Puoluekokouksen 1993 jälkeen osa näistä ”nuorsuomalaisiksi” itseään kutsuneista uudistusmielisistä erkanivat omaksi puolueekseen, joka vuonna 1995 saavutti kaksi kansanedustajan paikkaa¹⁰⁴.

Ideologinen taistelu oli kevään aikana merkittävää. Osaltaan siihen heijasti eduskuntaryhmän ja puolueen yleinen tilanne, osaltaan tyytymättömyys toimikunnan ja lähinnä Pietikäisen painotuksiin. Kun puoluehallitus 16. tammikuuta 1993 hyväksyi uuden luonnoksen periaateohjelmasta, päätettiin samalla uudistaa myös puolueen ohjelmahierarkia. Tämän myötä periaateohjelman asema puolueessa vahvistui. Samalla hyväksyttiin myös aikataulu kevään ohjelmatyölle. Pietikäisen ja Salolaisen esiteltyä luonnos, se lähetettiin piireihin kommentoitavaksi. (NYKYPÄIVÄ 1993, Kokoomus 1993c.)

Kommentaarikierros oli keskinkertainen. Kun vuoden 1981 ohjelmaan lausuntonsa oli antanut 145 tahoja, nyt lausunnonantajia oli 156. On kuitenkin huomioitava, että vuonna 1981 eivät yksityishenkilöt antaneet kommenttejaan. Nyt heitä oli 45. Mielenkiintoista kommentaarikierroksen yhteenvedossa oli puolueen paikallisyhdistyksien ja naisten liiton lopahtanut kiinnostus asiaa kohtaan. Toisaalta taas Tuhatkunta ja yksityishenkilöt korjasivat tilannetta huomattavasti. (Kokoomus 1993e.)

Puoluehallituksen käsittelyyn mennessä toimikunta oli huomioinut ohjelmaan kaikki ajoissa tulleet muutosesitykset. Maaliskuun kokouksessa läsnä olivat myös piirien johdot. Ohjelma itsessään oli tammikuulta muuttunut huomattavasti. Muutoksia ei ollut kovin paljon, mutta ne olivat merkittäviä. Ennen kaikkea ohjelman ympäristöpainotuksesta oli annettu hieman periksi, mutta luonto pidettiin kuitenkin ohjelman keskeisenä teemana. Tosin viittaukset luonnonvarojen käsittämisestä lainaksi ihmiskunnalle olivat jääneet uudesta luonnoksesta pois. Keskeiset muutokset kuitenkin näkyivät juuri talouspoliittisessa näkemyksessä. Maaliskuun luonnos oli huomattavasti

¹⁰⁴ Nuorsuomalaiset r.p. toimi eduskuntapuolueena 1995–1999, jolloin puolueen kansanedustajina toimivat Risto E. J. Penttilä ja Jukka Tarkka. (Eduskunta 2005.)

markkinataloushenkisempi kuin edeltäjänsä. Tästä kertoo markkinatalouden nostaminen yhdeksi puolueen perusarvoista. Edelleen sen kuitenkin vaadittiin tapahtuvan luonnon ehdoilla.

Markkinahenkisyyden kasvamista osoittaa myös yhteiskunnallisten toimintojen ensisijaisuudesta luopuminen. Tammikuussa ohjelmassa korostettiin ajatusta markkinatalouden vapaudesta vasta yhteiskunnallisten toimintojen toteuttamisen jälkeen. Maaliskuussa sen sijaan markkinatalous vapautettiin lähes täysin – ehtona oli yhteiskunnallisten tavoitteiden huomioiminen. Kokonaisuudessaan ekososiaalinen markkinatalous oli jäämässä taka-alalle. Vanhoja konservatiivisia piirteitä oli myös lisätty omistusoikeuden suojan nostamisella ohjelmaan.

Uuteen luonnokseen oli muutettu myös puolueen yhteiskuntakäsitystä merkittävästi: pohjoismainen demokratia oli korvannut eurooppalaisen oikeusvaltion. Myös verotuksen tehtävää oli määriteltä uudelleen. Enää ei verotuksen tehtävänä ollut tuloerojen kaventaminen, vaan kannustavat elementit. Lisäksi uutena kirjattiin maininta isänmaallisuudesta. Yhteiskunta- ja perhekäsityksen muutos heijasti myös nyky-yhteiskunnan perheiden moni-ilmeisyyden positiivisuudesta luopuminen. Kenttäväki ei ollut nähtävästi innostunut myöskään ryhmäkurin lieventämistavoitteista, sillä ajatus oli muutettu huomattavasti lievempään muotoon.

Puolueen itsensä määrittelyn kannalta uusi luonnos toi myös uutta. Kun edellinen ohjelmaversio oli esittänyt puolueen olevan yhteisö, kannatti uusi sen määrittelyä kansalaisliikkeeksi. Puolueen sisäisen historian kannalta mielenkiintoinen oli myös ohjelman viimeisen kappaleen muutos sosiaalisesta uudistusmielisyydestä yhteiskunnalliseen uudistusmielisyyteen. (Kokoomus 1993c, 1993d.)

Maaliskuun puoluehallitus sai käsiteltäväkseen myös toisen Pietikäisen johdolla valmistellun asiakirjan. Ympäristöpoliittinen toimikunta oli valmistellut esityksen puolueen laajaksi ympäristöpoliittiseksi kannanotoksi. *Ekososiaalisesta markkinataloudesta kestävän kehityksen perusta* – asiakirjasta tuntui muodostuneen puoluehallitukselle ongelmallinen, sillä asiakirja käsitteli monia periaateohjelmaa koskevia teemoja. Näitä ei kuitenkaan ollut vielä ratkaistu periaateohjelmalla, joten puoluehallitus päätti siirtää asiakirjan käsittelyä. Kannanottoa pohdittiin yhteensä kolmen kokouksen ajan ja lopulta se sai siunauksensa huhtikuussa 1993 puoluehallituksen kokouksessa, jossa myös periaateohjelman lopullinen asiasisältö lyötiin lukkoon. (Kokoomus 1993d, 1993e, 1993f.)

Huhtikuun ensimmäinen puoluehallituksen kokous sai käsiteltäväkseen uuden luonnoksen. Tämän lisäksi apuna oli kenttäväen tuntoja kuvastanut koonti muutosesityksistä¹⁰⁵. Suurin kritiikin kohde oli ohjelman epäselkeys. Osa muutosesityksistä oli stilistisiä, mutta osaa oli perusteltu niiden käytännön mahdottomuudella. Lausunnoista on selkeästi luettavissa kaksi päälinjaa, jotka molemmat olivat kriittisiä: perinteinen konservatiivinen kriittisyys ja markkinaliberaali kriittisyys. Tosin huomattava osa lausujista myös kehui ohjelman puuttumista yhteiskunnallisiin ongelmiin. Eräs merkittävä lausunto oli opiskelijaliitto Tuhatkunnan laajamittainen hyökkäys koko ohjelmatyötä kohtaan. Lausunnossa oli puututtu hyvin vahvoin äänenpainoin ohjelman toteutukseen. Sen sijaan osa Tuhatkunnan liittohallituksen jäsenistä oli jättänyt eriävän mielipiteen liiton lausuntoon, jossa he pitivät uudistumista erittäin tärkeänä puolueen kannalta. Kuitenkaan vastaavan kriittistä hyökkäystä ei juuri muista lausunnoista löydy. (Kokoomus 1993e.)

Huhtikuun ohjelmaan muutokset olivat selvästi vieläkin pienempiä. Tätä kuvastaa myös vain osien liittäminen puoluehallituksen pöytäkirjaan. Ohjelmasta kuitenkin löytyi kaksi keskeistä muutosta. Uutena kappaleena ohjelmaan oli nostettu aluepoliittisia painotuksia. Voidaan sanoa, että tuon muutoksen perua on kokoomuksen aluepoliittinen linja. Lisäyksessä korostettiin alueiden ominaisuuksien vahvistamista ja aluepolitiikan merkitystä kehittäväenä välineenä. Ehkä historiallisesti kuitenkin merkittävin muutos oli viimeiseen kappaleeseen tehty yhden sanan muutos. Maaliskuun ohjelmassa kokoomus kutsui kaikkia rakentamaan suvaitsevaa porvarillista yhteiskuntaa. Huhtikuussa tilalle oli vaihdettu ajatus kokoomuslaisesta yhteiskunnasta. Muutos saa merkittävän historiallisen kontekstin, kun muistetaan Palosen ja muiden remonttimiesten nostama porvarismi.

Puoluehallitus kokoontui 7. toukokuuta 1993 hyväksymään lopullisen esityksensä puoluekokoukselle¹⁰⁶. Muutoksia edellisiin luonnoksiin esiintyi jälleen. Yksi keskeisimmistä oli kansainvälisen yhteistyön merkityksen nostaminen ohjelmaan. Lisäksi oikeudenmukaisen markkinatalouden käsitettä oli muokattu jonkin verran. Markkinatalous koettiin esityksessä palkitsevaksi järjestelmäksi. Uuteen esitykseen oli sisällytetty myös analyttisempää pohdintaa markkinatalouden ja ekologian yhteensovittamisesta. Tämä esiintyi vaateena sisällyttää tuotteen hintaan luonnon kustannukset.

¹⁰⁵ Puoluehallituksen kokouksen 14.4.1993 pöytäkirjan yhteydessä on vajaa lausuntokooste, josta nähtävästi puuttuu muutamia sivuja. (Kokoomus 1993e.)

¹⁰⁶ Huhtikuun toisen kokouksen 21.4.1993 pöytäkirjan liitteistä ei muutoksia enää löydy, mutta pöytäkirjassa on maininta käsittelystä ja kielellisen korjauksen jälkeen puoluehallituksen hyväksyttäväksi saattamisesta. Kuitenkin 7.5.1993 hyväksytty ohjelma poikkeaa 14.4.1993 ohjelmasta hieman, joten muutokset on tehty joko 21.4.1993 tai 7.5.1993 (Kokoomus 1993e, 1993f, 1993g.)

Yhteiskunnallisesti merkittävä muutos oli periaateohjelma tasolla herääminen sen hetkiseen yhteiskunnalliseen ongelma-vaivayhtiin. Kun aiemmin oli puhuttu eriytyneistä työttömyysongelmista lopullinen esitys kertoi rakenteellisista työttömyysongelmista. Myös työelämän joustojen ja työvoiman kysynnän elvyttäminen tuotiin ohjelmaan. Toisaalta tunnustettiin entistä selvemmin myös maailmanlaajuiset ongelmat ja samalla vaadittiin taloudellisten suojamuurien poistamista kehitysmaiden aseman edistämiseksi. Omassa ideaalissa yhteiskuntakäsityksessä oli luovuttu kokoomuslaisesta yhteiskunnasta ja siirrytty kannattamaan suvaitsevaa yhteiskuntaa. (Kokoomus 1993b, 1993d, 1993e, 1993f, 1993g.)

Puoluehallituksen kokouksessa toukokuun lopussa nimettiin puoluekokoukseen ohjelmatoimikunta, jonka tehtävänä olisi tehdä muutokset kokouksen esityksien perusteella. Pietikäisen johtama toimikunta oli kompakti yhdeksän hengen ryhmä, joka saikin kokoustauon aikana pohtia muutoksia yömyöhään saakka. (Kokoomus 1993h.)

Kesän puoluekokouksessa puheenjohtaja Salolainen kertaili kevään tapahtumia sekä porvariyhteistyön sujumista. Hän totesi porvariyhteistyön olevan Keskustan kanssa välillä hankalaa, kun molempien ensisijaisena tavoitteena on olla Suomen suurin porvarillinen puolue. Salolaiselle kokous oli hankala, sillä Maija Perho-Santala oli haastanut hänet puolueen puheenjohtajavaalisissa. Lisäksi hän oli kokenut karvaan tappion puolueen presidenttiehdokkaan esivaalisissa Raimo Ilaskivelle. Puoluekokousta voidaan luonnehtia monien ristiriitaisten henkilövaalien kokoukseksi. Ehkä keskeisimmäksi taisteluksi voidaan nostaa puolueeseen juuri liittyneen Penttilän haaste istuvalle puoluesihteerille Pekka Kivelälle. Henkilövalinnoissa sekä Salolainen että Kivelä saivat kuitenkin jatkokauden. (Kokoomus 1993i, Vares 1999, 316–317.)

Periaateohjelman käsittely puoluekokouksessa oli työläs prosessi. Pietikäisen alustus- ja esittelypuheenvuorolla alkanut käsittely päättyi myöhään illalla.¹⁰⁷ Tuohon mennessä asian käsittelyn yhteydessä oli käytetty 102 puheenvuoroa. Lisäksi puoluekokoukselle oli esitetty ohjelman palauttamista uudelleen valmisteluun. Tämä ehdotus kaatui koeäänestyksen jälkeen. Keskustelun päätyttyä ohjelmatoimikunta kokoontui tekemään esitystään seuraavan päivän käsittelyyn ja sai sen valmiiksi pöytäkirjan mukaan vasta aamuyöllä¹⁰⁸. Muutokset tuohon esitykseen olivat

¹⁰⁷ Kun normaalisti puoluekokoukset keskeytetään päivittäin noin kello 18 kesti periaateohjelmakeskustelu 21:50 asti.

¹⁰⁸ 12. kesäkuuta 1993 kello 3:15. (Kokoomus 1993i.)

hyvin stilistisiä ja ainoa asialisyys tehtiin toteamalla kestävän metsätalouden olevan merkittävää maaseudun elinvoimaisuuden säilymiseksi. (Kokoomus 1993i.)

Lopullisessa käsittelyssä puoluekokous äänesti yhdeksältä toimikunnan hylkäämästä esityksestä. Ohjelma kesti hyvin viimeisen rynnistyksen, sillä mitään näistä esityksistä ei hyväksytty. Mielienkiintoa lisäsi myös se, että puoluekokoukselle oli aloitteiden muodossa tehty kaksi vaihtoehtoista periaateohjelmaesitystä. Nämä aloitteet hylättiin periaateohjelmakeskustelun yhteydessä. Uuteen ohjelmaan eivät kaikki olleet tyytyväisiä ja kymmenen puoluekokousedustajaa jätti seuraavansisältöisen eriävän mielipiteen:

”Mielestämme hyväksytty kokoomuksen periaateohjelma ei tee riittävän selkeää eroa kokoomuksen ja muiden puolueiden välillä. Ohjelma on liian yleispätevä ja sen korostetun holhoava näkökulma markkinatalouteen ei ole kokoomuslainen.”

Kokoomuslainen tai ei, näin oli Kansallinen Kokoomus saanut hyväksytyksi uuden ohjenuoransa. Periaateohjelma poiki näkemyksiä myös muihin puoluekokouksen keskusteluihin, sillä aloitteen keskustelussa kuultiin myös eriävä mielipide. Aloitteessa 48 oli vaadittu samaa sukupuolta oleville avioliiton kaltaisia etuja, mutta puoluekokous oli hyväksynyt aloitteen. Muutamat oikeustieteelliseen systematiikkaan perehtyneet kokousedustajat pitivät aloitteen hylkäämistä periaateohjelman vastaisena ja näin ollen puolueen poliittista linja rikkovana. (Kokoomus 1993i.)

Yhteenveto. Kevät 1993 oli periaateohjelman valmistelun kannalta keskeinen. Puoluehallituksen hyväksyttyä ensimmäinen luonnos, lähetettiin se kenttäkierrokselle. Saadun palautteen pohjalta ohjelmaa korjattiin useaan otteeseen. Myös ohjelmauudistuksen tarpeellisuudesta oli laajaa keskustelua.

Itse puoluekokouksessa ohjelma säilyi hyvin esitetynmuotoisena. Vaikka kokouksessa oli edelleen keskustelua ohjelman tarpeellisuudesta, päätettiin se kuitenkin hyväksyä pitkän käsittelyn päätteeksi. Kokoomus sai 12 vuoden tauon ja neljän vuoden projektin lopputuloksena uuden ohjelman, jota jo kokouksessa kutsuttiin eriltä tahoilta ei-kokoomuslaiseksi.

4 Ohjelma ja ideologia

4.1 Periaateohjelman keskeinen sisältö

”Periaateohjelma tuo esille arvot ja aatteet, joiden pohjalta Kokoomus rakentaa näkemystään paremmasta maailmasta. Periaatteet ovat suuntaviittoja ja puolueessa tulee jatkuvasti käydä kriittistä ja avointa arvo- ja aatekeskustelua. Tällä tavoin Kansallinen Kokoomus toimii yhteiskuntaa kehittävänä aate- ja kansalaispuolueena tulevaisuudessakin.”

Kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelman (Kokoomus 1993a¹⁰⁹) johdanto käsittelee ohjelman tarkoitusta ja tiivistää puolueen tavoitteeksi arvojen ja aatteiden pohjalle rakentuvan paremman maailman rakentamisen. Puolue korostaa ohjelmassa juuri aatteellisuutta, mikä mainitaan useampaan kertaan periaateohjelmatekstissä. Kokoomus määrittää periaatteensa suuntaviivoiksi kriittisen ja avoimen arvo- ja aatekeskustelun pohjaksi.

Aatteellisuuden ohella toinen koko ohjelman läpi kulkeva punainen lanka on luonto ja sen moninaisuuden säilyttäminen. Ohjelman varsinainen tekstiosa alkaa sanoilla: *”Ihmisyksilö on osa luontoa ja riippuvainen siitä.”* Tämä lause kuvaa hyvin eripuolin ohjelmaa esiintyvää ympäristöteemaa. Varsinkin vastuu ympäristökysymyksistä langetetaan ihmiskunnalle, joka toimillaan muuttaa maailmaa. Yksilöiden vastuu ei kuitenkaan rajoitu vain luontoon ja ympäristökysymyksiin, sillä periaateohjelma painottaa myös yksilöiden vastuuta itsestään sekä toisaalta myös toisistaan.

Kokoomus määrittelee omiksi perusarvoikseen *”elämän edellytysten turvaamisen, yksilönvapauden ja vastuun sekä henkisen kasvun, tasa-arvon ja turvallisuuden, moniarvoisen kansanvaltan sekä ihmisen ja luonnon ehdoilla toimivan markkinatalouden.”* Näin ollen markkinatalous on nostettu perusarvojen joukkoon. Vaikka periaateohjelma määrittellään käytännön politiikan suuntaviivoja antavaksi asiakirjaksi, nousee tekstistä esiin myös pragmaattisen politiikan elementtejä. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymys väestökasvusta ongelmana sekä rauhan ja hyvinvoinnin maailmanlaajuisesti tasaisemman jakautumisen vaatimus.

Päämääräkseen kokoomus asettaa yksilönvapauden, vastuun ja henkisen kasvun. Näiden avulla pyritään turvaamaan elämän edellytykset. Kokoomuslaisen yhteiskunnan on tarkoitus rakentua

¹⁰⁹ Luku 4 *Ohjelma ja ideologia* käsittelee kokonaisuudessaan vuoden 1993 periaateohjelmaa, joten kaikki viittaavat lähteeseen Kokoomus (1993a). Periaateohjelma on myös tämän esityksen liitteenä.

tasa-arvolle ja turvallisuudelle. Moniarvoisen kansanvallan käsite on keskeinen kokoomuslaista yhteiskuntaa suuntaava tavoite. Yksilönvapauden ideaalin toteuttamiseksi kokoomus pyrkii turvaamaan mahdollisuuksien tasa-arvon, jotta kaikkien henkinen kasvu voisi tapahtua oikeudenmukaisella tavalla. Näin ollen ohjelma korostaa sivistyksen merkitystä ja yhtäläisten osallistumismahdollisuuksien turvaamista. Varsinkin ihmisten erilaisuus nähdään voimavaraksi, ei eriarvostamisen perusteeksi. Tavoitteiden toteuttaminen kuitenkin vaatii kriittistä ja julkista keskustelua.

”Talous on väline hyvinvoinnin tuottamiseen ja sen tulosten jakamiseen. Sen on toimittava tehokkaasti luonnon hyvinvoinnin rajoissa ja ihmisen perusturvan taaten. Markkinatalouden on toimittava kansanvaltaisesti ohjattuna ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Kun yhteiskunnalliset tavoitteet otetaan huomioon, markkinat voivat toimia kysynnän ja tarjonnan varassa tehokkaasti ja vapaasti.”

Kokoomuksen suhtautuminen markkinatalouteen on edelleen mielenkiintoinen. Vaikka ohjelman alussa markkinatalous määritellään perusarvoksi, nähdään se kuitenkin enemmän välineellisenä kuin tavoitteellisenä. Markkinatalous on kokoomuksen mukaan keino saavuttaa yhteiskunnallisia tavoitteita. Markkinatalouden tulee olla ekologisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaista. Sen avulla voidaan tuottaa hyvinvointia ja jakaa sitä. Vaikka kokoomus pitää markkinataloutta välineenä, annetaan markkinatalouden toimia tehokkaasti ja vapaasti. Tosin tämä edellyttää juuri yhteiskunnallisten tavoitteiden huomioimista.

”Kokoomuksen lähtökohtana on Suomen itsenäisyys. Kansojen välinen lisääntyvä kanssakäyminen ja keskinäinen riippuvuus ovat ne keinot, joilla tulevaisuudessa turvataan kaikille maailman ihmisille elämän perusedellytykset ja mahdollisuudet laadulliseen kasvuun ja osallistumiseen. Kansainvälisessä politiikassa on itsenäisen Suomen oltava aktiivinen ja aloitteellinen. Tässä toiminnassa tulee noudattaa samoja periaatteita kuin kansallisellakin tasolla.”

Johdannon viimeinen kappale käsittelee Kansallisen Kokoomuksen kannalta hieman ongelmallista kohtaa. Kokoomus kannattaa suomalaisuuden pohjalta kansainvälistä yhteistyötä¹¹⁰. Lähtökohtana kokoomuksella on pitää Suomi itsenäisenä, mutta turvata kaikille elämän perusedellytykset kansainvälisellä yhteistyöllä. Varsinkin Suomen aktiivisuus ja aloitteellisuus on keskeistä kansainvälisen yhteisön kehittämisessä.

¹¹⁰ On huomioitava, ettei Suomi ollut vielä tässä vaiheessa liittynyt Euroopan Unionin jäseneksi. Neuvottelut olivat kuitenkin käynnissä ja kokoomuksen linjaus oli selkeä pro EU näkemys.

”Kokoomus perustaa politiikkansa ihmiseen tiedostavana ja luovana yksilönä sekä oman käsityksensä mukaisesti hyvään pyrkivänä. Yksilö on aina yhteisön jäsen ja siitä riippuvainen. Yksilönvapauden rajoina ovat muiden ihmisten vapaudet ja luonnon hyvinvointi. Näiden turvaamiseksi tulee demokraattisella yhteisöllä olla oikeus rajoittaa yksilön vapauksia, muttei kuitenkaan enempää kuin se on välttämätöntä.”

Periaateohjelman ensimmäinen varsinainen luku käsittelee yksilönvapautta ja kokoomuslaista ihmiskäsitystä. Kokoomuksen mielestä ihminen on tiedostava ja luova yksilö, joka pyrkii aina hyvään. Yksilö toimii yhteisöissä ja riippuvainen niistä. Yksilönvapaus rajoittuu ainoastaan muiden yksilönvapauden kunnioittamiseen ja luonnon hyvinvointiin.

”Elämä on jatkuvaa valintojen tekemistä. Valinnoissaan yksilöllä on oltava vapaus tehdä myös muista riippumattomia, uusia ja luovia ratkaisuja. Tämä erilaisuus merkitsee rikasta ja monipuolista ihmisten yhteisöä, joka kannustaa luovuuteen.

Vapauteen sisältyy aina vastuu. Jokaista on kannustettava tekemään itsenäisiä päätöksiä, ottamaan vastuuta ratkaisuihistaan, kohtelevaan muita tasa-arvoisesti ja käyttämään oikeuksiaan. Kokoomus arvostaa pohjoismaista demokratiaa, humanismin periaatteita ja kristillistä etiikkaa. ...

...Sukupuoliroolit ovat rajoittava tekijä naisten ja miesten tehdessä elämäntapavalintojaan. Yksilöllisyyden toteuttamiseksi on kahlitsevia rooli-dotuksia purettava. Kehitämme tasa-arvoa heikommassa asemassa olevaa suosimalla.”

Yksilölle on turvattava lähes rajoittamaton mahdollisuus valintojen tekemiseen. Tosin valintoja tehdessään yksilön on muistettava myös vastuunsa. Vastuun käsite rakentuu pohjoismaisen demokratian, humanismin periaatteiden ja kristillisen etiikan kunnioittamiselle. Lopulta yksilö kuitenkin määrittää arvonsa itse ja elää oikeaksi kokemallaan tavalla. Samalla kuitenkin on muistettava, että myös muiden ihmisten samanlaiset halut on otettava huomioon. Aidon yksilöllisyyden edellytyksenä on sivistyksellisten, sosiaalisten ja taloudellisten mahdollisuuksien turvaaminen. Yksilöllisyyteen kuuluu myös kahlitsevista rooli-dotuksista luopuminen. Tasa-arvon kehittämisen tulee tapahtua heikommassa asemassa olevaa suosimalla.

”Ihmisellä on oltava mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja opiskeluun sekä haluamaansa koulutukseen hänelle parhaiten soveltuvassa elämänvaiheessa. Koulutuksen rakenteiden, sisältöjen ja koulutusmäärien on muotouduttava ensisijaisesti yksilöiden tekemien valintojen mukaan. Jatkuvan henkisen kasvun taloudellista perustaa on vahvistettava.”

Toisen luvun keskeinen viesti on henkisen kasvun elämän laatua parantava vaikutus. Juuri yksilön mahdollisuuksien turvaaminen nousee keskeiseen rooliin. Kokoomus näkee henkisen kasvun keinoksi saada yksilöt luopumaan toisten alistamisesta ja itsekkyydestä. Henkistä kasvua ei saa nähdä vain yhden elämänvaiheen prosessina, vaan sivistys tapahtuu kunkin yksilön eri elämänvaiheissa. Koulutustarjonnan tulee tukea valintojen mahdollisuutta. Jatkuva henkinen kasvu vaatii myös taloudellista panostettavuutta, joten kasvun edellytyksenä on taloudellisen tuen ylläpitäminen.

”Koulutuksen on perustuttava moniarvoisuuden, aloitteellisuuden, yksilöllisyyden, sosiaalisuuden ja kriittisyyden korostamiseen. Koulutuksen on annettava paitsi kykyä tietojen ja taitojen hankkimiseen ja hyödyntämiseen, myös edellytyksiä oman arvomaailman ja maailmankuvan muodostamiseen. Opetuksessa on tunnustettava ja tuotava esiin ne arvot, joihin opetus perustuu.”

Opetuksen on tuotava esiin erilaisia arvoja. Sen on myös tunnustettava arvot, joille opetus perustuu. Sivistyksessä on korostettava moniarvoisuutta, yksilöllisyyttä, aloitteellisuutta, sosiaalisuutta sekä kriittisyyttä. Sen tarkoituksena on antaa yksilölle valmiudet oman henkilökohtaisen maailmankuvan ja identiteetin rakentamiseen. Koska kokoomus näkee sivistystason kaiken perustana, on puolueen tavoitteena sivistyksen jatkuva korottaminen. Henkinen kasvu on nähtävä rajattomana, päinvastoin kuin materiaallinen. Varsinkin tieteen rooli sivistysvarantoa kehittävänä tekijänä on kokoomukselle keskeinen seikka. Tosin tieteelläkin on rajansa, kuten luonnon kunnioittaminen.

”Moniarvoinen kulttuurinäkökulma edellyttää, että kaikilla kulttuurielämän aloilla kannustetaan kilpailevien käsitysten esilläoloa. Taiteet ja tieteet ovat osa ihmiskunnan yhteistä, jakamatonta kulttuuriperintöä, jota on vaalittava. Kulttuuria on edistettävä uutta luoden ja erilaisten käsitysten arvo tunnustaen.

Suomalaisuudelle ominainen elämänmuoto muodostuu rikkaista kulttuurivirtauksista, jotka kehittyvät ja monipuolistuvat kanssakäymisen lisääntyessä. Tälle perustalle luodaan jatkuvasti uutta vuorovaikutukseen pohjautuvaa moniarvoista perinnettä. Kielellisillä ja kansallisilla vähemmistöillä tulee olla mahdollisuudet säilyttää ja kehittää kulttuuriaan.

Kokoomukselle isänmaallisuus on iloa ja ylpeyttä kansallisista saavutuksista, luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.”

Moniarvoisuuden käsitteeseen kokoomus lukee sekä omien että vieraiden kulttuurien kunnioittamisen. Näiden kulttuurivirtauksien vaikutus suomalaiseen yhteiskuntaan on ilmeinen ja positiiv-

vinen seikka. Lisäksi isänmaallisuuden tunteen muodostaa ilon kansallisista saavutuksista ja luottamuksen tulevaisuuteen.

Kokoomuksen mukaan ihminen kehittyy osana yhteisöä. Kolmannen luvun pääteemana on yhteisöllisyyden tunnustaminen osana yksilöiden välistä kanssakäymistä. Ihmissuhteet ovat yksilöiden toiminnan kannalta merkityksellisiä ja vaikuttavat yksilön kehittymiseen. Kanssakäymissuhteet ovat suuressa roolissa yksilön persoonallisuuden kehityksessä.

”Työ on oman aktiivisen panoksensa antamista. Se luo hyvinvointia yhteis kuntaan ja antaa toimeentulon lisäksi monia muita arvoja. Työ on osa elämää ja sen sisältöä sekä tärkeä persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttava voima. Se on yksilön vuorovaikutusta muiden ihmisten ja luonnon kanssa.”

Työnteon kokoomus näkee osana yksilön panostuksena yhteiskunnan toimintaan. Työnteon kautta yksilöt luovat hyvinvointia ja turvaavat toimeentulonsa. Myös työ vaikuttaa yksilöiden persoonallisuuteen ja edistävän henkistä kasvua. Kokoomuksen mukaan työ on vuorovaikutusta muiden ihmisten ja luonnon kanssa.

Työnteon arvo on kokoomuslaisessa yhteiskunnassa keskeinen. Puolue esittää selkeää muutosta työntekokulttuuriin. Alistavasta johtamiskulttuurista on luovuttava ja lisättävä työpaikkademokratiaa. Lisäksi työtehtävät on pystyttävä entistä paremmin sopimaan paikallisesti. Myös työelämän konfliktitilanteissa kokoomus korostaa vuorovaikutuksen ja keskustelun merkitystä. Kansainvälisessä työelämässä moniarvoinen ajattelu on kaiken lähtökohta.

”Kokoomus haluaa kehittää yksilön omatoimisuuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Markkinataloudessa on jokaiselle tarjottava mahdollisuudet omalla luovuudellaan ja ahkeruudellaan parantaa hyvinvointiaan. Samanaikaisesti on myös huolehdittava yksilön perusturvallisuudesta.

Markkinatalous on toimivin tapa niukkojen voimavarojen tehokkaaseen hyödyntämiseen myös yksilötasolla. Kokoomuksen käsityksen mukaan markkinatalouden keskeiset periaatteet ovat hajautettu päätöksenteko, kilpailu, yksityinen omistusoikeus ja yritteliäisyys. Päätöksenteon hajauttaminen markkinoilla on turvattava julkisuuden ja lainsäädännön avulla.

Markkinatalous tarjoaa myönteisiä toimintamahdollisuuksia ja -vapauksia, toisaalta se on monien syrjäytymisriskiensä vuoksi yksilöille vaativa toimintaympäristö.

Sosiaalisesta turvallisuudesta huolehtiminen on ekososiaalisen markkinatalouden olennainen osa.”

Kokoomuksen periaateohjelmassa näkyy selkeästi talouspolitiikan iso rooli puolueen politiikassa. Talouspolitiikan arvokeskustelulle on varattu kokonaisuudessaan luku neljä. Kokoomus haluaa kehittää vastuullista markkinataloutta omatoimisuuden, yritteliäisyyden ja yksityisen omistusoikeuden pohjalta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisessa ohjauksessa sosiaalisesti ja ekologisesti oikeudenmukaisena. Vaikka markkinataloudessa turvataan mahdollisuudet luovuudelle, on myös huomioitava yksilön oikeus perusturvaan. Koska kokoomus pitää markkinatalouden keskeisinä periaatteina hajautettua päätöksentekoa, kilpailua, yksityistä omistusoikeutta ja yritteliäisyyttä, niin puolue kannattaa markkinataloutta toimivimpana tapana jakaa niukuutta. Ekososiaalinen markkinatalous pyrkii edistämään markkinatalouden positiivisia аспекteja, kuten valinnan mahdollisuutta, mutta estämään negatiivisten vaikutuksien ilmenemistä. Jälkimmäisestä esimerkkinä on syrjäytyminen.

”Markkinataloudessa on mahdollista sisällyttää tuotteisiin ympäristön ja luonnonvarojen käytön hinta. Näin talous itsessään pyrkii säästämään luonnonvaroja ja varjelemaan luonnonarvoja.”

Vapaasti toimivasta markkinataloudesta voi tulla ongelmia luonnolle. Tämän vuoksi luonnon hyödyntäminen pitäisi sisällyttää tuotteiden hintoihin. Näin markkinataloudella voidaan ohjailla luonnonvarojen käyttöä ja edistää ekologiaa. Epäekologinen markkinatalous on luonut hyvinvointia, mutta vain harvoille. Samalla luonnon sietokyky on heikentynyt. Kokoomuksen mukaan ympäristökysymys on otettava huomioon kaikessa päätöksenteossa.

”Maan ja luonnonvarojen omistusoikeuden määrittely ja haittojen hinnoittelu on tärkeää luonnon sietokyvylle ja korvauskysymyksille, jotta hyödyt ja haitat voidaan kohdentaa oikein ja niiden suuruus määritellä. Tämä edellyttää ympäristöhaittojen rahallista hinnoittelua.”

Kokoomus näkee omistusoikeuden ympäristönäkökulmasta. Jotta ympäristöstä voidaan huolehtia tehokkaasti, on oltava tiedossa kuka siitä on vastuussa. Näin ollen omistusoikeus on perusteltua. Pääsääntönä ympäristöstä huolehtimisesta on taloudellisen ohjauksen merkitys. Joskus on kuitenkin turvaututtava myös tiukkaan säätelyyn ja hallinnollisiin määräyksiin. Ympäristöhaittojen torjunnassa kokoomuksen periaatteena on kohdentaa kustannukset niiden aiheuttajille. Muun verotuksen osalta kysymys on yksilöiden osallistumisesta voimavarojensa suhteessa yhteiskun-

nan palveluiden rahoittamiseen. Kokoomus tosin kannattaa verotuksen painopisteen siirtämistä tuloverotuksesta kohti kulutusverotusta.

”Kokoomus puolustaa sekä perus- että ansioturvan kehittämistä olennaisena osana yksilöiden toimintakyvyn, kansanterveyden, tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja taloudellisen toimeliaisuuden takaamista. Perusturvan on katettava yleisimmät sosiaaliset ja yksilölliset elämäntilanteet, joissa ihminen tarvitsee yhteiskunnan tukea. Näitä ovat sairaus, työttömyys, opiskelu, vanhuus, lapsuus, työkyvyttömyys, vanhemmuus, vammaisuus, huoltajan kuolema ja kotona tapahtuva hoitotyö. Perusturvan ylittävistä ansioon sidotusta hyvinvoinnista jokaisen on kannettava kohtuullinen osuutensa, mikä myös edellyttää tuloverotuksen alentamista. Perusturva on tärkeä kaikkien ihmisten vakuuttajana ja avustajana. Ansioturva tulee jatkossakin säilyttää lakisääteisenä, koska se on monille taloudellisesti ensisijainen sosiaalisen turvallisuuden takaaja.”

Kokoomus kantaa huolta myös yksilöiden vaihtelevista elämäntilanteista. Turvallisuuden takeeksi puolue esittää sosiaalista tukiverkkoa. Käytännössä nämä toteutetaan lakisääteisenä perusturvana. Jotta yhteiskunnan hyväksi kerättävä rahoitus kohdentuu oikeudenmukaisena kaikkiin yksilöihin on tuloverotusta alennettava. Palveluiden osalta yksilöllä on oltava oikeus valita palveluntuottajansa sekä pyrkiä laadukkaiden palveluiden järjestämiseen. Ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan omaa palvelutuotantoa on lisättävä. Yksilöiden hyvinvoinnin lisäämiseksi on lisättävä työtä ja ratkaistava työttömyysongelma. Työllisyyttä lisätään kokoomuksen mukaan parhaiten työvoima-, koulutus- ja sosiaalipoliittisin toimin. Alueellinen tasa-arvo turvataan eri alueiden ominaispiirteitä vahvistavalla aluepolitiikalla.

”Valinnanmahdollisuuksien laajentamista on pidettävä peruseriaatteena myös kansainvälisessä toiminnassa. Sovellamme hyväksymiämme poliittisia periaatteita myös kansojen väliseen ja maailmanlaajuiseen kanssakäymiseen. Kansainvälisessä politiikassa on keskityttävä niihin keinoihin, joilla turvataan kaikille ihmisille elämisen perusedellytykset, mahdollisuudet henkiseen kasvuun ja tasavertaiseen osallistumiseen riippumatta siitä, minkä valtion kansalaisia he ovat.

Valtioiden lähes rajoittamaton itsemääräämisoikeus on usein johtanut siihen, että ei ole kyetty ratkaisemaan rauhanomaisesti valtioiden, kansojen ja ihmisten keskinäisiä ristiriitoja. Perinteinen, valtioiden väliseen kanssakäymiseen perustunut, kansainvälinen politiikka ei ole kyennyt vastaamaan ihmiskunnan tulevaisuuden keskeisiin haasteisiin, kuten hallitsemattomaan väestönkasvuun, nälkään, köyhyyteen, ympäristön tuhoutumiseen, asevarusteluun, sotiin, ihmisoikeuksien loukkauksiin, pakolaisuuteen ja lukutaidottomuuteen. Nämä toisiinsa kytkeytyvät ongelmat edellyttävät uudenlaista kansainvälistä turvallisuusajattelua, joka perustuu lisääntyneeseen keskinäiseen riippuvuuteen ja kanssakäymiseen aseellisen aggressioon tai sillä uhkaamisen sijasta.”

Oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ovat keskeisiä teemoja. Globaali tasa-arvoisuus nousee puoleen tavoitteeksi luvussa viisi. Kokoomus haluaa laajentaa valinnan mahdollisuuksia ja mahdollisuuksia toimia globaalisti tavoitteidensa hyväksi. Kansainvälisessä politiikassa on pyrittävä samojen yksilönvapauksien mahdollistamiseen kuin paikallisestikin. Kokoomus kannattaa kansainvälisen yhteiskunnan roolia ongelmallisten tilanteiden ratkaisuissa ja olisi osin valmis luopumaan perinteisestä kansallisvaltioiden keskinäiseen kanssakäymiseen perustavasta kansainvälisestä politiikasta. Tärkeämpää on pyrkiä turvaamaan universaalien arvojen toteutuminen. Kansallisista eduista luopuminen koituu yksittäisten ihmisten ja aatteiden hyväksi.

”Kehitysyhteistyö on kahdensuuntaista vuorovaikutusta, joka antaa myös virikkeitä länsimaisen kehitysajattelun muuttamiseen kohti kestävämpää ekososiaalista taloutta. Suomen on tuettava ongelmien ratkaisua niiden synty- tai lähialueilla. Kansainvälisen yhteisön jäsenenä Suomen on oltava valmis kantamaan vastuuta ongelmien seurauksista, kuten pakolaisuudesta myös kansallisella tasolla.

Kansainvälisen kaupan ja talouden on pohjaututtava ekososiaalisen markkinatalouden periaatteille. Vuorovaikutuksen ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi tavoitteena on oltava vapaampi maailmankauppa, johon kuuluvat sosiaalisen ja ekologisen keinottelun estävät järjestelmät. Taloudellisten suojamuurien poistaminen ja kansainvälisen kaupan rakenteiden korjaaminen edistävät useissa tapauksissa kehitysmaiden asemaa perinteistä kehitysyhteistyötä paremmin.”

Globaalin vastuun politiikkaan kokoomuksen mielestä kuuluu kehitysyhteistyö ja yhä vapaampi maailmankauppa. Suomen on tuettava ongelmanratkaisua niiden syntyalueilla. Kansainvälisen yhteisön on vastattava uusiin haasteisiin uudistumalla, jolloin ongelmanratkaisu muuttuu helpommaksi. Ennen kaikkea kehitysyhteistyön lähtökohtana on taloudellisten suojamuurien purkaminen, jolla voidaan välttää sekä epäarvoistumista että aseellisten konfliktien syntymistä. Kokoomuksen mukaan asejärjestelmien purku on ehto maailmanlaajuisen rauhan syntymiselle. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö Suomen tulisi ylläpitää asianmukaista ja turvallisuusympäristön huomioivaa puolustustointia. Kansainvälisen integraatiokehityksen täytyy pohjautua turvallisuuden lisäämiseen.

”Kilpailevien käsitysten olemassaolon suosiminen ja mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnassa ovat kokoomuslaisuuden pääperiaatteita. Tämä moniarvoisen kansanvallan ajatus erottaa sen useimmista muista aatteista. Kansanvaltaan kuuluvat myös yhteiskunnan jäsenten valtaoikeudet, jotka toteutuvat osallistumisessa, edustuksellisuudessa ja valvonnassa.

Ristiriidat on ratkaistava ilman väkivaltaa ja kansanvaltaisesti. Toisaalta jokaisella yksilöllä ja yhteisöllä on oikeus puolustaa olemassaoloaan ja elintärkeitä etu-

jaan. Demokraattinen päätöksenteko on keino säädellä ja sovittaa arvo- ja eturistiriitoja. Näin turvataan erityisesti yhteisön heikompien jäsenten asema, jokaisen vähimmäisetuudet ja valinnanvapauden perustaso. Arvoristiriitoja ei voi ratkaista, vaan niiden on oltava edustettuna yhteiskunnallisessa vallankäytössä saamallaan kannatuksella.”

Kokoomus haluaa luvun kuusi mukaan toimia aidon demokratian puolesta. Tämä tarkoittaa moniarvoisen kansanvallan hyväksymistä ja tukemista. Koska valta on kansalla, tulee sen myös saada osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Jokaisen yksilön oikeus puolustaa itseään ja omaisuuttaan luo yhteiskuntaan ristiriitoja. Yhteisön heikompien jäsenten oikeudet turvataan parhaiten säatelemällä yhteiskunnassa esiintyviä arvo- ja eturistiriitoja. Niitä ei voida poistaa ratkaisemalla ne, vaan ennemmin on turvattava erilaisten näkemyksien tasapuolinen edustus valtaelimissä. Kansalaisten tärkeimmistä oikeuksista on säädettävä perustuslaissa. Perusoikeus on luonnon oikeus moninaisuuteen. Perusoikeusrikkomukset on saatava käsitellä tuomioistuimessa.

”Poliittinen päätöksenteko perustuu aina arvoihimme ja arvostukseemme. Päätösten tekemiseen tarvitsemme myös tietoa ja asiantuntemusta ja siksi on huolehdittava eri arvolähtökohdista syntyneiden tutkimustulosten saatavuudesta. Tosiasioista ei yksin voida johtaa demokraattisesti syntyviä päätöksiä. Kansanvaltaa rapauttavat usko yhteen ainoaan vaihtoehtoon kussakin valintatilanteessa ja asiantuntijatiedon merkityksen ylikorostaminen.”

Arvot vaikuttavat päätöksentekoon. Näin ollen päätöksenteko ei ole vain tilastomatematiikkaa, vaan demokraattinen yhteiskunta toimii arvojensa pohjalta. Asiantuntijavaltaa ei saa korostaa liikaa eikä valta saa keskittyä. Vallan väärinkäytön mahdollisuuksia kavennetaan lisäämällä päätäjien vastuuta sekä keventämällä hallintoa. Yhteiskunnan tulee olla myös avoin ja rehellinen, jotta moninaiset näkemykset tulevat julki. Vasta tämän jälkeen voidaan käydä kriittistä ja julkista keskustelua. Edellytyksenä on vapaa tiedonvälitys. Tärkeintä vallanhajautusta on vallan siirto ihmisille itselleen.

”Kokoomuksen aate on ollut sosiaalireformismin, konservatismen ja liberalismien välistä kilpailua. Kokoomus on elävän aatteen poliittinen puolue, joka sitoutuu kannattamiensa arvojen ja periaatteiden toteuttamiseen, muttei lyhytnäköisen etupolitiikan osapuoleksi.

Yhteiskunnallisen uudistusmielisyyden, vanhoillisuus- ja vapausaatteiden ristipaineista on syntynyt vireä aatteellinen elämä. Historiassaan Kokoomus on pyrkinyt eri yhteiskuntapiirien kokoamiseen laillisuuden ja yksilönvapaudet turvaavan valtion sekä kansallisen identiteetin kohottamisen teemoilla. Tänäpäin Kokoomus on aatepuolue, joka kutsuu kaikkia rakentamaan suvaitsevaa yhteiskuntaa, jossa yksilön

vapaus toimia ja kehittyä yhdistyy vastuuseen toisista ihmisistä ja vastuuseen luonnon säilymisestä.”

Kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelma päättyy erilliseen lukuun jossa puolue summaa oman ideologisen ristiriitansa. Suomalaisena aatepuolueena kokoomus pyrkii omassa toiminnassaan korostamaan demokratian periaatteita. Puolueen tavoitteena on toimia kansalaisliikkeenä. Jokaisella jäsenellä on oikeus omaan mielipiteeseensä. Tämä moninaisuus on näkynyt puolueen historiassa sosiaalireformismiin, konservatismiin ja liberalismiin kilpailuna. Puolueen haluna on rakentaa eri aatteiden ristipaineessa suvaitsevaa yhteiskuntaa. Koska puolue on jo historiassaan pyrkinyt kokoamaan samanhenkiset näkemykset yhteen, haluaa se katsoa yhä tulevaisuuteen. Puolue sitoutuu kannattamiensa arvojen esitaistelijaksi, mutta ei suostu lyhytnäköisen etupolitiikan ajajaksi.

4.2 Kokoomuksen ideologinen jako

Kokoomuslainen ideologia on ollut monien aatteellisten näkökulmien ristipaineessa. Puolue on perustettu yhdistämään suomalainen poliittinen porvaristo. Nuor- ja vanhasuomalaisten sisäiset ristiriidat eivät kuitenkaan kokoomuksen perustamisen yhteydessä mahdollistaneet todellisen kokoomuksen syntymistä. Puolueeseen tällöin liittyivät ennen kaikkea monarkiaa kannattaneet porvarit.

Monarkian kannattamisen ympärille rakentui myös puolueen varhainen arvomaailma. Siinä näkyi selkeästi yläluokkainen näkemys kansakunnan roolista. Kokoomuslaiset halusivat puolueestaan uuden uljaan ja ylöspäin katsottavan poliittisen liikkeen, joka voimakkaasti tukee kansaansa ja vahvistaa sen asemaa. Ehkä nähtävissä oli jopa jonkin asteinen auktoriteetin kaipuu. On muistettava, että Suomi oli itsenäisyytensä myötä vapautunut toisesta sortokaudesta. Lisäksi Suomi oli ollut tiukasti Venäjän vallan jo yli sadan vuoden ajan. Vaikka autonomian ajan Suomeen ei hallitsijan valta kohdistunutkaan niin vahvasti kuin esimerkiksi Baltian maihin, oli Suomella selkeä yksinvaltiyas. Toisaalta tsaarinvallasta oli kuninkaanvallan luontainen jatke, koska myös Ruotsin vallan alla Suomi oli tiivis osa emämaata. Näin ollen vahvan hallitsijan saaminen Suomeen olisi ollut tämän perinteen mukaista.

Vanhasuomalaisuutta, jonka pohjalle monarkistinen kokoomus rakentui, on pidetty sosiaalireformistisena aatteena. Ideologiaksi sosiaalireformismista ei kuitenkaan ole, sillä reformismilla on

aina pyrkimys johonkin toiseen vallitsevaan tilanteeseen. Näin ollen reformismi on aina väline saavuttaa jotain parempaa tai vähentää pahan määrää. Kokoomuksen osalta tämä oli estää suomalaisen yhteiskunnan valuminen sosialismiin. Yrjö-Koskinen (2001, 57) totesi sosiaalireformismin tarpeelliseksi, koska sosialismi ei ollut vielä löytänyt tietään Suomeen. Näin ollen vanhasuomalaisten ja samalla koko suomalaisen yhteiskunnan tuli taistella sosialismia vastaan sen omilla aseilla. Työväenkysymyksen ratkaisemiseksi vaadittiin sosiaalisten olojen paranemista.

Työväenkysymys oli työväenliikkeen perustamisen aikoihin keskeinen ideologisen jaon väline. Aivan kuten Englannissa Hobhouse pyrki tuomaan liberaalin vaihtoehdon työväenliikkeelle uuden liberalismiin muodossa, pyrittiin Suomessa estämään uudistuksen vallankumous. Teollisuustyöläisten merkittäväällä kasvulla oli osuutensa työväenliikkeen pohjalle syntyneen sosialidemokraattisen puolueen nousuun Suomen suurimmaksi puolueeksi. Sosialidemokraattien kannatuksen lisäys taas ajoi porvarilliset toimijat uudistuksiin. Nykypäivän puoluekannatusten valossa työväen valtaannousua ei ole enää reformein pystytty estämään.

Vanhasuomalainen sosiaalireformismi ja samalla varhaiskokoomuslainen politiikka olivat pohjimmiltaan kuitenkin konservatismiin tavoittelua, ei itsenäistä ideologista keskustelua. Kokoomuksen verkkosivujen (2005) aatehistoriaosuuden mukaan puolueen ideologiset vaiheet voidaan periaateohjelmien perusteella jakaa neljään aikakauteen:

- ”Suomalaisesta puolueesta periytyvään sosiaalireformismin kauteen 1918-20
- konservatismiin 1920-57
- dynaamiseen konservatismiin 1957-70
- porvarismiin ja yksilöllisyyden korostamiseen 1970 alkaen.”

Mielestäni tämä jako on kuitenkin tarpeeton, sillä ohjelma-ajanjaksoit voidaan tiivistää kahteen jaksoon: ensinnäkin varhaiskokoomuslaiseen konservatismiin perustamisesta ja Suomalaisen puolueen ajoilta 1970-luvulle ja toiseksi 1970-luvulta peräisin olevaan moderniin kokoomuslaiseen liberalismiin. Käännekohtana konservatismista liberalismiin ovat selvästi vuoden 1969 puoluekokousaloite ja vuoden 1970 periaateohjelma. Näiden argumenttien pohjalta periaateohjelmassa puolueen itsensä käymä keskustelu kolmijaosta on hieman ongelmallinen ja mielestäni perusteeton.

On totta, että kokoomuksessa kuten monissa muissakin puolueissa ilmenee erilaisia näkemyksiä yhteiskunnan kehittämisestä. Usein erilaisuutta esiintyy siinä määrin, että toimijat unohtavat jopa sen miksi loppujen lopuksi kuuluvat samaan puolueeseen. Puolueella on oltava joku kantava

ajatus johon se pohjimmiltaan nojaa. Muut aatteelliset virtaukset ovat vähemmän merkityksellisiä. Jos tällaisia keskeisiä teemoja etsitään, voidaan huomata kokoomuksen yhtenä keskeisenä teemana olleen turvallisuuden, mutta jos keskeisimmäksi arvoksi tai opiksi on nostettava jokin, niin se on ehdottomasti yksilökeskeisyys. Siitä on johdettavissa sekä turvallisuus että myös jossain määrin isänmaallisuus. Konservatiivisesta isänmaallisuudesta kokoomus on vuosien saatossa siirtynyt isänmaallisuuteen, jonka keskeisenä teemana ei enää ole kansallisvaltion sitoutuminen. Eurooppalaistumisen ja ennen kaikkea myöhemmin EU-jäsenyyden myötä kansallisen isänmaallisuuden on korvannut kansainvälinen isänmaallisuus. Tämä näkyy myös vuoden 1993 periaateohjelmassa. Toisaalta kansainvälistymisen tukemista voidaan helposti tulkita myös isänmaan eduksi, kun kysymys on kilpailukyvyn edistämisestä ja sitä myöten hyvinvoinnin kasvatamisesta.

Puolue on perustettu konservatismiin kannattajaksi. Vuoden 1993 ohjelmasta on edelleen löydettävissä muutamia konservatiivisia äänenpainoja, mutta pääosin sen sisältö on liberaalia yhteiskuntafilosofiaa painottava. Konservatiivisuuden laimeneminen on ollut luontainen jatkumo siitä kehityksestä, joka alkoi vuoden 1969 puoluekokouksesta ja Kansallisten Ylioppilaiden kritiikistä. Varsinkin puolueen itsensä määrittelevä jälkiluku osoittaa kokoomuksen löytäneen aatteelleen liberaalin pohjan. Käsitys itsestään aatepuolueena etupuolueen sijaan on selkeä viesti¹¹¹. Tavoitteena on siis toimia ”oikein”, ei jonkun edun vuoksi. Tämä tavoite on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä käytännössä etupolitiikkaan liukuminen on hyvin helppoa. Samalla on muistettava, että politiikassa on aina kysymys jonkin intressiryhmän edun ajamisesta.

Yhteenveto. Kokoomus on perustettu monarkismia kannattaneiden, pääosin vanhasuomalaisten uudeksi puolueeksi. Monarkismi kuuluu selkeästi konservatiiviseen aateperintöön¹¹². Vanhasuomalaisuutta, joka selvästi siirtyi myös kokoomukseen, on pidetty sosiaalireformismina. Tätä suuntautuneisuutta ei voida pitää erillisenä aatesuuntauksena, vaan eräänlaisena tienä johonkin muuhun ideologiaan. Nuoren kokoomuksen kohdalla tuo päämäärä oli konservatismi. Sosiaalisilla muutoksilla haluttiin sitoa kansa tukemaan kokoomuslaista, vahvaa ja perinteisiin nojautuvaa, yhteiskuntaa. Samalla puolue pyrki eristämään myös sosialismin maan rajojen ulkopuolelle.

¹¹¹ Jos näkemystä ”oikein” toimivasta toimijasta verrataan yhteiskuntateorioihin, on muistettava niin Machiavellin ruhtinaan idea kuin Hobbesin käsitys suvereenista valtiasta. Kummankin piti olla riippumattomia kansalaisten tahdosta ja toimia vaikeissa tilanteissa niin kuin oli ”oikein”, ei populistisesti.

¹¹² Tosin myös liberaalit ajattelijat, kuten Machiavelli, Hobbes ja Locke ovat esittäneet jonkinasteisia liberaalia monarkismia puolustavia näkemyksiä.

Liberaalit näkemykset sen sijaan ovat saaneet valtaa puolueessa 1970-luvulta saakka. Selkeän siirtymän jälkeen puolue on käynyt ideologista kamppailua käytännössä vain liberalismiin ja konservatismiin välillä. Lehtinen (1996, 164) toteaa konservatismiin jääneen selkeästi liberalismiin jalkoihin. Lisäksi Lehtinen väittää, että kokoomuksen nykypäivän aatekannaksi on muodostunut hänen määrittelemänsä mukainen vasemmistoliberalismi. Tähän näkemykseen en yhdy, sillä tarkempi analysointi osoittaa kokoomuslaisen liberalismiin olevan pääosin sosiaaliliberalismia. Tämä suuntaus on selkeästi yksilökeskeinen, kun taas Lehtisen vasemmistoliberalismiksi nimeämä suuntaus voidaan käsittää kollektiivisten suuntausten harjoittamana liberalismina.

4.3 Kokoomuslainen yksilö- ja yhteiskuntäkäsitys

”Kaikessa merkittävässä hallinnollisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa on ympäristövaikutukset arvioitava kattavasti ennen päätöksentekoa. Tämä on tärkeää niin luonnolle aiheutettavien muutosten ennakoimiseksi ja ongelmien välttämiseksi kuin myös ympäristökustannusten sisällyttämiseksi taloudelliseen toimintaan... ”

... Maan ja luonnonvarojen omistusoikeuden määrittely ja haittojen hinnoittelu on tärkeää luonnon sietokyvylle ja korvauskysymyksille, jotta hyödyt ja haitat voidaan kohdentaa oikein ja niiden suuruus määritellä. Tämä edellyttää ympäristöhaittojen rahallista hinnoittelua.”

Kokoomuksen käsitys yksilöstä osana luontoa on identtinen klassisen liberalismiin käsitteeseen¹¹³. Sen sijaan vastuullisuus ajattelu, vaikka sitä myös liberalismissa ilmenee, on selvästi perua konservatiivisesta ajattelusta, jossa jokainen yksilö on vastuussa itsestään ja teoistaan. On jopa selvästi nähtävissä ympäristöajattelussa vallitsevana oleva kestävän kehityksen periaate¹¹⁴.

” Päämääränämme on yksilönvapaus, vastuu ja henkinen kasvu... ”

...Jokainen ihminen on yhtä arvokas. Ketään ei tule eriarvoistaa iän, sukupuolen, vammaisuuden, kielen, vakaumuksen, kansallisuuden, rodun, asuinpaikan tai muun seikan perusteella. Ihmisten erilaisuus on rikkaus, se ei saa olla syy kenenkään oikeuksien polkemiseen. Yksilönvapauden toteuttaminen edellyttää tasa-arvoa. Tasa-arvoon pyrkiminen, eli yhtäläisten mahdollisuuksien luominen, on Kokoomuksen keskeinen yhteiskunnallinen tavoite. Tasa-arvon edistämiseksi yhteiskunnan on taattava kansalaisen aineellinen ja henkinen perusturvallisuus.”

¹¹³ Klassisessa liberalismissa Hobbesin, Locken ja Rousseauin näkemykset luonnosta ovat hyvin lähellä kokoomuslaista luontonäkökulmaa.

¹¹⁴ Kestävän kehityksen periaate, jonka mukaan luonnonvaroja ei tule käyttää yli niiden uusiutumiskyvyn voidaan yhteiskuntateoreettisessa keskustelussa johtaa Locken ehdoista yksityiselle maaomistukselle.

Muutoin kokoomuksen itselleen määrittelemät perusarvot noudattelevat tiukasti klassisen liberaalisen käsityksiä. Päämääräksi asetettu yksilönvapaus on niin Hobbesin, Locken ja Rousseauin kuin Kantinkin keskeinen ajatus. Valistuksen ajan vallankumoukselliset porvarit kannattivat juuri epätasa-arvoisen despoottisen yhteiskunnan korvaamista yksilöä ja yksilöiden arvoa korostavalla näkökulmalla.

”Jokaisella ihmisellä on oltava mahdollisimman laaja omaa elämäntapaansa koskeva valinnanvapaus. Aito, kaikkia ihmisiä koskettava yksilöllisyys voi toteutua vain, jos ihmisille on turvattu sivistykselliset, sosiaaliset ja taloudelliset mahdollisuudet elämäntapansa valintaan. Julkisen vallan ei pidä puuttua yksilön omaa elämää koskeviin ratkaisuihin, paitsi jos kyseessä on luonnon tuhoaminen tai toisen ihmisen oikeuksien ja vapauksien loukkaaminen....

...Yksilöiden vaihtelevat elämäntilanteet ja yhteiskunnan toimivuus edellyttävät kattavaa sosiaalista turvallisuutta. Sosiaalisen turvaverkon ylläpito on eettinen velvollisuutemme. Se lisää myös turvallisuutta, riskinottohalua, työntekoa ja yrittämistä. Jokaisen on pyrittävä omatoimisesti mahdollisimman pitkälle huolehtimaan omasta hyvinvoinnistaan....

...Kokoomus puolustaa sekä perus- että ansioturvan kehittämistä olennaisena osana yksilöiden toimintakyvyn, kansanterveyden, tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja taloudellisen toimeliaisuuden takaamista. Perusturvan on katettava yleisimmät sosiaaliset ja yksilölliset elämäntilanteet, joissa ihminen tarvitsee yhteiskunnan tukea. Näitä ovat sairaus, työttömyys, opiskelu, vanhuus, lapsuus, työkyvyttömyys, vanhemmuus, vammaisuus, huoltajan kuolema ja kotona tapahtuva hoitotyö. Perusturvan ylittävästä ansioon sidotusta hyvinvoinnista jokaisen on kannettava kohtuullinen osuutensa, mikä myös edellyttää tuloverotuksen alentamista. Perusturva on tärkeä kaikkien ihmisten vakuuttajana ja avustajana. Ansioturva tulee jatkossakin säilyttää lakisäätisenä, koska se on monille taloudellisesti ensisijainen sosiaalisen turvallisuuden takaaja.”

Sen sijaan kokoomuslainen näkemys turvallisuudesta on syytä jakaa kolmeen luokkaan. Toisaalta klassinen liberalismi korosti ihmisten turvallisuutta toimia yhteiskunnassa. Hobbesin mukaan yksilöt tarvitsivat valtion jarruttamaan väkivaltaista kilpailua, joka esiintyi yksilöiden välillä. Vastaavan näkemyksen on myös osin jakanut Marx, joka uskoi valtion poistavan monia ihmisille kertyneitä ongelmia, kuten ammatinvalinnan tai perheyhteisöistä johtuvan sosiaalisen yhteenkuuluvaisuuden ongelman. Toinen keskeinen näkemys turvallisuudesta on liberalismissa, mutta myös konservatismissa esiintyvä turva omaisuudelle. Käsityksen mukaan yhteiskunta, tarkemmin valtio, pitää säätelyllään huolta siitä, etteivät muut yksilöt voi loukata yksityistä omistusta. Lisäksi turvallisuus on nähtävä osana suurempaa kokonaisuutta. Varsinkin sosiaaliturva ja osittain sivistys on voidaan käsittää turvallisuutta luovana elementtinä. Elämän edellytyksien turvaamisen osalta puolueen näkökulma on yhtenevä varsinkin sosiaaliliberalismin näkemyksiin.

”Kokoomus perustaa politiikkansa ihmiseen tiedostavana ja luovana yksilönä sekä oman käsityksensä mukaisesti hyvään pyrkivänä. Yksilö on aina yhteisön jäsen ja siitä riippuvainen. Yksilönvapauden rajoina ovat muiden ihmisten vapaudet ja luonnon hyvinvointi. Näiden turvaamiseksi tulee demokraattisella yhteisöllä olla oikeus rajoittaa yksilön vapauksia, muttei kuitenkaan enempää kuin se on välttämätöntä.”

Kokoomuksen yksilökäsitys mukailee Kantin esitystä. Yksilö nähdään järkevänä toimijana, joka aina pyrkii hyvään. Toisaalta tässä ihmiskäsityksessä esiintyy myös Rousseau’n näkemys yksilöiden hyväntahtoisuudesta ja sosiaaliseen kanssakäymiseen pyrkimisestä erotuksena Hobbesin ”kaikkien sotaan kaikkia vastaan”. Luovuus on liberalismiin keskeinen ajatus. Von Humboldtin esittämä näkemys ihmisten tavoitteesta rakentaa itsestään taideteoksia, on juuri se mikä myös kokoomuksen periaateohjelmasta voidaan lukea. Taideteosajattelun ohella kokoomuksen luovuusihanteessa on vaikutteita Hegelin oppi tahdon vapautumisesta. Kuten von Humboldtin määrätietoinen itsensä rakentuminen, noudattaa Hegelin vapautumisteoriakin ajatusta älyään kehittävästä yksilöstä. Vain älyllisen kehittymisen myötä yksilöllä on mahdollisuus tulla ensin tietoiseksi muista ja lopulta kehittää yhteiskunnasta tila, jossa kaikki voivat toteuttaa tieteiden ja taiteiden harrastamisen ihannetta.

”Elämä on jatkuvaa valintojen tekemistä. Valinnoissaan yksilöllä on oltava vapaus tehdä myös muista riippumattomia, uusia ja luovia ratkaisuja. Tämä erilaisuus merkitsee rikasta ja monipuolista ihmisten yhteisöä, joka kannustaa luovuuteen.

Vapauteen sisältyy aina vastuu. Jokaista on kannustettava tekemään itsenäisiä päätöksiä, ottamaan vastuuta ratkaisuihistaan, kohtelevaan muita tasa-arvoisesti ja käyttämään oikeuksiaan. Kokoomus arvostaa pohjoismaista demokratiaa, humanismin periaatteita ja kristillistä etiikkaa.

Yksilöllä on myös vastuu yhteisön kehittämisestä. Tähän ihminen vaikuttaa poliittisten valintojen lisäksi koko elämäntavallaan. Meillä on velvollisuus elää niin kuin arvojemme mukaan näemme oikeaksi ja odotamme muiden elävän.

Ryhmän ja yhteisön jäsenenä yksilön persoonallisuus kasvaa. Jäsenyys saattaa vaikuttaa vapautta vähentävästi, mutta kuitenkin se samalla lisää turvallisuutta ja kehittymismahdollisuuksia. Tämän ihmisten välisen vuorovaikutuksen kehittymiseen ja säilymiseen vaikuttaa paljon se, kuinka tasa-arvoisesti ihmiset kohtelevat toisiaan. Sosiaalisina ja itsenäisinä yhteisöjen jäseninä ihmiset on tunnustettava tasa-arvoisiksi. Jokaisen ihmisarvon on oltava loukkaamaton.”

Kokoomuksen mukaan yksilöt kuuluvat jäseninä yhteisöön. Moderneissa yhteiskuntateorioissa tätä näkökulmaa edustaa ennen kaikkea kommunitarismi, mutta varsinkin Rawlsin näkemys osal-

listuvista heijastuu periaateohjelmasta. Rawlsilaisuus näkyy kaikkein selvimmin periaateohjelman linjauksessa yksilönvapauden rajoittamisessa yhteiskunnassa: *”Yksilönvapauden rajoina ovat muiden ihmisten vapaudet ja luonnon hyvinvointi.”* Tämä näkemys on samanlainen kuin Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian ensimmäinen periaate.

”Yksilön kasvuun vaikuttavat merkittävästi eri elämäntilanteissa eteen tulevat ihmissuhteet ja niistä muodostuvat erilaiset yhteisöt. Läheiset ihmissuhteet, koti ja perhe eri muodoissaan ovat yksilön tunne-elämän kehittymisen kannalta keskeisessä asemassa. Lapsuuden ja nuoruuden kannalta yksilön suhteet läheisimpiin ovat merkittäviä ja niiden kehittymistä yksilön persoonallisuutta ja henkistä kasvua tukevaan suuntaan tulee vahvistaa.”

Hegeliläisessä yhteiskuntafilosofiassa perhe muodostaa ydinyhteisön. Tuossa yhteisössä ihmiset eivät pyri taistelemaan tai kilpailemaan keskenään, vaan pyrkivät edistämään yhteistä hyvää. Lisäksi yksilöt voivat kuulua erilaisiin yhteisöihin korporaatioihin. Yhdistymisvapaus on yksi liberalismiin keskeisimmistä arvoista. Erotuksena sosialistiseen ajatteluun on juuri vapaus. Sen sijaan sosialistisissa yhteiskunnassa kysymys on selvästi enemmän pakottavasta yhdistymisestä. Tällä pyritään ehkäisemään syrjintää yhdistymisessä. Hegelin korporaatioajatuksen taustalla oli pyrkimys luoda tasa-arvoa yhteisöjen sisälle. Marx taas vei ajatuksen pidemmälle ja pyrki saamaan ammattiyhdistykset vallankäyttäjiksi. Tämä syvemmälle viety näkemys on kokoomuslaisuudelle vieras.

”Elämä on jatkuvaa valintojen tekemistä. Valinnoissaan yksilöllä on oltava vapaus tehdä myös muista riippumattomia, uusia ja luovia ratkaisuja. Tämä erilaisuus merkitsee rikasta ja monipuolista ihmisten yhteisöä, joka kannustaa luovuuteen.

Vapauteen sisältyy aina vastuu. Jokaista on kannustettava tekemään itsenäisiä päätöksiä, ottamaan vastuuta ratkaisuisistaan, kohtelemaan muita tasa-arvoisesti ja käyttämään oikeuksiaan. Kokoomus arvostaa pohjoismaista demokratiaa, humanismin periaatteita ja kristillistä etiikkaa.”

Kantilainen ajattelu korostuu myös kannustuksessa yksilölliseen päätöksentekoon. Rationaalisen valinnan tekevä yksilö ei voi tehdä väärin. Yksilölle on kuitenkin taattava tarpeeksi laaja määrä mahdollisuuksia. Kokoomuksen mukaan yksilön on kuitenkin kannettava päätöksissään vastuu myös itsestään ja muista. Tämä tapahtuu sekä Kantilla että kokoomuksessa kultaisen säännön mukaisesti.

”Jokaisella ihmisellä on oltava mahdollisimman laaja omaa elämäntapaansa koskeva valinnanvapaus. Aito, kaikkia ihmisiä koskettava yksilöllisyys voi toteutua

vain, jos ihmisille on turvattu sivistykselliset, sosiaaliset ja taloudelliset mahdollisuudet elämäntapansa valintaan. Julkisen vallan ei pidä puuttua yksilön omaa elämää koskeviin ratkaisuihin, paitsi jos kyseessä on luonnon tuhoaminen tai toisen ihmisen oikeuksien ja vapauksien loukkaaminen.”

Kokoomuksen yksilökäsitys muistuttaa hyvin paljon klassisen liberalismiin ja modernin libertarismiin käsityksiä. Riippumattomuus ja positiivinen individuaalisuus ovat yksilön toiminnan lähtökohta. Ohjelmassa ei kuitenkaan ole puututtu de Tocquevillen näkemykseen, jonka itse määritellen negatiiviseksi individuaalisuudeksi. Voiko yltiöindividuaalisuudesta seurata yksilöiden ja läheisyhteisöiden eriytymistä omaan ”perhepiiriin”? Tätä vaihtoehtoa ohjelma ei käsittele lainkaan. Toisaalta yhteiskunta nähdään myös sosiaaliliberalistisena välineenä. Tällöin yhteiskunnan tehtävänä on tarjota yksilöille mahdollisuuksia. Sen lisäksi yhteiskunnan rooli määritellään hyvin modernin liberalismiin eli sekä sosiaaliliberalismiin että libertarismiin ajatusten mukaisesti: yhteiskunnalla ei ole oikeutta puuttua yksilön toimintaan estäen tätä tekemästä järjettömyyksiä. Tarkemmin julkisen vallan oikeus yksilön arvosteluun on tiukasti kielletty.

”Valinnanmahdollisuuksien laajentamista on pidettävä peruseriaatteena myös kansainvälisessä toiminnassa. Sovellamme hyväksymiämme poliittisia periaatteita myös kansojen väliseen ja maailmanlaajuiseen kanssakäymiseen. Kansainvälisessä politiikassa on keskityttävä niihin keinoihin, joilla turvataan kaikille ihmisille elämisen perusedellytykset, mahdollisuudet henkiseen kasvuun ja tasavertaiseen osallistumiseen riippumatta siitä, minkä valtion kansalaisia he ovat.

Valtioiden lähes rajoittamaton itsemääräämisoikeus on usein johtanut siihen, että ei ole kyetty ratkaisemaan rauhanomaisesti valtioiden, kansojen ja ihmisten keskinäisiä ristiriitoja. Perinteinen, valtioiden väliseen kanssakäymiseen perustunut, kansainvälinen politiikka ei ole kyennyt vastaamaan ihmiskunnan tulevaisuuden keskeisiin haasteisiin, kuten hallitsemattomaan väestönkasvuun, nälkään, köyhyyteen, ympäristön tuhoutumiseen, asevarusteluun, sotiin, ihmisoikeuksien loukkauksiin, pakolaisuuteen ja lukutaidottomuuteen. Nämä toisiinsa kytkeytyvät ongelmat edellyttävät uudenlaista kansainvälistä turvallisuusajattelua, joka perustuu lisääntyneeseen keskinäiseen riippuvuuteen ja kanssakäymiseen aseellisen aggressioon tai sillä uhkaamisen sijasta.”

Liberalismille tyypilliseen tapaan kokoomuksen ohjelmassa on määritelty tiettyjä arvoja, joille yhteiskunta tulee perustaa. Juuri tällaiset arvoasetelmat ovat olleet kommunitaristisen kritiikin kohteena suhteessa liberalismiin. Kokonaisuudessaan universaalien arvojen määrittely on yksi liberaalin ajattelun ongelmakohdista. Samaan aikaan liberaali ajattelu hyväksyy yksilöiden erilaisuuden ja ainutlaatuisuuden, mutta samalla vaaditaan yhteisten arvojen siirtämistä lainsäädännön ulkopuolelle. Tällaisen vaatimuksen on esittänyt Rawls. Kokoomuksen ohjelmassa sama asia näkyy siten, että ohjelma kokonaisuudessaan määrittelee eräänlaisen unelmayhteiskunnan,

mutta silti vannoo yksilöiden valinnan vapauden perään. Tosin on muistettava kantilainen näkemys yksilöiden moraalien määrittelemisestä, joka oikeastaan mahdollistaa tämänsuuntaisen ajattelun.

”Sukupuoliroolit ovat rajoittava tekijä naisten ja miesten tehdessä elämäntapavalintojaan. Yksilöllisyyden toteuttamiseksi on kahlitsevia rooli-odotuksia purettava. Kehitämme tasa-arvoa heikommassa asemassa olevaa suosimalla.”

Kokoomus pyrkii vuoden 1993 ohjelmassaan selvästi eroon myös perinteisestä konservatiivisesta katsantokannasta. Käsitys naisten asemasta muistuttaa John Stuart Millin näkemyksiä. Ennen hänen ajatuksiaan naisten oikeuksista ei lähes kukaan, edes liberaaliajattelijoista, pitänyt naisia ja miehiä samanarvoisina. Kokoomuslaisessa ajattelussa Millin näkemystä viedään vieläkin pidemmälle. Perinteisistä roolijaoista on luovuttava ja yksilöitä on käsiteltävä yksilöinä riippumatta sukupuolesta. Varsinkaan rooli-odotuksia ei saisi esittää. Myös yhtäläiset osallistumisoikeudet ovat juuri milliläisen sosiaaliliberalismin perua.

”Demokratia on yksilönvapauden ja tasa-arvon toteutumisen kannalta paras tapa päättää yhteisistä asioista. Avoimuus, rehellisyys ja toisten ihmisten mielipiteiden kunnioittaminen ja huomioonottaminen ovat demokratian perusta. Moniarvoisuuden kannattaminen merkitsee kilpailevien käsitysten esilläolon kannustamista ja niiden arvon tunnustamista. Yksilönvapaus ja tasa-arvo voivat toteutua vain moniarvoisessa ja kansanvaltaisessa yhteiskunnassa, jossa naiselle ja miehelle on turvattu yhtäläiset osallistumismahdollisuudet. Tämän johdosta on edistettävä kriittistä ja julkista keskustelua.”

Yhteiskunnan jäsenten tasa-arvon vaatimus on vahvasti mukana ohjelmassa. Uuden ajan näkemys yksilöllisyydestä ja perinteisten sukupuoliroolien häivyttämisestä on selkeää liberaalia ajattelua. Konservatiivit ovat perinteisesti nojanneet tiukkaan kulttuuriin, jossa perheyhteisön naiset ovat vastanneet kasvatuksesta ja kodinhoidosta. Sen sijaan liberaalissa ajattelussa sukupuolella ei sinänsä ole väliä. Myös naistutkimuksen vaikutus on löydettävissä ohjelman tasa-arvo-osioista. Positiivinen syrjintä on periaateohjelman mukaan hyväksyttyä.

”Koulutuksen on perustuttava moniarvoisuuden, aloitteellisuuden, yksilöllisyyden, sosiaalisuuden ja kriittisyyden korostamiseen. Koulutuksen on annettava paitsi kykyä tietojen ja taitojen hankkimiseen ja hyödyntämiseen, myös edellytyksiä oman arvomaailman ja maailmankuvan muodostamiseen. Opetuksessa on tunnustettava ja tuotava esiin ne arvot, joihin opetus perustuu. ...

...Tieteen tehtävänä on luoda uutta tietoa ja näin kehittää yhteiskuntaa. Tieteen harjoittamisen on oltava vapaata ja itsenäistä. Sen on oltava myös avointa kritiikil-

le ja vaikutteille. Yhteiskunnan tehtävänä on järjestää edellytykset tutkimuksen ja korkeimman opetuksen harjoittamiseen. Tieteen ja teknologian avulla luodaan tulevaisuutta. Niiden harjoittamisessa ja hyödyntämisessä on kunnioitettava ja edistettävä ihmisyyttä ja luonnon säilymistä.”

Kriittisen ajattelun lisäksi kokoomus on periaateohjelmassaan säilyttänyt Palosen ja remonttimiesten perinnön myös popperilaisuudessa. Periaateohjelma pitää tärkeänä avoimen yhteiskunnan toimintaa. Kriittinen keskustelu on mahdollista vain jos julkinen valta toimii läpinäkyvästi ja edistää tasapuolisesti demokratian kehittymistä. Toinen keskeinen remonttimiesten ohjelmasta säilynyt teema on ristiriitojen sääntely. Dahrendorflainen ajatus on sisällytetty moraalिसääntöinä, joita tarvittaessa säädellään yhteisellä päätöksellä.

Yhteenvedo. Kokoomuslainen yksilö- ja yhteiskuntäkäsityksen keskeinen oletus on ihmisen asettaminen osaksi luontoa. Tässä puolue noudattaa klassisten valistusliberaalien näkemyksiä. Yksilö on kokoomuksen mukaan rauhanomainen ja sosiaalinen toimija, joka pyrkii aina parhaimpaansa. Tunnistettavissa on laajasti sekä Locken ja Rousseauin että Hegelin ja Kantin näkemyksiä. Järkevän yksilön tavoitteena on rakentaa itsestään parempi ihminen, jossa keskeisenä työvälineenä on sivistys. Sivistyksen avulla ihminen kasvaa henkisesti sekä luopuu itsekkyydestä.

Perusarvojen osalta kokoomus noudattaa laajasti klassisen liberalismien määrittelemiä perusarvoja. Elämä, vapaus, tasa-arvo ja turvallisuus ovat jokaisen yksilön perustarpeita, jotka kaikille on turvattava. Yksilöiden toiminta yhteisöissä määrittelee sekä yksilöt itsensä että määrittävät rajat yksilöiden moraalikäsitteen yksilökohtaiselle luomiselle. Raamatusta pohjautuva kultainen sääntö on kokoomuslaisen moraalifilosofian pohja.

4.4 Näkemyksiä demokratiasta ja oikeudenmukaisuudesta

”Jokainen ihminen on yhtä arvokas. Ketään ei tule eriarvoistaa iän, sukupuolen, vammaisuuden, kielen, vakaumuksen, kansallisuuden, rodun, asuinpaikan tai muun seikan perusteella. Ihmisten erilaisuus on rikkaus, se ei saa olla syy kenenkään oikeuksien polkemiseen. Yksilönvapauden toteuttaminen edellyttää tasa-arvoa. Tasa-arvoon pyrkiminen, eli yhtäläisten mahdollisuuksien luominen, on Kokoomuksen keskeinen yhteiskunnallinen tavoite. Tasa-arvon edistämiseksi yhteiskunnan on taattava kansalaisen aineellinen ja henkinen perusturvallisuus.”

Kokoomuslaisen oikeudenmukaisuuskäsityksen perustaksi voidaan nimetä perusarvona mainittu tasa-arvo. Sen ideaali toimii puolueen ohjelman yhtenä johtoajatuksena. Käsitteen sisäisessä

määritelmässä kysymys on ennen kaikkea sosiaaliliberaalista mahdollisuuksien tasa-arvosta sosialistisen toteutuneen tasa-arvon sijaan. Käsitys nivoutuu tiiviisti yhteen oikeudenmukaisuuskäsityksen kanssa. Kokoomuslainen oikeudenmukaisuus on sekoitus libertaarista omistusoikeus- oikeudenmukaisuudesta ja sosiaaliliberaalista mahdollisuuksien tasa-arvon tuomasta oikeudenmukaisuudesta. Mielenkiintoisella tavalla puolue on pystynyt yhdistämään Berlinin määrittelemät negatiivisen ja positiivisen vapauden osaksi oikeudenmukaisuuskäsitystään.

Tasa-arvokäsityksen pohjana on uskomus kaikkien yksilöiden yhtäläisestä oikeudesta sekä elämään että toisaalta myös henkiseen kasvuun. Heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksien toteuttaminen vaatii resursseja, joita kokoomuslainen yhteiskunta kerää verotulojen muodossa. Pääosin verotuksen painopiste on kulutusverotuksessa ja rasitus kohdennetaan jokaiselle maksukykynsä mukaan. Näin ollen puolue ei yhdy libertaariin käsitykseen ”varastavasta” valtiosta verojen kerääjänä. Puolueen ohjelman mukaisesti jokaisella tulee lockelaista näkemystä myötäillen olla oikeus oman työnsä tuloksiin. Näin ollen von Humboldtin hahmottelemat oikeutetut tulot ovat yksilön verotuksessa suojatumpia kuin ei-oikeutetut.

”Kokoomus haluaa luoda edellytyksiä yksilölliselle henkiselle kasvulle ja luovuudelle. Jokainen ihminen on oman henkisen kasvunsa paras asiantuntija. Haluamme jokaiselle yksilölliset edellytykset kehittää itseään tarjoamalla tasa-arvoiset mahdollisuudet moniarvoiseen kulttuuriympäristöön. Henkiseen kasvuun kuuluu luopuminen itsekkyydestä ja pyrkimyksestä toisten alistamiseen. Näin toimiessaan on oikeus odottaa muilta hyväksyntää.”

Ihmisellä on oltava mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja opiskeluun sekä halua maansa koulutukseen hänelle parhaiten soveltuvassa elämänvaiheessa. Koulutuksen rakenteiden, sisältöjen ja koulutusmäärien on muotouduttava ensisijaisesti yksilöiden tekemien valintojen mukaan. Jatkuvan henkisen kasvun taloudellista perustaa on vahvistettava.”

Mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen ehdottomina edellytyksinä kokoomus näkee sekä avoimen demokratian että henkisen kasvun mahdollisuus. Rawlsilainen näkemys kaikille avoimista viroista popperilaisessa yhteiskunnassa kiteyttää hyvin myös kokoomuslaisen käsityksen. Von Humboldtin romanttinen käsitys yksilön itseään sivistävästä tavoitteesta täyttää myös periaateohjelmassa esitetyn määritelmän. Kokoomuksen näkemyksen mukaan resurssien kerääminen mahdollisuuksien tasa-arvon toteuttamiseen ja siten yksilönvapauden päämäärän saavuttamiseen on oikein. Samanlaisen näkemyksen on esittänyt myös Kant sekä sosiaaliliberaalit.

Sivistyksen nimeen on vannonut myös Hegel, jonka oppeja on suoraan sovellettu vanhasuomalaisen puolueen toimintaan. Snellmanin kannattama hegeliläinen sivistyskonservatismi omaksuttiin suomalaisen puolueen arvopohjaksi ja näin ollen sen vaikutukset ovat merkittävästi heijastuneet myös kokoomuksen sivistyskokoomusajatteluun. Sivistyksen katsotaan yleisesti olevan mahdollistava tekijä ja paremman luoja. Näin ollen sivistyksen tarjoaminen lienee ollut konservatismiin vastaveto uudelle aatteelle eli sosialismille. On tosin myös muistettava, että Suomeen konservatismi tuli ennen sosialismia. Euroopassa sen sijaan vastakkain asettelu oli kuitenkin jo ilmeinen.

”Koulutuksen on perustuttava moniarvoisuuden, aloitteellisuuden, yksilöllisyyden, sosiaalisuuden ja kriittisyyden korostamiseen. Koulutuksen on annettava paitsi kykyä tietojen ja taitojen hankkimiseen ja hyödyntämiseen, myös edellytyksiä oman arvomaailman ja maailmankuvan muodostamiseen. Opetuksessa on tunnustettava ja tuotava esiin ne arvot, joihin opetus perustuu.”

Koulutuksen moniarvoisuusvaade noudattaa myös Kantin näkemyksiä. Kun yksilöillä on mahdollisuus määritellä itse oma moraalinsa, on myös sallittua luoda erilaisia opetussuuntauksia. Tässä kokoomuksen ideologiasta heijastuu vahvasti MacIntyren ja Etzionin kommunitaristiset näkemykset, joissa universaalien arvojen sijaan arvojärjestelmät muodostuvat yhteisöjen itsensä määrittelemistä arvoista. Tällaisia ovat kulttuuriset ja uskonnolliset arvokokoelmat. Koulutuksen arvojen tunnustettavuus sen sijaan on osa avoimen yhteiskunnan periaatteita.

”Tieteen tehtävänä on luoda uutta tietoa ja näin kehittää yhteiskuntaa. Tieteen harjoittamisen on oltava vapaata ja itsenäistä. Sen on oltava myös avointa kritiikille ja vaikutteille. Yhteiskunnan tehtävänä on järjestää edellytykset tutkimuksen ja korkeimman opetuksen harjoittamiseen. Tieteen ja teknologian avulla luodaan tulevaisuutta. Niiden harjoittamisessa ja hyödyntämisessä on kunnioitettava ja edistettävä ihmisyyttä ja luonnon säilymistä.”

Kokoomuslainen yhteiskuntakäsitys pohjaa laajasti sivistyksen merkitykseen. Uuden oppiminen voi tapahtua ainoastaan henkisen kasvun myötä. Yhteiskunnan rakentaminen sivistykselle on selkeästi liberaalien näkemyksien mukainen. Henkisen pääoman nostaminen materiaalisen edelle on tärkeä signaali puolueen rakentamassa järkeen ja hyvään elämään perustuvassa ideologiassa. Yhteiskunnan rooli kasvottomana ja etua tavoittelemattomana rahoittajana varsinkin tutkimusprojekteissa on sivistyksen turvaavan ajattelun pohja. Näin ollen voidaan vetää johtopäätös siitä, että sivistyksen osalta kilpailu ei ole yhteiskunnan edunmukaista.

”Suomalaisuudelle ominainen elämänmuoto muodostuu rikkaista kulttuurivirtauksista, jotka kehittyvät ja monipuolistuvat kanssakäymisen lisääntyessä. Tälle perustalle luodaan jatkuvasti uutta vuorovaikutukseen pohjautuvaa moniarvoista perinnettä. Kielellisillä ja kansallisilla vähemmistöillä tulee olla mahdollisuudet säilyttää ja kehittää kulttuuriaan.

Kokoomukselle isänmaallisuus on iloa ja ylpeyttä kansallisista saavutuksista, luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.”

Isänmaa ja siihen vaikuttavat kulttuurivirtaukset ovat ajatuksellisesti muuttuneet historiallisesta kontekstista. Kokoomus on perinteisesti ollut hyvin isänmaallinen, kansallinen, puolue. Kansainvälistymisajattelun myötä myös vanha kansallisvaltioon perustuva näkemys on ohjelmasta lähes hävinnyt. Käsitys isänmaallisuudesta ilona ja ylpeytenä on todella kaukana alkuperäisen kokoomuksen isänmaakäsityksestä. Ohjelma nostaa kansainvälisyyden etusijalle määritellen moniarvoisen kulttuurivirran suomalaisuuden edellytykseksi. Sama kansainvälisyys näkyy myös haluna korostaa integraatiokehitystä sekä kehitysyhteistyön merkitystä kansojen välisessä toiminnassa.

”Kehitysyhteistyö on kahdensuuntaista vuorovaikutusta, joka antaa myös virikkeitä länsimaisen kehitysajattelun muuttamiseen kohti kestävämpää ekososiaalista taloutta. Suomen on tuettava ongelmien ratkaisua niiden synty- tai lähialueilla. Kansainvälisen yhteisön jäsenenä Suomen on oltava valmis kantamaan vastuuta ongelmien seurauksista, kuten pakolaisuudesta myös kansallisella tasolla.”

Kehitysyhteistyön merkitys korostuu puolueen hengellisen taustan kautta. Kokoomuksen alkuaikoina puolueen jäsenenä oli paljon pappeja. Lisäksi puolueen perintöön kuuluu vahva hengellinen lataus. Uskonto nousi keskeiselle osalle. Näin ollen ei myöskään ole ihme, että itse asiassa puolueen aatteelliseen olemukseen sisältyy vahvasti huolenpidon ajatus. ”Vähimpien veljien” asemasta huolehtiminen on siis luonnollinen osa puolueen ideologiaa. Puolueessa vahvasti aika-ajoin esiintynyt sosiaalireformistinen ajattelu juontanee juurensa juuri huolenpidosta.

Globaalin vastuun ilmeneminen konservatiivipuolueiden ohjelmissa on kuitenkin hyvin harvinaista. ”Oikeistoa” pidetään hyvin usein kylmänä ja pelkästään talouskeskeisenä toimijana. Thatcherismi-reganismi ilmentää tällaista ajattelua selvästi ja nykypäivänä esiin nousevat keskusta-oikeistolaiset populistipuolueet ajavat juuri tällaista linjaa. Tärkeämpää on oman isänmaan etu kuin globaali tasa-arvo. Liberalismiin sekä teologiselta kannalta ajateltuna kehitysyhteistyö, ja sitä kautta vastuun kantaminen, kuuluu.

”Euroopan yhdentymiskehitys lisää taloudellista ja poliittista vakautta Euroopassa. Jatkossa Suomen on pyrittävä yhdentymiskehityksessä lisäämään avoimuutta,

syventämään moniarvoista kansanvaltaa ja edistämään yksilön oikeuksia. Kansanvallan nimissä on lisättävä parlamentaarisen menettelyn merkitystä Euroopan yhdentymistä koskevissa kysymyksissä.

Itsenäisen Suomen on jatkossakin toimittava kansainvälisessä politiikassa aktiivisesti ja aloitteellisesti. Maailmanlaajuisesti tämä tapahtuu Yhdistyneiden Kansakuntien eri järjestöissä. Suomen kannalta on elintärkeää aktiivinen keskinäinen kanssakäyminen lähialueillamme, Itämeri-yhteistyön ja Arktisen yhteistyön vahvistaminen ja vuorovaikutuksen lisääntyminen Euroopassa. Pohjoismaista yhteistyötä tulee edelleen vahvistaa.

Kansainvälisessä yhteisössä on tärkeää, että Suomi toimii kansainvälispoliittisissa tilanteissa aktiivisesti ja johdonmukaisesti rauhanomaisen ratkaisun puolesta. Lopullisena tavoitteena on pidettävä asejärjestelmien purkua. Aseellisen voiman käyttö on kaikissa tilanteissa nähtävä äärimmäisenä viime hetken ratkaisuna. Suomen on ylläpidettävä asianmukaista, turvallisuusympäristöönsä nähden uskottavaa puolustuskykyä ja -tahtoa.”

Kansainvälisyysajattelu muodostaa ideologisesti mielenkiintoisen ongelman. On näet huomioitava, että tähän asti sekä konservatiivit että liberaalit suuntaukset ovat hyvin vahvasti liputtaneet valtioinstituution puolesta. Vasta libertarismien ja thatcherismien myötä näissä kantasuuntauksissa on esiintynyt kansainvälistymisajatuksia. Tämä on luontainen kehityskulku taloudellisen liberalismien ja markkinoiden avautumisen myötä. Näin ollen tietyn edellytyksin liberalismista voidaan jo Smithin teorioista löytää tiettyä kansainvälistymispiirrettä – tosin kansallisvaltioajattelu on ollut selvästi vahvempi.

Perinteisesti kansainvälistymisajattelu on ollut enemmän sosialismin peruspiirteitä. Marxin ja Engelsin vaatimus kaikkien maiden proletaarien yhtymisestä ja internationaalien muodostamisesta on huomattavasti kansainvälisempi katsantokanta kuin yksilösuuntauksilla. Toisaalta on myös huomattava, että käytännön marxismi-leninismi varsinkin Stalinin aikana oli jo selvästi valtiokeskeinen. Juuri tähän sentralismiin maolaiset aikanaan iskivät. Nykypäivänä varsinkin demokraattisten sosialistien keskuudessa globalisaatiokehitys on tuomittu ja proletariaatin yhdistymisestä on muodostunut negatiivisen varauksen omaava globalisaatio. Kokoomuksen osalta kansainvälistymiskehitys voitaneen juontaa kuitenkin paremmin libertarismista tai thatcherismista. Näkökulma on siis talouskeskeinen.

Liberaalis-demokraattisen yhteiskuntaihanteen noustua johtavaksi valtioaatteeksi lähes maailmanlaajuisesti viime vuosisadalla, voidaan katsoa monien perinteisten liberaaliarvojen integroituneen kaikkiin yhteiskuntanäkemyksiin. Yksi keskeinen tämänsuuntainen integraatio on tapah-

tunut hallintatavassa. Liberalismille tyypillinen demokraattinen hallitsemistapa on omaksuttu laajasti eri yhteiskuntafilosofioihin. Siinä missä sosialistit, ennen kaikkea anarkosyndikalistit, ovat todellisuudessa halunneet siirtää vallan kokonaan tietylle ryhmittymälle, on liberalismille kansanvalta ollut elinehto. Tosin poikkeavia näkemyksiä on ollut¹¹⁵.

”Kilpailevien käsitysten olemassaolon suosiminen ja mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnassa ovat kokoomuslaisuuden pääperiaatteita. Tämä moniarvoisen kansanvallan ajatus erottaa sen useimmista muista aatteista. Kansanvaltaan kuuluvat myös yhteiskunnan jäsenten valtaoikeudet, jotka toteutuvat osallistumisessa, edustuksellisuudessa ja valvonnassa.

Ristiriidat on ratkaistava ilman väkivaltaa ja kansanvaltaisesti. Toisaalta jokaisella yksilöllä ja yhteisöllä on oikeus puolustaa olemassaoloaan ja elintärkeitä etujaan. Demokraattinen päätöksenteko on keino säädellä ja sovittaa arvo- ja eturistiriitoja. Näin turvataan erityisesti yhteisön heikompien jäsenten asema, jokaisen vähimmäisetuudet ja valinnanvapauden perustaso. Arvoristiriitoja ei voi ratkaista, vaan niiden on oltava edustettuna yhteiskunnallisessa vallankäytössä saamallaan kannatuksella.”

Kokoomuslainen liberalismi haluaa antaa mahdollisuuden demokratialle. Kilpailevien aatteiden ristiriitatilanteissa syntyvät parhaimmat ideat tai hegeliläiset synteetit. Moniarvoisen yhteiskunnan kannustaminen on puolueen itsensä mukaan tekijä, joka erottaa sen muista. Demokraattisen päätöksentekojärjestelmän suosiminen on kokoomuksen mukaan paras tapa säädellä yhteiskunnassa ilmeneviä ristiriitoja. Tässä siis vaikuttaa edelleen dahrendorflaisuus. Tällaisen säätelyn tavoitteena on sovittaa arvo- ja eturistiriitoja sekä toisaalta yhdistää näitä rauhanomaisesti kaikkia tyydyttävään kokonaisratkaisuun. Tarkoituksena on turvata kaikkien luokkien edustus yhteiskunnassa sekä näiden jäsenten vähimmäisetuudet ja valinnanvapaus. Kokoomuslainen demokratiakäsitys on enemmistöliberaalinen, sillä puolue kannattaa edustuksellisuutta. Tässä suhteessa kokoomus asettuu lockelais-montesquieulaiselle kannalle erotuksena Rousseauin näkemykseen. Dahrendorflaisuus näkyy myös käsityksessä ristiriitojen ratkaisemattomuudessa.

”Kansalaisten perusoikeudet on säädettävä laaja-alaisina perustuslaissa. Perusoikeutenamme on myös luonnon oikeus monimuotoiseen olemassaoloon. Oikeuksien toteutumista käytännössä on seurattava. Kansalaisella on oltava oikeus viedä perusoikeuden loukkaus tuomioistuimen käsiteltäväksi.”

¹¹⁵ Tällaisia liberalismiin sisällä ovat edustaneet Machiavelli, Hobbes ja Kant. Heidän mielestään mahdollisimman pieni määrä vallassa olevia henkilöitä estää parhaiten riippuvuuden. Taustalla on pelko erilaisten korporaatoiden valtaanpääsystä. Historiallisen kontekstin huomioiden tämä pelko oli aivan oikeutettu. Liberalismin syntyhistoriaan liittyvä epäoikeudenmukaisuuden tunne hallitsijoita kohtaan oli selkeä.

Perusoikeusajattelu on myös liberaalin universalismin perusajatuksia. Klassisen liberalismien yksi keskeisimmistä ajatuksista on, että jonkinlaisessa alkutilassa määritellään yhteiskuntasopimuksen sisältö. Universaalien perusarvojen ja -oikeuksien nostaminen yhteiskunnallisen kanssakäymisen ulkopuolelle on esimerkiksi Rawlsin alkutilan tärkein tehtävä. Perusoikeusajatteluun keskeisesti liittyy myös ajatus perustuslaista kaiken kansallisen sääntelyn pohjana. Perustuslain tavoitteena on turvata yksilöiden oikeus suhteessa hallitsijaan. Sovitettaessa edellä mainittua ajattelua historialliseen kontekstiin löytyy yhteys sen hetkisen tilanteen kritiikistä. Hallitsijan despoottimaisuutta on liberalismissa pyritty rajoittamaan perustuslain sekä muiden vallanjohtajien toimenpiteiden avulla. Kansalaisten oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsittelyyn noudattaa selkeästi Montesquieun vallan kolmijako-oppia.

”Poliittinen päätöksenteko perustuu aina arvoihimme ja arvostuksiimme. Päätösten tekemiseen tarvitsemme myös tietoa ja asiantuntemusta ja siksi on huolehdittava eri arvolähtökohdista syntyneiden tutkimustulosten saatavuudesta. Tosiasioista ei yksin voida johtaa demokraattisesti syntyviä päätöksiä. Kansanvaltaa rapauttavat usko yhteen ainoaan vaihtoehtoon kussakin valintatilanteessa ja asiantuntijatiedon merkityksen ylikorostaminen.”

Liberalismi esiintyy myös demokraattisessa päätöksentekotavassa. Vaikka asiat olisi hyvin helppoa johdettavissa yhteiskunnallisesta tilastotieteestä, ei tätä päätöksentekijöiltä edellytetä. Arvojen pohjalle perustuva päätöksenteko on liberalismien ja vuoden 1993 periaateohjelman kannalta ongelma. Kantilaisen näkemyksen mukaan järkevä ihminen toimii järkensä johdattamana ja pyrkii hyvään. Toisaalta taas liberalismi, samoin kuin periaateohjelma, yleisesti korostaa moniarvoista yhteiskuntakäsitystä. Kun tähän yhdistetään näkemys taloudellisesta liberalismista sekä Benthamin ja James Millin utilitarismista, niin huomataan kysymyksen olevan ideologisesti hankala. Samanlainen ongelma muodostuu myös yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisutoiminnassa. Kysymys yhdestä oikeasta ratkaisusta suhteessa moneen vaihtoehtoon on ongelmallinen. Dworkinin tuomari Herkules -ajattelua mukaillen voidaan kysyä eikö henkilö, jolla on rajattomasti aikaa ja tietoa pysty aina selvittämään yhden oikean ratkaisun (Siltala 2001, 64–65). Ihmisielen rajallisuuden huomioiden ongelman ratkaisu helpottuu, mutta teoreettisella tasolla dilemma säilyy.

”Vallan keskittyminen ja demokraattisten menettelytapojen loukkaukset ovat politiikan jatkuva ongelma. Myös mies- ja naisrooli-dotukset rajoittavat edelleen tasa-veroista osallistumista vallankäyttöön. Vallankäyttö on vaativaa ja voi houkutella väärinkäytöksiin. Siltä tulee suojautua päättäjien henkilökohtaista vastuuta koros-

tamalla ja hallintorakenteita yksinkertaistamalla. Jokaisen yksilön tulee kantaa henkilökohtainen moraalinen vastuu ratkaisuksistaan myös ryhmän jäsenenä.”

Kysymys vallan keskittymisen ehkäisystä muistuttaa Locken ja Montesquien näkemystä vallaan- jaosta. Kun taas pohditaan valtion hallintoa, ei kokoomuslaisuutta voida johtaa Hegelin, Hobbesin, Kantin tai Machiavellin käsityksistä. Vaikka tavoite heillä sekä vallaanjanon puolustajilla oli sama, toimintamalli oli eri. Kaikkien tavoitteena oli luoda täydellinen yhteiskunta, jossa kaikilla on riittämiin materiaa ja toisaalta täydelliset mahdollisuudet kehittää itseään. Lopputuloksena saattoi sitten olla joko omistusoikeuden turva tai tahdon vapautuminen. Tavoitetilat olivat kuitenkin yhtenäisiä.

”Todellista vallaanhajautusta on päätösvallaan siirtäminen ihmisille itselleen. Hierarkioita on muutettava matalammiksi ja parannettava ihmisten suoria osallistumismahdollisuuksia. Tämä tapahtuu kehittämällä uusia kansanvallaan muotoja, kuten käyttäjä- ja asiakasdemokratiaa.”

Liberaalin itsevaltiuden puolustajia yhdistää myös ajatus hyvästä yhteiskunnan hallitsemisesta. Yhteiskunnan johtoon haluttiin asettaa ne, jotka tekivät oikeudenmukaisia päätöksiä. Samalla haluttiin estää oikeudenmukaisuuden sumentuminen vallaanhimon takia. Rousseau sen sijaan pelkäsi vallaan karkaamista jopa niin paljon, ettei nähnyt mahdollisuutta antaa valtaa johtajille, sillä se olisi ollut pois ihmisiltä. Kansan yleinen tahto oli ainoa joka heijasti kaikkien parhaaksi tapahtuvaa toimintaa. Yksinvaltiasta kannattaneet taas olivat sitä mieltä, että vallaan keskittyminen johtaisi tilanteeseen, jossa mahdolliset väärinkäyttäjät olisi rajattu mahdollisimman vähäiseksi joukoksi. Locken ja Montesquien sekä myöhemmin lähes koko liberalismiin omaksuma ajatus edustuksellisuudesta sisältää tiettyjä piirteitä yksinvaltiaan kannattajien ajattelusta. Varsinkin Machiavellin näkemys hyvää tekevästä ruhtinaasta säteilee taustalla.

Yhteenveto. Kokoomuslaisen oikeudenmukaisuuden perustana on tasa-arvo. Puolueen oikeudenmukaisuuskäsitys on sekoitus libertarismiin omistusoikeusoikeudenmukaisuuden ja sosiaaliliberalismin mahdollisuuksien tasa-arvon oppeja. Valtion rooli on toimia oikeudenmukaisuuden edistäjänä, ei varkaana. Mahdollisuuksien tasa-arvon näkemykset muistuttavat laajalti Rawlsin käsityksiä.

Sivistys on kokoomuslaisen oikeudenmukaisuuden tae. Yksilöt pyrkivät rakentamaan omaa tietoisuuttaan, jonka tukemiseksi yhteiskunta turvaa sivistyksen. Hegeliläis-snellmanlainen suomalaisen puolueen perintö näkyy sivistyksen osalta kirkkaimpana kokoomuksen ideologiassa. Sosi-

aalinen vastuu näkyy sekä sosiaalipoliittisena elementtinä että toisaalta myös globaalien vastuun käsitteenä. Puolueen historiallisista taustoista nousee esiin myös ajattelu heikommassa asemassa olevista huolehtimisesta.

Yhteiskuntaa tulee kokoomuksen mukaan hallita demokraattisesti. Kokoomukselle demokratia on ennen kaikkea edustuksellista, jossa kaikki kansalaisryhmät ovat edustettuina nauttimansa kannatuksenmukaisesti. Arvo- ja eturistiriitoja ei voida ratkaista, vaan ne tulee nähdä rikkautena. Kun ristiriitoja pyritään säätelemään, tulee niitä myös pyrkiä sitomaan yhteen ja löytämään parhaimmat, kaikkia miellyttävät ratkaisut. Tärkeintä on taata mahdollisimman laajat valinnan mahdollisuudet ja turvata vähimmäisetuudet. Universaalit perusarvot ovat loukkaamattomia.

4.5 Ekososiaalinen markkinatalous talousliberalismin kritiikkinä?

”Kokoomus haluaa kehittää yksilön omatoimisuuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Markkinataloudessa on jokaiselle tarjottava mahdollisuudet omalla luovuudellaan ja ahkeruudellaan parantaa hyvinvointiaan. Samanaikaisesti on myös huolehdittava yksilön perusturvallisuudesta.

Markkinatalous on toimivin tapa niukkojen voimavarojen tehokkaaseen hyödyntämiseen myös yksilötasolla. Kokoomuksen käsityksen mukaan markkinatalouden keskeiset periaatteet ovat hajautettu päätöksenteko, kilpailu, yksityinen omistusoikeus ja yritteliäisyys. Päätöksenteon hajauttaminen markkinoilla on turvattava julkisuuden ja lainsäädännön avulla.”

Kokoomuksen talouspoliittinen ajattelu korostaa ihmisen ja luonnon ehdoilla toimivaa markkinataloutta. Puolue nostaa markkinatalouden jopa arvoksi. Toisaalta taloutta pidetään vain välineenä, jolla tuotetaan hyvinvointia ja jaetaan sen tulosta. Välineellisyys näkyy puolueen ohjelmassa selvästi. Tavoitteena on pyrkiä turvaamaan ihmisten hyvinvointi.

Yhteiskuntafilosofisesti ja poliittisen taloustieteen kannalta kokoomuksen talousoppi on aikamoinen sekoitus erilaisia näkökulmia. Ensinnäkin markkinatalouden on toimittava kansanvaltaisesti ohjattuna, mikä viittaa keynesiläisyyteen. Keynesiläisyyttä ilmentää myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimus. Toiseksi kuitenkin puolue haluaa turvata vapaiden ja tehokkaiden markkinoiden toiminnan. Toiminnan tulee noudattaa kysynnän- ja tarjonnanperiaatetta. Kuitenkin yhteiskunnalliset tavoitteet tulee huomioida.

”Kokoomus haluaa kehittää yksilön omatoimisuuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Markkinataloudessa on jokaiselle tarjottava mahdollisuudet omalla luovuudellaan ja ahkeruudellaan parantaa hyvinvointiaan. Samanaikaisesti on myös huolehdittava yksilön perusturvallisuudesta.”

Termillä ekososiaalinen markkinatalous kokoomus pyrkii yhdistämään sosiaalisesti oikeudenmukaisen tulonjaon sekä markkinatalouden tehokkuuden. Jos talous nähdään vain välineenä, niin on mahdollista valjastaa markkinatalous hyvinvoinnin ja tulonjaon edistäjäksi. Ongelmalliseksi ajattelu muuttuu jos, kuten puolue on tehnyt, markkinatalous nostetaan arvopohjaan. Toisaalta puolue haluaa turvata niukkojen voimavarojen tehokkaan hyödyntämisen.

”Työ on oman aktiivisen panoksensa antamista. Se luo hyvinvointia yhteiskuntaan ja antaa toimeentulon lisäksi monia muita arvoja. Työ on osa elämää ja sen sisältöä sekä tärkeä persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttava voima. Se on yksilön vuorovaikutusta muiden ihmisten ja luonnon kanssa.”

Kokoomuksen ideologiassa näkyy selvästi yritteliäisyyteen kannustaminen. Näkemys itsensä kehittamisestä ja työn tekemisen tuloksellisuudesta löytyvät periaateohjelmasta. Ahkeruuden palkitsemisessa on myös teologiaan, mutta toisaalta sosiaalidarvinismiin liittyvää tematiikkaa. Markkinatalouden sosiaaliliberalismia tukeva ajatus mahdollisuuksien tasa-arvon edistämisestä ja luovuuden tukemisesta löytyy myös ohjelmasta. Keskeiselle sijalle kokoomuksen talouspoliittisessa ajattelussa nousee yksityinen omistusoikeus, joka on nähtävissä varsinkin konservatismis- ja liberalismissa.

Kokoomuksen talouspolitiikkaa käsittelevä luku on oikeastaan täydellinen markkinatalouden puolustuspuhe, jossa eri näkökulmista pyritään todistamaan markkinatalouden hyviä puolia. Tyyliään talouspoliittinen näkemys on aivan erilainen verrattuna muihin ohjelman lukuihin. Vaikka puolueen tavoitteena on selkeästi esittää markkinatalous positiivisen ulkokuoren omaavana toimintana, heijastuvat taustalla Hayekin ja Milton Friedmanin tulkinnat Smithin opeista. Tämä tulkinnat edustavat kuitenkin täysin erilaista talouspoliittista linjaa kuin mihin puolue on pyrkinyt. Talouspolitiikka onkin ehkä ainoa ohjelman kohta, jossa on nähtävissä selvästi konsensusratkaisu puolueen markkina- ja sosiaaliliberaalien välillä. Tämän seurauksena tulos on sekava.

Vaikka ohjelman talouspoliittista doktriinia ja ennen kaikkea sen esittämistapaa kohtaan voidaan kohdistaa tiukkaa kritiikkiä, on muistettava, että taustalla on selkeä huoli yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta. Sen lisäksi, että sosiaalinen eriarvoisuus on ongelma, johon puolue ekososiaalisella markkinataloudella haluaa puuttua, haluaa se kantaa huolta myös luonnon tilasta. Viittaukset huomioihin ympäristön sietokyvyn ylittamisestä sekä ympäristön huomioiminen kaikessa päätöksenteossa kertoo aidosta huolesta. Tosin on kysyttävä miltä osin konsensuksessa aitoa huolta kantanut ryhmä joutui luopumaan näkemyksistään.

”Ympäristökustannukset on tehtävä näkyviksi ja vaikutuksiltaan tehokkaiksi. Tämä on toteutettava niin, että ympäristön suojeleminen tehdään houkuttelevaksi ja pilaaminen kalliiksi lisäämällä tuotteiden ja toimintojen kustannuksiin niiden ympäristöhaittaa vastaava hinta. Yksilöiden halu ja kyky toimia ympäristöä säästävällä tavalla tekee ympäristön suojelusta tehokkaan. Ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi on käytettävä tiedotuksellisia, hallinnollisia ja taloudellisia ohjauskeinoja, kuten ympäristöhaittaan perustuvia veroja tai saavutettuun säästöön perustuvia palkkioita. Kaikissa tilanteissa taloudellinen ohjailu ei kuitenkaan toimi tuloksellisesti, jolloin on turvauduttava hallinnollisiin määräyksiin. Näitä periaatteita on noudatettava myös kansainvälisesti.”

Keskeinen ristiriidan luova ongelma on myös ympäristökustannuksien sisällyttäminen tuotteiden hintaan. Jos näkökulmaksi valitaan liberaarien tai thatcherilaisten vapaan markkinatalouden ideaali, rikkovat lisäkustannukset talouden pidon puhtautta. Kuitenkaan tuskin yksikään markkinaliberaalikaan on valmis tyrehtyttämään tulevaisuuden teollisuutta pikavoitoilla. Ainakaan libertaristiseen ajatteluun tällainen pikavoittojen tavoittelu ei kuulu. Kysymyksessä voi siis olla vain opportunisteja.

”Kaikessa merkittävässä hallinnollisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa on ympäristövaikutukset arvioitava kattavasti ennen päätöksentekoa. Tämä on tärkeää niin luonnolle aiheutettavien muutosten ennakoimiseksi ja ongelmien välttämiseksi kuin myös ympäristökustannusten sisällyttämiseksi taloudelliseen toimintaan.”

Taloudelliset toimet ovat kokoomuksen mukaan tehokas keino säästää luontoa. Tiedotukselliset, taloudelliset ja hallinnolliset ohjauskeinot ovat mahdollisia ympäristön suojelemiseksi. Tavoitteena on tehdä pilaaminen ja ympäristön suojeleminen kalliiksi. Taustalla näkyy ajatus estää luonnon pilaantuminen ja näin ollen hyödyntää luonnonvaroja. Pääosin taloudellinen toiminta on ensimmäinen askel, mutta myös hallinnolliset määräykset voivat joskus olla perusteltuja.

”Verotuksen tehtävänä on rahoittaa julkisia palveluja. Tuloverotuksen pohjana on pidettävä ihmisten kykyä osallistua yhteisten kustannusten kattamiseen. Verot on

kerättävä siten, että työn tekemisen mielekkyys nykyisestään kasvaa ja ympäristö-rasitus pienenee. Siksi verotuksen painopistettä on siirrettävä tuloista kulutukseen. Samalla on siirryttävä myös luonnonvarojen oton ja käytön verotukseen, jossa Kokoomuksen mielestä on sovellettava aiheuttaja maksaa -periaatetta.”

Kokoomuslainen unelmayhteiskunta kerää veroja, kuten jo mainittua. Veropolitiikka kuitenkin eroaa selvästi hallitsevasta doktriinista. Vaikka tuloverotuksen perusteena pidetään ihmisten kykyä maksaa veroja eli toisin sanoin säilytettävää progressiota, on veropolitiikan painopiste aivan jossain muualla. Kulutusverotuksella pyritään edistämään ohjelman keskeisenä teemana olevan ympäristön suojelua. Varsinkin ajatus ympäristön käytön ja luonnonvarojen oton verottamisesta oli ohjelman valmistumisen aikaan tuore. Luonnon verottamisessa on näkyvissä georgistien ajatus hankkia yhteiskunnan rahoitusta luontoa hyödyntäen. Kokoomus vaatii myös tarkkaa luontolähtöistä omistusoikeuden määrittelyä. Ohjelmassa on esitetty myös varsin mielenkiintoinen ajatus ympäristöhaittojen hinnoittelusta. Tälle ei kuitenkaan taida löytyä mitään filosofista taustaa. Taloustieteellisesti kaikelle tosin on määriteltävissä hinta.

”Kokoomus puolustaa sekä perus- että ansioturvan kehittämistä olennaisena osana yksilöiden toimintakyvyn, kansanterveyden, tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja taloudellisen toimeliaisuuden takaamista. Perusturvan on katettava yleisimmät sosiaaliset ja yksilölliset elämäntilanteet, joissa ihminen tarvitsee yhteiskunnan tukea. Näitä ovat sairaus, työttömyys, opiskelu, vanhuus, lapsuus, työkyvyttömyys, vanhemmuus, vammaisuus, huoltajan kuolema ja kotona tapahtuva hoitotyö. Perusturvan ylittävistä ansioon sidotusta hyvinvoinnista jokaisen on kannettava kohtuullinen osuutensa, mikä myös edellyttää tuloverotuksen alentamista. Perusturva on tärkeä kaikkien ihmisten vakuuttajana ja avustajana. Ansioturva tulee jatkossakin säilyttää lakisääteisenä, koska se on monille taloudellisesti ensisijainen sosiaalisen turvallisuuden takaaja.”

Taluspoltiikkaan liittyy tiiviisti myös sosiaalipolitiikka. Kuten jo todettua kokoomus pitää oikeudenmukaisuuden ehtona tasa-arvoa. Puolueen mukaan erilaiset sosiaaliset tilanteet on otettava huomioon ja pyrittävä yhteiskunnan toiminnalla turvaamaan ihmisten sosiaalinen turvallisuus. Turvaverkon ylläpito on yhteiskunnan eettinen velvollisuus. Sosiaalisen ajattelun perusta on sekä teologiassa että yhteisvastuuajattelussa. Vaikka turvaverkko on olemassa, tulee sen olla vain väliaikainen ponnistuslauta takaisin markkinoiden piiriin. Näin ollen yksilöllä on vastuu itsestään ja käsitettä laajentaen myös alaikäisistä jälkeläisistään sekä muista huollettavistaan. Kokoomus näkee hyväksi myös riskinoton lisääntymisen. Myös tämä muodostaa eräänlaisen ongelman.

On totta, että taloudellisen tehokkuuden tavoittelemiseksi tietyn asteinen riskinotto on tarpeellista. Toisaalta on kuitenkin pohdittava sitä miten on perusteltavissa ylimitoitettu riskinotto. Periaa-

teohjelma ei nimittäin mitenkään ota kantaa sanktiojärjestelmään, vaan turvaverkko nähdään automaattisena hyväntahdon eleenä. Tällöin vastuullisuus hyvin helposti unohtuu ja puolue menettää ideologiassaan konservatismiin perinnön.

Sosiaalisen turvallisuuden perustana on sosiaaliturva. Periaateohjelma nimeää perus- ja ansioturvan kehittämisen kokoomuksen tavoitteeksi. Tämän tarkoituksena on edistää kansanterveyden ja mahdollisuuksien toteutumista. Vaikka ajatus näennäisesti pohjautuu ajatukseen oikeudenmukaisuudesta, heijastuu siitä jälleen taloudellinen ajattelu. Euro ennakointiin säästää kaksi euroa sairaanhoidosta. Erilaisten elämäntilanteiden huomioiva perusturva tuskin olisi kovin korkea, sillä samalla puolue esittää ansiotuloverotuksen alentamista, jotta perusturvan ylittävien kustannuksien kohdistaminen toteutuisi oikeudenmukaisesti. Samalla mallista on nähtävissä sosiaalivakuutusajattelu ja kenties ansiosidonnaisuuden lisääminen. Muutoinkin perusturvaa koskeva kappale on hyvin irtonainen muusta kokonaisuudesta. Jos koko talouspoliittinen luku on irrallaan muusta ohjelmasta, on perusturva vielä enemmän irrallinen. Myös ohjelman luonne muuttuu tuon kohdan osalta. Vaikka puolue on määritellyt periaateohjelman suuntaviivoja antavaksi, niin yllättäen ohjelmatekstistä löytyy tarkka ansioturvan lakisidonnaisuuden vaatimus. Vakuutuskeskustelu muistuttaa hyvin paljon libertaareja tai thatcherilaisia näkemyksiä, joissa valtion roolina on olla yövärtijavaltio.

”Sosiaali- ja terveyspalveluissa on korostettava laatua ja yksilöllisiä vaihtoehtoja. Parhaiten tämä toteutetaan julkisten ja yksityisten palveluiden välisellä kilpailulla ja lisäämällä kansalaisyhteiskunnan omaa palvelutarjontaa. Peruspalvelut sekä sosiaali- että terveydenhuollossa on oltava tarjolla kaikille. Käyttäjillä on oltava vastuuta myös palveluiden rahoituksesta ja toisaalta oikeus niiden valintaan.”

Tavoiteohjelmallisuus näkyy myös sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamista ja työllisyyttä käsittelevissä kappaleissa. Pragmaattista politiikkaa ja tavoitteellisuutta ilmentää tuottamiskeskustelu, jossa kannatetaan monipuolista palvelutuotantoa yksityisen ja julkisen sektorin välillä. Mielienkiintoista on myös etzionilaisen näkemyksen nostaminen kansalaisyhteiskunnan omatuotannon lisäämisestä sosiaali- ja terveysalalla. Kokoomuslaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan ydin on myös esillä. Palveluiden tuottajan valinta on käyttäjällä ja tämän tulee osallistua kustannuksiin. Jos muuta ohjelmaa voidaan pitää ei-konservatiivisena ja välittävänä, niin tässä kohtaa esiin astuu mielikuva ahneesta porvarista. Käytännössä ajattelussa heijastuu sosiaalidarvinismi ja thatcherilaisuus. Tosin edelleen sosiaaliliberaalinen pehmeämpi painotus on edellisiä vahvempi.

”Työelämää on kehitettävä joustavaan, yksilöä, hänen lahjakkuuksiaan ja kiinnostuksiaan tukevaan suuntaan. Ihmistä alistavista rakenteista ja johtamiskulttuureista on luovuttava. Mahdollisuuksia vaikuttaa työtään koskevaan päätöksentekoon on lisättävä ja laajennettava vastuuta työn tuloksista.”

Toinen pragmaattisen politiikan ilmentymä on juuri työvoimapolitiikan nostaminen periaateohjelmaan. Tämän taustalla lienevät olleet käytännön syyt. Periaateohjelman valmistuessa Suomi oli pahimmassa lamassa. Kokoomuksen täytyi hyväksyessään uuden ohjelman myös puuttua työvoimapolitiikkaan. Poliitiikan perusteet määritellään joustojen ja koulutuksen varaan.

Yhteenveto. Kokoomuslainen talouspolitiikka on sekavaa. Ekososiaalisen markkinatalouden käsitteen sisältö jää epäselväksi. Käytännössä puolueen linjana on yhteiskunnallisten hyvinvointipalveluiden turvaaminen verotuksella ja kasvavassa määrin käyttäjämaksuilla. Varsinkin ympäristöverotuksella voidaan saada aikaan tehokkaita suojelutoimenpiteitä. Sosiaalinen turvaverkko on jokaisen oikeus ja eettinen velvollisuus.

5 Päätelmiä ja ajatuksia

5.1 *Tarina ja argumentaation voima*

Kun vuoden 1993 periaateohjelmaa tarkastellaan argumentaation näkökulmasta, huomataan, että ohjelma on sijoitettavissa ympärillä olevaan tarinaan. Periaateohjelma on osa kokoomuksen historiallista kulkua suomalaisessa yhteiskunnassa. Itse tarina ei kuitenkaan ole kovin selvä, sillä puolueella ei historiansa ja ohjelman mukaan ole selvää päämäärää, vaikka päämääräksi on kirjattu yksilönvapaus, vastuu ja henkinen kasvu. Näitä voidaan kuitenkin pitää eräänlaisina välitavoitteina ja ohjelmasta ei löydy marxilaista utopian tavoittelua. Toisaalta se on myös positiivinen asia, sillä päämäärään tuijottava liike unohtaa hyvin helposti sopeutua ympärillä olevaan yhteiskuntaan.

Ohjelman tarinan tarkempi analyysi osoittaa, että itse ohjelmassa on selkeä juoni. Se rakentuu ympäristönäkökulmien ympärille ja luonto nousee eräänlaiseksi sankarihahmoksi. Luonto esiintyy myös neitseellisen valkoisen, joka taistelee näkymättömän hyväntekijän eli lähinnä tekstin tuottajan kanssa kaikkea paha vastaan. Apunaan luonnolla ja tekstin tuottajalla on arvot ja aatteet, joihin on helppo nojata. Käytännössä kuitenkin näiden arvojen perustelu jää kovin ohueksi. Näin ollen selkänöja-ajattelussa arvot eivät lopulta antaisi näillä perusteluilla tukea.

Ohjelmassa päättelyketju esiintyy hyvin usein muodossa: *on jotain, niinpä tulee tehdä jotain*. Osassa kohdista, kuten luonnonvarojen ehtymisestä keskusteltaessa muoto muuttuu seuraavaksi: *on jotain, se on huonosti, niinpä on tehtävä jotain sen hoitamiseksi, esitetty ratkaisu on oikea*. Näissä tilanteissa, joissa ohjelma tarttuu ongelmakohtaan se myös esittää käytännössä yhden ainoan oikean ratkaisun. Ohjelma korostaa, että tuo esitetty ratkaisu on ”meidän” ratkaisu ongelmaan. Toisaalta ohjelma antaa ymmärtää, että ”meidän” ratkaisu on ainoa oikea.

Asioiden esittäminen kollektiivisena mielipiteenä on yksi puolueohjelmien keskeisin esitystapa. On paljon helpompaa saada argumentoitua auditorio puolelleen mikäli kulloisenkin näkemyksen takana on jo useampia. Lisäksi kansanliikkeenä esiintyminen ja ihmisten itsensä näkemyksien edustaminen on tehokkaampaa kuin *kokoomus sitä, kokoomus tätä*. Poissuljettua ei kuitenkaan ole myöskään puhuminen puolueesta nimellä. Esimerkiksi ohjelman ensimmäisessä lauseessa *Kokoomus rakentaa näkemystään*. Lisäksi *Kokoomus asettaa elämän edellytysten turvaamisen tärkeimmäksi arvokseen*. Ohjelmassa *kokoomus* on mainittu 13 kertaa, joista 6 mainintaa viimei-

sessä luvussa. Näin voidaan tehdä johtopäätös, ettei puolueen toimiminen subjektina ole kovin yleistä. Tätä voidaan perustella myös sillä näkemyksellä, että poliittiset toimijat muodostavat itse puolueen näkemykset, eikä toisinpäin.

Periaateohjelma vetoaa monin paikoin arvoihin. Argumentaatioteoriassa on esitetty, että arvoihin vetoaminen tapahtuu vain selkänोजना. Ohjelmassa kuitenkin nojataan usein arvoihin, joten voidaan pohtia onko puolue ollut kirjoitusprosessissa epävarma. Epävarmuutta selittäisi hyvin periaateohjelmaproessin aikaiset tapahtumat, ennen kaikkea puolueen sisäinen valtataistelu. Toisaalta myös puolue on koko historiansa ajan ollut ideologisesti epävarmassa tilassa, sillä vuoroin sitä on viety liberalismiin, vuoroin konservatismiin. Tämän vuoksi perusta, johon tekstin tuottaja tukeutuu, on oltava vahvasti mielessä. Osin nämä näkyy myös tarpeena perustella oma kanta. Tällöin epävarmuus nousee myös pintaan.

Ohjelma etenee myös selkeän kaavan mukaan. Sen lisäksi, että luonto on hyvä ja sankarillinen ovat sitä jossain mielessä myös ihmiset. Ihmisillä on tosin kaksoisrooli; heillä on yhtäältä oikeus tiettyihin parannuksiin ja toisaalta he eivät saisi toimia luontoa vastaan. Esimerkiksi yhtäläiset perusoikeudet on turvattava, mutta toisaalta muiden, myöskään luonnon, oikeuksia ei saa polkea. Kaiken hyvän vastapainoksi voidaan katsoa vapaa markkinatalous, joka periaateohjelman mukaan esiintyy myös negatiivisena. Pahantekijän roolin saavat myös asiat, jotka rajoittavat tarpeettomasti vastuullista vapautta. Arvioitaessa tarinan etenemistä on huomioitava, että ensin periaateohjelmassa käsitellään tärkeimmät aatteelliset seikat, jonka jälkeen asteittain siirrytään sektori-politiikkaan.

Argumentaatio pohjaa vahvasti liberaalin ajattelun perusarvoihin. Esitysten heijastaminen liberalismiin keskeisiin arvoihin antaa ohjelmalle uskottavuutta. Esimerkiksi liberalismille tyypillinen tasa-arvo esiintyy ohjelmassa jopa 12 kertaa. Termi vapaus esiintyy vieläkin useammin eli 16 kertaa. Mielenkiintoista on, että talouspoliittisessa luvussa vapaus esiintyy vain kerran. Myös liberalismille tyypillinen suvaitsevaisuus esiintyy sekä sukupuolten välisessä että erilaisten kulttuurien kanssakäymisen edistämässä.

Yhteenveto. Kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelman taakse kehkeytyy tarina. Historiallisen tarinan ohella puolueohjelma elää omaa elämäänsä, jossa näkökulmat jaetaan sankarillisiin ja paholaisiin. Selkää päämäärätietoista ajattelua periaateohjelmassa ei näy, mutta puolue pyrkii

kollektiivisesti tiettyihin tavoitteisiin. Asioiden argumentaatio perustuu vahvasti puolueen esittämiin periaatetason arvoihin. Näiden käyttäminen kuitenkin luo epävarmuutta argumentaatioon.

5.2 Historiallinen kehitys

Kokoomuslainen aate on vuosien saatossa muuttunut merkittävästi. Puolueen perintönä on konservatiivinen maailmankatsomus, jossa pyritään pitämään arvossa perinteitä. Perinteet määrittävät arvopohjan, jolle kokoomuslaisuus on rakentunut. Arvopohjaan on kuulunut kodin, uskonnon ja isänmaan arvostus. Puolueen arvopohja tuskin on juurikaan muuttunut, mutta käsitteitä on selvästi laajennettu. Nykypäivänä koti ymmärretään läheisyhteisöksi, jossa sukupuolirooleilla ei ole merkitystä. Myöskään perinteinen ydinperheen käsite ei enää päde. Lisäksi on huomioitava, että erilaiset virtuaali- tai vapaaehtoisuusyhteisöt voidaan käsittää vanhan perhekäsitteen sisään. Puolueen perustamisen aikaan perheeseen kuuluivat myös isovanhemmat ja joissain määritelmissä myös rengit ja piiat.

Myös uskonnon käsite on muuttunut. Uskonto voitaneen määritellä moraalikoodiksi, jossa määritellään puolueen ja sen viitoittamaan linjaan yhtyneiden henkilöiden eettiset arvot. Tällöin uskonnosta voidaan selkeästi siirtyä nykypäivän määritelmässä Rawlsin teorian ensimmäiseen sääntöön yhteensopivista vapauden kokonaisjärjestelmistä. Uskonnon käsitettä ei siis pidä nähdä vain jumaluusopin tuotoksena, vaan laajempaa kokonaisuutena.

Kolmas perinteinen käsite on isänmaa. Tämä käsite on kokenut tästä kolmikosta suurimman muutoksen. Jos isänmaa on aiemmin käsitetty vain suppeasti kansallisvaltion puolustamisena ja suojamuurien rakentamisena oman sisäpiirin ympärille, on se nykypäivänä vähintäänkin Eurooppa. Isänmaan käsite laajenee hiljalleen kohti kristittyjen yhden kansakunnan käsitettä. Periaateohjelman kirjoituksen aikaan Suomen EU-jäsenyys lähestyi ja perinteisestä isänmaalisuudesta luovuttiin. Asiaa tosin voidaan katsoa myös siitä näkökulmasta, jossa isänmaan etu on saada isänmaalle mahdollisimman paljon hyvinvointia. Tämä päättäjien mukaan tapahtui EU-jäsenyyden myötä.

Kokoomuslaisuus on elänyt ajan hengessä. Nevanlinnan ”Magna Charta” oli ylväs julistus kokoomuslaisesta yhteiskunnasta. Sitä oli edeltänyt itsenäistyminen ja työväenkysymyksen ratkaisutoimet. Kokoomuslainen sosiaalireformismi, kuten jo todettua, oli hyväksynnän hankkimista

konservatiiviselle aatteelle. Nevanlinnan ohjelman tehtävänä oli tehdä tästä halutusta suunnasta myös haluttu suunta kansan näkökulmasta.

Nevanlinnan ohjelman voimassaoloaikana tapahtui paljon. Oikeistoradikalismien nousu vaikutti myös kokoomuksen ideologiaan. Vaikka kokoomuksesta löytyi myös oikeistoradikaalien kannattamia aatteita, niin pääosin puolue irtisanoutui näiden linjasta. Silti ohjelman periaatteet eivät muuttuneet. Toisaalta syytäkään ei liene ollut. Suurempi muutos tapahtui vasta sotien jälkeen.

Sotien jälkeen asevelihengessä Kokoomuksen nuoret ryhtyivät tukemaan sosiaalista uudistumista. Todellista ideologista muutosta ei kuitenkaan tuolta pohjalta saatu aikaan, vaan ideologinen uudistuminen tyrehtyi sosiaalipolitiikan esiin nostamiseen ja toisaalta vanhojen vaaliohjelmien yhdistämiseen. Kokoomuslaisuutta ei haluttu nähdä pysähtyneenä konservatismina, vaan dynaamisena. Dynaamisen konservatismien ohjelma vei puoluetta uudistusmielisyyteen, mutta ei sinänsä uudistanut ideologista linjaa. Tämä johtuu siitä, että konservatismiin voidaan tehokkaasti hyväksyä myös uudistumisen periaate.

Suurin muutos tapahtui 1960-luvun lopulla, jolloin liberalismien aate alkoi vaikuttaa ensin nuorisossa ja lopulta sitten myös puolueessa. Tämä oli myrkyä puolueen vanhalle väelle. Konservatiivisiipi ei voinut hyväksyä sitä, miten nuoret halusivat elää ajassa ja toimia nuorten näkökulmasta. Tällöin puolueen oli omaksuttava ajan henki. Tähän kuului rauhan aate ja sosiaalisen turververkon rakentaminen. Tosiasia oli myös se, että Neuvostoliitto ei voinut hyväksyä kokoomusta ja puolue oli Moskovan tahdosta täysin oppositiossa. Mutta oliko kokoomusnuorten ajama toimintalinjakaan oikea?

Kun pohditaan 1960-luvun muutosta, voidaan tehdä johtopäätös kokoomuksen myöhästymisestä. Tällä tarkoitan sitä, että kokoomus heräsi tähän ajan henkeen vasta hyvin myöhään vuosikymmenen lopulla. Kuitenkin muualla maailmassa ”hurja 60-luku” oli edennyt jo pitkälle ja varsinkin nuorisossa vasemmiston kannatus anarkismissaan oli saanut kannatusta. Tässä ajassa konservatiivinen kokoomus ei pystynyt vastaamaan haasteeseen ennen totaalista uudistumista.

Jos ajattelua viedään pidemmälle oli kokoomuksen uudistuminen edelleen hyvin konservatiivista. Kun kokoomuksen vuoden 1970 tarkastellaan uudistumisen näkökulmasta, oli kysymyksessä vain ohjelma, jossa pyrittiin yhdistämään konservatiiviset perinteet ja nuorten uudistajien tuoreet ajatukset. Itse ohjelma ei siis ollut kovinkaan uudistava, mutta sen merkitys kokoomuksen ideo-

logisessa keskustelussa on suuri. Tuossa ohjelmassa kokoomus otti askeleen kohti liberalismia, jolla tiellä puolue on jatkanut näihin päiviin asti.

Muutoksen jälkeen kokoomus siirtyi asteittain kohti puhtaampaa liberalismia. Samalla kokoomuksen liberalismi muokkautui kohti sosiaaliliberalismia. On selvää, että ideologiasta löytyy myös piirteitä klassisesta liberalismista ja taloudellisessa liberalismissa sekä vapaasta markkinataloudesta että sekataloudesta. Pääsuuntauksena kuitenkin on sosiaaliliberalismi. Vuoden 1993 periaateohjelmassa voidaan sanoa yhdistyvän kaikki 1960-luvulta lähtien ilmenneet sosiaaliliberalismin näkökulmat, mutta taloudellisen ajattelun pohjana on sekoitus eri suuntauksia.

Yhteenveto. Kokoomuksen ideologia on kehittynyt konservatismista liberalismiin. Tämä on tapahtunut asteittain. Tärkeimpänä käännekohtana on 1960-luvun loppu, jolloin liberalismi nousi puolueen ohjelmaan. Periaateohjelmassa liberalismi on säilyttänyt asemansa tuolta lähtien. Vuoden 1993 periaateohjelmaa voidaan pitää puhtaan sosiaaliliberalismin ilmentymänä jos puolueen talouspoliittinen keskustelu jätetään arvioinnin ulkopuolelle. Talouspoliittisen ideologian saralla puolueessa vaikuttaa selvästi kaksi eri koulukuntaa. Vapaan markkinatalouden kannattajat ovat hiljalleen nousemassa takaisin valta-ajattelijoiksi. Eli historiallinen kehitys on muokkaamassa puolueen ideologista siirtymää uuteen vaiheeseen. Sosiaalisen valintatalouden tilalle on tulossa jotain uutta.

Kokoomuksen perinteiset arvot ja näiden käsitteet ovat myös muuttuneet. Kun aiemmin pidettiin tiukasti kiinni kodin, uskonnon ja isänmaan käsitteistä, ovat nykypäivänä käsitteet saaneet uuden tulkinnan. Pääosin termit ovat laajentuneet ja nykypäivän kolmijaoksi voitaisiinkin tarjota vaikkapa läheisyhteisö, moraali ja kansainvälisyys. Termien sisältö on tismalleen sama, mutta yhteiskunta on muuttunut kohti laajempaa merkitystä. Tämän on näyttävä myös puolueen terminologiassa.

5.3 Teorioiden muutos

Liberalismin voidaan katsoa syntyneen klassisen liberalismin muodossa. Sen tehtävänä oli ennen kaikkea ollut toimia vastavoimana sen hetkiselälle tilanteelle, jossa hallitsija kohteli alamaisiaan epäoikeudenmukaisesti. Liberalismiperheen syntyminen oli vahvasti tilannesidonnainen ja pyrki antamaan mahdollisuuden tehdä asioita toisin kuin aikaisemmin. Näin ollen yhteiskuntakritiikin

myötä on syntynyt uusi valtalinja. Hegelin kahden vastavoiman ajattelun tuloksena syntyy uusi suunta.

Liberalismin vastavoimaksi syntyivät hyvin nopeasti konservatismi ja sosialismi. Yhdessä nämä kolme muodostavat koko nykyaikaisen yhteiskuntamme perustan. Konservatismi oli ennen kaikkea reaktio liberalismia kohtaan, jonka lisäksi suuntaus on myöhemmin uudistunut ja toiminut roolissaan erilaisissa kulttuurisissa tilanteissa. Konservatismi on myös toiminut liberalismiin liitettävänä sosialismia vastaan. Toisaalta taas sosialismissa on erotettavissa myös konservatiivisia piirteitä, kuten myös liberaaleja.

Näin ollen on perusteltua sanoa, että kolme pääsuuntausta tai ideologiaperhettä voidaan määritellä lomittain ajan mukana. Joissain tilanteissa suuntauksista on löydettävissä yhteneväisyyksiä, toisissa eroja. Teorioita kuitenkin yhdistää selkeä halu muuttaa maailmaa kohti parempaa. Nämä kaikki ovat olleet toimivia yhteiskunnallisia ratkaisuja oman aikansa ongelmiin. Joskus ne ovat toimineet paremmin, joskus huonommin. Voidaan todeta, että mikäli yhteiskuntateoreettisessa keskustelussa säilytetään johtolanka, joka teorialle on alun perin asetettu se yleensä kestää pitkään. Esimerkiksi sosialismissa tuo keskeinen ajatus ainakin Neuvostoliitossa katosi ja samalla järjestelmä alkoi hiljalleen romuttua. Samanlainen uhka on myös liberalismissa jos Locken tai muiden klassisen liberalismiin edustajien näkökulmat ja tavoitteet unohdetaan. Tällainen vaara on esimerkiksi thatcherismissa. Sen vuoksi neoliberalismi on nähtävä eräänlaisena liberalismiin uhkana ja samalla se uhkaa myös taustallaan vaikuttavaa konservatismia.

Muutos on tapahtunut myös kaikissa muissa suuntauksissa. Sosialidemokratiaa syytettiin aikanaan Marxin oppien vääristelystä, mutta toisaalta oppirakennelma on menestynyt liberaalidemokraattisessa yhteiskunnassa parhaiten sosialistisista suuntauksista. On muistettava, että myös täysin eristyneet Kuuban ja Kiinan järjestelmät ovat säilyneet, mutta esimerkiksi Kiina on nousut tai nousemassa maailman talousmahdiksi vasta avattuun rajojaan ja talousdoktriiniaan.

Sosialidemokratian kohdalta on huomattava myös se, että politiikka ja sen myötä ideologinen tausta on muuttumassa selvästi. Vaikka suuntauksen perimmäisenä taustana on sosialismi, on nykypäivänä huomattavissa ”kolmannen tien” -politiikan vaikutus ideologian kehitykseen. Oikeistoa ja liberalismia ei nähdä enää taloudellisella puolellakaan vihollisena. Arvoliberalisminhan sosialidemokratia on jo aiemmin hyväksynyt. Kommunitaristinen ”kolmannen tien” politiikka on nousemassa vahvaksi osaksi sosialidemokratiaa, mutta tuskin ainakaan vielä sosialidemo-

kratia on luopumassa yhteiskuntakeskeisyydestä. Pohjimmiltaan kommunitarismi on yksilöllinen ideologia, vaikka sisäisissä koulukunnissa eroja esiintyykin.

Myös liberalismi on kehittymässä kohti kommunitarismia. Ennen kaikkea sosiaaliliberalismi on omaksumassa näitä näkökulmia. Toisaalta liberalismin sisäinen kahtiajako on vahvistumassa entisestään, sillä sosiaaliliberalismin ja libertarismien erot ovat nousemassa selkeämmin esiin. Sosiaaliliberalismi on jo pitkään ollut vallassa oleva liberalismien suuntaus ja vasta 1900-luvun loppupuolella libertarismi on noussut pinnalle. Tämä tarkoittaa myös ideologisen keskustelun kiihtymistä liberalismien sisällä ja ideologiaperheen uudelleen määrittelyä. Tällaisessa polarisaatiossa varsinkin sosiaaliliberalismin ja sosialidemokratian yhteneväisyys lisääntyy ja sosiaaliliberalismi ja libertarismi loittonevat toisistaan.

Konservatismien kohdalla tilanne on erilainen. Se on toisaalta jäämässä hieman yksin, kun sosiaaliliberalismi on loittonemassa perinteisestä oikeistosta. Toisaalta konservatismi on thatcherismin muodossa löytämässä yhtenäisyyksiä libertarismien kanssa juuri taloudellisen ideologian puolella. Sen sijaan libertarismien ja konservatismien arvopohja on erilainen. Tämä voi luoda ongelmia, jos näiden suuntauksien edustajat pyrkivät yhteistyöhön esimerkiksi käytännön lainsäädöissä.

Mielenkiintoista on myös esimerkiksi Suomessa tapahtuva sosialistien ja keskustan konservatoituminen. Tässä lienee ennen kaikkea kysymys ainakin sosialistien osittainen vastustus liberalismille perustuvaa eurooppalaista yhteisöä kohtaan. Toisaalta sosialistit haluavat tehdä selkeää pesäeroa liberalismien kanssa seurustelemaan sosialidemokratiaan. Ja miksi näin ei tehtäisikään. Puolueiden välillä on oltava eroja. Keskustalainen konservatismi on taas sinänsä mielenkiintoista, että maailmanlaajuisesti keskusta kuuluu liberaaleihin. Tämä johtuu siitä, ettei keskustalla ole todellisia veljespuolueita muualla kuin pohjoismaissa. Sinänsä alkijalaisuus lienee hyvin monimuotoista, mutta konservatismien kasvuun keskustassa vaikuttaa ennen kaikkea Maalaisliiton ja maanviljelyskansan perinne. Kun oma elinkeino on uhattuna ja uhka on identifioitavissa, on luonteeltaan säilyttävä konservatismi paras tapa torjua uhkaa. Keskustassa esiintyy myös muita näkökulmia, mutta konservatismi on selvästi noussut puolueen johtavaksi aatteeksi.

Kun nykypäivän ideologisessa keskustelussa pääsuuntauksiksi nousseet liberalismi ja sosialidemokratia ovat löytämässä toisiaan kommunitarismien muodossa, on sanomattakin selvää, että valtaa pitävän politiikan voidaan katsoa muokkautuvan samankaltaiseksi. Tällöin myös polarisaatio laajasta näkökulmasta katsottuna heikkenee. Molemmille suuntauksille muodostuu omat

vastavoimansa, mutta poliittiseen keskustaan ajautuvan kommunitarismin ja ennen kaikkea sitä kannattavien puolueiden kannatus kasvaa. Ei siis ole oletettavissa suurta ideologista vastakainasettelua, vaikka tällainen esimerkiksi pragmaattisessa politiikassa tapahtuisikin.

Yhteenveto. Liberalismi on syntynyt klassisen liberalismien muodossa. Siitä se on hiljalleen kehittynyt kohti sosiaaliliberalismia ja lopulta kohti kommunitarismia. Sosiaaliliberalismin kritiikkinä syntynyt kommunitarismi on luontainen jatkumo, joka vie liberalismia eri suuntaan kuin libertarismi. Libertarismin kumppaniksi on etenkin talouspolitiikan puolella muodostumassa thatcherismi, jota harjoittavat konservatiivihallitukset.

Sosialidemokratiassa sosialismi on jäämässä taka-alalle, kun ”kolmannen tien” kommunitarismi tai uusi sosialidemokratia on saamassa suuremman roolin. Se suhtautuu talouspolitiikkaan entistä markkinahenkisemmin ja lähestyy näin ollen sosiaaliliberalismia. Perinteisestä sosialismista on muovautumassa sosialistista konservatismia, joka syntyy vastareaktionä liberalistisen yhteiskuntafilosofian eteenpäin menolle. Myös keskustalaisuus sisältää hyvin mittavasti säilyttäviä elementtejä.

5.4 Kertautuvat tapahtumat

Kokoomuksen historiallista etenemistä voidaan pitää jatkumona, jossa puolue on pyrkinyt rakentamaan ideologiaansa etenevästi asteittain kohti paremman yhteiskunnan käsitettä. Historiallista jatkumoa ei voida nähdä johonkin tiettyyn päämäärään pyrkivänä, vaan ajan hengen mukana toimivana. Tällöin ideologia on pyritty sovittamaan sen hetkiseen tilanteeseen. Tosin ”Magna Chartan” aikana ei puolueen ideologinen kehitys tätä ajatusta täytä, mutta käytännössä koko liberalistisen kauden ajan puolue on edistynyt ja pyrkinyt etsimään uudenlaista lähestymistapaa suhteessa politiikan kysymyksiin.

Historia ei kuitenkaan ole pelkkää etenemistä, vaan siitä on löydettävissä selkeitä toistumia. Kun analysoidaan näitä toistumia, voidaan tehdä johtopäätös siitä, että historiallisesti tietyt asiat toistuvat ja toistuvilla elementeillä on myös selkeä yhteys ideologioiden olemukseen. Keskeisimpien kertautuvien tapahtumien voidaan myös sanoa ilmentävän puolueen politiikkaa kaikkein selvimmin, vaikka hyvin useinkaan näitä ei suoraan mielletä puolueen teemoiksi.

Talouspolitiikka on perinteisesti ollut kokoomuslaisen politiikan kantavista pilareista. Vaikka talouspolitiikka on muuttunut vuosien saatossa, on se pohjimmiltaan ollut aina sekataloutta. Talouspolitiikka on muovautunut varhaisesta vapaasta markkinataloudesta sosiaalisen markkinatalouden ja sosiaalisen valintatalouden kautta takaisin kohti vapaata markkinataloutta. Vuoden 1993 ohjelmassa talouspoliittinen linja tunnetaan ekososiaalisena markkinataloutena. Talouspolitiikkaa ei kuitenkaan voida yksituumaisesti lukea näihin kertautuviin tapahtumiin, sillä muutoksesta huolimatta siinä ei esiinny samoja piirteitä kuin esimerkiksi porvariyhteistyössä tai sosiaalireformismissa.

Sosiaalireformismi on tyypillinen kokoomuksen historiassa kertautuva piirre. Puolueen synnyn yhteydessä sosiaalireformismi oli siis tie turvata konservatiivinen yhteiskunta ja haudata työväenliikkeen pyrkimykset. Toisaalta aseveliakselin tukeminen sotien jälkeen ilmensi sosiaalisen reformin tarvetta yhteiskunnassa. Tämän lisäksi maailman poliittisen tilanteen muuttuminen 1960- ja 1970-luvuilla aiheutti globaalin vastuun ajattelun. Sama ajattelu korostui kylmän sodan aikana, jolloin yhteisvastuuta haluttiin korostaa. Siirryttäessä 1990-luvulle korostui työttömyys- ja sosiaaliturvakysymykset. Näin ollen sosiaalireformismin ilmeneminen aika-ajoin kokoomuksen politiikassa on selviö.

Jos taas sosiaalireformismin syitä halutaan etsiä yhteiskuntafilosofisesta keskustelusta on monissa kokoomuksen taustalle määritetyissä suuntauksissa sosiaalireformistisia piirteitä. Vaikka itse perusideologiaperhe on puolueen taustalla muuttunut, löytyy juuri tätä piirrettä sekä konservatismista että liberalismista eri muodoista. Varsinkin jos oletetaan puolueen olevan matkalla kohti kommunitarismia, voidaan sanoa sosiaalireformismin vahvistuvan kokoomuksen filosofiassa. Toisaalta tällöin myös kertautuva näkökulma muuttunee pysyväksi.

Toinen keskeinen elementti, joka kokoomuksessa on synnystään lähtien toistunut, on porvariyhteistyön kaipuu. Sitä ei välttämättä voida nähdä ideologisenä elementtinä, mutta toisaalta läheisideologioiden hakeutuminen yhteistyöhön näkyy puolueen toiminnassa selvästi. Niin sanottu porvarillinen aatemaailma on kokenut suuren muutoksen, mutta olemukseltaan porvariyhteistyön kaipuu on säilynyt entisellään. Nähtävästi porvariyhteistyön taustalla on ollut halu saavuttaa oman kulloisenkin ideologian tueksi mahdollisimman suuri kannatuspotentiaali.

Porvariyhteistyötä on aina yritetty. Kun suomalainen puolue 1800-luvulla hajosi kahteen leiriin, alkoi toista sataa vuotta kestänyt projekti. Tämän hankkeen päämääränä on ollut yhdistää suoma-

lainen porvaristo samaan puolueeseen. Kansallinen Kokoomus oli yksi vaihe tätä projektia, samoin kuin itsenäistymisen aikaan toiminut kansanpuoluekin. Porvariyhteistyö ei kuitenkaan koskaan ole todellisuudessa ottanut tuulta alleen. Siitä on muodostunut suomalaisen poliittisen porvariston suuri ongelma, jonka ratkaiseminen edellyttää totaalista muutosta ideologiseen keskusteluun.

Porvariston yhdistäminen on vuosien saatossa noussut esiin useaan otteeseen. Ilkka Kanerva yritti luoda porvariyhteistyötä aivan kuten moni muukin kokoomuslainen. Viimeisimpänä porvariyhteistyöryityksenä, joskin jo tarkastelujaksoni ulkopuolella, on Porvarillisen yhteistyön puolesta ry. Tämä kuitenkin kertoo siitä, ettei porvariyhteistyön kaipuu ole hävinnyt puolueesta mihinkään, vaan sen merkitys kasvaa vuosien mittaan. Toisaalta kommunitarismiin suuntaavat sosiaaliliberaalit ja sosialidemokraatit myös löytämällä toisensa voivat muuttaa porvariyhteistyön suuntaa. Tämä johtuu siitä tosiseikasta, että yhteiskunnallisen kehityksen seurauksena sosiaaliliberaalit löytävät yhä selvemmin yhteyden ideologisesti hyvin lähellä olevasta sosialidemokratiasta.

Yhteenvedo. Kokoomuksen historiasta on löydettävissä aika-ajoin kertautuvia teemoja. Talouspolitiikka on ollut selvässä muutoksessa, mutta muutos tällä sektorilla on tuottanut uusiutuneita elementtejä ei sitä voida pitää samalla tavalla kertautuvana ilmiönä kuin porvariyhteistyötä ja sosiaalireformismia.

Porvariyhteistyötä kokoomus on yrittänyt monesti. Yhteistyötä on yritetty, vaikka taustalla olevat ideologiat ovat vuosien saatossa muuttuneet. Tulevaisuudessa yhteistyö voi olla kulkemassa kohti sosialidemokratiaa, sillä sekä se että sosiaaliliberalismi ovat muovautumassa kommunitarismiksi. Sosiaalireformismin osalta aika-ajoin kokoomuksen historiassa on noussut sosiaalipolitiikkaa enemmän esiin toivovia äänenpainoja.

5.5 Ajatuksia tutkielmasta

Tekemäni tutkimus nostaa esiin uusia kysymyksiä monin kerroin enemmän kuin antaa vastauksia. Keskeisempään tutkimusongelmaan tutkielma antaa selkeän vastauksen. Kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelma nimittäin sisältää suuren määrän erilaisten yhteiskuntateorioiden ja -teoreetikoiden esittämiä ajatuksia. Vaikka puolue julistautuu aate- ja arvopuolueeksi on sen taustalla tieteellisesti arvostetut filosofiset näkökulmat.

Kokoomus on perinteisesti julistautunut konservatiivipuolueeksi. Sen yhteistyötahot ovat yleensä konservatiivipuolueita ja puolue kuuluukin Euroopan ja maailman konservatiivijärjestöihin. Tutkielman pohjalta voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, jonka mukaan kokoomus on kulkenut pitkän ideologisen tien ja siirtynyt pois konservatismista. Analysoitaessa vuoden 1993 periaateohjelmaa sekä huomioidessa kokoomuksen historiallinen kehitys, on ilmeistä, ettei puolueen johtavana ideologiana enää ole konservatismi.

Konservatismiin tilalle on noussut liberalismi. Liberalismin ilmeneminen näkyy joka suhteessa. Vuoden 1993 periaateohjelma on yhdistelmä eri liberaalijattelijoiden esittämiä näkemyksiä. Jotkut ajatukset ovat suoria kopioita. Tällaisia ovat esimerkiksi yksilönvapauden rajoittamista koskeva näkemys, joka on löydettävissä lähes identtisenä Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian periaatteista. Myös sivistyksen rooli johtavana hyvinvointia edistävänä toimena on nostettavissa liberaalista filosofiasta.

Liberalismin sisäisessä jaossa kokoomuslaisessa ajattelussa vuosituhaten lopulla yhdistyvät osin libertaarit, thatcheristiset ja sosiaaliliberaalit näkökulmat. Päälinjaksi on noussut sosiaaliliberalismi, joka kuitenkin on kehittymässä myös puolueessa kohti kommunitarismia. Samaan aikaan puolueen sisäinen jännite on kehittymässä kolmikantaiseksi entisen jaottelun tilalle. Perinteisessä jaossa, jonka periaateohjelmakin esittää kokoomuslaisuus on nähty konservatismiin, liberalismiin ja sosiaalireformismiin välillä.

Uuden jaottelun keskeisin tekijä on sosiaaliliberalismi, jonka vaikutus on noussut merkittävimmäksi puolueen ideologiassa. Sosiaaliliberalismin käsitteen alaisuuteen voidaan luokitella myös kommunitarismi, joka saattaa tulevaisuudessa muodostua jopa tämän suuntauksen hallitsevaksi ideologiaksi. Sosiaaliliberalismin merkittävin vastavoima on puolueen konservatiivisiiiven thatcheristinen näkemys. Konservatiivisiiiven näkemyksissä yhdistyvät konservatiiviset arvot ja toisaalta talousliberaalinen näkemys. Näin ollen siipi noudattaa konservatiivihallitusten ja -puolueiden harjoittamaa thatcheristista oppia. Jos tämän suuntauksen näkemykset halutaan sovitaa terminologiaan on sitä nimitettävä neokonservatiiviseksi suuntaukseksi. Pienempänä suuntauksena on esiin nousemassa libertaarisiiipi, jonka politiikan sisältönä on sallivuus sekä talous-että arvo-opeissa. Sen sijaan puolueessa ei juurikaan esiinny enää perinteistä konservatismia, jossa yhdistyy konservatiivinen maailmankatsomus ja talouspolitiikka. Tämän jaottelun voi yhdistää seuraavaksi taulukoksi (Taulukko 1):

Taulukko 1. Kokoomuksen ideologinen jako nykypäivänä.

Suuntaus	Maailmankatsomus	Taloudoktriini
sosiaaliliberalismi (orastava kommunitarismi)	liberalismi	keynesiläisyys, valintatalous
neokonservatismi	konservatismi	vapaa markkinatalous
libertarismi	liberalismi	vapaa markkinatalous

Yleisesti kokoomuksen sisäisestä ideologisesta keskustelusta voidaan tehdä se johtopäätös, että puolue on harrastanut aktiivista poliittista keskustelua. Poliittinen keskustelukulttuuri on kiihtynyt puolueen siirtyessä liberalismiin kannattajaksi. Tuon jälkeen keskustelua on pyritty edistämään suhteellisen ripeällä uudistumisvauhdilla. Puolueen aatteellinen uudistusprosessi on tapahtunut kerran vuosikymmenessä, jolloin sillä on ollut mahdollisuus reagoida maailmantilanteen muutokseen.

Merkittävä tekijä puolueen uudistumisessa on perinteisesti ollut nuorisjärjestöjen aktiivisuus aatteellisessa keskustelussa. Kokoomuksen Nuorten Liitto ja Kokoomuksen opiskelijaliitto Tuhatkunta ovat pyrkineet tuomaan keskusteluun uusia avauksia. Nuorisoliitot ovatkin käytännössä muuttaneet puolueen suunnan täydellisesti. Juuri ne saivat puolueen luopumaan konservatismista ja siirtymään liberalismiin. Lisäksi sosiaaliset painotukset ovat yleisimmin muodostuneet näiden kantojen pohjalta. Periaateohjelmatyö on myös usein säilytetty nuorisjärjestöjen aktiivien harteille.

Yhteenvetona tutkielmasta voidaan todeta suoritetun tutkimuksen verifioineen sen oletuksen, joka puolueen historiallisesta kulusta on helposti pääteltävissä. Sen sijaan yllätykseksi nousi yllättävän suuri yhteneväisyys teoreettisen kontekstin ja itse tutkimuskohteen välillä. Periaateohjelman kontekstin näin tiukka noudattaminen tuskin on kovin yleistä. Varsinkin kun puolue on kokenut niin suuren ideologisen siirtymän, on hämmästyttävää miten täydellisesti puolue on omaksunut uuden maailmankatsomuksen. Ainoan särön harmoniseen kokonaisuuteen tekee talouspolitiikka, jossa piirteet eivät puhtaasti noudata sosiaaliliberalistisen keynesiläisyyden perustaa. Muutoin voidaan perustellusti sanoa, että Kansallinen Kokoomus on nykypäivänä liberaali-puolue konservatiivisesta viitekehyksestään huolimatta.

Lähteet

- AARNIO, Eeva, PALONEN, Kari 1995 *Puolueohjelmat poliittisena kirjallisuutena*. Teoksessa Aarnio, Eeva, Palonen, Kari (toim.): *Puolueiden periaateohjelmat 1995* s. 3–8. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos, julkaisuja 68: Jyväskylä.
- AHOLA, Veikko, KUHLMAN, Irmeli, LUOTIO, Jorma (toim.) 1997 *Tietosanakirja*. Gummerus: Jyväskylä.
- AHONEN, Anne 1995 *Uusnationalismi, hyvinvointivaltion kriisi ja Euroopan unioni*. Teoksessa Ahonen, Anne (toim.): *Kansakunnat murroksessa*. Tutkimuksia 60/1995 s. 171–190. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, Tampereen yliopisto: Tampere.
- AHPONEN, Pirkkoliisa 2001 *Kulttuurin pesäpaikka*. Werner Söderström Oy: Tampere.
- D'APPOLONIA, Arianne Chebel 1995 *Nationalismi, etnisyys, kansallinen identiteetti: ranskalaisen äärioikeistojen doktriini ja diskurssit*. Teoksessa Ahonen, Anne (toim.): *Kansakunnat murroksessa*. Tutkimuksia 60/1995 s. 191–244. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, Tampereen yliopisto: Tampere.
- ARENDRY, Hannah 1958 *Human condition*. The University of Chicago Press: Chicago.
- ATTAC, Kansalaisjärjestö Attac 2004. <<http://www.attac.kaapeli.fi/doc/esitteet/tobinb0504.pdf>> Luettu 30.1.2005.
- AVINERI, Shlomo, DE-SHALIT, Avner 1992 *Communitarism and Individualism*. Clarendon Press: London.
- BELL, Daniel 1988 *The End of Ideology*. Harvard University Press: Cambridge.
- BELL, Daniel A. 1993 *Communitarism and its Critics*. Clarendon Press: London.
- BERLIN, Isaiah 1969 *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press: London.
- BERLIN, Isaiah 1978 *Karl Marx: His Life and Environment*. Oxford University Press: Suffolk.
- BORG, Olavi 1964 *Suomen puolueideologiat*. Werner Söderström: Porvoo.
- BORG, Olavi 1965 *Ideologian sisältö ja rakenne*. Helsingin yliopisto: Helsinki.
- BORG, Olavi 1970 *Puolueiden ohjelmat 1970*. Tammi: Helsinki.
- BORG, Olavi 1979 *Liberalismi ja liberaalit puolueet*. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos, tutkielmia 15: Tampere.
- BORG, Olavi 1995 *Ohjelmatutkimuksen ja ohjelmakirjoituksen perinteestä ja muutoksesta*. Teoksessa Aarnio, Eeva, Kanerva, Jukka (toim.): *Puolueohjelmatutkimuksen nykysuunnat* s. 4–24. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos, julkaisuja 69: Jyväskylä.

- BRACHER, Karl Dietrich 1980 *Demokratia ja vallanjako – liberaalin käsityksen avainongelma*. Teoksessa Luoto, Reima T. A. (toim.): *Liberalismi eilen ja tänään*. Studia liberalia 5 s. 47–60. Kustannusosakeyhtiö Librum: Mikkeli.
- BURKE, Kenneth 1969 *A Rhetoric of Motives*. University of California: Berkeley.
- CGO; COUNCIL of GEORGIST ORGANISATIONS 2005. Georgistineuvoston Internet-sivut. <<http://www.progress.org/cgo/cwho.html>> Luettu 30.1.2005.
- CHYDENIUS, Andreas 1929 *Antti Chydeniuksen valitut kirjoitukset* (suom. Malinen, V.). Werner Söderström Oy: Helsinki.
- CHYDENIUS, Andreas 1994 *The National Gain*. Ulkoministeriö: Helsinki.
- CONSTANT, Benjamin 1988 *Political Writings* (trans. Fontana, Biancamaria). Cambridge University Press: Cambridge.
- DAHRENDORF, Ralf 1969 *Class and class conflict in industrial society*. London.
- DAHRENDORF, Ralf 1975 *The new liberty: survival and justice in a changing world: the Reich lectures*. London.
- EDUSKUNTA 2005, *Edustajamatrikkeli 1907–2000*. <<http://www.eduskunta.fi>> Luettu 30.1.2005.
- ESKOLA, Seikko 1979 *Konservatismi*. Teoksessa Kemiläinen, Aira (toim.): *Poliittisia aatteita valistuksesta nykypäivään*. Yleisen historian tutkimuksia 3 s. 44–57. Jyväskylän yliopiston historian laitos: Jyväskylä.
- ETZIONI, Amitai 1973 *Nykyajan organisaatiot*. Tammi: Helsinki.
- ETZIONI, Amitai 1993 *The Spirit of Community*. Crown Publishers: New York.
- ETZIONI, Amitai 1995 *New Communitarian Thinking*. University Press of Virginia: Charlottesville.
- ETZIONI, Amitai 1996 *The New Golden Rule: Community and Morality in a Democratic Society*. Basic Books: New York.
- ETZIONI, Amitai 1999 *The Limits of Privacy*. Basic Books: New York.
- FINK, Beatrice C. 1972 *Benjamin Constant on Equality*. Teoksessa *Journal of History of Ideas*, vol. 33, no. 2. John Hopkins University Press: Baltimore.
- FRIEDMAN, Milton, FRIEDMAN, Rose 1982 *Vapaus valita*. Otava: Helsinki.
- FREEDEN, Michael 1978 *The New Liberalism: An Ideology of Social Reform*. Clarendon Press: Oxford.

- GREIMAS, A. J. 1980 *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus: Helsinki.
- GUTMANN, Amy 1993 *Communitarian Critics of Liberalism*. Teoksessa Avineri, Shlomo, de-Shalit, Avner (toim.): *Communitarism and Individualism* s. 120–136. Oxford University Press: Guildford and King's Lynn.
- HAATANEN, Kalle 2000 *Yhteisöllisyyden paradoksit*. Helsingin yliopisto sosiaalipolitiikan laitos: Helsinki.
- HARISALO, Risto, MIETTINEN, Ensio 1997 *Klassinen liberalismi*. Tampere University Press: Vammala.
- HAYEK, Friedrich A. 1960 *Why I Am Not a Conservative*. The Constitution of Liberty. The University of Chicago Press: Chicago. <<http://hem.passagen.se/nicb/cons.htm>> Luettu 31.1.2005.
- HAYEK, Friedrich A. 1995 *Tie orjuuteen* (suom. Iivonen, Jyrki). Gaudeamus: Tampere.
- HAYWOOD, Andrew 1997 *Politics*. McMillan: London.
- HEGEL, G. W. F. 1994 *Oikeusfilosofia* (suom. Wahlberg, Markus). Kustannus Pohjoinen: Oulu.
- HELLSTEN, Sirkku 1996a *Oikeutta ilman kohtuutta: modernin oikeudenmukaisuuskäsityksen kritiikkiä*. Gaudeamus: Tampere.
- HELLSTEN, Sirkku 1996b *Liberalistinen yhteiskuntateoria tienhaarassa*. Tiede ja edistys 1/1996 s. 11–24. Tutkijaliitto: Helsinki.
- HELLSTEN, Sirkku 1997a *John Rawlsin hyvinvointiliberalismi: metodologista vai moraalista individualismia?* Tieteessä tapahtuu 8/1997. Tieteen seurain valtuuskunta: Helsinki.
- HELLSTEN, Sirkku 1997b *In Defence of Moral Individualism*. Acta Philosophica Fennica 62/1997. Societas Philosophica Fennica: Helsinki.
- HELLSTEN, Sirkku 1999a *Amerikkalainen kommunitarismi ja "Kolmas Poliittinen Tie"*. Filosofinen aikakauslehti 2/1999. Eurooppalaisen filosofian seura ry: Tampere. <http://www.netn.fi/299/netn_299_hell.html> Luettu 31.1.2005.
- HELLSTEN, Sirkku 1999b *Kommunitarismi ja kadonneiden yhteisten arvojen metsästyks*. Kana-va 6/1999 vol. 27 s. 334–337. Yhtyneet kuvalehdet: Helsinki.
- HINGLEY, Ronald 1975 *Venäjän kirjailijat ja yhteiskunta 1825–1904*. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- HIRVELÄ, Olavi 1989 *Karl Marxista Mihail Gorbatshoviin ja Jegor Ligatshoviin*. Oma kustanne: Rovaniemi.
- HOBBS, Thomas 1999 *Leviathan* (suom. Aho, Tuomo). Vastapaino: Juva.

- HUSA, Jaakko 2001 *Maailman oikeusperheiden luokittelu 2000-luvulla*. Teoksessa Nuotio, Kimmo, Herler, Casper, Boucht, Johan (toim.): *Nykyajan muuttuva oikeus* s. 67–82. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja: E-sarja nro 5. Suomalainen lakimiesyhdistys: Helsinki.
- HÄYRY, Matti 2000 *Ihannevaltio*. Werner Söderström Oy: Porvoo.
- KANT, Immanuel 1989 *Ikuiseen rauhaan* (suom. Tuomikoski, Jaakko). Karisto oy: Hämeenlinna.
- KANT, Immanuel 1990 *Siveysopilliset pääteokset* (suom. Salomaa, J. E.). Werner Söderström Oy: Juva.
- KAUTSKY, Karl 1971 *The Dictatorship of the Proletariat*. University of Michigan: Ann Arbor, Michigan.
- KEYNES, John Maynard 1951 *Työllisyys, korko ja raha – yleinen teoria* (suom. Karjalainen, Ahti, Kivinen, Pentti). Werner Söderström: Porvoo.
- KNL; KOKOOMUKSEN NUORTEN LIITTO *Kokoomuksen Nuorten Liiton poliittinen ohjelma 1969*. Hämeenlinna.
- KOIKKALAINEN, Petri 1999 *Leo Strauss ja Amerikka filosofisena kansakuntana*. Filosofinen aikakauslehti 2/1999. Eurooppalaisen filosofian seura ry: Tampere. <http://www.netn.fi/299/netn_299_koik.html> Luettu 8.2.2005.
- KOIVISTO, Juha, MEHTONEN, Lauri, UUSITUPA, Timo 1992 *Karl Marx*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: politiikan teorian klassikoita* s. 182–201. Yliopistopaino: Helsinki.
- KOKOOMUS 1919 *Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma 1919*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1920 *Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma 1920*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1921 *Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelma 1921*. Viipuri.
- KOKOOMUS 1922 *Kansallisen Kokoomuspuolueen vaaliohjelma 1922*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1957 *Kansallisen Kokoomuksen yleisohjelma 1957*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1970 *Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma 1970*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1981a *Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma 1981*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1981b *Vastuuta tulevaisuudesta, puoluekokouksen linjanvetoja 1981*. Helsinki.
- KOKOOMUS 1993a *Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma 1993*. Kuopio. <<http://www.kokoomus.fi/tavoitteet/paohj.php>> Luettu 3.1.2005.

- KOKOOMUS 1993b *Suomi ylös yhteistyöllä: Kokoomuksen puoluekokous 11.-13.6.1993*. Kuopio.
- KOKOOMUS 1993c-h *Kokoomuksen puoluehallituksen pöytäkirjat 16.1., 13.3., 14.4., 21.4., 7.5., 26.5.* (huomaa: sisältää liitteinä ohjelmaluonnoksia). Helsinki.
- KOKOOMUS 1993i *Kokoomuksen puoluekokouksen pöytäkirja 11.-13.6.1993*. Kuopio.
- KOKOOMUS 2005 *Kokoomuksen aatehistoriaa*. Kokoomuksen verkkosivujen aatehistoriallinen esittely. <<http://www.kokoomus.fi/kok/aatehistoriaa/>> Luettu 14.5.2005.
- KOLAKOWSKI, Leszek 1980 *Avoimen yhteiskunnan itsepuolustus*. Teoksessa Luoto, Reima T. A. (toim.): *Liberalismi eilen ja tänään*. Studia Liberalia 5 s. 61–76. Kustannusosakeyhtiö Librum: Mikkeli.
- KORHONEN, Inkeri, OKSANEN, Katja 1997 *Kertomuksen semiotiikkaa*. Teoksessa Sulkunen, Pekka, Törrönen, Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia* s. 54–71. Gaudeamus: Tampere.
- KORJUS, Jaakko 1970 *Kypärän ja papintakin naulaanpano*. Teoksessa Korjus, Jaakko (toim.): *Oikea vaihtoehto* s. 41–58. Kirjayhtymä: Tampere.
- KORJUS, Jaakko 1972a *Näin jatkuu Rihtniemen linja*. Oy Uusi Suomi: Helsinki.
- KORJUS, Jaakko 1972b *Puolueen omatunto. Kokoomuksen nuorten ja Kokoomuksen Nuorten Liiton historia*. Kokoomuksen Nuorten Liitto: Joensuu.
- KORJUS, Jaakko 1975 *Juha Rihtniemi*. Werner Söderström Oy: Porvoo.
- KORPINEN, Pekka 1989 *Valtio ja vapauden kasvu*. Hanki ja jää: Helsinki.
- KOTKAVIRTA, Jussi 1992 *Immanuel Kant*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: Poliittikan teorian klassikoita* s. 136–159. Yliopistopaino: Helsinki.
- KYMLICKA, Will 1989 *Liberalism, Community and Culture*. Clarendon Press: Oxford.
- KYMLICKA, Will 1996 *Multicultural Citizenship*. Clarendon Press: Oxford.
- LAPIN, Nikolai 1977 *Nuori Marx*. Kustannusliike edistys: Moskova.
- LEHTINEN, Lasse Juhani 1996 *Kokoomus vai konservatismi?* Kärppä-Julkaisut: Saarijärvi.
- LEINO, Helena 1999 *Yhteisöllisyyden muuttuva muoto*. Tampereen yliopisto: Tampere.
- LEINO-KAUKIAINEN, Pirkko 1994 *Suomalainen puolue 1905–1918*. Teoksessa Leino-Kaukiainen, Pirkko, Uino, Ari: *Suomalaiskansallinen Kokoomus* s. 11–256. Suomen Kansalliskirja Oy: Vammala.
- LEITZINGER, Antero 1993 *Liberalismin juuret*. Painosampo: Helsinki.

- LEIWO, Matti, PIETIKÄINEN, Sari 1998 *Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä*. Teoksessa Palonen, Kari, Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa* s. 85–108. Vastapaino: Tampere.
- LENIN, Viktor Ivan 1972 *Valtio ja vallankumous*. Kansankulttuuri: Helsinki.
- LENIN, Viktor Ivan 1975 *Proletaarinen vallankumous ja luopio Kautsky*. Kustannusliike Edistys: Moskova.
- LIAKKA, Niilo 1906 *Englanti*. Teoksessa Voionmaa, Väinö (toim.): *Sosialidemokratian vuosisata osa 1* s. 359–516. Werner Söderström Oy: Porvoo.
- LIB; LIBERTARIAN PARTY 2005. Yhdysvaltain libertaaripuolueen Internet-sivut. <www.lp.org> Luettu 27.1.2005.
- LINTULA, Petri 1995 *Äärioikeistolaisuus: ilmiöstä tutkimukseen*. Teoksessa Ahonen, Anne (toim.): *Kansakunnat murroksessa*. Tutkimuksia 60/1995 s. 245–267. Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos, Tampereen yliopisto: Tampere.
- LOCKE, John 1989 *Some thoughts concerning education*. Clarendon Press: Oxford.
- LOCKE, John 1995 *Kaksi tutkielmaa hallitusvallasta* (suom. Yrjönsuuri, Mikko). Gaudeamus: Tampere.
- LOHMANN, Georg 1996 *Yhteisöt ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ongelmat*. Tiede ja edistys 1/1996 s. 1–10. Tutkijaliitto: Helsinki.
- LUOTO, Reima T. A. 1983 *Liberalismi – johtava valtioaate*. Studia liberalia 3. Kustannusosakeyhtiö Librum: Mikkeli.
- MACHIAVELLI, Niccolò 1990 *Ruhtinas* (suom. Aarre Huhtala). Werner Söderström Oy: Porvoo.
- MACHIAVELLI, Niccolò 1998 *Valtiollisia mietelmiä* (suom. af Heurlin, Kaarlo). Werner Söderström Oy: Juva.
- MACINTYRE, Alasdair 1987 *After Virtue: a Study in Moral Theory*. Duckworth: London.
- MACINTYRE, Alasdair 1992 *Justice as a Virtue: Changing Conceptions*. Teoksessa Avineri, Shlomo, de-Shalit, Avner (toim.): *Communitarism and Individualism* s. 51–64. Oxford University Press: Guildford and King's Lynn.
- MAGNET, Myron 1999 *What is Compassionate Conservatism?* The Wall Street Journal. <http://www.manhattan_institute.org/html/_wsj_what_is_compassionate_con.htm> Luettu 31.1.2005.
- MALTHUS, Thomas 2003 *An Essay on the Principles of Population*. Project Guttenberg: Oxford. <<http://www.gutenberg.org/dirs/etext03/prppl10.txt>> Luettu 29.1.2005.

- MANNINEN, Juha 1974 *Popper ja nykyaika*. Teoksessa Popper, Karl: *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset* s. 13–30. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- MARSHALL, Alfred 2005 *Principles of Economics*. McMaster University: Hamilton. <<http://socserv.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/marshall/prin/index.html>> Luettu 29.1.2005.
- MARX, Karl 1970 *Kansantaloustieteen arvostelua*. Kansankulttuuri oy: Helsinki.
- MARX, Karl 1974a *Pääoma osa 1: Pääoman tuotantoprosessi*. Progress: Moskova.
- MARX, Karl 1974b *Pääoma osa 2: Pääoman kiertokulkuprosessi*. Edistys: Moskova.
- MARX, Karl 1976 *Pääoma osa 3: Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi*. Progress: Moskova.
- MARX, Karl, ENGELS, Friedrich 1976 *Kommunistisen puolueen manifesti*. Kansankulttuuri: Pori.
- MARX, Karl, ENGELS, Friedrich 1978 *Valitut teokset*. Kustannusliike Edistys: Moskova.
- MILL, John Stuart 1981 *Naisen asema*. Kustannusosakeyhtiö Librum: Helsinki.
- MILL, John Stuart 1982 *Vapaudesta* (suom. Luoto, Reima T. A.). Kustannusosakeyhtiö Librum: Mikkeli.
- MILL, John Stuart 2000 *Utilitarismi* (suom. Saastamoinen, Kari). Gaudeamus: Tampere.
- MIM; MAOIST INTERNATIONAL MOVEMENT 1999. *MIM FAQ*. <<http://www.etext.org/Politics/MIM/faq/index.html>> Luettu 7.2.2005.
- MISES, Ludwig von 1980 *The Theory of Money and Credit*. LibertyClassics: Indianapolis.
- MONTESQUIEU, Charles de Secondat 1977 *The Spirit of Laws*. University of California Press: Berkeley and Los Angeles.
- MULHALL, Stephen, SWIFT, Adam 1992 *Liberals and communitarians*. Blackwell: Cornwall.
- NOUSIAINEN, Jaakko 1989 *Suomen poliittinen järjestelmä*. Werner Söderström Oy: Juva.
- NOZICK, Robert 1974 *Anarchy, State, and Utopia*. Basil Blackwell Ltd.: Oxford.
- NTA; NEUVOSTOLIITON TIEDEAKATEMIA 1972 *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet*. Kustannusliike Edistys: Moskova.
- NURMI, Hannu 1992 *Niccolò Machiavelli*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: politiikan teorian klassikoita* s. 48–66. Yliopistopaino: Helsinki.
- NYKYPÄIVÄ. Kokoomuksen pää-äänenkannattaja 1992, 1993.

- PALONEN, Kari 1974a *Kriittinen rationalismi kerettiläisyyden näkökulmasta*. Gummerus: Jyväskylä.
- PALONEN, Kari 1974b *Kriittinen rationalismi tieteenfilosofisena traditiona*. Kriittisen rationalismin seura ry: Helsinki.
- PALONEN, Kari 1975 *Aatevirtauksia Suomessa Snellmanista nykyaikaan*. Opintotoiminnan keskusliitto: Loimaa.
- PALONEN, Kari 1992 *Mihail Bakunin*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: politiikan teorian klassikoita* s. 202–224. Yliopistopaino: Helsinki.
- PEKONEN, Kyösti 1995 *Puolueohjelman idea*. Teoksessa Aarnio, Eeva, Kanerva, Jukka (toim.): *Puolueohjelmätutkimuksen nykysuunnat* s. 24–35. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos. Julkaisuja 69: Jyväskylä.
- PENTTILÄ, Risto E. J., TAPANINEN, Jaakko, JUTILA, Janne 1994 *Ultimatum isänmaalle: Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista*. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- PERELMAN, Chaïm 1971 *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press: Notre Dame.
- PERELMAN, Chaïm 1982 *The Realm of Rhetoric*. University of Notre Dame Press: Notre Dame.
- PIETARINEN, Juhani 1992 *John Locke*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: politiikan teorian klassikoita* s. 103–120. Yliopistopaino: Helsinki.
- PITKÄNEN, Weijo 1995 *Keskustan kaupunkiohjelma. Sulka puoluejohdon hattuun?* Teoksessa Aarnio, Eeva, Kanerva, Jukka (toim.): *Puolueohjelmätutkimuksen nykysuunnat* s. 59–74. Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos, Julkaisuja 69: Jyväskylä.
- PLATON 1981 *Valtio* (suom. Itkonen-Kaila, Marja). Platon – teokset 4. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- POPPER, Karl 1957 *The Poverty of Historicism*. Routledge: London.
- POPPER, Karl 1974 *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset* (suom. Löppönen, Paavo). Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- PURSIAINEN, Terho 1997 *Isänmaallisuus: keskinäinen osakkuus ja kepeyden filosofia*. Gummerus: Helsinki.
- RAPHAEL, Fredric 2000 *Popper*. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- RAWLS, John 1988 *Oikeudenmukaisuusteoria* (suom. Pursiainen, Terho). Werner Söderström Oy: Juva.
- RAWLS, John 1993 *Political Liberalism*. Columbia University Press: New York.

- RICARDO, David 1999 *On the Principles of Political Economy and Taxation*. Liberty Found Inc.: Indianapolis. The Library of Economics and Liberty <<http://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP.html>> Luettu 29.1.2005.
- RIHTNIEMI, Juha 1968 *Kokoomus rakentaa parempaa huomispäivää*. Teoksessa Saukkonen, Jussi, Rihtniemi, Juha, Korjus, Jaakko: *Kokoomus eilen ja tänään* s. 68–96. Kansallinen Kokoomus: Helsinki.
- RIHTNIEMI, Juha 1970 *Oikea vaihtoehto*. Teoksessa Korjus, Jaakko (toim.): *Oikea vaihtoehto* s. 9–25. Kirjayhtymä: Tampere.
- REIN, Thiodolf 2001a *Kansantalouden uusi oppikunta*. Teoksessa Eräsaari, Risto, Rahkonen, Keijo (toim.): *Työväenkysymyksestä sosiaalipolitiikkaan* s. 126–147. Gaudeamus: Helsinki.
- REIN, Thiodolf 2001b *Liberalismi ja socialismi*. Teoksessa Eräsaari, Risto, Rahkonen, Keijo (toim.): *Työväenkysymyksestä sosiaalipolitiikkaan* s. 101–125. Gaudeamus: Helsinki.
- ROCKER, Rudolf 1996 *Anarkosyndikalismi – vapaa työväenliike*. SAL 1996 s. 7–25: Helsinki. <<http://cc.joensuu.fi/~jnsoa/kokoelma/rocker.htm>> Luettu 7.2.2005.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques 1998 *Yhteiskuntasopimuksesta* (suom. Lehtonen, J. V.). Karisto: Hämeenlinna.
- ROUTAVAARA, Akseli 1949 *Kolme vuosikymmentä Kansallisen Kokoomuspuolueen vaiheita 1918–1948*. Kansallisen Kokoomuspuolueen keskusliitto: Helsinki.
- SAASTAMOINEN, Kari 1998 *Eurooppalainen liberalismi*. Atena Kustannus Oy: Juva.
- SALOKORPI, Hannu 1989 *Suomalaisen puolueen perintö Kansallisessa Kokoomuksessa*. Teoksessa Suksi, Ismo (toim.): *Kansakunnasta yksilöön: kokoomusaatteen ja ohjelmien kehityksestä* s. 21–32. Kansallinen Sivistysliitto: Helsinki.
- SAUKKONEN, Jussi 1968 *Kansanvallan puolustustaistelu*. Teoksessa Saukkonen, Jussi, Rihtniemi, Juha, Korjus, Jaakko (toim.): *Kokoomus eilen ja tänään* s. 38–67. Kansallinen Kokoomus: Helsinki.
- SAUKKONEN, Jussi 1973 *Vastuun sukupolvi*. Kirjayhtymä: Helsinki.
- SILLANTAUS, Pentti 1988 *Yöpakkasista jäättenlähtöön*. Gummerus: Jyväskylä.
- SILTALA, Raimo 2001 *Johdatus oikeusteoriaan*. Helsingin yliopisto: Helsinki.
- SMITH, Adam 1933 *Kansojen varallisuus* (suom. Kaila, Toivo T.). Werner Söderström Oy: Porvoo.
- SMITH, Adam 1976 *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Oxford University Press: Oxford.

- SMOLANDER, Jyrki 2000 *Suomalainen oikeisto ja "kansankoti"*. *Bibliotheca historica* 63. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.
- SMOLANDER, Jyrki 2004 *Hyvinvointi- vai holhousvaltio?* *Janus* 12/2004 s. 261–281. Sosiaalipoliittinen yhdistys: Jyväskylä.
- SPINK, John Stephenson 1960 *French free-thought from Gassendi to Voltaire*. University of London: London.
- STP; SUOMEN TASAVALLAN PRESIDENTTI 2005. Tasavallan Presidentin kanslia <<http://www.presidentti.fi/fin/instituutio/electsu.html>> Luettu 1.2.2005.
- SULKUNEN, Pekka 1992 *White Collar Vernacular. Individuality and Tribalism of the New Middle Class*. Avebury Academic Publishers: Aldershot.
- SULKUNEN, Pekka 1997 *Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat*. Teoksessa Sulkunen, Pekka, Törrönen, Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia* s. 13–53. Gaudeamus: Tampere.
- SUMMA, Hilikka 1998 *Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan*. Teoksessa Palonen, Kari, Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa* s. 51–83. Vastapaino: Tampere.
- SUMMANEN, Reino 1983 *Paraatiovii Kokoomuksen hallitustie*. Kirjayhtymä: Vaasa.
- SUVANTO, Pekka 1994 *Konservatismi Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura: Tampere.
- THATCHER, Margaret 2002 *Statecraft*. HarperCollinsPublishers: St. Ives.
- TROTSKI, Lev 1970 *Jatkuva vallankumous*. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- TUOMI, Jouni, SARAJÄRVI, Anneli 2002 *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi: Jyväskylä.
- DE TOCQUEVILLE, Alexis 1988 *Democracy in America*. Harper & Row: New York.
- TÄNNSJÖ, Torbjörn 1990 *Conservatism for Our Time*. Routledge: London.
- TÖRRÖNEN, Jukka 1997 *Intohimoinen teksti – pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteessa*. Teoksessa Sulkunen, Pekka, Törrönen, Jukka (toim.): *Semioottisen sosiologian näkökulmia* s. 221–247. Gaudeamus: Tampere.
- UINO, Ari 1994 *Kansallinen Kokoomus 1918–1929*. Teoksessa Leino-Kaukiainen, Pirkko, Uino, Ari: *Suomalaiskansallinen Kokoomus* s. 257–616. Suomen Kansalliskirja Oy: Vammala.
- VARES, Vesa 1992 *Pragmaattinen konservatiivi. Lauri Ingman porvarillisena kokoomuspoliitikkona*. Turun historiallinen arkisto 47 s. 69–90. Turun Historiallinen Yhdistys: Turku.

- VARES, Vesa 1993 *Konservatiivi ja murrosvuodet. Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa vuoteen 1922*. Historiallisia tutkimuksia 174. Suomen Historiallinen seura: Helsinki.
- VARES, Vesa 1999 *Kaksi askelta edellä: Kokoomuksen Nuorten Liiton historia 1928–1996*. Kokoomuksen Nuorten Liitto: Juva.
- VARES, Vesa 2000 *Puolueen sparraaja*. Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunta ry: Helsinki.
- VIKATMAA, Juha 1970 *Oikeusturvan turvaaminen*. Teoksessa Korjus, Jaakko (toim.): *Oikea vaihtoehdo* s. 97–109. Kirjayhtymä: Tampere.
- VIKATMAA, Juha 1974 *Porvarin puheenvuoro*. Otava: Keuruu.
- VOIONMAA, Väinö 1906a *Katsaus sosialismin vanhempaan historiaan*. Teoksessa Voionmaa, Väinö (toim.): *Sosialidemokratian vuosisata osa 1* s. 1–102. Werner Söderström Oy: Porvoo
- VOIONMAA, Väinö 1906b *Ranska*. Teoksessa Voionmaa, Väinö (toim.): *Sosiaalidemokratian vuosisata osa 1* s. 103–358. Werner Söderström Oy: Porvoo.
- VOIONMAA, Väinö 1909 *Sosialidemokratian vuosisata osa 2*. Werner Söderström Oy: Porvoo.
- VORLÄNDER, Karl 1965 *Sosialististen aatteiden historia*. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- VÄISÄNEN, Kari 1993 *Kokoomus porvarihallituksessa*. Teoksessa Pakarinen, Pete, Varila, Kirsi (toim.): *Kokoomus?* s. 105–112. Kansallinen Sivistysliitto: Mikkeli.
- WARONEN, Eero 1989 *Kokoomuksen ohjelmallisten periaatteiden kehitys*. Teoksessa Suksi, Ismo (toim.): *Kansakunnasta yksilöön: kokoomusaatteen ja ohjelmien kehityksestä* s. 1–20. Kansallinen Sivistysliitto ry: Helsinki.
- WALKER, Ralph 2000 *Kant*. Suuret filosofit 11. Kustannusosakeyhtiö Otava: Keuruu.
- WIBERG, Matti 1992 *Thomas Hobbes*. Teoksessa Kanerva, Jukka (toim.): *Platonista Bakuniin: politiikan teorian klassikoita* s. 84–102. Yliopistopaino: Helsinki.
- DE WIT, Marco 1996 *Keskusteluja libertarismista*. Omakustanne: Vantaa.
- WEBB, Sydney, WEBB, Beatrice 1907 *Englannin ammattiyhdistysliikkeen historia*. Sosialistin Kirjapaino Osuuskunta i. l.: Turku.
- WEBER, Max 1987 *Tiede ammattina ja kutsumuksena*. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Tieteen vapaus ja tutkimuksen etiikka* s. 15–48. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki.
- YRJÖ-KOSKINEN, Yrjö Sakari 2001 *Työväenseikka*. Teoksessa Eräsaari, Risto, Rahkonen, Keijo (toim.): *Työväenkysestä sosiaalipolitiikkaan* s. 56–100. Gaudeamus: Helsinki.

Liite

Kansallinen Kokoomus r.p.:n periaateohjelma 1993

Periaateohjelma

Periaateohjelma tuo esille arvot ja aatteet, joiden pohjalta Kokoomus rakentaa näkemystään paremmasta maailmasta. Periaatteet ovat suuntaviittoja ja puolueessa tulee jatkuvasti käydä kriittistä ja avointa arvo- ja aatekeskustelua. Tällä tavoin Kansallinen Kokoomus toimii yhteiskuntaa kehittävänä aate- ja kansalaispuolueena tulevaisuudessakin.

HALUAMME MUUTTA MAAILMAA

Ihmisyksilö on osa luontoa ja siitä riippuvainen. Arvomme, tavoitteemme ja toimintamme vaikuttavat koko maapallon, sen luonnon ja toisten ihmisten elinmahdollisuuksiin ja hyvinvointiin. Meidän on tiedostettava vastuumme. Arvomme ja valintamme muuttavat maailmaa.

Ihmiskunnan suuria haasteita ovat, miten ratkaisemme ympäristökysymykset ja kasvavan väestöngelman, miten edistämme rauhaa ja hyvinvointia sekä sen tasaisempaa jakautumista kaikkialla maailmassa, miten kehitämme kansanvaltaa ja miten turvaamme yksilön vapauden.

Tulevaisuuteen suuntautunut aate- ja kansalaispuolue, Kansallinen Kokoomus, tukeutuu perusarvoinaan elämän edellytysten turvaamiseen, yksilönvapauteen ja vastuuseen sekä henkiseen kasvuun, tasa-arvoon ja turvallisuuteen, moniarvoiseen kansanvaltaan sekä ihmisen ja luonnon ehdoilla toimivaan markkinatalouteen.

Lähtökohtamme on elämän edellytysten turvaaminen

Arvostamme vuosimiljardien kuluessa kehittyneitä elämää sen kaikissa muodoissa. Haluamme säilyttää luonnon ja luonnonvarat tulevia sukupolvia varten monimuotoisina ja sellaisina, ettei elämän edellytyksiä heikennetä. Kokoomus asettaa elämän edellytysten turvaamisen tärkeimmäksi arvokseen.

Päämääränämme on yksilönvapaus, vastuu ja henkinen kasvu

Yksilönvapaudella ja sosiaalisella sekä taloudellisella turvallisuudella luodaan edellytykset henkisen kehityksen rajattomalle etenemiselle. Henkinen kasvu lisää yksilön mahdollisuuksia toteuttaa itseään, elää täysipainoisesti ja kohottaa elämän laatua. Se antaa valmiuksia kantaa vastuuta itsestään ja teoistaan sekä muista ihmisistä ja yhteiskunnan kehityksestä. Jokaisen miehen ja naisen on voitava itse asettaa omat päämääränsä ja tavoitteensa henkiselle kasvulleen.

Perustamme tasa-arvoon ja turvallisuuteen

Jokainen ihminen on yhtä arvokas. Ketään ei tule eriarvoistaa iän, sukupuolen, vammaisuuden, kielen, vakaumuksen, kansallisuuden, rodun, asuinpaikan tai muun seikan perusteella. Ihmisten erilaisuus on rikkaus, se ei saa olla syy kenenkään oikeuksien polkemiseen. Yksilönvapauden toteuttaminen edellyttää tasa-arvoa. Tasa-arvoon pyrkiminen, eli yhtäläisten mahdollisuuksien luominen, on Kokoomuksen keskeinen yhteiskunnallinen tavoite. Tasa-arvon edistämiseksi yhteiskunnan on taattava kansalaisen aineellinen ja henkinen perusturvallisuus.

Kannatamme moniarvoista kansanvaltaa

Demokratia on yksilönvapauden ja tasa-arvon toteutumisen kannalta paras tapa päättää yhteisistä asioista. Avoimuus, rehellisyys ja toisten ihmisten mielipiteiden kunnioittaminen ja huomioonottaminen ovat demokratian perusta. Moniarvoisuuden kannattaminen merkitsee kilpailevien käsitysten esilläolon kannustamista ja niiden arvon tunnustamista. Yksilönvapaus ja tasa-arvo voivat toteutua vain moniarvoisessa ja kansanvaltaisessa yhteiskunnassa, jossa naiselle ja miehelle on turvattu yhtäläiset osallistumismahdollisuudet. Tämän johdosta on edistettävä kriittistä ja julkista keskustelua.

Rakennamme markkinataloutta luonnon ja ihmisen ehdoilla

Talous on väline hyvinvoinnin tuottamiseen ja sen tulosten jakamiseen. Sen on toimitettava tehokkaasti luonnon hyvinvoinnin rajoissa ja ihmisen perusturvan taaten. Markkinatalouden on toimittava kansanvaltaisesti ohjattuna ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Kun yhteiskunnalliset tavoitteet otetaan huomioon, markkinat voivat toimia kysynnän ja tarjonnan varassa tehokkaasti ja vapaasti.

Suomalaisuuden pohjalta kansainväliseen yhteistyöhön

Kokoomuksen lähtökohtana on Suomen itsenäisyys. Kansojen välinen lisääntyvä kanssakäyminen ja keskinäinen riippuvuus ovat ne keinot, joilla tulevaisuudessa turvataan kaikille maailman ihmisille elämän perusedellytykset ja mahdollisuudet laadulliseen kasvuun ja osallistumiseen. Kansainvälisessä politiikassa on itsenäisen Suomen oltava aktiivinen ja aloitteellinen. Tässä toiminnassa tulee noudattaa samoja periaatteita kuin kansallisellakin tasolla.

1. YKSILÖLLISEEN ELÄMÄÄN JA VASTUUSEEN

Kokoomus perustaa politiikkansa ihmiseen tiedostavana ja luovana yksilönä sekä oman käsityksensä mukaisesti hyvään pyrkivänä. Yksilö on aina yhteisön jäsen ja siitä riippuvainen. Yksilönvapauden rajoina ovat muiden ihmisten vapaudet ja luonnon hyvinvointi. Näiden turvaamiseksi tulee demokraattisella yhteisöllä olla oikeus rajoittaa yksilön vapauksia, muttei kuitenkaan enempää kuin se on välttämätöntä.

Elämä on jatkuvaa valintojen tekemistä. Valinnoissaan yksilöllä on oltava vapaus tehdä myös muista riippumattomia, uusia ja luovia ratkaisuja. Tämä erilaisuus merkitsee rikasta ja monipuolista ihmisten yhteisöä, joka kannustaa luovuuteen.

Vapauteen sisältyy aina vastuu. Jokaista on kannustettava tekemään itsenäisiä päätöksiä, ottamaan vastuuta ratkaisuistaan, kohtelemaan muita tasa-arvoisesti ja käyttämään

oikeuksiaan. Kokoomus arvostaa pohjoismaista demokratiaa, humanismin periaatteita ja kristillistä etiikkaa.

Yksilöllä on myös vastuu yhteisön kehittymisestä. Tähän ihminen vaikuttaa poliittisten valintojen lisäksi koko elämäntavallaan. Meillä on velvollisuus elää niin kuin arvojemme mukaan näemme oikeaksi ja odotamme muiden elävän.

Jokaisella ihmisellä on oltava mahdollisimman laaja omaa elämäntapaansa koskeva valinnanvapaus. Aito, kaikkia ihmisiä koskettava yksilöllisyys voi toteutua vain, jos ihmisille on turvattu sivistykselliset, sosiaaliset ja taloudelliset mahdollisuudet elämäntapaansa valintaan. Julkisen vallan ei pidä puuttua yksilön omaa elämää koskeviin ratkaisuihin, paitsi jos kyseessä on luonnon tuhoaminen tai toisen ihmisen oikeuksien ja vapauksien loukkaaminen.

Sukupuoliroolit ovat rajoittava tekijä naisten ja miesten tehdessä elämäntapavalintojaan. Yksilöllisyyden toteuttamiseksi on kahlitsevia rooli-odotuksia purettava. Kehitämme tasa-arvoa heikommassa asemassa olevaa suosimalla.

2. HENKINEN KASVU PARANTAA ELÄMÄN LAATUA

Kokoomus haluaa luoda edellytyksiä yksilölliselle henkiselle kasvulle ja luovuudelle. Jokainen ihminen on oman henkisen kasvunsa paras asiantuntija. Haluamme jokaiselle yksilölliset edellytykset kehittää itseään tarjoamalla tasa-arvoiset mahdollisuudet moniarvoiseen kulttuuriympäristöön. Henkiseen kasvuun kuuluu luopuminen itsekkyydestä ja pyrkimyksestä toisten alistamiseen. Näin toimiessaan on oikeus odottaa muilta hyväksyntää.

Ihmisellä on oltava mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen ja opiskeluun sekä haluamaansa koulutukseen hänelle parhaiten soveltuvassa elämänvaiheessa. Koulutuksen rakenteiden, sisältöjen ja koulutusmäärien on muutouduttava ensisijaisesti yksilöiden tekemien valintojen mukaan. Jatkuvan henkisen kasvun taloudellista perustaa on vahvistettava.

Koulutuksen on perustuttava moniarvoisuuden, aloitteellisuuden, yksilöllisyyden, sosiaalisuuden ja kriittisyyden korostamiseen. Koulutuksen on annettava paitsi kykyä tietojen ja taitojen hankkimiseen ja hyödyntämiseen, myös edellytyksiä oman arvomaailman ja maailmankuvan muodostamiseen. Opetuksessa on tunnustettava ja tuotava esiin ne arvot, joihin opetus perustuu.

Sivistystaso on se perusta, jolta nousevat uudet henkiset virtaukset, taiteen ja tieteen saavutukset sekä sovellukset. Henkinen pääoma karttuu mitä enemmän sitä käytetään. Henkinen kasvu, toisin kuin materiaallinen, on rajatonta. Kokoomuksen tavoitteena on sivistyksen ja henkisen kasvun jatkuva kohottaminen. Ihmisen henkistä kasvua tietävänä, tuntevana ja tahtovana yksilönä on kannustettava koko elämän ajan.

Tieteen tehtävänä on luoda uutta tietoa ja näin kehittää yhteiskuntaa. Tieteen harjoittamisen on oltava vapaata ja itsenäistä. Sen on oltava myös avointa kritiikille ja vaikutteille. Yhteiskunnan tehtävänä on järjestää edellytykset tutkimuksen ja korkeimman opetuksen harjoittamiseen. Tieteen ja teknologian avulla luodaan tulevaisuutta. Niiden

harjoittamisessa ja hyödyntämisessä on kunnioitettava ja edistettävä ihmisyyttä ja luonnon säilymistä.

Moniarvoinen kulttuurinäkökulma edellyttää, että kaikilla kulttuurielämän aloilla kannustetaan kilpailevien käsitysten esilläoloa. Taiteet ja tieteet ovat osa ihmiskunnan yhteistä, jakamatonta kulttuuriperintöä, jota on vaalittava. Kulttuuria on edistettävä uutta luoden ja erilaisten käsitysten arvo tunnustaen.

Suomalaisuudelle ominainen elämänmuoto muodostuu rikkaista kulttuurivirtauksista, jotka kehittyvät ja monipuolistuvat kanssakäymisen lisääntyessä. Tälle perustalle luodaan jatkuvasti uutta vuorovaikutukseen pohjautuvaa moniarvoista perinnettä. Kielellisillä ja kansallisilla vähemmistöillä tulee olla mahdollisuudet säilyttää ja kehittää kulttuuriaan.

Kokoomukselle isänmaallisuus on iloa ja ylpeyttä kansallisista saavutuksista, luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.

3. IHMINEN KEHITTYY OSANA YHTEISÖÄ

Ryhmän ja yhteisön jäsenenä yksilön persoonallisuus kasvaa. Jäsenyys saattaa vaikuttaa vapautta vähentävästi, mutta kuitenkin se samalla lisää turvallisuutta ja kehittymismahdollisuuksia. Tämän ihmisten välisen vuorovaikutuksen kehittymiseen ja säilymiseen vaikuttaa paljon se, kuinka tasa-arvoisesti ihmiset kohtelevat toisiaan. Sosiaalisina ja itsenäisinä yhteisöjen jäseninä ihmiset on tunnustettava tasa-arvoisiksi. Jokaisen ihmisarvon on oltava loukkaamaton.

Yksilön kasvuun vaikuttavat merkittävästi eri elämäntilanteissa eteen tulevat ihmissuhteet ja niistä muodostuvat erilaiset yhteisöt. Läheiset ihmissuhteet, koti ja perhe eri muodoissaan ovat yksilön tunne-elämän kehittymisen kannalta keskeisessä asemassa. Lapsuuden ja nuoruuden kannalta yksilön suhteet läheisimpiin ovat merkittäviä ja niiden kehittymistä yksilön persoonallisuutta ja henkistä kasvua tukevaan suuntaan tulee vahvistaa.

Työ on oman aktiivisen panoksensa antamista. Se luo hyvinvointia yhteiskuntaan ja antaa toimeentulon lisäksi monia muita arvoja. Työ on osa elämää ja sen sisältöä sekä tärkeä persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttava voima. Se on yksilön vuorovaikutusta muiden ihmisten ja luonnon kanssa.

Työelämää on kehitettävä joustavaan, yksilöä, hänen lahjakkuuksiaan ja kiinnostuksiinsa tukevaan suuntaan. Ihmistä alistavista rakenteista ja johtamiskulttuureista on luovuttava. Mahdollisuuksia vaikuttaa työtään koskevaan päätöksentekoon on lisättävä ja laajennettava vastuuta työn tuloksista.

Monet ihmisten ja yhteisöjen väliset ongelmat johtuvat keskustelun puutteesta ja toisten tavoitteiden, motiivien ja toimintaympäristön huonosta tuntemisesta. Vuorovaikutuksella ja kanssakäymisellä poistetaan ennakkoluuloja vieraita kulttuureja ja niiden edustajia kohtaan. Kokoomus kannattaa kansainvälistä ajattelua ja kansalaisten laajaa vuorovaikutusta.

4. TALOUS IHMISEN JA LUONNON EHDOKSILLA

Kokoomus haluaa kehittää yksilön omatoimisuuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Markkinataloudessa on jokaiselle tarjottava mahdollisuudet omalla luovuudellaan ja ahkeruudellaan parantaa hyvinvointiaan. Samanaikaisesti on myös huolehdittava yksilön perusturvallisuudesta.

Markkinatalous on toimivin tapa niukkojen voimavarojen tehokkaaseen hyödyntämiseen myös yksilötasolla. Kokoomuksen käsityksen mukaan markkinatalouden keskeiset periaatteet ovat hajautettu päätöksenteko, kilpailu, yksityinen omistusoikeus ja yritteliäisyys. Päätöksenteon hajauttaminen markkinoilla on turvattava julkisuuden ja lain-säädännön avulla.

Markkinatalous tarjoaa myönteisiä toimintamahdollisuuksia ja –vapauksia, toisaalta se on monien syrjäytymisriskiensä vuoksi yksilöille vaativa toimintaympäristö. Sosiaalisesta turvallisuudesta huolehtiminen on ekososiaalisen markkinatalouden olennainen osa.

Ympäristövastuun markkinatalous

Markkinataloudessa on mahdollista sisällyttää tuotteisiin ympäristön ja luonnonvarojen käytön hinta. Näin talous itsessään pyrkii säästämään luonnonvaroja ja varjelemaan luonnonarvoja. Nyt ihminen on hyödyntänyt luonnonvaroja ja ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia useasti yli luonnon sietokyvyn. Tämä on mahdollistanut pienelle osalle ihmiskuntaa aineellisesti korkean elintason. Samanaikaisesti olemme kuitenkin nopeasti kaventaneet luonnon ja ihmisyhteisön mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Kaikessa merkittävässä hallinnollisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa on ympäristövaikutukset arvioitava kattavasti ennen päätöksentekoa. Tämä on tärkeää niin luonnonle aiheutettavien muutosten ennakoimiseksi ja ongelmien välttämiseksi kuin myös ympäristökustannusten sisällyttämiseksi taloudelliseen toimintaan.

Ympäristökustannukset on tehtävä näkyviksi ja vaikutuksiltaan tehokkaiksi. Tämä on toteutettava niin, että ympäristön suojeleminen tehdään houkuttelevaksi ja pilaaminen kalliiksi lisäämällä tuotteiden ja toimintojen kustannuksiin niiden ympäristöhaittaa vastaava hinta. Yksilöiden halu ja kyky toimia ympäristöä säästävällä tavalla tekee ympäristön suojelusta tehokkaan. Ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi on käytettävä tiedotuksellisia, hallinnollisia ja taloudellisia ohjauskeinoja, kuten ympäristöhaittaan perustuvia veroja tai saavutettuun säästöön perustuvia palkkioita. Kaikissa tilanteissa taloudellinen ohjailu ei kuitenkaan toimi tuloksellisesti, jolloin on turvauduttava hallinnollisiin määräyksiin. Näitä periaatteita on noudatettava myös kansainvälisesti.

Maan ja luonnonvarojen omistusoikeuden määrittely ja haittojen hinnoittelu on tärkeää luonnon sietokyvylle ja korvauskysymyksille, jotta hyödyt ja haitat voidaan kohdentaa oikein ja niiden suuruus määritellä. Tämä edellyttää ympäristöhaittojen rahallista hinnoittelua.

Verotuksen tehtävänä on rahoittaa julkisia palveluja. Tuloverotuksen pohjana on pidettävä ihmisten kykyä osallistua yhteisten kustannusten kattamiseen. Verot on kerättävä siten, että työn tekemisen mielekkyys nykyisestään kasvaa ja ympäristörasitus piene-

nee. Siksi verotuksen painopistettä on siirrettävä tuloista kulutukseen. Samalla on siirryttävä myös luonnonvarojen oton ja käytön verotukseen, jossa Kokoomuksen mielestä on sovellettava aiheuttaja maksaa -periaatetta.

Sosiaalinen turvallisuus kuuluu kaikille

Yksilöiden vaihtelevat elämäntilanteet ja yhteiskunnan toimivuus edellyttävät kattavaa sosiaalista turvallisuutta. Sosiaalisen turvaverkon ylläpito on eettinen velvollisuutemme. Se lisää myös turvallisuutta, riskinottohalua, työntekoa ja yrittämistä. Jokaisen on pyrittävä omatoimisesti mahdollisimman pitkälle huolehtimaan omasta hyvinvoinnistaan.

Kokoomus puolustaa sekä perus- että ansioturvan kehittämistä olennaisena osana yksilöiden toimintakyvyn, kansanterveyden, tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja taloudellisen toimeliaisuuden takaamista. Perusturvan on katettava yleisimmät sosiaaliset ja yksilölliset elämäntilanteet, joissa ihminen tarvitsee yhteiskunnan tukea. Näitä ovat sairaus, työttömyys, opiskelu, vanhuus, lapsuus, työkyvyttömyys, vanhemmuus, vammaisuus, huoltajan kuolema ja kotona tapahtuva hoitotyö. Perusturvan ylittävästä ansioon sidotusta hyvinvoinnista jokaisen on kannettava kohtuullinen osuutensa, mikä myös edellyttää tuloverotuksen alentamista. Perusturva on tärkeä kaikkien ihmisten vakuuttajana ja avustajana. Ansioturva tulee jatkossakin säilyttää lakisääteisenä, koska se on monille taloudellisesti ensisijainen sosiaalisen turvallisuuden takaaja.

Sosiaali- ja terveystaloudessa on korostettava laatua ja yksilöllisiä vaihtoehtoja. Parhaiten tämä toteutetaan julkisten ja yksityisten palveluiden välisellä kilpailulla ja lisäämällä kansalaisyhteiskunnan omaa palvelutarjontaa. Peruspalvelut sekä sosiaali- että terveydenhuollossa on oltava tarjolla kaikille. Käyttäjillä on oltava vastuuta myös palveluiden rahoituksesta ja toisaalta oikeus niiden valintaan.

Suomalaisen yhteiskunnan rakenteelliset työttömyysongelmat ovat vaikeasti voitettavia. Päävastuu työllisyydestä on yrittämistä ja työntekoa kannustavalla talouspolitiikalla. Työllistämistä on tuettava työvoima-, koulutus- ja sosiaalipoliittisin toimin. Työllisyyden parantaminen edellyttää työelämän joustoa sekä työvoiman kysyntää lisääviä toimia.

Aluepolitiikan lähtökohtana tulee olla maan eri alueiden ominaispiirteiden vahvistaminen. Yhteiskunnan on turvattava mahdollisuudet alueelliseen kehitykseen paikallisten erityispiirteiden ja edellytysten mukaisesti. On lisättävä yrittäjyyttä ja palvelujen saantia niillä alueilla, jotka ovat muuta maata selvästi heikommassa asemassa. Edellytyksiä maaseudun ja luonnon säilymiseen sekä niihin liittyvien elinkeinojen harjoittamiseen on vahvistettava. Kestävällä metsätaloudella ja metsään perustuvilla elinkeinoilla on keskeinen merkitys maaseudun elinvoimaisuuden säilymisessä.

5. MAAILMANLAAJUISESTI OIKEUDENMUKAISEEN KEHITYKSEEN

Valinnanmahdollisuuksien laajentamista on pidettävä peruseriaatteena myös kansainvälisessä toiminnassa. Sovellamme hyväksymiämme poliittisia periaatteita myös kansojen väliseen ja maailmanlaajuiseen kanssakäymiseen. Kansainvälisessä politiikassa on keskityttävä niihin keinoihin, joilla turvataan kaikille ihmisille elämisen perusedelly-

tykset, mahdollisuudet henkiseen kasvuun ja tasavertaiseen osallistumiseen riippumatta siitä, minkä valtion kansalaisia he ovat.

Valtioiden lähes rajoittamaton itsemääräämisoikeus on usein johtanut siihen, että ei ole kyetty ratkaisemaan rauhanomaisesti valtioiden, kansojen ja ihmisten keskinäisiä ristiriitoja. Perinteinen, valtioiden väliseen kanssakäymiseen perustunut, kansainvälinen politiikka ei ole kyennyt vastaamaan ihmiskunnan tulevaisuuden keskeisiin haasteisiin, kuten hallitsemattomaan väestönkasvuun, nälkään, köyhyyteen, ympäristön tuhoutumiseen, asevarusteluun, sotiin, ihmisoikeuksien loukkauksiin, pakolaisuuteen ja luku-aidottomuuteen. Nämä toisiinsa kytkeytyvät ongelmat edellyttävät uudenlaista kansainvälistä turvallisuusajattelua, joka perustuu lisääntyneeseen keskinäiseen riippuvuuteen ja kanssakäymiseen aseellisen aggression tai sillä uhkaamisen sijasta.

Keskinäisen riippuvuuden lisääntyessä kansainvälisten yhteisöjen toimintaperiaatteet tulevat yhä merkityksellisemmiksi. Yhteistyötä tehdään tulevaisuudessa entistä selvemmin kansalaisten välillä ja aatteiden pohjalta, eikä enää pelkästään valtioiden kesken. Ongelmia ei kukaan pysty ratkaisemaan vain itsekkäitä kansallisia etuja ajamalla.

On luotava entistä tehokkaampi ja oikeudenmukaisempi kansainvälinen yhteistyöjärjestelmä, jolla ratkaistaan kansainvälisiä ristiriitoja rauhanomaisesti ja itsenäisiä valtioita velvoittavalla tavalla. Kansainvälisellä yhteisöllä on keskeinen vastuu väkivallan syiden poistamisessa ja konfliktien estämisessä. Tämän vuoksi Yhdistyneiden Kansakuntien asemaa on vahvistettava ja rakennetta uudistettava.

Kehitys on sekä henkisen että aineellisen hyvinvoinnin lisääntymistä, eikä siihen liittyviä ongelmia pystytä ratkaisemaan pelkästään materiaaliseen kasvuun perustuvalla ajattelulla. Kehitys on nähtävä kulttuurisena kokonaisuutena. Ollakseen kestävää sen on oltava sopusoinnussa ekosysteemin elinvoimaisuuden kanssa.

Kehitysyhteistyö on kahdensuuntaista vuorovaikutusta, joka antaa myös virikkeitä länsimaisen kehitysajattelun muuttamiseen kohti kestävämpää ekososiaalista taloutta. Suomen on tuettava ongelmien ratkaisua niiden synty- tai lähialueilla. Kansainvälisen yhteisön jäsenenä Suomen on oltava valmis kantamaan vastuuta ongelmien seurauksista, kuten pakolaisuudesta myös kansallisella tasolla.

Kansainvälisen kaupan ja talouden on pohjauduttava ekososiaalisen markkinatalouden periaatteille. Vuorovaikutuksen ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi tavoitteena on oltava vapaampi maailmankauppa, johon kuuluvat sosiaalisen ja ekologisen keinottelun estävät järjestelmät. Taloudellisten suojamuurien poistaminen ja kansainvälisen kaupan rakenteiden korjaaminen edistävät useissa tapauksissa kehitysmaiden asemaa perinteistä kehitysyhteistyötä paremmin.

Alueellinen yhdentyminen on myönteistä kehitystä, koska se luo hyvät edellytykset poliittiselle ja taloudelliselle vakaudelle koko alueella. Alueiden välisen vastakkainasettelun välttämiseksi on samalla kehitettävä maailmanlaajuisia yhteistyöjärjestelmiä.

Euroopan yhdentymiskehitys lisää taloudellista ja poliittista vakautta Euroopassa. Jatkossa Suomen on pyrittävä yhdentymiskehityksessä lisäämään avoimuutta, syventämään moniarvoista kansanvaltaa ja edistämään yksilön oikeuksia. Kansanvallan nimis-

sä on lisättävä parlamentaarisen menettelyn merkitystä Euroopan yhdentymistä koske-
vissa kysymyksissä.

Itsenäisen Suomen on jatkossakin toimittava kansainvälisessä politiikassa aktiivisesti ja
aloitteellisesti. Maailmanlaajuisesti tämä tapahtuu Yhdistyneiden Kansakuntien eri jär-
jestöissä. Suomen kannalta on elintärkeää aktiivinen keskinäinen kanssakäyminen lähi-
alueillamme, Itämeri-yhteistyön ja Arktisen yhteistyön vahvistaminen ja vuorovaiku-
tuksen lisääntyminen Euroopassa. Pohjoismaista yhteistyötä tulee edelleen vahvistaa.

Kansainvälisessä yhteisössä on tärkeää, että Suomi toimii kansainvälispoliittisissa tilan-
teissa aktiivisesti ja johdonmukaisesti rauhanomaisen ratkaisun puolesta. Lopullisena
tavoitteena on pidettävä asejärjestelmien purkua. Aseellisen voiman käyttö on kaikissa
tilanteissa nähtävä äärimmäisenä viime hetken ratkaisuna. Suomen on ylläpidettävä
asianmukaista, turvallisuusympäristöönsä nähden uskottavaa puolustuskykyä ja -tahtoa.

6. AIDON DEMOKRATIAN PUOLESTA

Kilpailevien käsitysten olemassaolon suosiminen ja mahdollisuudet vaikuttaa yhteis-
kunnassa ovat kokoomuslaisuuden pääperiaatteita. Tämä moniarvoisen kansanvallan
ajatus erottaa sen useimmista muista aatteista. Kansanvaltaan kuuluvat myös yhteis-
kunnan jäsenten valtaoikeudet, jotka toteutuvat osallistumisessa, edustuksellisuudessa
ja valvonnassa.

Ristiriidat on ratkaistava ilman väkivaltaa ja kansanvaltaisesti. Toisaalta jokaisella yksi-
löllä ja yhteisöllä on oikeus puolustaa olemassaoloaan ja elintärkeitä etujaan. Demo-
kraattinen päätöksenteko on keino säädellä ja sovittaa arvo- ja eturistiriitoja. Näin tur-
vataan erityisesti yhteisön heikompien jäsenten asema, jokaisen vähimmäisetuudet ja
valinnanvapauden perustaso. Arvoristiriitoja ei voi ratkaista, vaan niiden on oltava
edustettuna yhteiskunnallisessa vallankäytössä saamallaan kannatuksella.

Kansalaisten perusoikeudet on säädettävä laaja-alaisina perustuslaissa. Perusoikeu-
tenamme on myös luonnon oikeus monimuotoiseen olemassaoloon. Oikeuksien toteu-
tumista käytännössä on seurattava. Kansalaisella on oltava oikeus viedä perusoikeuden
loukkaus tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Poliittinen päätöksenteko perustuu aina arvoihimme ja arvostuksiimme. Päätösten te-
kemiseen tarvitsemme myös tietoa ja asiantuntemusta ja siksi on huolehdittava eri arvo-
lähtökohdista syntyneiden tutkimustulosten saatavuudesta. Tosiasioista ei yksin voida
johtaa demokraattisesti syntyviä päätöksiä. Kansanvaltaa rapauttavat usko yhteen aino-
aan vaihtoehtoon kussakin valintatilanteessa ja asiantuntijatiedon merkityksen ylikoros-
taminen.

Vallan keskittyminen ja demokraattisten menettelytapojen loukkaukset ovat politiikan
jatkuva ongelma. Myös mies- ja naisrooli-odotukset rajoittavat edelleen tasaveroista
osallistumista vallankäyttöön. Vallankäyttö on vaativaa ja voi houkuttaa väärinkäytök-
siin. Siltä tulee suojautua päättäjien henkilökohtaista vastuuta korostamalla ja hallinto-
rakenteita yksinkertaistamalla. Jokaisen yksilön tulee kantaa henkilökohtainen moraali-
nen vastuu ratkaisuistaan myös ryhmän jäsenenä.

Avoimuuteen, rehellisyyteen ja moniarvoisuuteen perustuva demokraattinen päätöksenteko on paras tapa yhteiskunnan jäsenten ristiriitaisten pyrkimysten yhteensovittamiseksi. Päätöksentekoon kuuluu kritiikki ja julkinen keskustelu. Moniarvoisuus ja oikeus erilaisiin mielipiteisiin edellyttää vapaata ja vallankäyttäjistä riippumatonta tiedonvälitystä.

Paikalliselle, kunnissa ja järjestöissä tapahtuvalle päätöksenteolle pohjautuva suomalainen kansanvalta rakentuu kansalaisten voimakkaalle demokraattisuuden vaatimukselle ja odotukselle. Kansalaisten luottamusta julkiseen valtaan sekä sen käyttöön lujitetaan kehittämällä päätöksenteon muotoja ja sisältöä. Demokratiaa on uudistettava ja löydettävä sille aidon kansanvallan perusmuodot. Parhaimmillaan aito demokratia on yhdessä tapahtuvaa ja tasa-arvoista päätöksentekoa ja toimintaa, jossa sitoudutaan yhteisiin tavoitteisiin.

Todellista vallanhajautusta on päätösvalan siirtäminen ihmisille itselleen. Hierarkioita on muutettava matalammiksi ja parannettava ihmisten suoria osallistumismahdollisuuksia. Tämä tapahtuu kehittämällä uusia kansanvallan muotoja, kuten käyttäjä- ja asiakasdemokratiaa.

Vallankäyttäjät yhteiskunnassa ovat edustuksellisuuteen perustuvien päätöksentekaelimien lisäksi etujärjestöt, tiedotusvälineet, talouselämä, asiantuntijat ja kansalaisjärjestöt. Kokoomuksen mielestä edustukselliset päätöksentekojärjestelmät ovat ensisijaisia vallankäyttäjät. Ihmisten näkemykset välittyvät edustuksellisen järjestelmän lisäksi myös muita kanavia pitkin. Uusien vaikutusmuotojen syntymistä on kannustettava silloin, kun vanhat kanavat eivät toimi ihmisten haluamalla tavalla.

Tutkimus, koulutus, uusi teknologia sekä kansalaistoiminta parantavat kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ja kansanvallan lisäämistä. Tätä prosessia on vahvistettava ja rohkaistava kansalaistoimintaa tukemalla.

Nykyaikaisessa eriytyneessä yhteiskunnassa tärkeä vuorovaikutuksen ja vallankäytön muoto on jokaisen elämäntapa. On myönteistä, jos omalla elämäntavallaan vaikuttaa myös yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamiseen.

Suomalainen aatepuolue Kokoomus

Osana kansanvallan toimijoita Kokoomus ulottaa demokratian periaatteet omaan toimintaansa. Kokoomuksen on jatkuvasti uudistuttava avoimeksi ja keskusteleväksi kansalaisliikkeeksi. Jokainen jäsen on päättävä ja jokaisella kannattajalla on oikeus mielipiteensä esittämiseen.

Kokoomuksen aate on ollut sosiaalireformismin, konservatismiin ja liberalismiin välistä kilpailua. Kokoomus on elävän aatteen poliittinen puolue, joka sitoutuu kannattamiensa arvojen ja periaatteiden toteuttamiseen, muttei lyhytnäköisen etupoliittikan osapuoleksi.

Yhteiskunnallisen uudistusmielisyyden, vanhoillisuus- ja vapausaatteiden ristipaineista on syntynyt vireä aatteellinen elämä. Historiassaan Kokoomus on pyrkinyt eri yhteiskuntapiirien kokoamiseen laillisuuden ja yksilönvapaudet turvaavan valtion sekä kansallisen identiteetin kohottamisen teemoilla. Tänään Kokoomus on aatepuolue, joka

kutsuu kaikkia rakentamaan suvaitsevaa yhteiskuntaa, jossa yksilön vapaus toimia ja kehittyä yhdistyy vastuuseen toisista ihmisistä ja vastuuseen luonnon säilymisestä.